

BIBLIOTECA
ISTRO-PONTICĂ

Seria
ISTORIE

2

Ministerul Culturii și Identității Naționale

Consiliul Județean Tulcea

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale "Gavrilă Simion" Tulcea

DOBROGEA ȘI MAREA UNIRE LA CENTENAR

TIPO MOLDOVA

Consiliul Județean Tulcea
Ministerul Culturii și Identității Naționale

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale
"Gavrilă Simion" Tulcea

DOBROGEA ȘI MAREA UNIRE LA CENTENAR

Articole susținute în cadrul
Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice
"Dobrogea și Marea Unire la Centenar"
27 – 29 aprilie 2018, Tulcea

Editura TipoMoldova Iași
2018

Volum realizat în cadrul proiectului ”Dobrogea și marea Unire la Centenar” finanțat de Ministerul Culturii și Identității Naționale, inițiat de Institutul de Cercetări Eco-Muzeale ”Gavrilă Simion” Tulcea, derulat în 2018.

Parteneri ai proiectului:

S.C. Aquaserv S.A. Tulcea

Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

Muzeul Național al Marinei Române Constanța

Coordonatori științific:

dr. Ligia DIMA

dr. Lavinia DUMITRAȘCU

DTP&Layout:

ing. Carmen SIMIONESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

Autorilor le revine întreaga responsabilitate pentru conținutul științific al lucrărilor publicate în prezentul volum.

ISBN:

Correspondența se trimite pe adresa
Institutul de Cercetări Eco-Muzeale ”Gavrilă Simion” Tulcea,
str. Progresului, nr. 32, cod 820009

Tipar executat de

Cuvânt înainte

În acest an istoric, 2018, în care întreaga suflare autohtonă aniversează 100 de ani de identitate națională sub numele România, fiecare zi trebuie să fie un prilej de sărbătoare pentru toți cei născuți pe meleaguri românești. Mai mult decât atât, noi, dobrogenii, pecetluim, la 14 noiembrie, 140 de ani de trai în aceleași granițe regionale. Nu putem fi decât mândri că aparținem acestor locuri – pe care îmi place să le asemuiesc unui colț de rai –, că am prins rădăcini și am sădit, la rândul nostru, semințe care deja au încolțit sau altele ale căror roade se vor vedea în timp.

Volumul „Dobrogea și Marea Unire la Centenar” reprezintă unul din aceste roade, o veritabilă încununare a eforturilor depuse de mai mulți istorici și specialiști ai acestor vremuri și, cel mai important, un frumos omagiu adus înaintașilor noștri care au făcut sacrificii pentru o Dobroge și-o Românie modernă și față de care noi avem datoria de a duce mai departe, cu aceeași demnitate, misiunea și idealurile lor de prosperitate, unitate și comuniune etnică.

Nu în ultimul rând, aș vrea să apreciez intenția autorilor de a-l omagia, cu prilejul lansării acestui document istoric, pe cunoscutul și apreciatul profesor Gheorghe Dumitrașcu, un mare cercetător al istoriei României și, cu deosebire, a Dobrogei, care și-a dedicat viața și activitatea acestor obiective, lăsând locuitorilor acestor meleaguri cercetări și studii de neprețuit. Distinsul dascăl dobrogean și-a pus viața în slujba istoriei naționale și a meleagurilor dintre Dunăre și mare, nouă, exponenților modernității, revenindu-ne sarcina de a-i onora munca în spiritul cinstirii istoriei și al păstrării identității și spiritualității peisajului etnic care ne-a consacrat și ținut laolaltă de-a lungul vremurilor.

Horia TEODORESCU,
Președintele Consiliului Județean Tulcea

Cuvânt de binecuvântare

Apariția unui volum istoric dedicat Dobrogei străbune reprezintă un eveniment, un prilej de bucurie a reîntâlnirii cu înaintașii întru credință creștină și limbă românească și, nu în ultimul rând, un veritabil act de cultură.

Serbarea Centenarului românesc al Marii Uniri de la 1918, precum și împlinirea celor 140 de ani de la revenirea Dobrogei la Patria Mamă reprezintă un prilej frumos prin care Muzeul de Istorie și Arheologie din Tulcea a înțeles să-și omagieze înaintașii, organizând în acest sens, în perioada 27-29 aprilie 2018, Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „**Dobrogea și Marea Unire la Centenar**”.

Ca episcop al Tulcii, am avut fericita ocazie de a participa și binecuvânta această manifestare culturală, care se înscrie în seria celor mai frumoase pagini de istoriografie românească contemporană dedicate Dobrogei.

Inițiativa de a aduna aceste comunicări științifice în paginile unui volum intitulat *Dobrogea și Marea Unire la Centenar* este meritorie și demnă de urmat, mai ales că volumul este închinat unui „părinte” al istoriei dobrogene, prof. univ. dr. Gheorghe Dumitrașcu. Între coordonatorii volumului se găsește și dr. Lavinia Dumitrașcu, fiica reputatului istoric, care continuă cu cinste opera istorică a părintelui său.

Punând la suflet această lucrare istorică și pe coordonatorii ei, binecuvântăm apariția volumului și-L rugăm pe Dumnezeu să caute din cer și asupra celor care, cu simțăminte nobile față de limba și credința strămoșească, vor deschide filele cărții, spre sporirea vieții și a cunoașterii istoriei pământului românesc.

† VISARION

Episcopul Tulcii

Tulcea, 20 august 2018

Dragi dobrogeni, să nu uităm că anul acesta sărbătorim 140 de ani de la revenirea Dobrogei la Patria - Mamă!

Iată de ce, noi, cei de la Aquaserv, o societate care se ocupă cu distribuirea apei în orașul Tulcea, am acceptat și ne-am simțit onorați să sprijinim organizarea unei Sesiuni Naționale de Comunicări Științifice cu un titlu care spune tot: *Dobrogea și Marea Unire la Centenar!*

În anul 1910, în prezența viitorului Prim - Ministru al României Mari, Ion I.C. Brătianu, a inginerului Anghel Saligny și a prefectului I.C. Atanasiu a fost pusă piatra de temelie a Uzinei de Apa Tulcea, obiectiv important pentru comunitatea tulceană și care va atinge maturitatea deplină în anul Marii Uniri.

Iar ca un arc peste timp, în an de centenar, ne-am propus ca alături de partenerii noștri: municipiile Tulcea și Chișinău, Ministerele Mediului din România și Republica Moldova, companiile de apă și canal din urbea noastră și a Chișinăului, să realizăm Proiectul Muzeul Apei, care urmează să fie introdus pe lista prioritară de investiții de mediu ale celor două Guverne.

Suntem mândri că am putut fi parteneri la un eveniment istoric atât de important pentru România, cum este o sesiune națională de comunicări științifice! Să cinstim memoria celor care au luptat pentru înfăptuirea României Mari este motiv de sărbătoare și de mândrie națională!

De asemenea, să cinstim memoria domnului profesor Gheorghe Dumitrașcu, care și-a dedicat întreaga viață istoriei Dobrogei și României, nu poate decât să ne onoreze!

Felicitări pentru realizarea acestui volum și aduc mulțumiri tuturor celor care au participat la acest eveniment.

ing. Ionel Caraman
Director SC Aquaserv SA Tulcea

IN MEMORIAM
PROF. UNIV. DR. GHEORGHE DUMITRAȘCU

Dr. Ligia DIMA

Un volum închinat celor două momente deosebit de importante în devenirea acestei țări - 100 de ani de la Marea Unire și 140 de ani de la revenirea Dobrogei la statul național - și celui care a fost profesorul universitar dr. Gheorghe Dumitrașcu.

Este de datoria noastră, a istoricilor dobrogeni, să ne cinstim eroii, soldații, politicienii sau diplomații, oameni cu funcții sau oameni de rând care au făcut posibilă revenirea Dobrogei la statul Român (sau România Mare, cum mai spunem) și care și-au pus viața în slujba țării lor.

Să ne cinstim eroii!

Să ne aducem aminte de ce au murit și pentru ce au luptat!

Eu am ales să vorbesc despre eroul din viața mea și a noastră! Nu a murit pe câmpurile de luptă, dar a luptat pentru aceleași idealuri: pentru o Românie Mare și Unită căreia să-i „fie bine”! Neobosit și implicat, un istoric dar, mai ales, un om: Profesorul universitar dr. Gheorghe Dumitrașcu.

În ianuarie 2017 inima celui care a fost profesorul și istoricul Gheorghe Dumitrașcu a cedat, iar el a plecat în armata cerului, să-și întâlnească prietenii și colegii care au contribuit la cunoașterea Istoriei Dobrogei și la formarea de specialiști în domeniu. Durerea noastră și a familiei a fost nemărginită! Multe lucruri frumoase s-au scris atunci despre Gheorghe Dumitrașcu!

Să vorbești despre omul și profesorul Gheorghe Dumitrașcu nu este o misiune ușoară. Cu ce să începi mai întâi? Cu faptul că era un om bun - și asta

se simțea în comportamentul față de oameni -, că era patriot și se simțea această dragoste de țară în glas? Vocea baritonală te emoționa! Cu cât patos vorbea, cu câtă apăsare pe idei! Nu-i era teamă să-și susțină punctele de vedere! „Fata tatii”, „flăcăule” - apelative rostite fără reținere, pentru că iubirea față de patrie și față de semenii erau egale.

Născut la 25 septembrie 1939, în Nisipariul atât drag sufletului său, cu valori morale bine definite pe atunci, omul Gheorghe Dumitrașcu a avut un parcurs strălucit, prin muncă și ambiție personală. A urmat cursurile Școlii Generale din satul Nisipari, apoi Liceul „Nicolae Bălcescu” din Medgidia, Facultatea de Istorie a Universității București și, mai târziu, doctoratul în cadrul aceleiași Universități.

Nu provenea dintr-o familie bogată material, ci mai degrabă dintr-o familie bogată spiritual. Părinții săi, Dumitru și Maria Dumitrașcu, erau țărani. S-a căsătorit cu Lucica, învățătoare, care a devenit mama celor doi copii ai săi: Lavinia-Dacia și Aureliu-Decebal. Toată viața lui a avut grijă să le transmită și copiilor săi (de sânge, dar și celor de suflet), pe care i-a iubit atât de mult și de care s-a simțit mândru, bogăția sa spirituală.

Parcursul său profesional a fost unul remarcabil: cercetător științific la Institutul de Istorie al Academiei, filiala Cluj, asistent și lector universitar al Institutului Pedagogic din Constanța, profesor la Liceul „Mircea cel Bătrân”, muzeograf principal la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, profesor universitar doctor în cadrul Universității „Ovidius” Constanța și al Universității „Andrei Șaguna” Constanța, membru al Societății de Istorie, membru al Academiei Oamenilor de Știință – Secția Istorie.

Participant al Revoluției Române din 1989, senator în Parlamentul României, membru/ președinte/ vicepreședinte al Comisiei de Învățământ, Știință, Cultură, Presă, Culte al Senatului, membru al Grupului de prietenie al Parlamentului României cu Turcia, Ungaria, Mongolia, Columbia. Membru al

Grupului Parlamentar Român din Parlamentul Colaborării Economice a Mării Negre. După 1989 primește peste 25 distincții, în calitate de revoluționar, de parlamentar, de la diverse instituții de învățământ, cultură, artă pentru activitatea parlamentară, profesională, civică.

Ca parlamentar, a participat activ la elaborarea și votarea Constituției României (1991), a Legii Fondului Funciar, a Legii Învățământului, a Legii de Funcționare a Poliției, Legii Arhivelor, Legii Audiovizualului, Statutului cadrelor didactice, Legii Societății Române de Televiziune, Legii Societății Române de Radio, Legii Veteranilor de război, Legii Serviciului Român de Informații etc.

În „Monitoarele Oficiale” ale Parlamentului României, Dezbaterile Senatului și Dezbaterile Camerelor Reunite, între iunie 1990 și decembrie 2000 se regăsesc intervențiile și discursurile sale, reale contribuții nu doar politice, ci și spre luminarea istoriei recente a României.

Distincția ce-l onora în mod deosebit era aceea în care era evocată calitatea sa de ctitor. Ca dobrogean și om de catedră a realizat, sau contribuit, cu toată convingerea și autoritatea morală - și, de ce să nu spunem, și cu autoritatea funcțiilor -, la înființarea Universității „Ovidius”, a Universității „Andrei Șaguna”, a Institutului de Marină, toate în Constanța, la ridicarea „în grad” a unor licee constănțene, la înființarea sau la continuarea vieții mai multor posturi de radio, TV și presă scrisă etc.

Și, mai mult decât atât, a ajutat oamenii. Și nu a greșit cu nimic! Mulți dintre profesorii și specialiștii de azi în „ale istoriei” și în multe alte domenii sunt absolvenți ai Liceului „Mircea cel Bătrân” și ai Universității „Ovidius”, fiindu-i elevi/ studenți.

În calitate de profesor universitar, istoricul Gheorghe Dumitrașcu a scris numeroase cărți și peste 1.000 de articole și studii de specialitate.

Este amintit în diverse enciclopedii, dicționare românești și străine, bibliografii, biografii, portrete și caricaturi, interviuri.

Face parte din colegii redacționale ale unor reviste și ziare, precum: „Farul”, „Parlamentul”, „Talk Show”, „Flacăra lui Păunescu”, „Preda’s Internațional”, „Analele Dobrogei”.

Din păcate, pot prezenta doar o mică parte din activitatea științifică a profesorului Gheorghe Dumitrașcu, care a fost mai preocupat să scrie și să participe la activități decât să-și scrie în *curriculum vitae* toată activitatea!

Dar, cine nu îl cunoștea pe profesorul Gheorghe Dumitrașcu?

Lăsăm să vorbească „Lista incompletă de lucrări publicate”, ultima realizată de profesor, în care există de multe ori cuvântul „selectiv”:

LISTA (INCOMPLETĂ) DE LUCRĂRI PUBLICATE

Volume

De istorie

1. *Bibliografia istorică a României 1944-1969*, Editura Academiei R.S.R., București, 1970, 386 p. (și în franceză), în colaborare;

2. *Momente din mișcarea comunistă și muncitorească din județul Constanța*, Constanța, 1971, 235 p., + ilustrații, în colaborare;

3. *Localități, biserici și mănăstiri românești în Dobrogea până la 1878*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 1996, 230 p. (rezumat 2 p. engleză). Cuvânt înainte de Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului – membru de onoare al Academiei Române;

4. *Nu, eu nu regret nimic*, Editura Sfera, București, 1999, 157 p. (articole de presă, memorii, analize politice);

5. *Pagini din istoria secolului al XX-lea. Lumea - o lume de relații*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 1999, 111 p., (în colaborare);

6. *Locul Partidului Țărănist-Radical Grigore Iunian în istoria României (1932-1940)*, Editura Sfera, București, 2000, 243 p.;

7. *Bibliografia economică a României - sec. XIX*, București, 2000 (în colaborare);

8. *Portrete universitare - In memoriam*, Ovidius University Press, Constanța, 2004, 206 p. (în colaborare);

9. *Dobrogea 1884-1885 în 31 de răspunsuri ale comunelor la „Chestionarul Hașdeu”*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2010, 554 p. (în colaborare);

10. *Gândire și acțiune politică românească în crearea Statelor Unite ale Europei: de la Mica Antantă la Uniunea Europeană*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2011, 466 p.;

11. *Revoluție și Destine. Evenimente din Constanța în documente, memorii și comentarii (17 decembrie 1989-15 mai 1990) / în lumina unei arhive personale/*, Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, București, 2012, 295 p.;

12. *Românași - pagini din istoria unei localități*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2013, 384 p. (în colaborare);

13. Lavinia-Dacia Gheorghe, Gheorghe Dumitrașcu, *Raporturi între românii – turcii și tătarii din România, dinspre sfârșitul secolului al XVIII-lea până la începutul secolului al XXI-lea/ articole, memorii, anchete și chestionare, documente inedite și/sau rare, recensăminte, statistici, contribuții și sugestii bibliografice*, Editura Imperium, Constanța, 216, 446 p.

Mentalități, jurnal, literatură

Premiul pentru memorialistică acordat de Editura Ex Ponto Constanța, 2005

1. *Ghid turistic al județului Constanța*, Editura Sport-Turism, București, 1980, 142 p., în colaborare;

2. *Jurnal de credință și speranță. Constanța 20 mai 1982 - 20 decembrie 1989*, Editura Ex Ponto, Constanța, 1996, 499 p.;

3. *Paradoxuri lirice*, Editura Continental, Alba Iulia, 1995, 197 p.;

4. *Spice după seceriș (poezie)*, Editura Neliniști metafizice, Constanța, 2009, 80 p.

Manuale universitare, cursuri

1. *Probleme fundamentale ale Istoriei Patriei și Partidului Comunist Român*, Institutul de Învățământ Superior Constanța, 1981, 270 p.;

2. *Istoria și teoria mentalităților*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 1997, în colaborare;

3. *Istoria modernă a României, sf. sec. al XVIII-lea – 1866*, Ovidius University Press, Constanța, 1999, 111 p.

Prefațe

A. Istorie. Monografii – selectiv;

1. Colonel (r) Gheorghe Manea, *Labirintul vieții prin „sârmă ghimpată”*. *Biografii. Memorii. Amintiri.*, Editura Terra, ediție revăzută, 2001, p. 8-11;

2. Vlăduț Nisipeanu, *L-am înfruntat pe Ceaușescu*, Editura Crist f.a., f.l., prolog-epilog, p. 313-316;

3. Tiberiu Birda, *125 de ani de școală cernavodeană*, Editura Mondograp, Constanța, 2001, p. 5-8;

4. Petre Covacef, *Cimitirul viu de la Sulina*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2003, p. XI-XVI;

5. Ifrim Nicolae, *Monografia localității Gîrliciu*, Editura Europolis, Constanța, 2003, p. 3-8;

6. Constantin Papanace, *Pro Balcania și elementul aromân (macedo-român) în sud-estul Europei*, ediție trilingvă, Ed. Iustin și George Iustinian Tambozi, Buc., 2004, p. 21- 27;

7. Ion I. Brătianu, *În legitimă apărare, pamflete*, Editura Fundației Ion I. Brătianu, București, 2004, p. 294- 296;

8. Alexandru Roșioru, Aura Ana Roșioru, *Viața și istoria locuitorilor din Ciobanu și Miorița*, Ex Ponto, Constanța, 2006;

9. Anisia Emilean, *Sarchioi- pagini de monografie*, Editura Harvia, Tulcea, 2007;

10. Petre Covacef, *Povestea farului genovez. Souvenirs d'Orient*, Ex Ponto, Constanța, 2007;

11. Ștefan Păunescu, *Valu lui Traian. Monografie*, Oriento Publishing, Constanța, 2008.

B. Cărți de literatură

1. George Călin, *Litanii*, 1999, Prefață, p. nenumărat, 4 pagini;

2. Maria Pop, *Bărbatul copacilor mei* (2 vol.) Editura Vremea, București, 2003, p. 5-15;

3. Maria Pop, *Stereția albă*, Editura Vremea, București, 2004, p. 7-12;

4. Aurel Nicolăescu, *Electroni rătăcitori, strigoi și stele nemuritoare*, Editura Metafora, Constanța, 2005, p. 5- 10;

5. Aurel Nicolăescu, *Potirul cu oțet. Medicamentul lui Isus*, Ed. Metafora, Constanța, 2006, p. 5-8.

Articole și studii în reviste de specialitate – selectiv

- *Din luptele muncitorilor metalurgiști de la întreprinderile Societății Titan-Nădrag-Călan împotriva exploatarei capitaliste (1924-1929)*, în „Analelele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. a. P.M.R.”, nr. 6 din 1964, p. 78-89, în colaborare;

- *Conflicte de muncă și greve ale muncitorilor Societății Titan-Nădrag-Călan în perioada crizei economice din 1929-1933*, în „Anuarul Institutului de Istorie” al Academiei din Cluj, nr. 8, 1965, p. 273-588;

- *Unele aspecte din viața și lupta muncitorilor Societății Titan-Nădrag-Călan în anii 1943-1944*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Seria „Historia”, 10, nr. 2, 1965, p. 101-113;

- *Greva muncitorilor metalurgiști de la Uzinele Ferdinand și Nădrag, (martie 1939)*, în „Acta Musei Napocensis”, 4, 1967, p. 321-334, în colaborare;

- *Mihail Kogălniceanu și doi români din Transilvania, voluntari în armata Principatelor Unite din vara anului 1860*, în „Anuarul Institutului de Istorie” al Academiei din Cluj 12, 1969, p. 323-327;

- *Cu privire la verificarea orală a cunoștințelor de istorie la clasele III-VIII*, în „Studii și articole de istorie” 16, 1970, p. 189-197, în colaborare;

- *Aspecte mai puțin cunoscute ale luptelor muncitorești și țărănești din Dobrogea în perioada crizei economice din 1929-1933*, în „Comunicări de geografie și istorie”, Institutul Pedagogic de 3 ani Constanța, 1971, p. 83-90;

- *Influența factorilor social-politici și economico-geografici în dezvoltarea agriculturii Dobrogei (1800-1944)*, în „Studii și cercetări de geografie aplicată a Dobrogei”, Constanța, 1972, p. 309-314;

- *Partidul Țărănist Radical și concentrarea forțelor democratice în perioada iulie-octombrie 1937*, în „Comunicări de geografie și istorie” Institutul Pedagogic de 3 ani Constanța, 1972, p. 159-178;

- *Opt scrisori /inedite/ către Panait Cerna*, în „Peuce” Muzeul Deltei Dunării Tulcea, 4, 1973-1975, p. 289-294;

- *Un document privitor la „Situățiunea județului Tulcea în anul 1878*, în „Peuce”, Tulcea, 4, 1973-1975, p. 273-288;

- *Muzeul de Istorie a Dobrogei, punctaj tematic*, în „Revista muzeelor și monumentelor”, nr. 3, 1974, p. 26-27, în colaborare;

- *Trei fotografii aparținând unor fruntași și mișcării socialiste din România*, în „Revista muzeelor și monumentelor Muzeu”, nr. 6, 1976, p. 72-73, în colaborare;

- *Românii din Dobrogea și manifestări ale conștiinței lor naționale la începutul epocii moderne*, în „Revista de istorie” 29, nr. 6, 1976, p. 865-887, în colaborare. Text prelucrat în „Pages d’histoire”;

- *Les Roumains de la Dobrudjia, manifestation de leur conscience nationale au debut de l’époque moderne en Roumanie*, „Pages d’histoire”, nr. 3, nr 1, 1978, p. 162-192, (Ediții și în germană, engleză, spaniolă, rusă), în colaborare;

- *Un italian, Angelo de Gubernatis, apărător al cauzei românilor în timpul memorandumului*, în „Crisia” - Revista Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 12, 1977, p. 477-480;

- *Contribuția Dobrogei la lupta pentru cucerirea independenței naționale a poporului român*, în „Lucrări științifice. Științe sociale. Filologie.”, Institutul de Învățământ Superior Constanța, 1978, p. 17-20;

- *Dezvoltarea economică a Dobrogei până la 1878 și problema apariției proletarietului*, în „Revista de istorie” 31, nr. 6, 1978, p. 1009-1083;

- *Considerații cu privire la valoarea documentară a presei românești pentru istoria Dobrogei în 1877-1878*, în „Lucrări științifice” Seria științe sociale-filologie, Institutul de Învățământ Superior Constanța, 1978, p. 21-28;

- *Rolul intelectualității românești din Dobrogea în reuniunea acestei străvechi provincii autohtone cu patria mamă*, în „Crisia”- Revista Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 10, 1978, p. 155-174;

- *Documente privind istoria Dobrogei în 1878 și pregătirea reunirii ei cu Țara*, în „Muzeul Național”, 4, 1978, p. 609-614, în colaborare;

- *Un monument al muzeografiei Dobrogei. Expoziție jubiliară a Dobrogei*, în ” Revista muzeelor și monumentelor”, Muzeu, 15, nr. 10, 1978, p. 49-55, în colaborare;

- *Din începuturile muzeografiei în Dobrogea (I-II)*, în „Revista muzeelor și monumentelor”, Muzeu, nr. 9, 1977, p. 59-64, nr. 2 1978, p. 52-55;

- *Muzeu și muzeografie în Dobrogea în perioada interbelică*, în „Revista muzeelor și monumentelor”, Muzeu, 16, nr. 5, 1979, p. 59-66;

- *Din activitatea antifascistă a oamenilor școlii din Dobrogea (1933-1944)*, în „Lucrări științifice. Științe sociale”, Institutul de Învățământ Superior Constanța, 1981, p. 73-81;

- *Aspecte ale situației Dobrogei în perioada noiembrie 1878-mai 1883. Activitatea primului prefect de Constanța – Remus N. Opreanu*, în „Anuarul Institutului de Istorie și arheologie A.D. Xenopol”, Iași 18, 1981, p. 283-304;
- *„Cântecul libertății” marș inedit de Ion Popescu din Mîinești*, în „Revista arhivelor”, 60, nr. 40, 1983, p. 433-436;
- *Pentru cauza fraților (1918)*, în „Magazin istoric” 17, nr. 12, 1983, p. 55-56, în colaborare;
- *Românii între Dunăre și Mare, solidari cu dezideratul înfăptuirii unității naționale a tuturor românilor*, în „Revista muzeelor și monumentelor” Muzee, 20, nr. 10, 1983, p. 37-43, în colaborare;
- *Iconografia despre românii din Dobrogea înainte de 1878*, în „Revista muzeelor și monumentelor”, Muzee, 21, nr. 10, 1984, p. 28-35;
- *Intelectualii români din Dobrogea înainte de 1877 – studiu statistic*, în „Pontica” Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 18, 1985, p. 259-276;
- *Dobrogea în timpul stăpânirii otomane*, în „Studii și articole de istorie”, 51-52, 1985, p. 18-31, în colaborare;
- *Din istoricul aviației naționale interbelice. Construirea primului hidroavion românesc „Getta”. Împrejurări, implicații, urmări (I-II)*, în „Pontica” Muzeul de Istorie și Arheologie Națională Constanța, 19, 1986, p. 223-238, „Pontica”, 20, 1987, p. 293-308, în colaborare;
- *Noi contribuții la problema intelectualității române din Dobrogea înainte de 1878 - studiu statistic*, în „Pontica”, Muzeul de Istorie și Arheologie Națională Constanța, 20, 1987, p. 355-358;
- *Problema unui port la Marea Neagră în viziunea colonelului Ștefan Fălcoianu*, în „Orizonturi marine”, Institutul de Marină „Mircea cel Bătrân”, Constanța, 20, nr. 39, 1988, p. 21;
- *Mărturii de epocă privind solidaritatea românilor în mișcarea națională*, în „Revista de istorie”, 41, nr. 10, 1988, p. 943-959, în colaborare;
- *O mărturisire (despre viața și opera lui Romulus Guga și versuri inedite de acesta)*, în „Manuscriptum”, Muzeul Literaturii Române, 20, nr. 1, 1989, p. 132-136;
- *Unele aspecte ale problemei liderilor mișcării naționale românești din Dobrogea până la 1878*, în „Analele Dobrogei” serie nouă, I, nr.1, 1995, p. 93-104;
- *File din istoricul satului Românași, până la formarea României Mari*, în „Acta Musei Porolissensis”, 20, Zalău, 1996, p. 343-354;

- *Preotul și învățătorul Dimitrie Chirescu (1842-1890) - lider al mișcării de afirmare și eliberare a românilor din Dobrogea până la 1878*, în „Glasul bisericii” Revista Oficială a Sfintei Mitropolii a Munteniei și Dobrogei, 54, nr. 1-4, 1998, p. 131-151, republicată în Tiberiu Bîrda, *125 de ani de școală cernavodeană*, Editura Mondograf, Constanța, 2001, p. 21-44;

- *Medgidia văzută de oamenii săi: Gheorghe Dumitrașcu*, în Aurelia Lăpușan și Ștefan Lăpușan, „Medgidia-Carasu”, Editura Muntenia, Constanța, 1996, p. 254-259;

- *Nicolae Iorga - lecții pentru România în epoca de tranziție (1990-1996)*, în „România de la Mare - revistă de istorie și civilizație românească”, 5, nr. 6, 1996, p. I-III;

- *Viața spirituală a românilor din Dobrogea înainte de reunirea cu Țara (1878)*, în „Național și social în istoria Românilor. Prof. Gh. Platon la a 70-a aniversare”, „Analele științifice ale universității „Al. I. Cuza” Iași”, 42-43, 1996-1997, supliment, p. 161-171;

- *Unele aspecte din terminologia agrară a Dobrogei în a doua jumătate a veacului al XIX-lea*, în „Revista de etnografie și folclor”, 42, nr. 1-2, 1997, p. 127-146;

- *Perspectiva dezvoltării așezărilor rurale din Dobrogea în lumina a două chestionare inedite, din anii 1939-1940*, în „Analele Dobrogei”, S.N, 3, nr. 1, 1997, p. 129-140;

- *La mémoire d'Ovide dans la vision du docteur I.C. Drăgescu et de Remus Opreanu, prefect de Constantza à la fin des XIX-e siècle*, în „Analele Dobrogei”, S.N, 5, nr. 1, 1999, p. 249-258;

- „*Tribuna României*” (1971-1989) *Modalități de receptare ale mesajului ei în străinătate*, în „Studia Universitatis Vasile Goldiș”, Arad, seria A, 11, 2001, p. 7-16, în colaborare;

- *Dobrogea, țară a drumurilor*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, 5, 2002, p. 265-276, în colaborare;

- *Românii din Banat și din Dobrogea în epoca modernă - spicuiuri*, „Studia Universitatis Vasile Goldiș”, Arad, seria A, 12, 2002, p. 7- 23;

- *Despre raportul șefului Marelui Stat Major al Armatei Române colonelul Ștefan Fălcoianu de la 10 octombrie 1878, către ministrul de Interne al României M. Kogălniceanu*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom. VI, 2003, p. 279-286;

- *Moldova - locul în care s-a întâmplat ceva - organizațiile județene ale Partidului Țărănist Radical (1932- 1940)*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXV- XXVII, vol. 2, 2004- 2006, p. 89- 93 (în colaborare);

- *Un episod cu semnificații târzii: „Clubul 12+1”*, în „Analele Dobrogei”, IX, 2005-2008, p. 365- 378;

- *Lecție despre Antonescu: Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța 1988/1989*, în „Analele Dobrogei”, serie nouă, X-XIII, 2009-2012, p. 105-114.

Studii în culegeri științifice - selectiv

- *Dobrogea în corespondența lui Nicolae Bălcescu la 1850*, în „Studii și cercetări dobrogene”, Constanța, 1971, p. 169-174, în colaborare;

- *Influența factorilor social-politici și economico-geografici în dezvoltarea agriculturii Dobrogei (1800-1944)*, în „Studii și cercetări de geografie aplicată a Dobrogei”, Constanța, 1972, p. 309-314;

- *Implicațiile economice și politice ale construirii podului peste Dunăre-Fetești-Cernavodă (1878-1895)*, în „Comunicări de istorie a Dobrogei”, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 1980, p. 112-134, în colaborare;

- *Andrei Ionescu, militant de seamă al P.C.R., al mișcării revoluționare din România*, în „Comunicări de istorie a Dobrogei”, Constanța, 1980, p. 225-237, în colaborare;

- *La question des routes entre le Danube et la Mer Noire dans la conception et la realisation roumaine (XIX – XXèmes siècles)*, în „Proceeding of the 16-th International congress of history of science”, seria A, Bucarest, Roumania, 1981, Ed. Academiei, 1981, p. 493;

- *Situația muncitorilor de la Uzinele „Titan” Galați. (1934-1940)*, în „Lucrările celui de-al doilea simpozion „Pregătirea și utilizarea eficientă a forței de muncă” secția a II-a, Universitatea Galați”, 1982, p. 77-82, în colaborare;

- *Dobrogea înainte de 1878*, în „Însemnări didactice”. Culegere de studii și articole metodico-didactice și științifice de istorie, Constanța, 1982, p. 41-55;

- *Contribuții la istoria Dobrogei (1932-1938). Organizațiile județene Tulcea și Constanța ale Partidului Țărănist Radical*, în „Comunicări de istoria Dobrogei”, 2, Constanța, p. 299-309;

- *13 comune din centrul Dobrogei (plasa Babadag), în lumina răspunsurilor la un chestionar din anul 1900, inițiat de V.M. Kogălniceanu*, în „Ialomița - materiale de istoria agriculturii României”, Muzeul Județean Slobozia, 1983, p. 73-95;

- *Legea agrară din 1882 din Dobrogea și implicațiile ei naționale*, în „Comunicări de istoria Dobrogei”, Constanța, 1983, p. 71-86, în colaborare;
- *Folclor și istorie: balada „Dumitru Dobrogeanu”*, în „Însemnări didactice.” Valori permanente ale folclorului, Casa Corpului Didactic, Constanța, 1983, p. 23-29;
- *Realități economice, sociale și culturale oltene (1851-1870) în lumina unor însemnări inedite pe un anastasimater păstrat în Dobrogea*, în „Comunicări și referate de bibliologie”, Biblioteca Județeană Constanța, 1984, p. 270-284;
- *10 gânduri despre izvoarele istoriei satelor dobrogene înainte de 1877*, în „Însemnări didactice” – Societatea de Științe Istorice Constanța, 1986, p. 40-42;
- *Locul Dobrogei în manualul de istoria României pentru clasele a IX-a și a X-a*, în „Însemnări didactice”, Constanța, 1986, p. 16-22, în colaborare;
- *Din istoria învățământului românesc din Dobrogea până la 1878*, „Colegiul Pedagogic <<Constantin Brătescu>>. Valori ale civilizației românești din Dobrogea”, Constanța, 1993, p. 27-40;
- *Mentalitatea românească despre românii din Dobrogea, între prejudecată și realitate*, în „Perenitatea vlahilor în Balcani. Istorie și civilizație aromânească”, august 1998, ed. a V-a, Constanța, p. 73-102;
- *File de genealogie macedo-română. Familiile Valaori și Bănică*, în „Perenitatea vlahilor în Balcani. Istorie și civilizație aromânească.”, ed. a V-a, august 1999, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 1999, p. 77-99;
- *Autografe și dedicații într-o colecție particulară euxină*, în „Referate și Comunicări de Bibliologie”, Biblioteca Județeană Constanța, Constanța, 1999, p. 171-191;
- *Note pentru o biografie politică*, în „Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu”, Ed. EMPRO, Focșani, 1999, p. 532-590, în colaborare;
- *Eșuarea planului de refacere a Partidului Țărănesc (1932-1934)*, în „Omagiu istoricului Ioan Scurtu”, Editura EMPRO, Focșani, 2000, p. 303-336;
- *America Latină în preocupările istoricilor români din a doua jumătate a secolului al XX-lea*, în „Structuri politice în secolul al XX-lea”, Editura Curtea Veche, București, 2000, p. 446-462;
- *Techirghiol - un oraș atipic*, în „Dobrogea repere istorice”, Editura Europolis, Constanța, 2000, p. 133-142;

- *Noi contribuții la genealogia familiilor de macedo-români Valaori și Bănică din satul Nisipari, județul Constanța*, în „Perenitatea vlahilor în Balcani „Istorie și civilizație românească” ed. a VI-a, august 2000, Ed.itura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 2000, p. 125-136, în colaborare;

- *Tratatul cu Ucraina din 1977*, în „Omagiu istoricului Jipa Rotaru, Editura Comandor, Constanța, 2001, p. 300-308;

- *File răzlețe din istoria învățământului naval de marină 1990-2000*, în „Lucrările celei de-a XVII-a sesiuni de comunicări științifice cu participare internațională”, Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța, mai 2001, p. 470-475;

- *Contribuții la viața politică din Oltenia (1932-1940). Organizațiile județene ale Partidului Țărănist Radical*, în „Omagiu istoricului Dan Berindei”, Ed. D.M.Press; Focșani, 2001, p. 391- 406;

- *Tahsin Gemil - cercetător științific, traducător de poezie, om al Revoluției din decembrie 1989, parlamentar și diplomat român*, în „Istorie și diplomatie în relațiile în relațiile internaționale. Omagiu istoricului Tahsin Gemil”, Ovidius University Press, Constanța, 2003, p. 18- 29;

- *Contribuții la istoria Constanței 1990-1995. Nașterea și dispariția presei partidelor politice*, în „Studii istorice dobrogene”, Ovidius University Press, Constanța, 2003, p. 490- 501 (în colaborare);

- *Germanii din județul Constanța la începutul și la sfârșitul Primului Război Mondial. Studiu statistic și comparativ*, în „Germanii dobrogeni-istorie și civilizație”, Editura Muntenia, Constanța, 2006, p. 145- 168;

- *Contribuții subiective la problema relațiilor România-Basarabia (1990-2007)*, în „1918-2008 - 90 de ani de la unirea Basarabiei cu România”, Editura Muzeului Marinei Române Constanța, 2008, p. 250- 270;

- *Scriitori turco-tătari de expresie românească - un fel de punere a problemei*, în „Dobrogea - model de conviețuire multietnică și multiculturală”/coordonator Virgil Coman/, Editura Muntenia, Constanța, 2008, p. 338- 355 (în colaborare);

- *Despre ziarul „Lumea românească” (1939-1940) și nu numai*, în „Paradigmele istoriei. Discurs. Metodă. Omagiu Profesorului Gheorghe Buzatu”, vol. 1, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009, p. 418- 423;

- *Istoriografia, ca răspuns la provocările istoriei*, în „Retrăiri istorice în veacul XXI”, vol. 2, Editura Anca, Urziceni, 2009, p. 176-191;

- *Elemente de limbaj politic ale unui copil de țară de 4-6 ani (1943-1946)*, în „Convergențe istorice și geopolitice. Omagiu Profesorului Horia Dumitrescu”, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009, p. 269-271;
- *Un monument de istoriografie dobrogeană la începutul secolului XXI: „Dobrogea 1878-2001. Orizonturi deschise de mandatul european”* volum îngrijit de prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, în „Ex Ponto”, nr. 1/2009, p.180-189;
- *Alternativa, formă concentrată a democrației și identității - microeseu privitor la un anume aspect al istoriei românilor*, în „Retrăiri istorice în veacul XXI”, vol. 4, Editura Karta-Krafic, Ploiești, 2010, p. 474- 497;
- *Contribuții subiective privind participarea delegației României la Parlamentul Colaborării Economice a Mării Negre (1993-1996)*, în „Studia in Honorem Magistri Ion Calafeteanu”, LXX, Ed. Muzeului Marinei Române, 2010, p. 456- 477;
- *Ctitor sub cerul patriei*, în „Omagiu istoricului militar comandor prof. univ. dr. Jipa Rotaru”, Editura Universității de Apărare „Carol I”, București, 2011, p. 176-183;
- *Istoricul, Profesorul și Muzeograful Panait I. Panait, din Ordinul „Cavalerilor” de București*, în „Studia varia in honorem professoris Panait I. Panait octogenarii”, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2011, p. 37-40;
- *Bibliotecile mele*, în „In Memoriam Liliana Lazia”, Editura Ex Ponto, Constanța, 2012, p. 343-360;
- *Contribuții la viața politică a județului Ialomița – Organizația județeană a Partidului Țărănist Radical (1932-1938)*, în „Permanențele istoriei. Profesorul Corneliu-Mihail Lungu la 70 de ani”, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013, p. 451-466.

Articole din reviste – foarte selectiv

- *Nicolae Iorga - din publicistica antifascistă*, în „Tribuna”, 9, nr. 47, 25 noiembrie 1965, p. 13;
- *„Horia” – ziar de luptă al țăranilor*, în „Tribuna”, Cluj, 10, nr. 13, 31 martie 1966, p. 6;
- *Ziarele „Amnistia” și „Apărătorul” (1927-1933)*, în „Tribuna”, 10, nr. 16, 21 aprilie, 1966, p. 6;
- *Dobrogea în gândirea și acțiunea luptătorilor de la 1848*, în „Tomis”, 3, nr. 6, 1968, p. 1-3;

- *Constanța-jurnal intim, ianuarie-august 1944 /documentel/,* în „Tomis”, Constanța, 3, nr. 8, 1968, p. 2-3;
- *Trei destine istorice - I. Gh. Duca, N. Titulescu, Armand Călinescu - și Constanța,* în „Tomis”, 3, nr. 10, 1968, p. 21;
- *Un dialog istoric Dobrogea-Transilvania,* în „Tomis”, 3, nr. 11, 1968, p. 21, în colaborare;
- *Sfârșit de an fierbinte. Decembrie 1944 în Constanța,* în „Tomis”, 3, nr. 12, 1968, p. 21-22;
- *Reforma agrară din 1945 în județul Constanța,* în „Tomis”, 4, nr. 3, 1969, p. 17;
- *O lucrare necunoscută la noi, a lui Dimitrie Cantemir?,* în „Tomis”, 5, nr. 10, 1970, p. 16,19, în colaborare;
- *Contribuții la istoriografia românească - Lucrețiu Pătrășcanu,* în „Tomis”, Constanța, 6, nr. 6, 1970, p.17;
- *Dobrogea în corespondențe inedite /Vasile Pârvan și Nicolae Iorga,* în „Tomis”, 6, nr. 10, 1971, p. 17;
- *Tineretul muncitor și studios din județul Constanța împotriva fascismului, între anii 1933-1944,* în „Ex Ponto”, Institutul Pedagogic Constanța, nr. 6, 1971, p. 9, în colaborare;
- *Vasile Pârvan despre romanul „Ion” /document inedit/,* în „Tomis”, 7, nr. 4, aprilie 1972, p. 6;
- *File din istoria presei comuniste din Constanța,* în „Ex Ponto”, Institutul Pedagogic Constanța, nr. 1, 1972, p. 2;
- *„Pete albe” din istoriografia Dobrogei medievale,* în „Tomis”, 7, nr. 1, 1972, p. 18;
- *Anul I al R.P.R. în conștiința primelor zile ale Republicii (inedite de la Constanța),* în „Ex Ponto” Institutul Pedagogic Constanța, 4, nr. 3, 1972, p. 2;
- *Tineretul dobrogean în marile bătălii de clasă, 1929-1933,* în „Ex Ponto”, nr. 10, 1973, p. 10;
- *Un document istoric inedit (raportul Șefului Marelui Stat Major al Armatei Române la 1878),* în „Tomis” 8, nr. 7, 10 aprilie 1973, p. 11, nr. 8, 25 aprilie 1973, p. 12;
- *Dobrogea în istoriografia ultimelor 3 decenii,* în „Tomis”, 9, nr. 6, 1974, p. 5;
- *O postumă? /a lui Panait Cernal,* în „Tomis”, 6, nr. 11, 1979, p. 19;
- *Caietul Chirescu,* în „Litoral”, Constanța, 11, nr. 1055, 1 iulie 1981;

- *Îi sunt dator lui Marin D. Ionescu (I-II)*, în „Litoral”, Constanța, 12, 24 iunie 1982, 25 iunie 1982;
- *Doi ofițeri, un român și un francez, în războiul antihitlerist*, în „Litoral”, Constanța, 12, 21 iulie 1982;
- *Păstrători de legi și datini - țărani*, în „Litoral”, Constanța, 13, 6 iulie 1983;
- *Cetatea Caraharmanului în amintirea oamenilor lui 1985*, în „Litoral”, 15, nr. 1525, 3 septembrie 1985;
- *Revoluția românească din decembrie 1989*, în „Tomis”, 1 serie nouă, nr. 1, decembrie 1989, p. 8;
- *Revitalizarea tradițiilor democratice românești*, în „Tomis”, nr. 1, ianuarie 1990, p. 17;
- *Al doilea cer al patriei /intelectualii – oameni politici și drepturile noastre asupra Dobrogei*, în „Marea noastră”, Constanța, 1, nr. 1, februarie 1990, p. 1, 5
- *Pagini despre istoria presei constănțene (decembrie 1989 - iulie 1991)*, în „Curierul Prefecturii Constanța”, 1, nr. 23, 1991, p. 2;
- *Greco-catolicism nu există – răspuns la anchetă privind rolul bisericii greco-catolice în Transilvania*, în „Vatra”, Tg. Mureș, serie nouă, 26, nr. 4, 1996, p. 73-74;
- *Monarhia din România în mentalitatea și știința unui intelectual, între 1947-1989*, în „Vatra”, Tg. Mureș, serie nouă, nr. 7, 1998, p. 90-92;
- *O întrebare specioasă și un răspuns cu un număr mai mic /anchetă privind raportul Națiune-Confeșiune*, în „Vatra”, Tg. Mureș, 17, nr. 11, 1999, p. 27-30;
- *Nicolae Iorga - istoric al Românilor - cuvântare în Parlament*, 27 noiembrie 1990, în „Puterea - azi”, 1, nr. 9, 21- 27 dec. 1990, p. 3;
- *Brâncuși la Preda's*, în „Preda's”, 1, nr. 2, mar. 2005, p. 41;
- *Peste 800 de articole publicate în „Flacăra lui Adrian Păunescu”*

*

Istoric și om politic. Istorie - selectiv

- Gh. Dumitrașcu, *Expresia unei simțiri unice în Parlamentul României, Din trunchiul unic. „Ședința Parlamentului României consacrată proclamării Independenței Republicii Moldova”*, București, 3 septembrie 1991, p. 75-80;
- Vasile Diacon, *Reîntregirea - Basarabia, Bucovina de Nord și Insula Șerpilor în debateri ale Parlamentului României*, Editura Unirea, Iași, 1992

- (Cuvântările de istoric și om politic –oarecum– ale lui Gh. Dumitrașcu)
la p. 101-104, 162-167, 243;
- Gh. Dumitrașcu, *A simți, a învăța a gândi, a scrie și a face istorie*, în „Analele Universității „Ovidius” Constanța”, seria Istorie, vol. 1, 2004, p. 191- 224;
- Gheorghe Sbârnă, *Marea Unire în Parlamentul României*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2007, p. 407- 409.

DESPRE GH. DUMITRAȘCU

în Enciclopedii și dicționare românești - selectiv

- *Personalități publice – politice 1989-1992. Dicționar*, Editura Holding Reporter, București, 1993, p. 67-68;
- *Personalități publice-politice 1992-1994. Dicționar*, Editura Holding Reporter, București, 1994, p. 59;
- *Protagoniști ai vieții publice, decembrie 1989 - decembrie 1994*, vol. I A-F. Agenția Națională de Presă – Rompress, București, 1994, p. 292-293;
- *Senatul României, Legislatura 1996-2000*, București, noiembrie 1996, p. 96;
- *Dicționar personalități publice-politice 1996-1997*, Editura Holding Reporter, p. 387.
- *Piramida puterii. Oameni politici și de stat, generali și ierarhi din România (22 decembrie 1989 - 10 martie 2004*, vol. 2, ProHistoria, București, 2004, p. 136;
- *Dicționar de personalități dobrogene*, vol. 1, Editura Ex Ponto, Constanța, 2004, p. 109- 110.

în Enciclopedii străine

- *Who's Who in the Balkans 1997-1998*, Delphi Publications, Athens 1997, p. 340;
- *Who's who în România*, 2002, Pegasus Press, București, 2002, p. 210;
- *Enciclopedia personalităților din România. Enciclopedia biografică a femeilor și bărbaților contemporani cu carieră de succes în România*, Hubners Who's Who, Nordlingen, 2006.

Activitatea științifică amintită în ...- selectiv

- Robert Deutsch, *Istoricii și știința istorică românească*, Ed. Enciclopedică, București, 1969, cu 5 titluri;

- Bibliografia istorică a României, 1944-1969.* Ed. Academiei R.S.R., București, 1970, cu 6 titluri;
- Bibliografia lucrărilor științifice a cadrelor didactice de la Institutul Pedagogic Constanța (1861-1971),* Constanța, 1971, cu 21 titluri;
- Bibliografia istorică a României ... 1969-1974 -* cu 6 titluri;
- Bibliografia istorică a României ... 1974-1979 –* cu 10 lucrări;
- Bibliografia istorică a României ... 1979-1984 –* cu 19 lucrări;
- Bibliografia istorică a României ... 1984-1989 –* cu 13 titluri;
- Bibliografia istorică a României... 1989-1994* Editura Academiei Române, București, 1996, 7 titluri;
- Bibliografia istorică a României ... 1994-1999 –* 21 titluri;
- Bibliografia istorică a României ... 2002-2005 -* 8 titluri;
- Bibliografia lucrărilor științifice ale membrilor Institutului de Istorie din Cluj-Napoca 1920-2005/* întocmită de Veronica Turcoș, Felicia Hristodol, Gheorghe Hristodol, Editura Academiei Române, București, 2008, p. 115-118, 86 titluri.

Alte biografii. Portrete și caricaturi – selectiv

- Radu Constantinescu, *100 de istorioare cu istoricii Epocii de aur*, Editura Fides, Iași, 1997, p. 58-60;
- Ștefan Cucu, *Portrete literare*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2002, p. 57-60;
- Efrim Tarpalan, *O antologie cronologică a aforismului român de pretutindeni*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2005.

Interviuri – selectiv

- Emanuel Valeriu, *Politica fără anestezie*, Editura Step by step, București, 1995, p. 342-352;
- *Portrete: Gheorghe Dumitrașcu*, în „România Degist. Comunitatea Română de la Ismir”, 1996, p. 18-19;
- Eugen Istodor, *Interviuri contra naturii*, Editura Nemira, București, 1997, p. 31-33;
- Traian Brătianu, *Recurs la politică*, Editura Muntenia&Leda, Constanța, 2000, p. 53-56;
- Tiberiu Bîrda, *125 de ani de școală cernavodeană*, Editura Mondograf, Constanța, 2001, p. 10;
- Mihai Gabriel Popescu, *Scara vieții – note, comentarii, articole despre scriitorul George Călin*, Editura Biblioteca, Târgoviște, 2008;

- Camelia Nenciu, Elif Samedin, *Coloanele templului*, Ed. Crizon, Constanța, 2011, p. 63-75.

Lucrări în care este amintit - selectiv

Valeriu Mangu, *Contra Constituția – fața nevăzută a Constituției din 1991*, vol. I, Editura Sfera, București, 2002, p. 7;

Petre Țurlea, *Din culisele Parlamentului*, vol. I, 1990-1992, Editura Globus, București, 1992, p. 31,33-34,43,145,157,169;

Ștefan Cucu, Corina Apostoleanu, *Literatura în Dobrogea, Dicționar bibliografic*, vol. I-II, Biblioteca județeană Constanța, (vezi indicii);

Petre Sălcudeanu, *Noaptea calomniei*, Editura Albatros, București, 1994;

Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României – O cronologie a evenimentelor decembrie 1989 - decembrie 1994*, Editura Mașina de scris, București, 1995, vol. II, *Doi ani din istoria României ianuarie 1995 - ianuarie 1997*, Editura Mașina de scris, București, 1998, (vezi indicii);

Eugen Istodor, *Interviuri contra naturii*, Editura Nemira, București, 1997;

Sabin Ivan, *Radiografii parlamentare. De vorbă cu Alexandru Bîrlădeanu*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, Passim;

Tom Gallagher, *Democrație și naționalism în România 1989-1998*, Editura ALL, București, 1999;

Valeriu Mangu, *Gheorghe Dumitrașcu - un navetist între două lumi*, în „VIP parlamentar și guvernamental”, 1, nr. 1, 1 apr. 1999, p. 1- 10;

George Pruteanu, *Cronica unei mari dezamăgiri*, Institutul European, Iași, 2000, indicele;

Tiberiu Bîrda, *125 de ani de școală cernavodeană*, Editura Mondograf, Constanța, 2000, p. 10;

Florin Cristian Atanasiu, „*Balul pufuleților*” sau despre înlăturarea decanului Marin Mincu de la Universitatea Ovidius, Ed. Crater, București, 2000, indicele;

Petre Țurlea, *Din culisele Parlamentului României*, Editura Fundației Pro, București, 2001, p. 9, 24, 58, 123, 128, 185, 224, 288, 294;

Nicolae Ciachir, *Un istoric ancora în lumea contemporană*, vol. I. Evocări 1927-1949, Editura Oscar Print, București, 2001, p. 12;

Augustin Botiș, Angela Buciuc, *Destin neliniștit*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 181-182;

Stoica Lascu, *Vocațiile unei personalități reprezentative și plurivalente a Dobrogei - profesorul Gheorghe Dumitrașcu la 65 de ani*, în „Agora”, Constanța, IV, nr. 16, dec. 2004, p. 9;

- Tudor Octavian, *Tratat de înjurături*, Ed. Oscar Print, București, f.a.;
- Ion Faiter, *Monografia Colegiului Național „Mircea cel Bătrân” Constanța*, Editura Muntenia, Constanța, 2004;
- Tom Gallagher, *Furtul unei națiuni. România de la comunism încoace*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 159- 160;
- Vasile Sârbu, *Geneza Facultății de Medicină și Farmacie Constanța*, Ovidius University Press, Constanța, 2005. Vol. 1, p. 5, 49, 52, 54, 56- 57, 61- 67, 75- 76, 84- 85, 88, 95- 96, 104- 105, 110- 111, 113- 116, 118- 119, 123- 126, 143. Vol. 2, p. 20- 23, 147- 150;
- Ioan Maliciuc, *Prețul libertății la Constanța - file de istorie*, Editura Muntenia, Constanța, 2006;
- Constanța Călinescu, Ioan Popișteanu, *Universitatea Ovidius Constanța 45*, Ovidius University Press, Constanța, 2006;
- Tudor Tiberiu, *Istoria dramatică a teritoriilor românești ocupate. Tratatul cu Ucraina*, Editura Ion Creangă, f.a./după 1998/, p. 209, 216, 221;
- Tomis - cenzurat/ necenzurat. *Mărturii documentare (1967- 1977)*/ realizată de Virgil Coman și Nicoleta Grigore/, Ed. Tomis, Constanța, 2007, *passim*;
- Nichita Adăniloie, *Monografia Societății de Științe Istorice din România*, București, 2009, p. 323- 324; 327- 328; 331;
- Traian Brătianu, *Politică și societate în Dobrogea*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 2010, *passim*;
- Traian Brătianu, *Presa dobrogeană de ieri și de azi*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 2013, *passim*.

OBSERVAȚIE FINALĂ

În „Monitoarele Oficiale” ale Parlamentului României, Dezbaterile Senatului și Dezbaterile Camerelor Reunite, între iunie 1990 și decembrie 2000 se găsesc, între foarte multe intervenții și discursuri, reale contribuții nu doar la istoriografie, ci și în luminarea istoriei recente a României.

*

Azi, cinstim memoria tuturor celor care au contribuit la înfăptuirea României Mari!

Cinstim, însă, și memoria unei personalități cu merite deosebite, precum istoricul dobrogean Gheorghe Dumitrașcu, o viață închinată istoriei Dobrogei și României deopotrivă!

PROBLEMA DOBROGEI LA CONGRESUL DE PACE DE LA BERLIN DIN 1878

Conf. univ. dr. Marian ZIDARU*

Abstract

Following the Romanian-Russian-Ottoman conflict of 1877-1878, the Peace of San-Stefano was concluded. Dissatisfied, the great powers, have called for a European congress. In Berlin, after the Russian-Turkish war of 1877-1878, on June 13, 1878, an impressive galaxy of European diplomats gathered to reconsider the Treaty of San Stefano. The Congress recognized Romania's independence, the union of Dobrogea, but gave Cahul, Bolgrad and Ismail counties in southern Bessarabia to Russia. Russia, the winner, wished to go to the mouth of the Danube and achieved what he wanted. This article presents the main provisions of the Berlin Congress about Dobrogea.

Keywords: Dobrogea, Congres, Berlin, România, Rusia.

*

Dobrogea a jucat un rol important în contextul războaielor ruso-turce din epoca modernă. Astfel, prin tratatul semnat în 1774 în mica localitate dobrogeană Kuciuk-Kainargi, se produce *începutul unor schimbări fundamentale* în statutul internațional al Principatelor, datorită *dreptului de reprezentare* al ambasadorului Rusiei la Istanbul, pentru apărarea Țărilor Române *împotriva încălcării autonomiei lor*, fapt ce ar însemna și începutul unei eradicări ireversibile a suzeranității otomane. În plus, tot în acest an se plasează și debutul „reformelor luminate” ale lui Al. Ipsilanti, continuate și de „succesorii săi”¹. Prin Tratatul de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829), Rusia intra în stăpânirea Deltei Dunării, fapt cu importante consecințe atât asupra țărilor noastre, cât și pe plan european².

Tratatul de la Paris (18/30 martie 1856), în afară de schimbarea regimului juridic internațional al Principatelor, a decis retrocedarea sudului Basarabiei (viitoarele județe Cahul, Ismail și Bolgrad) către Moldova, deși se discutasese și retrocedarea Deltei, ajunsă din nou în stăpânirea Porții. Nu a fost, categoric, un act de reparație istorică pentru Moldova (de altfel, acolo ponderea populației românești era cea mai redusă, comparativ cu restul

---

* Societatea de Științe Istorice din România. Filiala Constanța

¹ Keith Hitchins, *Românii 1774-1866*, Humanitas, București, 1996, p. 9.

² Mihai Cojocariu, *România modernă* <http://history.uaic.ro/wp-content/uploads/2012/12/2016sem1-Romania-moderna.pdf>, p. 8

Basarabiei), ci cu scopul clar de a scoate Rusia de la gurile Dunării și din postura de riverană la fluviu³.

În urma conflictului româno-ruso-otoman din 1877-1878 s-a încheiat Pacea de la San Stefano. La sfârșitul operațiunilor militare, reprezentantul României, colonelul Arion, nu era acceptat la tratativele de la San Stefano, în apropiere de Adrianopol, Rusia însărcinându-se ea să apere interesele României.

Semnarea Tratatului de la San Stefano, Turcia, 1878

Între Rusia și România s-a creat o stare de tensiune. Țarului Alexandru al II-lea, care amenința cu dezarmarea armatei române, Carol I i-a răspuns că *armata care s-a luptat la Plevna sub ochii împăratului și ai Alteței Sale Imperiale va putea fi zdrobită, dar nu va reuși nimeni, niciodată, să o dezarmeze*. Bucureștiul a fost amenințat cu ocuparea. Carol I a părăsit capitala și armata română ocupă un dispozitiv pe linia Calafat, Craiova, Slatina, Pitești, Târgoviște pentru a face față trupelor ruse. Eventualitatea unei confruntări a fost înlăturată de convocarea de către Marile Puteri a unui Congres de Pace la Berlin, în iunie-iulie 1878. La Berlin, după războiul ruso-

---

³ *Ibidem*, p. 9.

turc din 1877-1878, la 13 iunie 1878, s-a adunat o galaxie impresionantă de diplomați europeni pentru a reconsidera Tratatul de la San Stefano.

În conformitate cu practica obișnuită, Otto von Bismarck a fost ales președinte. Dar, el își pierduse vechea vigoare și, potrivit propriei sale constatări, a coborât câte un ceas la fiecare câteva ore pentru a se odihni și a putea continua. Cu toate acestea, a dominat Congresul și, din când în când, energia și hotărârea lui au făcut să-și impună punctul de vedere.

Benjamin Disraeli era o altă personalitate remarcabilă. Era suferind de astm și de gută. Dar Bismarck a fost suficient de impresionat de el, pentru a remarca atunci când jurnaliștii au întrebat cine este omul cheie al congresului: „Bătrânul evreu, el este omul”. Disraeli a dorit să se adreseze congresului în limba franceză, pe care o vorbea foarte rău. Dar colaboratorii săi au insistat că toată adunarea a așteptat cu nerăbdare să audă un discurs din partea „celui mai mare maestru viu al oratoriei englezești”. Nimeni nu a știut niciodată dacă Disraeli a luat asta ca pe un afront sau a acceptat ca pe un compliment.

Cancelarul rus, prințul Gorchakov, a putut rezista congresului, deși avea optzeci de ani și trebuia să fie dus în cameră. El nu a contribuit prea mult la lucrările congresului.

În afară de aceștia și de alți diplomați care reprezentau Marile Puteri, au existat delegați din Turcia, din statele balcanice și din România (Ion C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu). Cei din urmă au fost ascultați, cel puțin politicos, înainte de a fi ignorați. Turcii au fost ignorați și insultați. *Dacă credeți că Congresul s-a întâlnit pentru Turcia - a spus Bismarck - o să fiți dezamăgiți. San Stefano ar fi rămas neschimbată dacă nu ar fi atins anumite interese europene*⁴. Chiar și britanicii, care se presupune că erau protectori ai turcilor, le-au dat ordine și nu au suferit să fie contraziși. Ambasadorul britanic la Constantinopol, Sir Henry Layard, a asigurat pe Salisbury că a făcut sigură colaborarea cu principalul delegat turc, Caratheodoru Pașa. *I-am dat lui Caratheodoru să înțeleagă că dacă îl găsesc jucând fals, nu voi lăsa nici o piatră nerăscolită pentru a-i rupe gâtul și, știind că o pot face, este interesat să se dea bine pe lângă noi*⁵. Congresul recunoștea independența României și atribuirea Dobrogei acesteia, dar a cedat Rusiei județele Cahul,

---

⁴ L.S. Stavrianos, *The Balkans since 1453*, C. Hurst &co, London, 2000. p. 410.

⁵ *Apud* R.W. Seton-Watson, *Disraeli, Gladstone and the Eastern Question*, London, 1935, p. 450.

Bolgrad și Ismail din sudul Basarabiei. Rusia, învingătoare, dorea ieșire la Gurile Dunării și a obținut ce voia.

În același timp, Congresul condiționa recunoașterea *de jure* a independenței de modificarea art. 7 din Constituție, referitor la cetățenia română. Art. 44 impunea României să legifereze libertatea credințelor religioase⁶, condiționând recunoașterea independenței de aplicarea acestui articol: „În România, deosebirea credințelor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui, ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce privește bucurarea de drepturi civile și politice, admiterea în sarcini publice funcțiuni și onoruri, sau exercitarea diferitelor profesii și industrii în orice localitate ar fi. Libertatea și practica exterioară a oricărui cult vor fi asigurate tuturor supușilor pământeni ai Statului Român, precum și străinilor, și nu se va pune nici un fel de piedică atât organizației ierarhice a diferitelor comunități religioase, cât și raporturilor acestora cu capii lor spirituali. Naționalii tuturor Puterilor, comercianți sau alții vor fi tratați în România fără deosebire de religie, pe piciorul unei desăvârșite egalități”. Articolul viza în special situația evreilor și a fost adoptat în urma insistențelor lui Adolphe Crémieux, președintele Asociației Israelite Internaționale⁷.

Cum numărul evreilor era mare, mai ales în Moldova, și rândurile lor nu încetau să crească, Parlamentul român a acceptat cu mare greutate, și abia în 1879 s-a procedat la modificarea Constituției, dar numai prin acordarea cetățeniei în mod individual⁸. Nu se acorda din oficiu dreptul de cetățenie locuitorilor străini, ci în mod condiționat: pe de o parte, făcând dovada unui stagiul de ședere în țară de minimum 10 ani, pe de alta, ei urmând a solicita în mod inevitabil împământinirea pe baza unei cereri. Erau exceptate de la condiția de stagiul de ședere în țară anumite categorii de persoane: participanții la Războiul de Independență, persoanele considerate a aduce servicii statului român (oamenii de cultură și știință, dar și bancherii,

⁶ *Protocoalele Congresului de la Berlin*, în Sorin Liviu Damean, *România și Congresul de Pace de la Berlin (1878)*, Editura Mica Valahie, București, 2005, p. 130-349.

⁷ Ioan Scurtu, *România în timpul celor patru regi. Carol I*, Editura Enciclopedică, București, 2010

<http://www.istorie-pe-scurt.ro/congresul-de-pace-de-la-berlin1878-sau-sacrificiile-cerute-de-independenta/>

⁸ Ion Bulei, *Românii în secolele XIX-XX. Europeanizarea*, Editura Litera, București, 2011, p. 98.

industriașii, investitorii străini etc⁹). România a devenit, de asemenea, independentă și a dobândit o parte din Dobrogea, dar, după cum era de așteptat, ea a fost obligată să predea Rusiei sudul Basarabiei.

Următoarele articole priveau Dobrogea:

”Art. 45. *Principatul României retrocedează M.S. Împăratului Rusiei, porțiunea teritoriului Basarabiei, despărțită de Rusia în urma tratatului de la Paris din 1856, și care, la apus se mărginește cu talvegul Prutului, iar la miazăzi cu talvegul brațului Kiliei și cu gura Stari-Stambulului*¹⁰.

Dacă până în 1877 Statul Român nu putea să-și ceară drepturile asupra Gurilor Dunării – zonă în care unele mari puteri europene aveau interese deosebite¹¹ –, după Pacea de la Berlin, ce a consfințit suveranitatea și independența României, și când Dobrogea și Delta Dunării intră în componența Statului Român, acesta se va arăta tot îndreptățit să asigure și să coordoneze navigația pe Dunăre în locul C.E.D. Și de data aceasta, Marile Puteri vor avea cuvântul și legea în propriile mâini, desconsiderând noul statut al României. Singurul „avantaj” acordat țării noastre va fi acceptarea unui reprezentant al acesteia în cadrul Comisiei. Din contră, prin Tratatul de la Berlin, la Gurile Dunării a continuat să existe un organism internațional care era investit cu puteri depline: putere legislativă (emitea legi), putere executivă (aplica propriile legi) și putere judecătorească (judeca modul de aplicare al legilor emise de C.E.D.). Practic, C.E.D. se comporta ca un stat care avea și pavilion propriu, călcând în picioare dreptul pe care-l avea România ca putere teritorială. Cu toate împotrivirile guvernanților români, Marile Puteri nu au ținut cont de acestea¹².

Art. 46 se referea la fruntariile Dobrogei: *insulele formând Delta Dunărei, precum și Insula Șerpilor, sandgiacul Tulcei, cuprinzând districtele Kilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Kiustenge, Medgidia sunt întrupate cu România. Principatul mai primește afară de aceasta ținutul situat la sudul Dobrogei până la o linie care, plecând de la răsărit de Silistra răspunde în Marea Neagră, la miazăzi de Mangalia. Linia*

---

⁹ *Ibidem*, pp. 97-98.

¹⁰ *Protocoalele Congresului de la Berlin*, în Sorin Liviu Damean, *op. cit.*, p. 130-349.

¹¹ Paul Cernovodeanu, *Relațiile comerciale româno-engleze în contextul politicii orientale a Marii Britanii (1803-1878)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.

¹² *Ibidem*.

granițelor se va fixa, la fața locului de Comisiunea Europeană instituită pentru delimitarea Bulgariei.

Un alt articol, 22, se referea indirect la Dobrogea: *Trupele de comunicație nu vor comunica cu Rusia numai prin România, după învoielile deja făcute între aceste două state, dar și prin porturile Mării Negre, Varna și Burgas, unde pentru timpul ocupației își pot stabili depozitele necesare. Durata ocupației Rumeliei Orientale și a Bulgariei, de către trupele imperiale, este fixată la nouă luni, cu începere din ziua ratificării prezentului tratat. Guvernul imperial rus se obligă să termine trecerea trupelor sale prin România și evacuarea completă a acestui Principat într-un termen ulterior de trei luni.*

Tot la Dobrogea se referă și articolele care reglementau activitatea Comisiei Europene a Dunării:

Art. 47. *Cestia împărțirii apelor și a pescăriilor se va supune la deliberarea Comisiunii Europene a Dunării.*

Art. 52. *Pentru a mări granițele libertății de navigațiune pe Dunăre, care e recunoscută de un interes european, Înaltele puteri contractante hotărâsc ca toate întăririle și fortificațiile, ce se găsesc pe tot cursul râului de la Porțile de Fier până la gurile lui, să fie desființate și nu se vor mai putea ridica altele noi. Nici un vas de război de război nu va putea să plutească în josul Porților de Fier afară de vasele ușoare destinate pentru poliția fluviului și pentru poliția fluviului și pentru serviciului vamal. Vasele de stațiune ale puterilor de la gurile Dunării vor putea să suie până la Galați.*

Art. 53. *Comisiunea Europeană a Dunării, în sânul căreia va fi reprezentată România, va rămâne menținută în funcțiile ei pe care le va exercita cu desăvârșită independență de autoritatea teritorială până la Galați. Toate tractatele, arangiamentele, prerogativele și îndatoririle comisiei dunărene sunt confirmate.*

După congres, discuții tensionate și chiar o situație conflictuală au fost generate de problema delimitării graniței în zona Arab-Tabia. În cele din urmă s-a ajuns la următorul protocol:

Modificări făcute la art. 6 și 7 ale actului din 6 și 7 decembrie (nr. 539) cu privire la frontiera româno-bulgară trasată de Comisia de frontieră.

În art. 6 *După ultimul paragraf se adaugă: În consecință la decizia subsecventă a puterilor modificarea liniei de demarcație de la Dunăre la reperul nr. 5, schița anexată în conexiune cu planul mai sus-menționat, care a fost trasat pentru această parte a frontierei.*

În art. 7 In locul paragrafelor 1, 2, 3, și 4 se adaugă: Linia frontierei părăsește Dunărea, în locul stabilit în art. 2, face o curbă ușor inflexibilă și merge către sud până la jumătatea drumului în jos la panta celui de-al doilea impuls al înălțimii ArabTabia, apoi merge în jos pe acea pantă, la un unghi drept, traversează râul și urcă direct linia de vârf a primului capăt al înălțimii menționate, lăsând ArabTabia României. Continuă în aceeași direcție, pe cât de aproape posibil de la nord la sud, până când întâlnește drumul Karaorman, ce duce la satul Almalău, într-un loc în care se oprește. Dintr-un loc aproape de reperul nr. 5 (marcat în nota descriptivă printr-un copac situat la capul văii (talveg), existent între pindenul dintre Ordu Tabia și ArabTabia), frontiera este formată de partea estică a drumului Karaorman, care va aparține totuși, în toată integritatea sa, Bulgariei. Din punctul acela ia o direcție spre est, fiind format din linia dreaptă care întâlnește sus-numitul copac către foarte izolat ultimul A și apoi către un copac de lângă locul unde drumul de la Almalău, către Caraorman și către Esenkeni se ramifică (nr. 7).¹³

Revenirea Dobrogei, fără partea sudică, la Statul Român a fost sărbătorită de românii dobrogeni, după cum o demonstrează primirea cu toată cinstea din iunie 1877 făcută la Măcin trupelor ruse și apoi în decembrie 1877 petiția dobrogenilor care, acoperită de nume și semnături, cerea unirea Dobrogei cu România¹⁴. De altfel, numeroși români dobrogeni se înrolaseră în armata română ca voluntari în timpul războiului¹⁵.

Unirea Dobrogei cu România a fost dorința guvernului și populației românești, în aceeași măsură, și nu o situație impusă de ruși, pe care oamenii politici români ar fi încercat să o evite, ceea ce a încercat de fapt clasa politică românească a fost evitarea pierderii Bugeacului.

La 15 septembrie Adunarea Deputaților și Senatul au luat act de cele stabilite la Berlin, declarând că se supuneau hotărârilor Europei. Cedarea efectivă a celor trei județe din sudul Basarabiei s-a făcut la 1 octombrie 1878, prin retragerea autorităților române, fără semnarea vreunui document care să fie interpretat ca o recunoaștere oficială a acestei situații.

---

¹³ <https://archive.org/stream/mapofeuropebytre04hert#page/2996/mode/2up>

¹⁴ *Dobrogea românească*. Lucrare îngrijită de Elsa și G. Dimitru-Serea, București, 1938, p. 59-61.

¹⁵ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 277-278.

În 1878 Dobrogea avea un total de 226.000 locuitori (dintre care 127.000 erau musulmani). Cei mai mulți erau tătari (71.000), urmați de turci (49.000), români (47.000), bulgari (30.000), iar restul erau evrei, greci, armeni, ruși, circasieni și germani.

Anton von Werner, *Congress of Berlin* (1881)

EVOLUȚIA INSTITUȚIEI ARMATEI ROMÂNE ÎN PERIOADĂ PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (1908-1923)

Costin Scurtu*

Abstract

Starting with the 1908 Army Organizing Act, the Romanian Military Force experienced numerous organizational changes during the First World War. These were in part the result of the military action plans established by the Romanian state, as well as adjustments to the political realities of the moment.

Keywords: Romanian Army, First World War, Great General Headquarters, General Staff, Ministry of War

*

Determinarea legilor și principiilor care influențează organizarea, planificarea și desfășurarea acțiunilor militare la toate nivelurile a fost cunoscută din cele mai vechi timpuri, istoria oferind numeroase exemple de gânditori militari și comandanți care le-au scos în evidență și le-au aplicat cu succes în practică. Mareșalul F. Foch sublinia, în acest sens, că *arta războiului, ca toate celelalte arte, are teoria sa și principiile sale; altfel nu este o artă*¹.

Statul reprezintă ansamblul de instituții politice, militare, juridice, polițienești și administrative ale unei națiuni. Armata este una dintre acestea. Ea se distinge de celelalte instituții prin specificul rolului ce îi revine în societate și anume este destinată să folosească violența, în mod legal, pentru a-și îndeplini misiunile încredințate².

Din rândurile teoreticienilor militari români care au studiat și dezbătut tematica vastă a legilor și principiilor luptei armate și au susținut necesitatea aplicării lor în practică pot fi amintiți generalul I. Sichitiu și colonelul Al. Ioanițiu, care afirmau că, în toate timpurile, pregătirea, conducerea și ducerea războiului au fost guvernate de anumite principii generale ce vor rămâne și în viitor la baza artei și științei militare, oricare va fi caracterul pe care-l va îmbrăca războiul.

În anul 1908, la 1/14 aprilie, a fost promulgată *Legea pentru organizarea armatei*, căreia i s-au adus o serie de modificări în anii 1910, 1911 și 1913. La 15/28 aprilie 1909 a intrat în vigoare *Legea pentru serviciul de stat major*,

---

* Muzeul Militar Național „Ferdinand I”, filiala Constanța

¹ Alvin Toffler, Heidi Toffler, *Război și antirăzboi*, Editura Antet, București, 1995, p. 15.

² Joseph Sumpf, Michel Hugues, *Dictionnaire de sociologie*, Librairie Larousse, Paris, 1973, p. 125.

în baza căreia Comitetul Consultativ de Stat Major a elaborat instrucțiunile privind atribuțiile birourilor din cadrul Marelui Stat Major³.

Totodată, prin *Legea Jandarmeriei* din 24 martie 1908 se înscriu, la articolele 6 și 7, următoarele prevederi:

Art. 6: Corpul Jandarmeriei face parte integrantă din armată, dispozițiunile generale ale legilor și regulamentelor îi sunt aplicate, în afara excepțiunilor de organizarea sa mixtă și de natura serviciului său.

Art. 7: Ofițerii Corpului Jandarmeriei se recrutează din ofițerii de orice armă din armata activă. Trecerea ofițerilor din armata activă în Jandarmerie se face prin Înalt Decret, în urma raportului Ministerului de Interne, luată pe recomandățiunea Ministerului de Război. Ea rămâne definitivă după un an de la numire, în care timp ofițerul va putea fi retrecut în armata activă.

La 10/23 martie 1912, prin Ordinul de zi nr. 1, Marele Stat Major a fost reorganizat în trei secții, fiecare cu două - trei birouri. Noua structură, fără a avea elemente de noutate deosebite, asigura o mai bună conlucrare a birourilor în cadrul secțiilor, mai multă independență a unor structuri în elaborarea lucrărilor și luarea deciziilor.

Prin Înaltul Decret nr. 1579 din 12/25 martie 1912 a fost promulgată *Legea relativă la modificarea unor articole din Legea pentru serviciul de stat major din anul 1909*, iar Înaltul Decret nr. 2512 din 21 aprilie/14 mai 1912 asigura punerea în aplicare a regulamentului *Legii Serviciului de stat major* din 1909, modificat.

Structura și atribuțiile Marelui Stat Major și-au găsit locul și în cadrul noului *Regulament asupra organizării și funcționării Ministerului de Război*, aprobat prin Înaltul Decret nr. 2926 din 21 mai/7 iunie 1912, care, în *Capitolul I – Împărțirea în servicii și direcții* –, relua toate datele din documentele elaborate anterior.

Începând cu anul 1913 armata română, cu o nouă structură, a participat la cel de al Doilea Război Balcanic. Ministerul de Război și ministrul erau abilitați să transpună în practică politica guvernului în domeniul militar și în

---

³ La 1/14 noiembrie 1908, în cadrul Marelui Stat Major, a luat ființă Cursul complementar de stat major, care avea drept scop perfecționarea pregătirii ofițerilor de stat major la toate nivelele. Vasile Apostol, Ion Giurcă ș.a., *Comandamentele strategice române în acțiune (1859-1947)*, Editura Tipo-Lith, București, 2000, p. 31.

problema apărării țării. Marele Cartier General îl avea în frunte pe rege, sau prințul moștenitor, care era și comandantul suprem al armatei participante la operațiunile militare. În 1913 Marele Stat Major, secția I, a elaborat *Regulamentul asupra îndatoririlor civile la mobilizare*.

Luându-se decizia intervenției României împotriva Bulgariei, s-a aplicat planul de mobilizare și *Ipoteza 1 bis*, adaptată situației concrete. Punerea în aplicare a planului și conducerea operațiunilor militare a revenit Marelui Cartier General român, constituit odată cu declararea mobilizării. Proiectul de operațiuni, elaborat în acord cu concluziile rezultate din campania anului 1913 și planul de mobilizare întocmit pentru 1913/1914, avea un grad sporit de detaliere și cuprindea modul de acțiune al forțelor de la eșalonul armată până la divizie, acorda atenție concentrării armatelor (române și bulgare), executării acoperirii frontierei prevăzută în *Instrucțiunile speciale de acoperământ ale Ipotezei A*, desfășurarea operațiunilor noastre ofensive, marșurile executate de trupe după începerea operațiunilor și până la luarea contactului cu adversarul⁴. Până în vara anului 1916 au fost elaborate noi variante de acțiune, având la bază *Ipoteza B* (B₁, B₂, B_{3v}, B_{3a,b,c}). Dintre acestea, cea mai complexă a fost *Proiectul de operațiune pentru Ipoteza B₃, Întreprinderea unui război pe două fronturi: spre nord, nord-vest și spre sud*, definitivat în mai 1915⁵.

În vara anului 1916 a fost definitivă o nouă variantă a Ipotezei B, denumită *Proiectul de operațiune în vederea unui război contra Puterilor Centrale și a Bulgariei – România aliată cu Quadrupla Înțelegere – aplicarea Ipotezei Z*.

În anii Războiului de Întregire a neamului (1916-1919) atât generalul Dumitru Iliescu, cât și generalul Constantin Prezan au semnat în documentul *Din Înalt Ordin, Șeful Statului Major General al armatei*. Înaltul Ordin aparținea Regelui Ferdinand I, care era, conform Constituției, Capul oștirii.

Marele Stat Major rămânea organ de sine stătător, având în frunte un șef, un subșef și adjutant iar, în subordine, avea secții, birouri, comandamente militare teritoriale și județene, cu atribuții în domeniul pregătirii populației, economiei și teritoriului pentru război. Marele Stat Major era, pe timp de

---

⁴ *Ibidem*, p. 36-37.

⁵ Arhivele Militare Române (se va cita în continuare A.M.R.), fond Marele Stat Major, Secția a III-a, Operații, dosar 594/1914, f. 1-65.

război, furnizorul de resurse, organizatorul și conducătorul tuturor activităților din spatele frontului, dar cu obiectiv principal – satisfacerea nevoilor comandamentelor și trupelor din zona operațiunilor. De altfel, până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, din punct de vedere militar, teritoriul era împărțit în zone cu responsabilități precise. Astfel, în practica vremii, teritoriul național sau teatrul de operațiuni militare – atunci când acțiunile s-au dus dincolo de frontiere – era împărțit, din punct de vedere militar, în zona *armatei* și zona *interioară*. Zona armatei cuprindea teritoriul în care acționau armatele de operațiuni cu serviciile aferente. În această zonă comandamentul militar conducea toate acțiunile. La rândul ei, aceasta era împărțită în: zona operațiunilor - care reprezenta teritoriul ocupat de armata de operațiuni și serviciile de linia întâi; zona etapelor - constituită din teritoriul pe care erau dispuse serviciile de linia a doua⁶.

În zona armatei, conducerea se exercita de Marele Cartier General. Zona interioară cuprindea restul teritoriului, sub administrație politică, pe care se găseau serviciile de linia a treia, sub conducerea Ministerului de Război și Marelui Stat Major. Marea majoritate a personalului care încadra Serviciul de Stat major din cadrul Marelui Cartier General provenea de la secțiile, birourile și serviciile Marelui Stat Major, fiind completate cu personal și materiale, conform planului de mobilizare, la începutul războiului sau pe timpul desfășurării acestuia.

În anii Războiului de Întregire, pentru conducerea unor acțiuni militare s-a constituit eșalonul Grup de armate – Grupul de armate „Sud” și Grupul de armate „General Prezan”, structuri care nu au dispus de un comandament propriu. În perioada campaniei din Transilvania și Ungaria (1919-1920) s-a constituit un comandament strategic – Comandamentul trupelor din Transilvania, subordonat nemijlocit Marelui Cartier General român⁷.

Asumându-și riscul deciziei de semnare a Tratatului de alianță și a Convenției militare din 4/17 august 1916 cu Anglia, Franța, Italia și Rusia, conștient de lipsurile cu care armata română se confrunta, I.I.C. Brătianu arăta că: *chiar de am fi bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri*

⁶ Florea Țenescu, *Cunoștințe generale asupra războiului și studiul lui*, vol. 1, Tipografia Școalei Militare de Artilerie, București, 1921, p. 103.

⁷ Ion Giurcă, M. Dănuț, *Evoluția organelor de comandament la nivel strategic, la pace și război, în armata României*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1997, p. 8.

ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au sfințit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte, mai mare și mai însemnat decât oricând⁸.

Punând în aplicare prevederile documentelor încheiate la 4/ 17 august 1916, în noaptea de 14/ 27 august spre 15/ 28 august 1916, s-a decretat mobilizarea armatei române. Mobilizarea Marelui Cartier general trebuia să se execute în conformitate cu *Instrucțiunile asupra mobilizării Marelui Cartier General al Armatei*⁹, valabile pentru anii 1916/ 1917.

În seara zilei de 15/28 august 1916 se constituia deja Eșalonul I al Marelui Cartier General, care a fost instalat, cu întreg personalul, la Periș, în localul Administrației Domeniilor Coroanei. Din momentul instalării, întreg personalul s-a conformat *Regulamentului Serviciului în Campanie și Instrucțiunilor asupra funcționării Marelui Cartier General*¹⁰. La 25 august/ 6 septembrie 1916, Eșaloanele II și III ale M.C.G. au primit ordin să se disloce în gara Crivina și să staționeze în zona Poenarii-Burchii, Poenarii Ralii, Poenarii Apostol, Crivina, de unde trebuia să realizeze legăturile telegrafice și telefonice¹¹.

Trecerea la ofensivă în Transilvania, concomitent cu mobilizarea, a fost o decizie justă, asigurându-se realizarea surprinderii și constituirea unor comandamente, dar mobilizarea celor existente concomitent cu conducerea operațiunilor militare s-a dovedit a fi o greșeală. Numirea din timp a comandanților la toate eșaloanele s-a dovedit o măsură necesară, *i-ar fi găsit în mijlocul propriilor lor unități, așa că nu s-ar fi rupt, odată cu sunarea mobilizării, acele legături sufletești, intangibile, dar cărora nu îndrăznim să nu le acordăm locul cel mai de cinste în viața întregului organism militar*¹².

Regele Ferdinand I a decis să treacă Marele Stat Major – partea sedentară - sub conducerea Marelui Cartier General, ceea ce a făcut ca organului de conducere strategică la război să-i fie extinse competențele.

---

⁸ *Discursurile lui Ion I.C. Brătianu*, vol. IV, București, 1940, p. 398-400; Vasile Apostol, Ion Giurcă ș.a., *op.cit.*, p. 65.

⁹ A.M.R., fond M.St.M., Secția Operații, dosar 471, f. 116-120.

¹⁰ *Ibidem*, fond M.C.G., dosar 449, f. 2.

¹¹ *Ibidem*, dosar 113, f. 374.

¹² G. A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916-1918)*, vol. 1, Editura I.G. Hertz, București, p. 162.

Practic, în loc să conducă forțele și mijloacele din zona operațiunilor, influența și răspunderile Marelui Cartier General s-au extins și asupra zonei interioare, ceea ce a însemnat o dispersare a eforturilor și suprasolicitarea personalului¹³. Prin ordinul de zi s-au stabilit orele de lucru ale șefului Statului Major General al armatei cu șefii de secții și birouri, precum locul și rolul ofițerilor ruși și francezi repartizați la Secția 1 Operații.

Pierderea Dobrogei, înfrângerea în bătălia de pe Neajlov-Argeș (12/ 25 noiembrie - 20 noiembrie/3 decembrie 1916), hotărârea de cedare a Capitalei fără luptă și ordinul de retragere generală spre Moldova au marcat, practic, deznodământul campaniei din anul 1916. După această dată, preocuparea de bază a Marelui Cartier General nu a mai fost conducerea operațiunilor militare, ci evacuarea Munteniei¹⁴.

După ce s-a luat decizia ca autoritățile și armata să rămână pe teritoriul național, s-a hotărât ca Regele Ferdinand I să ia sub comandă trupele române și ruse din Moldova, ordinele referitoare la conducerea acțiunilor militare și îndrumarea generală a trupelor aliate, în ceea ce privește operațiunile, aprovizionările și serviciile, urmau să fie stabilite, în vederea unității de acțiune, de Marele Cartier General rus¹⁵. Pentru executarea ordinelor primite, dar și a celor date de regele Ferdinand I, urma să se formeze un stat major al frontului român care *va fi pus sub ordinele generalului adjutant și sub direcția imediată a unui general rus în calitate de șef de stat major*¹⁶. Trupele

¹³ La 4/17 octombrie 1916, prin Ordinul de zi nr. 32, s-a produs o nouă repartitie a birourilor din cadrul Eșalonului I al Marelui Cartier General, în urma căruia: Secția 3 Adjutantură s-a transformat în Biroul 5 Adjutantură, având ca sarcină problemele legate de: ordinea de bătaie, personal, părți sedentare, propuneri de decorații și înaintări, trofee, ordine de zi, pierderi; s-a înființat Biroul 6 statistici, care rezolva problemele legate de situația de efective, situații de armament și muniții, chestiuni de organizare și instrucția noilor unități. A.M.R., fond M.C.G., dosar 154, f. 51.

¹⁴ Încă de la 9/22 octombrie 1916, după ocuparea Constanței, M.C.G. a transmis M.St.M. - partea sedentară, ordinul de luare a măsurilor de evacuare a întregii populații militare, inclusiv a tinerilor de 19 și 20 de ani, tuturor magaziiilor militare și depozitelor, tuturor produselor agricole. M.C.G. s-a deplasat și instalat la Bârlad, de unde a condus retragerea armatei spre sudul Moldovei, a reglementat problema preluării frontului de armatele 4 și 6 ruse, a condus acțiunea de regrupare a marilor unități înapoia liniei frontului și deplasarea lor în raioanele de dispunere din Moldova, între Siret și Prut. Vasile Apostol, Ion Giurcă ș.a., *op.cit.*, p. 76.

¹⁵ A.M.R., fond Microfilme, rola P.II 5.170, c. 456.

¹⁶ *Ibidem*, c. 457.

române și ruse urmau să primească ordine de la șeful de stat major, în numele Regelui Ferdinand I.

În perioada decembrie 1916 - mai 1918 organul de conducere strategică român a avut de soluționat câteva situații și de condus operațiuni militare de importanță deosebită: reorganizarea armatei; elaborarea planului de campanie pentru vara anului 1917; conducerea operațiunilor militare pe frontul român în vara anului 1917; preluarea de către armata română a întregului front din Moldova, în urma plecării trupelor ruse; restabilirea ordinii în spațiul dintre Carpații Orientali și Prut, la sfârșitul anului 1917 și în ianuarie 1918; conducerea operațiunilor militare pentru restabilirea ordinii, la cererea Sfatului Țării de la Chișinău, în spațiul dintre Prut și Nistru; respingerea încercărilor bandelor ruse și ucrainene bolșevice de a pătrunde în Basarabia; angajarea, în anumite momente și situații, în tratative privind armistițiul și pacea cu Puterile Centrale¹⁷.

Prin ordine scrise și verbale, în înțelegere cu generalii ruși, M.C.G. român a coordonat acțiunile în timp și spațiu, a organizat și condus dislocări și redislocări de forțe dintr-un sector în altul al frontului, concentrând efortul pe direcțiile cele mai amenințate. Reizbucnirea revoluției ruse a avut efecte negative asupra situației României. Armata română a pierdut resursele militare din depozitele din Basarabia și Ucraina, cât și miile de vagoane cu material de război aflate pe întinsul Rusiei¹⁸.

La 18 noiembrie/ 1 decembrie 1917 a avut loc un Consiliu de Coroană în cadrul căruia s-a analizat situația existentă. Întreaga discuție s-a purtat pe baza documentului intitulat *Constatări și aprecieri asupra situației actuale a armatei și Țării Românești*, elaborat de locotenent-colonel Ion Antonescu, șeful Biroului Operațiilor din Marele Cartier General¹⁹. Autorul memoriului considera că un armistițiu cu acordul aliaților ar fi soluția cea mai convenabilă. Comunicată aliaților, opțiunea guvernului de la Iași nu a fost luată în considerare.

Evoluția nefavorabilă a situației a impus guvernului să decidă în *unanimitate că armistițiul este impus de un caz de forță majoră și că el va*

---

¹⁷ Vasile Apostol, Ion Giurcă ș.a., *op. cit.*, p. 77-78.

¹⁸ *Istoria Militară a poporului român*, vol. V., Editura Militară, București, 1998, p. 663.

¹⁹ A.M.R., fond. M.C.G., dosar 233, f. 2-12.

*avea un caracter pur militar și nu politic*²⁰. Armistițiul cu Puterile Centrale, semnat la 26 noiembrie/7 decembrie 1917 la Focșani, a atras reacții diferite în rândul statelor Antantei, care nu voiau să accepte motivele pe care le invoca România să acționeze de o asemenea manieră.

La începutul lunii ianuarie 1918 Guvernul României a răspuns favorabil cererii Sfatului Țării de la Chișinău de a trimite forțele necesare pentru salvarea Basarabiei. Peste câteva luni avea să se încheie Tratatul de pace dintre România și Puterile Centrale, la 24 aprilie/ 7 mai 1918, care conținea condiții drastice, ce duceau la pierderea Dobrogei, la subordonarea totală economică și politică față de cei care nu reușiseră să obțină o victorie militară. În urma semnării tratatului au fost demobilizate: Marele Cartier General, cele două comandamente de armată, majoritatea diviziilor de infanterie, care au trecut la statul de pace cu efective reduse.

Pentru aplicarea condițiilor de pace, conducerea armatei revenea Ministerului de Război și Marelui Stat Major, în structura căruia au intrat secțiile și birourile Marelui Cartier General. S-a urmărit aplicarea prevederilor păcii la domeniul militar, și, într-o a doua fază, pregătirea armatei în vederea reintrării în război. Previzibila mobilizare a fost pregătită de Marele Stat Major în strict secret, imediat după terminarea demobilizării, prin întocmirea situației efectivelor aparținând armatei sau trecuți în teritoriul ocupat și având la bază cantitățile de armament și tehnică militară rămase la dispoziția trupelor sau în depozitele dintre Siret și Nistru. Este de subliniat că Marele Stat Major a pregătit mobilizarea fără știința Ministerului de Război²¹

Sfârșitul anului 1918 și începutul celui următor au fost marcate de ample acțiuni politice pentru realizarea Marii Uniri, obținerea recunoașterii acesteia la Conferința de Pace de la Paris, deschisă la 18 ianuarie 1919, de acțiuni militare în Transilvania, Ungaria și Basarabia.

La 26 octombrie/8 noiembrie 1918 a avut loc o consfătuire cu caracter politic și militar, din partea armatei participând generalul Constatin Prezan și locotenent-colonelul Ion Antonescu, șeful Secției Operații din Marele Stat Major. În cadrul întrevederii, de comun acord cu reprezentanții politici și militari ai Franței, s-au discutat ultimele detalii privind remobilizarea armatei române. Mobilizarea a fost condusă de Marele Cartier General, care s-a

²⁰ *Loc. cit.*, dosar 3/1917, f. 3.

²¹ Vasile Apostol, Ion Giurcă ș.a., *op.cit.*, p. 81-87.

înființat în timp foarte scurt, deoarece secțiile și birourile Marelui Stat Major își păstrasera în cea mai mare parte structura și personalul.

Pe măsura reducerii în intensitate a acțiunilor militare, rolul Marelui Cartier General s-a diminuat. Menținerea sa a fost necesară în condițiile în care parte a armatei era mobilizată, când situația de la frontiera de nord și est a țării putea deveni periculoasă în orice moment. Analiza comparativă a structurii Marelui Cartier General și Marelui Stat Major în anii 1918-1919 evidențiază ponderea celui de-al doilea, din punct de vedere al numărului de structuri și al sarcinilor ce le reveneau. Practic, Marele Cartier General era beneficiarul multor date și activități desfășurate de Marele Stat Major. Deosebirea era însă de subordonare: primul răspundea de întreaga sa activitate, sau executa ordinele capului oștirii – regele Ferdinand I, cel de-al doilea depindea direct de Ministrul de Război.

În iunie 1919 a fost creat Consiliul Superior al Armatei²², format din experți și teoreticieni ce făcuseră parte din Comitetul Inspectorilor Generali. Acest consiliu era organ ajutător al Ministerului de Război *pentru organizarea, pregătirea de război și conducerea operativă a armatei*, având ca sarcină fundamentală punerea de acord a organizării armatei cu misiunea principală de apărare a statului național unitar român, cu noile mijloace de luptă apărute, ca cerințele principiului doctrinar de *națiune armată*.

Prin articolul 14 din Decretul-Lege nr. 65/1919, Inspectoratul Tehnic al Intendenței poartă titlul și de Director Superior al Inspectoratului Tehnic al Intendenței, iar atribuțiile tuturor Inspectorilor Tehnici și Directori Superioři din Ministerul de Război sunt precizate atât la art. 14 din legea citată, cât și prin I.D. nr. 1580/1919²³.

Evoluția situației politice și militare internaționale și situația la frontiera României au permis trecerea treptată la demobilizarea armatei, acțiune care a marcat și desființarea Marelui Cartier General, la 20 martie 1920. Este momentul din care Marelui Stat Major și inspectoratelor de armată le revin sarcinile de bază în privința rezolvării problemelor interne și internaționale ale armatei române.

---

²² „Monitorul Oastei, partea regulamentară”, nr. 26, 26 iunie 1919, p. 206.

²³ AMR, fond nr. 5416, dosar. 990, f. 694.

Preocuparea conducerii politico-militare pentru apărarea și consolidarea statului național român a fost însoțită de adoptarea unui cadru legislativ care să reglementeze toate laturile activității în domeniul puterii militare a țării.

Constituția din 1923, prin capitolul *Despre puterea armată*, a fundamentat liniile directoare ale politicii militare, structura de ansamblu a forțelor armate, atribuțiile funcționale, obligațiile militare ale cetățenilor români.

Pe baza prevederilor din Constituția din 1923, în perioada interbelică au fost adoptate decrete, decizii ministeriale, instrucțiuni și trei legi privind organizarea armatei: la 23 iunie 1924²⁴, la 30 aprilie 1930²⁵ și la 28 aprilie 1932²⁶. Aceste legi au avut rolul de a stabili, la nivelul României, puterea militară a țării, a reglementa modalitățile de alcătuire, instruire, înzestrare, conducere și folosire a acesteia. Un compartiment destinat dezvoltării instituției Armatei după Primul Război Mondial a fost rolul diferitelor categorii de forțe armate și genuri de arme în război, având în vedere apariția unor noi genuri de arme, cum erau arma tancuri, arma chimică, artileria antiaeriană, diversificarea aviației militare etc. Se ridicau acum, după Marele Război, probleme ca elaborarea principiilor conducerii războiului, stabilirea caracterului viitorului război, organizarea comandamentelor strategice, formele manevrei în plan strategic etc²⁷.

Organizarea Armatei și stabilirea doctrinei militare române au fost rezultatul unui proces de profundă cunoaștere și analiză a realităților politice, economice, militare interne și internaționale. Misiunea militară în perioada interbelică era apărarea granițelor României Mari.

Dar, realitățile internaționale aveau să ne pună în față dramaticul an 1940.

---

²⁴ „Monitorul Oficial”, nr. 115, 25 iul. 1924, p. 2450-2455.

²⁵ *Loc. cit.*, nr. 103, 13 mai 1930, p. 3430-3435.

²⁶ *Loc. cit.*, nr. 102, 4 mai 1932, p. 2982-2988.

²⁷ Gheorghe Văduva, *Principii ale războiului și luptei armate - realități și tendințe* -, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de studii strategice de apărare și securitate, București, 2003, p. 11-29.

LICEUL „MIRCEA CEL BĂTRÂN” DIN CONSTANȚA ȘI „MIRCIȘTII” ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

dr. Lavinia Dumitrașcu¹

Abstract

This work presents the direct impact of the First World War on the "Mircea cel Bătrân" High School in Constanța, its impact in the lives of its alumni and the implication of the students, teachers and graduates of this educational institution during the great conflagration. Many of the students were enlisted as volunteers of the "Ovidiu" Scout cohort, which had been established at the "Mircea cel Bătrân" High School. Unfortunately, some of them did not return home, having lost their lives during the war. Their sacrifice was praised for a short while and then an undeserved silence followed. The only remaining testimony of this is the bronze plaque from the High School's hallway.

Keywords: First World War, "Mircea cel Bătrân" High School, Constanța, scouts, "Ovidiu" cohort, heroes, education

*

„Mircea cel Bătrân” din Constanța, gimnaziul, liceul și, azi, colegiul, definește, de la înființarea sa din 1896, performanța în Constanța, în întreaga țară și în toată lumea.

Întemeiat pe 1 septembrie 1896, în perioada de după revenirea Dobrogei la Țară, ca o necesitate firească, Gimnaziul clasic de băieți – cu clasele I și II ciclu inferior – și-a avut, inițial, sediul într-o clădire situată pe fosta stradă a Justiției, apoi, în casa consulului francez Magrin, de pe strada Cuza Vodă. În 1901 este botezat cu numele „Mircea cel Bătrân”. A urmat mutarea în mai multe sedii, care nu corespundeau acestui tip de instituție și nici numărului tot mai mare de elevi.

Peste trei ani de la vizita regală din anul 1904, N.T. Negulescu și-a negociat postul de director, cerând schimbarea gimnaziului în liceu și luarea de măsuri de modernizare a instituției. De acum începe clar devenirea în ceea ce este astăzi. În 1909 școala s-a mutat pe strada Traian. Peste doi ani gimnaziul devine liceu, profilul său fiind de *științe reale și practice*. În anul școlar 1914-1915 liceul avea ciclu inferior și ciclu superior. Pe lângă liceu erau grupate o serie de instituții culturale și artistice: universitate populară,

---

¹ Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

casă de citire, școală de desen industrial, Muzeul regional de antichități, bibliotecă, șezătoarele Ligii culturale și ale liceului².

În 1914 liceul funcționa cu o secție reală și una modernă, în condițiile în care numărul elevilor crescuse. Importanța instituției de învățământ în urbe a determinat autoritățile să voteze, în 1914-1915, ridicarea unei clădiri speciale destinate liceului, donându-i 6.000 mp din grădina publică. Din păcate, prima conflagrație mondială a întrerupt mersul lucrurilor.

În toamna anului 1914 la Liceul „Mircea cel Bătrân”, directorul și profesorul N. Negulescu a creat Cohorta de cercetași „Ovidiu”, care făcea parte din Legiunea „Regina Elisabeta” și era comandată de profesorul N. Constantinescu Pană³. Din aceasta făceau parte 152 tineri, marea majoritate elevi ai liceului (învățau atunci 320 tineri⁴). Elevii, profesorii și absolvenții liceului, cercetași în Cohorta „Ovidiu”, erau pregătiți pentru a rezista și pentru a se descurca în condiții extreme, conform Legilor Cercetășiei, mai ales în situația de încă neutralitate în care se afla România. Se încerca inocularea și dezvoltarea valorilor morale, precum onoare, demnitate, solidaritate, patriotism, altruism, curaj, vigoare - calități absolut necesare în situația internațională. Și directorul N.T. Negulescu era conștient că intrarea în război a României era inerentă. De aceea pe 4 ianuarie 1915 acesta le spunea cercetașilor: *Vremurile ce ne așteaptă, și în perioada de pregătire a căroră ne găsim astăzi, vor cere atâtea sacrificii încât orice individ – de la copil, bătrân, bărbat sau femeie, aducându-și aminte de eroismul și abnegațiunea strămoșilor noștri, care ne-au păstrat țara și neamul, înfruntând cu puteri uriașe urgiile trecutului, trebuie să aibă partea lor de datorie*⁵.

² Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța. Anuar pe anul școlar 1921-1922. Publicat de Direcțiunea Școalei, Institutul de Arte grafice și editură „Constanța”, p. 90-91.

³ N. Negulescu, *Începutul cercetășiei la Constanța*, Tipografia „Cartea de aur”, Buc., 1934, p. 6-8.

⁴ Lavinia Dumitrașcu, *Cercetași elevi, absolvenți și profesori ai Liceului „Mircea cel Bătrân” din Constanța. Și ei sunt eroi ai Războiului de Reîntregire*, în „Dobrogea în contextul Primului Război Mondial”, Ed. Top Form, Buc., 2017, p. 228.

⁵ N. Negulescu, *op. cit.*, p. 3.

În august 1916 ministrul Instrucțiunii Publice, I. Gh. Duca, trimitea prefectilor o circulară prin care-i însărcina să le vorbească elevilor despre cauza justă a intrării României în război.

Începutul conflagrației transformă Liceul „Mircea cel Bătrân” în spital. Populația începuse să se refugieze, mai ales în Moldova⁶.

Cercetașii mirciști și-au făcut datoria. Copii încă, pregătiți însă și pentru condiții de război, au fost repartizați la spitalele din oraș - Spitalul Comunal, Spitalul Militar - și la cele nou create pentru îngrijirea răniților: la Liceul „Mircea cel Bătrân”, la Școala Normală, la Hotelurile Palace, Cazinou și Carol. La fiecare dintre puncte erau repartizați câte 8 cercetași. Elevii cercetași mai mari erau sanitari - făceau și puneau pansamente etc. -, iar cei mici mângâiau sufletele din trupurile rănite, citindu-le și scriindu-le scrisori soldaților către cei dragi de acasă. În afara acestora, doi cercetași erau brancardieri la gara orașului, locul unde soseau trenurile sanitare pline ochi cu răniții de pe câmpurile Topraisarului, cu cei cca. 600 răniți ai Diviziei sârbe, cu victimele raidurilor aeriene ce tocău Dobrogea din două în două ore etc. Alți cercetași erau repartizați la instituții, precum Poșta, Poliția, prefectura etc.⁷.

S-a propus continuarea activității liceului, în doar jumătate de zi, la școala primară numărul 1. Însă frontul se apropia de oraș, iar atacurile aeriene ale aeroplanurilor inamice nu conteneau. Cursurile nu puteau continua. Atacurile aeriene se intensificau direct proporțional cu apropiere frontului. Un al doilea exod al populației.

Foarte greu sunt salvate matricolele și o parte din arhiva liceului este încărcată într-o căruță ce pleacă spre Hârșova.

Pe 7 octombrie frontul se apropie și mai mult de oraș. Pe 8 octombrie pleacă tot corpul profesoral.

9 octombrie. Duminică. Constanța este ocupată. Liceul devine spital german⁸.

---

⁶ *Liceul în timpul războiului - ...august 1916 - 1 decembrie 1918*, în „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța....”, p. 64.

⁷ Lavinia Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 230-231.

⁸ *Liceul în timpul războiului - ...august 1916 - 1 decembrie 1918*, în „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța. Anuar pe anul școlar 1921-1922. Publicat de Direcțiunea Școalei”, Institutul de Arte grafice și editură „Constanța”, p. 64-66.

Unii dintre profesorii Liceului „Mircea cel Bătrân” au plecat pe front, alții au fost mobilizați la servicii auxiliare ale armatei, precum cenzura poștei și la spitale. Unii dintre ei, refugiați mai ales în Moldova, au predat la instituții din învățământ unde populația locală și cea venită de pe tot întinsul țării ocupate aveau nevoie de dascăli pentru a-și continua studiile.

Mulțumită „Anualelor Liceului „Mircea cel Bătrân”⁹, avem o listă a profesorilor și a activității acestora în perioada în care Dobrogea a fost ocupată:

1. *Gh. Rădulescu* – econom, profesor de religie, refugiat la Galați și apoi revenit în Constanța

2. *Ion Bentoiu* – profesor de limba română, mobilizat la cenzura Poștei, apoi profesor la liceul din Huși. Inspector școlar între 15 iulie - 1 decembrie 1918.

3. *Marin Lișcu* – profesor de latină, mobilizat

4. *Grigore Roșu* – profesor de limba latină, mobilizat

5. *Constantin Lăzărescu* – profesor de limba latină, mobilizat

6. *Jules Berbier* – profesor de limba franceză, mobilizat la cenzura Poștei, apoi profesor la liceul din Huși și, mai târziu, mobilizat în Marea Legiune a Cercetașilor.

7. *Constantin Mureșanu* – profesor de limba germană, mobilizat

8. *Gheorghe Coriolan* – profesor de istorie, mobilizat la cenzura Poștei, apoi profesor la liceul din Galați, până în mai 1917, după care predă și este mobilizat la liceul din Huși.

9. *G.D. Petrescu* – profesor de istorie, titular la școala normală, mobilizat la Cenzura Armatei din Iași.

10. *I. Fodor* – profesor de geografie, mobilizat la spitalul de răniți din Iași, profesor la liceul internat din Iași.

11. *Gheorghe Balaban* – profesor de matematică, mobilizat.

12. *V. Alaci* - profesor de matematică, profesor la Iași.

13. *N.T. Negulescu* – directorul liceului, profesor de științe fizico-chimice, mobilizat.

14. *N. Borș* - profesor de științe fizico-chimice, mobilizat.

15. *Al. C. Alexandrescu* – profesor de științe naturale, mobilizat la Direcția Stabilimentelor de Artilerie.

---

⁹ *Liceul în timpul războiului...*, p. 64-66.

16. *Onoriu Mironescu* - profesor de științe naturale, mobilizat, rănit la Turtucaia.

17. *Gheorghe Carp* – maestru de desen și caligrafie, administrator al spitalului de la Hotel Palace, refugiat la Focșani, întors în Constanța.

18. *Ion Baston* – maestru de muzică, secretar, refugiat la Kiev cu autorizația Ministerului Instrucțiunii Publice.

19. *N. Constantinescu-Pană* – maestru de gimnastică, mobilizat, fiind comandant al Cohortei „Ovidiu” Constanța până pe 9 octombrie 1916, apoi la Regimentul 74 Brăila și, mai târziu, comandant al Cohortei cercetașilor refugiați din județul Covurlui, cu sediul la Galați.

Majoritatea elevilor au plecat din calea ocupanților împreună cu părinții lor, mai ales în Moldova, unde au urmat diferite licee. Alții au plecat ca cercetași și au luptat pe diferite fronturi, unii fiind răniți și uciși.

În bătălia de la Mărășești (24 iulie/6 august - 21 august/3 septembrie 1917) a luptat Divizia 9 Infanterie Constanța din care au făcut parte și elevi, foști elevi și profesori ai Liceului „Mircea cel Bătrân”. Aici și-a pierdut mâna elevul cercetaș Ion Jalea, viitorul sculptor. Mulți dintre mirciști au fost înregimentați și în Regimentul 34 Infanterie Constanța.

Printre primele victime au fost elevii cercetași ai Liceului „Mircea cel Bătrân”¹⁰: *I. Buzatu, Constantin Crăcană, Aurel Predescu, Moise H. Mozen Nadel* - căzuți sub bombardamentul inamic pe 20 august 1916, în timpul serviciului de sanitari la Liceul „Mircea cel Bătrân”, transformat în spital militar - și *Zoropapel Tegrin* - ucis de aeroplan în timpul voluntariatului la serviciul mobilizării de pe lângă prefectura Constanța (octombrie 1916). Lor li s-a adăugat și *Farmache(i) Cristofor*, elev în clasa I, cercetaș sanitar în spitalele din Cernavodă și Buzău. A murit în 1918 într-un spital din Iași, în urma unei boli contractate în timpul războiului¹¹.

Între comandanții de grupe de cercetași, elevi, absolvenți și profesori ai Liceului „Mircea cel Bătrân” din Constanța căzuți în Războiul Reîntregirii¹² se înscriu:

---

¹⁰ Ion Faier, *Monografia Colegiului „Mircea cel Bătrân” Constanța*, Ed. Muntenia, Constanța, 2004, p. 73-74; Aurelia Lăpușan, Ștefan Lăpușan, *Constanța. Memoria orașului*, vol. I 1878-1940, Ed. Muntenia, Constanța, 1997, p. 208; N. Negulescu, *op. cit.*, p. 29-31.

¹¹ *Cercetășia la Constanța*, în „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța...”, p. 92.

¹² Lavinia Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 231-233.

- *Achile Sarry*, născut în 1894 în Constanța¹³, absolvent al Liceului în promoția 1914-1915. Sublocotenent în Regimentul 34 Infanterie¹⁴, a căzut la Turtucaia (1916) – afirmă economist Gh. Rădulescu¹⁵, în timp ce Negulescu scrie că a fost ucis la Mărășești.

- *Tanța Eugeniu*, sublocotenent, Regimentul 34 Infanterie¹⁶, mort pe câmpiile Mărășeștiului – afirmă Negulescu, în timp ce Ion Faiter îl consideră căzut în luptele de pe Tisa. Negulescu mărturisește că a luptat *în același regiment cu foștii lui elevi și foștii lui cercetași. Tanța Eugeniu și-a dat sfârșitul, plin de răni, aproape în brațele sale.*

- *Tulbure Vasile*, născut în 1896 în Constanța¹⁷, proaspăt absolvent al Liceului – șef de promoție 1915 -, sublocotenent în Regimentul 34 Infanterie, căzut la Nămolosa (1917) – după Negulescu – și, după Gh. Rădulescu¹⁸, la Mărășești.

- *Dumitrescu Nicolae*, proaspăt absolvent al Liceului, sublocotenent Regimentul 34 Infanterie, a luptat la Nămolosa și este ucis în luptele de la Mărășești (1917).

- *Titus Gh. Budac* – fost elev al Liceului, instructor al cercetașilor mirciști, sublocotenent în Regimentul 34 Infanterie, a căzut la Turtucaia (23 august 1916).

Alți profesori, absolvenți și elevi căzuți pe câmpul de luptă:

- locotenent *Gheorghe Haneș* – instructor al cercetașilor mirciști, căzut la Turtucaia.
- *Dumitru Constantinescu* – profesor de contabilitate la „Mircea”, ucis de un aeroplan inamic, la primul bombardament, în 1916.
- *Gh. V. Danu* – profesor de *diferite materii – franceză, germană* și secretar al școlii, căzut la Iași, în timpul refugiului.
- *Vasile Du(i)mitrescu*, profesor de geografie și istorie, fost director al Liceului între 1902-1903, își stimula elevii spre năzuința către unitate

---

¹³ „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța..., p. 98.

¹⁴ *Cercetășia la Constanța...*, p. 92.

¹⁵ „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța..., p. 9/ cuvântarea economistului Gh. Rădulescu/

¹⁶ *Cercetășia la Constanța...*, p. 92.

¹⁷ „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța..., p. 98.

¹⁸ *Idem*, p. 9/ cuvântarea economistului Gh. Rădulescu/

națională. Erau o obișnuință excursiile prin țară ale acestuia cu elevii premianți. Absolvise Facultatea de Litere și Filozofie la Universitatea Iași. Sorin Dimitriu și-l amintește astfel: *Plin de zel pentru cunoașterea istoriei, cu o minte perfect echilibrată, cu însușiri diverse, îndrumător al celor necăjiți, de o mare onestitate, bun, blând și sincer; plângea, râdea și se bucura din toată inima când era cazul.* Autor a numeroase volume despre istoria modernă și contemporană a României. A făcut campania din Bulgaria. Căpitanul Vasile Dumitrescu a comandat, în Primul Război Mondial, Compania X din Regimentul 51, Corpul III Armată. A căzut în luptele de la Amzacea, în septembrie 1916.

- *Garabet Aznavorian*, fratele lui Hurmuz, elev cu termen redus – mort pe front în Moldova. Înmemorat în Cimitirul Eroilor de la Socola. La cererea familie, în 1926, este deshumat de Societatea „Cultul eroilor” și reînhumat la Brăila.
- *Gheorghe P. Toma* comandant de companie. Căzut la Mărășești.
- *Ioan Jipa* – din comuna Carol I, născut în 1894¹⁹, absolvent al Liceului, promoția 1915, sublocotenent Regimentul 13 Artilerie.
- *Aristotel Diamandopol* – locotenent de administrație, a cerut să fie trecut ofițer combatant; mort pe front.
- *Anghelescu Temelie* – căzut în luptele de pe Tisa.
- *Dumitru Băduleşteanu* – căzut în luptele de pe Tisa.
- *Constantin Mihăilescu* – căzut în luptele de pe Tisa.
- *Gheorghe Sasu* - căzut la Turtucaia (1916).
- Locotenent *Ștefan Panaitescu*
- *Petre Vârnav*
- *Iacob Cristache* – născut în 1894 în Tortoman²⁰, absolvent al Liceului, promoția 1915.
- *Mocanu Constantin*
- *Vulcan Anibal*

Legal, Liceul „Mircea cel Bătrân” a existat în timpul războiului, de vreme ce elevii și profesorii săi erau mobilizați sau în pribegie²¹, însă, în fapt,

---

¹⁹ „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța..., p. 98.

²⁰ *Idem.*

n-a funcționat nici o clasă în perioada octombrie 1916 - ianuarie 1919. S-a încercat reînființarea gimnaziului în 1918, la stăruințele părinților, părintelui econom Gheorghe Rădulescu și ale profesorului Gheorghe Carp. Profesori din Constanța și din Tulcea, unii întorși din prizonierat sau de pe front, au format un corp profesoral gata să predea copiilor. Aceștia sunt: econom Gheorghe Rădulescu, preotul I. Grigorescu, soții Gheorghidi – foști profesori la Tulcea, profesorul Calafeteanu – tot de la Tulcea, aflat încă în prizonierat în Bulgaria -, profesoara de litere Roată, Sterescu – licențiată în farmacie, profesorul mircist Gheorghe Carp. Au fost distribuite catedrele, a fost cumpărat mobilierul necesar, iar profesorul Calafeteanu, proaspăt eliberat din prizonierat, a cumpărat de la București manualele și rechizitele necesare copiilor care se înscriaseră la primăria germană. Se hotărâse și data deschiderii gimnaziului: 1 februarie 1918.

Însă o „reprezentatie” dată de români și germani, în folosul cantinei, pentru familiile celor plecați pe front – unde mâncau și elevii rămași în Constanța –, organizată de Gh. Rădulescu și de primăria germană, avea să năruiască planurile inimoșilor profesori. În timpul spectacolului un grup de bulgari au început să scandeze împotriva românilor. Au fost arestați, ordinea a fost restabilită, reprezentatia a continuat, dar, probabil, din cauza măsurilor dure luate împotriva scandalagiilor bulgari, nu s-a mai permis nici o serbare românească, primarul Papetin a fost mutat, iar gimnaziul a rămas închis. Profesorii care inițiaseră deschiderea gimnaziului au primit amenințări din partea ocupanților bulgari, astfel încât germanii, ocupanți mai civilizați, i-au luat sub protecția lor. Materialul didactic cumpărat a fost distribuit altor școli, iar manualele au fost vândute de primărie copiilor ce se pregăteau în particular²².

Pe 22 august 1918 o constănțeană întoarsă din refugiu, comerciantă, Ecaterina Limbidi, scria copiilor săi, rămași la Galați, despre situația Liceului „Mircea cel Bătrân”: *aicea până acum nu e hotărât a se deschide Liceu, și nici băeții nu se dă drumu la București, am pierdut toți băeții anii ăștia din urmă ce au rămas aicea în Constanța, colegii lui Ovidiu*²³ *tot în a cincea au*

²¹ G. Coriolan, în „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța...”, p. 13

²² Gh. Carp, *Încercarea de a deschide liceul în 1918*, în „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța...”, p. 67-68

²³ Despre Ovidiu Limbidi, vezi: Lavinia Gheorghe, *O personalitate mai puțin cunoscută a Dobrogei: Ovidiu Limbidi (1900-1965). Elevul, studentul și șeful Direcției Hidrografice*

*rămas, acum se vorbește că va veni o comisiune spre a-i asculta, ceea ce nu crede nimeni*²⁴.

La intrarea autorităților române în Constanța, pe 1 decembrie 1918, localul liceului era ruinat și un adevărat depozit de gunoi. Au scos 130 căruțe de gunoi, un cadavru. S-au găsit doar 7-8 bănci serios deteriorate, ceva dulapuri goale, sparte, câteva aparate și mașini ale laboratorului – și acestea stricate, cele mai valoroase fuseseră furate, iar biblioteca nu mai avea cărți. Clădirea nu mai avea țevile de plumb, sonerie sau ivărele de aramă. Locuința directorului era inundată, zidurile fuseseră murdărite, acoperișul stricat, iar ferestre nu mai existau²⁵.

De aici s-a plecat cu reluarea cursurilor la Gimnaziul „Mircea cel Bătrân” pe 23 ianuarie 1919: fără mobilierul necesar, cu lipsă de profesori, de manuale, de clase suficiente, ceea ce determina ținerea unui număr redus de ore.

În 1936, în cadrul unei solemnități ocazionate de aniversarea a 40 de ani de existență a Liceului „Mircea cel Bătrân”, în „Sala de serbări” a fost dezvelită placa comemorativă dedicată elevilor, absolvenților și profesorilor căzuți în Primul Război Mondial, operă a marelui sculptor Ion Jalea, fost elev al Liceului, el însuși rămas fără o mână în timpul Războiului Reîntregirii. Fondurile pentru realizarea plăcii memoriale fuseseră strânse de Comitetul de elevi, constituit pe 1 Decembrie 1933, comitet ce lansa, pe 1 decembrie 1933, *Chemarea către tineretul școlar din Constanța*:

Înaintașii noștri, luându-și unii zborul chiar de pe băncile școlii, au încununat liceul cu o aureolă ce ne dă încrederea că prin muncă vom putea fi și noi de folos țării.

Dacă astăzi putem aspira lumina ce se varsă de pe catedrele școlii, dacă ne este dat să ne ridicăm pe calea culturii, aceasta se datorește nobilului lor sânge, vărsat din belșug pe câmpiile României.

Constanța, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom XVII, 2014, p. 81-103; Lavinia Dumitrașcu, *Documente inedite privind formarea și activitatea hidrografului Ovidiu Limbidi (1900-1965)*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom XVIII, 2015, p.162-174.

²⁴ Lavinia Gheorghe, *Scrisorile unei mame cu doi băieți pe frontul Primului Război Mondial*, în „Țara Bârsei”, XIII, nr. 13, 2014.

²⁵ *Liceul de la 1 Decembrie 1918 până în 1920*, în „Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța...”, p. 69-70.

Foștii elevi, luptând și jertfindu-se pentru patrie, s-au înălțat în rândul celor mai desăvârșiți îndrumători ai noștri, nimbul de lumină ce ne înconjoară ființa lor cerească de jertfire pentru mărirea neamului nostru.

Iată de ce nu se cade, iubiți colegi, să mai lăsăm a se uita numele lor, afundându-se tot mai adânc sub giulgiul nepăsării. Trebuie să scoatem amintirea lor la strălucirea veșnică.

Iubiți colegi,

E datoria voastră ca numele lor să fie scris cu litere de aur pe placa de bronz, să fie fala trecutului, bucuria evlavioasă a prezentului și încrederea viitorului.

Nu cerșim nimic. Faceți-vă datoria, cum simte, cum trebuie să simtă inima voastră românească.

Președinte: Drăgan F. Nicolae

Vice-președinte: Funogea I. Ion

Secretar: Beloiu D. Mihai

Casier: Diradurian Diran

*Membri: Bădică G. Ion, Haralambie V. Eugeniu, Mazmanian Armenag, Sandu T. Constantin, Bădescu M. Costin, Jipa I. Ion, Ionescu N. Valeriu, Zacca T. Constantin, Bivolaru I. Petre, Bogdan D. Ion, Ștefănescu P. Petre*²⁶.

La festivitatea de dezvelire a plăcii au participat și fostul ministru al Instrucțiunii Publice, dr. Constantin Angelescu, apropiat al instituției de învățământ, primarul Constanței, Horia Grigorescu, ajutorul de primar, avocatul Scipio Vulcan, fost elev al liceului și cercetaș de război.

Dr. Constantin Angelescu considera că placa omagială dezvelită *trebuie să fie o veșnică pildă de educație cetățenească și națională pentru generațiile viitoare*²⁷.

În continuare vă reținem atenția cu mesajele de respect și mulțumirea adresate mirciștilor care au devenit eroi ai Primului Război Mondial, și care, prin jertfa supremă, și-au adus contribuția la realizarea României Mari.

---

²⁶ *Aniversarea de 40 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța. Anuar – volumul al X-lea, pe anii școlari 1934-1935 și 1935-1936, Institutul de Arte Grafice „Albania” Constanța, 1937, p. 70-72.*

²⁷ *Lavinia Dumitrașcu, Cercetași elevi, absolvenți și profesori ai Liceului „Mircea cel Bătrân” din Constanța..., p. 234.*

Mesajele sunt înscrise în cuvântările și articolele publicate în Anuarele Liceului, începând cu primul său număr - 1921-1922 - și continuând cu următoarele, până în 1936. Ca o dovadă că profesorii, elevii și cei apropiați prestigioasei instituții de învățământ nu i-au uitat.

- Econom Gh. Rădulescu, profesor al liceului:

Acest liceu, pepinieră de cultură... și-a împrăștiat din sânul lui nu numai raze de lumină, dar și sângele martirilor; căci deși azi serbăm abia a 25-a aniversare, el înnumără tot atâția martiri și anume 11 profesori și mulți elevi, ce au pecetluit cu sângele lor idealul suprem. (...)

Acum, când serbăm a 25-a aniversare a liceului nostru,...) să-mi fie permis a vă atrage atenția asupra datoriilor de căpetenie ce pot eși din serbarea de azi. De ea reese că datori suntem să ne amintim cu drag și cu venerație de toți aceia care au luptat pentru idealul sfânt urmărit de acest liceu; datori suntem omagiu celor ce trăiesc, venerațiune celor morți. Și înainte de a părăsi acest sfânt locaș, să ridicăm sufletele noastre către Domnul și să zicem: «Doamne, iartă-i pe acei dintre frații noștri, dascăli și elevi, pe care Tu i-ai chemat în lumea veșniciei și întărește pe toți cei cari au lucrat, lucrează și vor lucra de aci înainte pentru realizarea idealurilor sfinte ale școalei neamului românesc. Amin!»²⁸.

- G. Coriolan, director al Liceului „Mircea cel Bătrân”

...Mulțumită spiritului de jertfă al poporului românesc, Dobrogea scumpă, Constanța cea dorită de toți, au fost recâștigate. Mulți dintre elevii și absolvenții acestui liceu, în calitate de cercetași, soldați și ofițeri, și-au vărsat sângele, ca să ajungem în acest fericit rezultat.

Toți acești vrednici fii ai liceului și-au îndeplinit eroica și sublima lor jertfă pentru recâștigarea moștenirii lui Mircea cel Bătrân²⁹.

- N.T. Negulescu, profesor, fost director al Liceului și inspector general școlar:

...sprijinul dv. – referitor la construcția noului local al liceului, n.n. – nu se acordă nouă, nu se acordă acestui local, dar se acordă fiilor dv., generațiunii viitoare care trebuie împuternicită în așa fel încât să poată susține pe umerii lor România Mare, întregită, care a fost făurită și de foștii

---

²⁸ Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța..., p. 8-9.

²⁹ G. Coriolan, Din trecutul Liceului „Mircea cel Bătrân”, în „Analele Dobrogei”, nr. 1, 1922, p. 80.

elevi ai liceului, care au știut să cadă cu fața la dușmanul groaznic la Turtucaia, în șanțurile Mărășeștilor, ca foștii elevi Sarry, Tanta, Jipa, Dumitrescu N., Tulbure Vasile a căror memorie să fie veșnică și a căror purtare de elev și purtare de român să fie exemple generației actuale³⁰.

... sentimentul mare de dragoste către Patrie și Neam a încălzit inimile tuturor acelor pe care soarta i-a hărăzit să aibă un rol în școala din această regiune a țării (...) și că tineretul format sub influența lor, și-a făcut dovada sentimentelor patriotice, în marele războiu, când mulți, al căror nume se află pe această placă³¹ și-au dat viața pentru neam...în văzul directorului lor, nu departe de ei; iar alții, după dovada vitejiei acolo, au trăit și au ajuns să cinstească viața de azi a orașului care se mândrește cu ei și face în momentul de azi garda de onoare împrejurul școalei și a Dvs.³², Radu Roșculeț, Horia Grigorescu, Scipio Vulcan și alții³³.

- Bucur Constantinescu, avocat, membru în Comitetul școlar al Liceului:

Unele dintre vlăstarele noastre au pierit în războiu, Ei au luptat în piept cu focul sacru al națiunii noastre. Părinții să fie mângâiați, căci fiii lor aceștia au bine meritat de la Patrie și vor fi în același timp un veșnic exemplu de credință și iubire de Patrie înaintea tuturor elevilor acestei instituții...³⁴.

- Scipio Vulcan, fost elev al liceului, cercetaș, avocat:

Îmi explic de ce în ziua de 20 August 1916 în curtea Școalei Normale din localitate, transformată în spital, au fost uciși, în timp ce se aflau la datorie, cercetașii Al. Buzatu, C-tin Crăcană, Al. Petrescu și Moise H. Mozeș, jertfîindu-și viața lor pentru ca cercetășia să capete splendoarea visată de făuritorul ei, iubitul nostru rege Carol al II-lea.

Îmi explic de ce aceleași tinere vlăstare, în avântul lor cercetășesc, au pornit pe drumul pribegiei și s-au îndreptat spre Moldova, alcătuiind formațiuni cercetășești ca cele de la Sculeni, pilduitoare prin avântul patriotic, rezervor nesecat de energii românești.

³⁰ Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța..., p. 35.

³¹ Este vorba de placa de bronz sculptată de Ion Jalea – elev al liceului, el însuși cu o mână pierdută în război -, care se află și azi în holul Liceului.

³² Se adresa ministrului Educației Naționale, dr. Constantin Angelescu, prezent la festivitate.

³³ Aniversarea de 40 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța..., p. 34.

³⁴ Aniversarea de 25 ani a Liceului «Mircea cel Bătrân» din Constanța..., p. 37.

Placa de bronz pe care e săpat numele a parte din rândul lor, foști ostași și cercetași, să fie un îndemn generațiilor tinere pentru a-și iubi țara, neamul și tronul în aceeași măsură ca și cei al căror nume este săpat în acel bronz.

Nu mă pot reține a nu aduce un cuvânt de mulțumire d-lui Director Gh. Coriolan, în numele foștilor elevi și în numele membrilor asociației cercetașilor din războiul 1916-1918, precum și elevilor liceului care prin stăruitoarea lor grijă au realizat sumele necesare pentru înălțarea acestei minunate plăci, opera iscusitului sculptor Ion Jalea, și el elev al acestui liceu³⁵.

- Ion Stoianovici, elev:

În sufletul nostru imaginea ... acestui liceu falnic ... e întipărită cu litere de neșters, cu litere din sângele elevilor care în sincer și cald avânt, părăsind băncile școlii, luptau și muriau pentru țară, pentru idealul nostru național. Ei, măreții eroi, au arătat atunci sufletul străvechiu al poporului, al străbunilor noștri care la granițele și pe câmpiile țării și-au semănat trupurile ucise de dușmani; ei au încununat liceul cu o aureolă nepieritoare.

Prin placa comemorativă ce li s-a ridicat, noi ne vedem împlinită o datorie.(...)

Pioasă amintire celor căzuți din rândurile elevilor, această placă este o întruchipare în forme plastice a respectului și admirației faptelor lor, e dovada cea mai elocventă că noi nu putem uita niciodată eroicul sânge care a curs.

(...) Departe de sufletul lor barbar – al vecinilor dușmani, n.n - , noi, elevii strânși în jurul acestui liceu, cinstim memoria celor căzuți arătând lumii că și azi, ca și acum 20 de ani, suntem gata de a porni de aici, din mijlocul acestor săli, pentru a apăra sfânta noastră țară³⁶.

- Deosebită este și scrierea profesorului Gr. Someșanu, intitulat *Cuvinte pentru eroii neamului rostite de ziua eroilor*. Deși nu face trimitere directă la eroii mirciști, fără îndoială că sentimentele și mulțumirile pe care le exprimă profesorul li se cuvin în primul rând³⁷.

---

³⁵ *Idem*, p. 40-41.

³⁶ *Idem*, p. 46.

³⁷ *Idem*, p. 74-77

- O poezie a unui elev al Liceului „Mircea cel Bătrân”, în clasa a VIII-a în 1925-1926, intitulată simplu, *Scrisoare din război*³⁸. Numele autorului, Virgil Teodorescu, viitor poet, prozator, eseist și traducător român, președinte al Uniunii Scriitorilor din România între 1974-1978; „produs” al Liceului „Mircea cel Bătrân” Constanța.

Scrisoare din război

Mă bucur, mamă, că-n scrisoarea ta
Sunt toate-așa cum socoteam să fie ...
Știi mamă, și pe aici e bucurie
Cu toate că scrisoarea ta purta
Atâta îngrijorări și duioșie.

Și, dacă-acum m-am pornit să scriu,
Te rog să nu mă plângi în orice rând
Dacă mai plângi, eu nici n-am să mai viu
Atâtea lacrimi să te văd plângând.

Știi, mamă, și-n război e poezie,
Și o poemă-ntreagă-i un războiu.
Atâtea lucruri, mamă, am să-ți spun
Când m-oi întoarce teafăr înapoi

Și-om sta de vorbă numai amândoi
Într-o înserare caldă și târzie.

Eu cartea-aceasta-am scris-o în tranșei,
În fața mea sunt sârme înghimpate
Și toate par așa încrucișate
Pe câmpul larg, un joc de funigei.

Să nu te uiți la petele de sânge:
Purcesu-ma-m să scriu fără de preget

---

³⁸ Virgil Teodorescu, *Scrisoare din război*, în *Anuarul V al Liceului «Mircea cel Bătrân» pe anii școlari 1925-1926 și 1926-1927 publicat de G. Coriolan, Director al Liceului, Constanța, 1928*, p. 18-19.

Și tocmai când vroiam să-nchei un rând
O schijă a sbucnit și nu știu când
Mi-a retezat o așchie de deget.
(Dar lucrul acesta mamă, nu-i nimic:
Ți-aduci aminte supărarea ta
Și ce mult sânge, mamă, îmi curgea
Din zbenghiurile mele cu pisica?)

Eu știu că sângele nu-ți place ție,
Și-aș fi vrut să nu știi nici năpasta
Dar vezi, eu n-am putut să fac aceasta
Că n-am mai avut, mamă, nici hârtie.

Și dacă rându-i oarecum cam strâmb,
Să știi că scris-am cartea pe carâmb
Și m-am oprit așa, pe la răstoace.
Și fiindcă, mamă, ți-am vorbit de deget,
Să știi că picurii din rândul doi încoace
Au picurat din degetul suleget.

Te sărut, mamă, și încheiu așa:
Să nu fii tristă când îmi scrie atât
Și lacrimi să nu-mi trimiți deloc:
La var-am să viu într-o'nserare
Și am să-ți prind, cucernic, după gât
Același firicel de busuioc
Ce mi l-ai dat în ziua de plecare.

Pentru Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța, intrarea României în Primul Război Mondial a însemnat sfârșitul unei etape.

Dar, pe de altă parte, desfășurarea războiului a confirmat educația primită și pregătirea cercetășească a elevilor și profesorilor. Care și-au dat viața. Mulți, voluntari.

Activitatea Liceului a înghețat.

Sfârșitul războiului a însemnat un nou început. Al revenirii copiilor și profesorilor, începutul luptei pentru a aduna bani în vederea construirii unei

case a instituției de învățământ constănțean. Și al cinstirii profesorilor și colegilor care nu s-au mai întors din război.

Acest articol este unul de aducere aminte, cu fruntea plecată spre mulțumire.

Și ca un îndemn pentru noi, cei de azi, de a nu-i uita pe eroii „mirciști” și de a-i cinsti așa cum merită.

**PARTICIPAREA CERCETAȘILOR
GHEORGHE ȘI MIHAIL CRISTESCU,
DIN CADRUL COHORTEI OVIDIU DIN CONSTANȚA,
LA BĂTĂLIA DE LA AMZACEA**

dr. Dumitru-Valentin Pătrașcu^{*}

Abstract

This study analyses the participation of the brothers Gheorghe and Mihail Cristescu, scouts in the "Ovidiu" cohort from Constantza, at the Amzacea battle, where The 9th Hunter Regiment, commissioned by General Gheorghe Rasoviceanu, born in the Gorj county, was distinguished by bravery, as well as their activity in the military hospitals in Constantza and from the period of Moldavian hideaway.

The research is based on the memoirs of the scout Gheorghe Cristescu, the grandson of the lawyer Constantin Dumitru Brătuianu, also born in the Gorj county, as well as others manuscripts and photographs from the collections of the Gorj County Museum.

Keywords: Dobroudja, Amzacea, scouting, The 9th Hunter Regiment, First World War
*

Studiul de față are la bază documente și fotografii inedite din colecția de documente a Muzeului Județean Gorj "Alexandru Ștefulescu" din Târgu-Jiu, acestora adăugându-li-se memoriile cercetașului Gheorghe Cristescu, participant la bătălia de la Amzacea, împreună cu fratele său, Mihail Cristescu, cei doi frați fiind nepoți de fiică ai avocatului Constantin Dumitru Brătuianu din București, originar din localitatea Brătuia, județul Gorj¹, și locuind în Constanța.

Conform mărturiei cercetașului Gheorghe Cristescu, încă din martie 1915 făceam parte din cohorta cercetașilor <<Ovidiu>> din Constanța, împreună cu fratele meu Mihail și meditatorul nostru, elevul din clasa a VII-a a Liceului <<Mircea cel Bătrân>> din Constanța, Cristache Iacob², menționând, totodată, și faptul că elevul Cristache Iacob era fiul unui gospodar din comuna Cilibichioi, județul Constanța³.

---

^{*} Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu“, Târgu-Jiu

¹ Un exemplar al memoriilor dactilografiate și broșate ale fostului cercetaș Gheorghe Cristescu ne-a fost pus la dispoziție, cu amabilitate, de către domnul jurist Ion Ungureanu din Țicleni, căruia îi mulțumim și pe această cale.

² Gheorghe Cristescu, *Amintiri din războiul 1916-1919*, p. 1.

³ *Ibidem*.

În aceste condiții, începând din martie 1915, *pe lângă ocupațiile scolastice, ne îndeletniceam și cu pregătirea noastră cercetășească în vederea războiului național ce se întrezărea*⁴, în acest sens, Gheorghe Cristescu precizând că *instrucția consta din sporturi, marșuri și tabere (...), făceam corturi, foc din cel mult trei chibrituri, cântece patriotice și educație național-patriotică*⁵, toate aceste activități desfășurându-se în zilele de duminică⁶, sub conducerea *instructorilor noștri (...)* profesorul Nicolae Constantinescu-Pană, comandantul cohorței «Ovidiu», locotenentul Haneș Gheorghe și locotenentul Gheorghe Buricescu, ambii din Regimentul 34 Infanterie Constanța⁷. De altfel, numirea domnului Nicolae Constantinescu-Pană în funcția de „Instructor și Comandant al Cohortei «Ovidiu»” a fost anunțată în paginile revistei *Cercetașul*, a Asociației *Cercetașii României*, din iunie-iulie 1915⁸.

Referindu-se la instrucția cercetașilor sanitari și brancardieri, Gheorghe Cristescu arăta că aceasta se făcea *la Spitalul Militar Constanța, câte trei ore, în după-amiezile de marți, joi și sâmbătă, unde, câte un medic ne făcea școală de sanitari, pentru a putea înlocui, în caz de mobilizare, personalul apt pentru front*⁹.

Gheorghe Cristescu făcea parte din patrula de cercetași „Cerbul”, unitate care avea să primească în cursul anului 1915, ca *misiune de la căpitanul Stănescu Vasile, comandantul Companiei de Grăniceri Constanța, de a urmări (...) brutăriile din oraș care lucrau noaptea, pe ascuns, galeți (pâine de război) pe care o trimiteau, prin contrabandă, cu corăbiile ancorate în rada portului Constanța, spre Constantinopol*¹⁰. Misiunea a fost încununată de succes, întrucât, *după patru nopți de pândă, pe la miezul nopții, am observat la două din brutăriile indicate, un număr de 12 căruțe care încărcau niște saci cu galeți și care se îndreptau, pe un drum de pământ, spre*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem*; vezi Marin Benghieuș, *Cercetășia în România. Istoricul cercetășiei*, p. 9, manuscris aflat în colecțiile Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu sub nr. inv. 8901.

⁸ *Cercetașul*, an I, nr. 12-13, iunie-iulie 1915, p. 15.

⁹ Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 1.

¹⁰ *Ibidem*, p. 2.

*faleza de la Viile Noi (la 5 km de Constanța), pe un întuneric ca și cărbunele*¹¹.

Prin urmare, cercetașii din patrula „Cerbul” l-au informat pe comandantul Companiei de Grăniceri Constanța, astfel că acesta a trimis în zonă o patrulă de grăniceri și o șalupă grănicerească pentru abordarea corăbiilor ce făceau contrabandă. În aceste condiții, *operațiunea s-a terminat repede, (...) contrabandiștii arestați, corăbiile percheziționate și descărcate*¹², astfel că, după cercetări, ambarcațiunile *au fost obligate a părăsi portul Constanța*¹³.

Gheorghe Cristescu menționează, de asemenea, faptul că în perioada neutralității României, cei doi frați cercetași, încadrați în cohorta „Ovidiu” din Constanța, erau vizitați frecvent la Constanța de către unchiul lor, locotenentul Ștefan Nicolau, din Regimentul nr. 9 Vânători¹⁴.

Odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, la 15 august 1916, toate unitățile de cercetași din țară au primit următorul ordin:

Cercetași!

A sosit clipa în care România e chemată să arate lumii întregi că vitejia strămoșească n-a pierit. Astăzi toți românii, cu mic cu mare, n-au decât un singur gând, acela de a-și face datoria. Pe când părinții și frații voștri mai mari se luptă spre a duce mai departe peste hotare renumele neamului nostru, voi, cei tineri, sunteți chemați să vă împliniți și voi datoria față de țară, înlocuind pe cei plecați și ajutând pe cei rămași.

A sosit ziua cea sfântă în care să dovediți frumusețea numelui de cercetaș!

Sunt sigur că veți fi la înălțimea așteptărilor!

Doresc ca fiecare cercetaș, având veșnic în minte Legea lui, să-și facă până la capăt datoria. Orișiunde va fi un cercetaș, să se vadă acolo semnul sigur de muncă rodnică, conștiincioasă și plină de nădejde.

Fiiți ascultători, așa cum ați fost învățați!

Faceți ca munca voastră să mulțumească pe cei ce vă conduc!

---

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

*Apariția unui cercetaș trebuie să fie o rază de lumină!*¹⁵

În aceeași zi, Mihail Cristescu este repartizat ca cercetaș sanitar la spitalul amenajat la Hotelul „Carol“, în timp ce Gheorghe Cristescu primește *ordinul de mobilizare nr. 112 din 15 august 1916*¹⁶ și este repartizat la *spitalul Constanța nr. 312B (Școala Normală)*¹⁷.

În aceste condiții, chiar din ziua de 15 august 1916 se începe cu mare febrilitate amenajarea spitalului. Băncile sunt înlocuite cu paturile normaliştilor, iar directorul și administratorul, un medic și o echipă de doi soldați și trei cercetași se duc la depozitul de materiale sanitare de unde aduc cazarmament, rufărie, medicamente și pansamente¹⁸, în timp ce de la secția de pompieri ni se aduc cinci care cu paie pentru saltele, iar de la manutanța garnizoanei alimente pentru bucătărie¹⁹.

Conform prevederilor convențiilor politică și militară semnate de România cu Antanta, la 4/17 august 1916 se garanta integritatea teritorială a României, dreptul României de a-și alipi teritoriile locuite de români din Imperiul Austro-Ungar, în timp ce guvernul român se angaja să declare război Austro-Ungariei până la data de 15/28 august 1916.

Totodată, pentru susținerea efortului de război al României, Rusia se angaja să participe la acesta cu două divizii de infanterie și una de cavalerie. În ciuda acestui fapt, cu toate că Statul Major General al Armatei Române se aștepta la trimiterea a 200.000 de soldați ruși pentru susținerea frontului din sudul Dobrogei²⁰, rușii n-au dat însă decât 42.000, motivând această cifră mai întâi cu lipsa de oameni – deși aveau imense rezerve în spatele frontului – și, în al doilea rând, cu inutilitatea sporirii acestui număr, deoarece (...) bulgarii nu vor voi să lupte împotriva eliberatorilor lor²¹.

---

¹⁵ Apud Ion Mocioi, *Ecaterina Teodorescu*, Editura Academica Brâncuși, Târgu-Jiu, 2012, p. 47-48.

¹⁶ Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 3.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, ediția a II-a, vol. I, Editura Casei Școalelor, București, f.a., p. 180.

²¹ *Ibidem*.

După mobilizare, la 14 august 1916, efectivele armatei române se cifrau la 833.758 de soldați și circa 18.000 ofițeri²², armata de operații fiind compusă din 378 batalioane de infanterie, 299 baterii de artilerie, 104 escadroane de cavalerie și 281.240 cai ce deserveau armata. În total, numărul celor mobilizați și al celor aflați la dispoziția armatei reprezenta 15% din populația cu vârste între 18 și 45 de ani a României²³. În acest context, la 21 august/5 septembrie 1916 scriitorul Barbu Ștefănescu Delavrancea declara, în ședința Academiei Române, că: *Noi n-am intrat în haosul acestui măcel pentru cuceriri, ci pentru dezrobiri. Noi nu vrem ce nu este al nostru, ci vrem unirea cu frații noștri din Ardeal, din Banat și din Bucovina*²⁴.

Planul de campanie al Marelui Stat Major General Român prevedea declanșarea ofensivei în Transilvania și organizarea defensivei pe linia Dunării și în sudul Dobrogei²⁵. În consecință, pe frontul de sud, de la Calafat până la Ecrene, era dispusă Armata a III-a Română, comandată de către generalul Mihail Aslan. Aceasta era compusă dintr-un grup de observație format din Diviziile 16 și 18 Infanterie și Divizia 1-a Cavalerie, de-a lungul Dunării, până la gura Argeșului, și Diviziile a 9-a, a 17-a și a 19-a Infanterie, de-a lungul frontierei de sud a Dobrogei²⁶.

Armata a III-a Română avea Divizia a 17-a dispusă la Turtucaia, Divizia a 9-a la Silistra și Divizia a 19-a la Bazargic, acestea dispunând de un efectiv total de 72.000 de oameni. Aceștia li se adăugau două divizii de infanterie și una de cavalerie ruse, cu un efectiv de 42.000 de oameni, divizii aflate sub comanda generalului Zaioncikovski. În aceste condiții, trupele româno-ruse din Dobrogea totalizau: 83 de batalioane de infanterie, 34 de escadroane de cavalerie și 40 de baterii de artilerie²⁷.

Intrarea României în Primul Război Mondial, în alianță cu Antanta, a degajat asediul asupra Verdunului, împiedicând cucerirea acestei poziții strategice de către armata germană. În condițiile în care România declarase

---

²² *Ibidem*, p. 192.

²³ *Ibidem*.

²⁴ ****Istoria Românilor*, vol. VII, tom II/ coord. Gheorghe Platon/ Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 420.

²⁵ *Ibidem*, p. 422.

²⁶ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. I, p. 204.

²⁷ *Ibidem*, p. 359.

război Austro-Ungariei, la 29 august 1916, Germania a declarat război României, trimițând 5 divizii de infanterie și o divizie de cavalerie, înzestrate cu artilerie grea și aviație, pe frontul din Transilvania²⁸. În aceste condiții, la 19/31 august 1916 Bulgaria a declarat război României, concomitent, generalul german August von Mackensen care, începând din 15/28 august 1916 primise comanda trupelor germano-bulgaro-otomane, a primit ordin din partea feldmareșalului Hindenburg să atace frontiera dobrogeană²⁹.

În timp ce armata româno-rusă era în curs de concentrare, trupele germane și bulgare erau deja masate la frontiera dobrogeană. În consecință, August von Mackensen a atacat Turtucaia, care era apărată de Divizia a 17-a Română, cu un efectiv de 20.000 de oameni, din care 15.000 infanteriști desfășurați pe un front de 30 km lungime³⁰. Operațiunile propriu-zise au început în noaptea de 1 spre 2 septembrie 1916, atacul producându-se prin surprindere³¹. Ulterior, acțiunile militare s-au extins și în zonele Silistra și Bazargic. În aceste condiții, generalul de brigadă Nicolae Arghirescu, comandantul Diviziei a 19-a Infanterie, a ordonat evacuarea orașului Bazargic la 21 august/3 septembrie 1916³².

Gheorghe Cristescu, cercetaș sanitar la Spitalul nr. 312B din Constanța, arată în memoriile sale faptul că *în zorii zilei de 20 august un avion vrăjmas (Taube), cu crucea teutonică sub aripi, aruncă câteva bombe, din care una pe coverta crucișătorului <<Rostislav>>, fost <<Potemkin>>, și omoară și rănește 14 marinari*³³; ulterior, același avion german, bombardând spitalul nr. 312B din Constanța omoară *trei din cei mai vrednici cercetași (Crăcană, Buzatu și Moise Mozeș)*³⁴. În aceste condiții, patrula de cercetași „Cerbul”, comandată de Gheorghe Cristescu, pierde 3 din cei 6 cercetași din care era formată. În ciuda acestor pierderi grele, Gheorghe Cristescu menționează că cercetașii rămași în viață *jurăm cu toții să răzbunăm pe cei căzuți la datorie,*

²⁸ *Ibidem*, p. 211.

²⁹ *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 423.

³⁰ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. I, p. 367.

³¹ *Ibidem*, p. 371.

³² *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 423.

³³ Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 3.

³⁴ *Ibidem*.

mai ales că pilotul a încălcat toate regulile internaționale, spitalul având pe acoperiș vopsită o cruce roșie de 4 m x 4 m³⁵.

Cristache Iacob a fost repartizat la 15 august 1916 la Regimentul nr. 9 Vânători, unitate având garnizoana la Bazargic, în cadrul căreia activa și locotenentul Ștefan Nicolau, unchiul fraților Gheorghe și Mihail Cristescu³⁶. Regimentul nr. 9 Vânători a luat parte la *luptele grele și aprige din jurul Bazargicului*³⁷, care ne aduc primii răniți de pe front (...), în special ofițeri și ostași din eroica Diviziei de Voluntari sârbi, comandată de colonelul adjutant Hagici, care era încadrată în frontul român din Dobrogea³⁸. Odată sosiți la Constanța, debarcarea și transportul răniților s-a făcut de echipe de cercetași brancardieri de la toate spitalele din Constanța, cu 80 de tărgi³⁹, răniții în luptele de la Bazargic fiind internați la spitalul «Dr. Sion»⁴⁰.

Înfrângerea armatei române la Turtucaia avea să conducă la mari pierderi umane și de material de război, astfel că au fost capturați de inamic circa 25.000 de soldați și ofițeri români⁴¹.

În aceste condiții, în perioada 3/16 - 8/21 septembrie 1916 generalul August von Mackensen a declanșat o puternică ofensivă pe linia Rasova-Cobadin-Topraisar-Tuzla, aceasta fiind respinsă de trupele româno-ruse⁴².

Ulterior, în noaptea de 4 spre 5 septembrie 1916 Brigada a 17-a din cadrul Diviziei a 19-a Infanterie, cu Brigada a 5-a Călărași în partea stângă, și un regiment de lăncieri ruși în partea dreaptă, sub comanda generalului Nicolae Arghirescu, a atacat trupele bulgare de la Bazargic⁴³, fiind însă respinse. Retragerea trupelor române s-a oprit pe linia Nebicuiusu-Cerchezchioi-Ciobancuiusu⁴⁴. Apoi, un consiliu de război desfășurat la Silistra în noaptea de 7 spre 8 septembrie 1916 a decis evacuarea Silistrei în ziua de 8 septembrie 1916, dezafectarea podului de pontoane ce făcea

---

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, p. 1.

³⁷ *Ibidem*, p. 4.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 424.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. I, p. 413.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 416.

legătura cu orașul Călărași și retragerea trupelor Diviziei a 9-a la Cuzgun. În aceste condiții, la 10 septembrie 1916 Silistra a fost ocupată de trupele germane și bulgare⁴⁵. Astfel, noul front s-a reorganizat pe linia Rasova-Cobadin-Topraisar, cu o lungime de circa 100 km⁴⁶.

Înfrângerile suferite de trupele româno-ruse în Dobrogea au determinat revizuirea planului de operații astfel că, la propunerea generalului Alexandru Averescu, s-a decis declanșarea unei puternice ofensive în Dobrogea, concomitent urmând a continua ofensiva în Transilvania. Numit comandant al Armatei a III-a Române la finele lunii august 1916, generalul Alexandru Averescu aprecia că printre cauzele înfrângerii de la Turtucaia se pot enumera unitățile improvizate și numărul mare de soldați și ofițeri rezerviști⁴⁷.

Trecerea trupelor comandate de către generalul Alexandru Averescu la sudul Dunării a început în cursul zilei de 18 septembrie/1 octombrie 1916, pe podul de pontoane de la Flămânda, în condițiile ofensivei declanșate de trupele româno-ruse pe frontul din Dobrogea⁴⁸. După încheierea trecerii Dunării, generalul Averescu organizează o nouă linie a frontului din Dobrogea, ce începea la Rasova, pe malul Dunării, trecând prin Arabagi, Mulciova, Enigea, Cocargea, Cobadin, Topraisar și Tuzla, pe malul Mării Negre⁴⁹. În aceste condiții, trupele româno-ruse din Dobrogea totalizau, la începutul lunii octombrie 1916, un număr de 124 batalioane (80 batalioane române și 44 ruse), 31 escadroane de cavalerie și 89 baterii de artilerie, fiind superioare celor inamice⁵⁰ care dispuneau de 79 batalioane de infanterie, 29 escadroane de cavalerie și 62 baterii de artilerie⁵¹.

Bătălia de la Amzacea s-a declanșat în momentul în care, informați de o patrulă sârbească, ofițerii Regimentului nr. 9 Vânători *au aflat că inamicul din fața regimentului (...) schimbă o divizie germană cu una turcă*⁵², astfel că

⁴⁵ *Ibidem*, p. 423.

⁴⁶ *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 424; Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. I, p. 413.

⁴⁷ Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiu (1916-1918)*, ediția a III-a, Editura „Cultura Națională”, București, f.a., p. 21.

⁴⁸ *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 424.

⁴⁹ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. I, p. 435.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*, p. 466.

⁵² Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 5.

*în timp ce ofițerii germani și turci predau și primeau sectoarele, trupa este adunată (...), le-au venit căruțele cu mâncare*⁵³.

În acest context, maiorul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Batalionului I din Regimentul nr. 9 Vânători, *ordonă la trei companii să fie gata pentru un atac imediat cu baionete, fără niciun foc de armă și fără zgomot*⁵⁴. În tranșee au rămas o companie de infanterie și un pluton de mitraliere, comandat de către locotenentul Ferhat. Atacul a fost fulgerător, astfel că trupele inamice sunt surprinse, o parte a lor sunt distruse, iar restul se retrag în dezordine la adăpostul întunericului. Un grup de ofițeri inamici a fost surprins de soldații români într-o cafenea din Amzacea și au fost luați prizonieri⁵⁵. Ulterior, trupele Batalionului I din Regimentul nr. 9 Vânători *înaintează până în linia artileriei inamice, capturând cinci tunuri*⁵⁶. Celor trei companii din Batalionul I al Regimentului nr. 9 Vânători li s-au alăturat *câteva unități din Regimentul 40 Infanterie, care ajută la transportul celor peste 1.000 de prizonieri capturați, a tunurilor, precum și a celor circa 5.000 de arme capturate*⁵⁷.

Lupta de la Amzacea s-a încheiat *în zorii zilei, când s-a dat ordin de încetarea luptei și retragerea trupelor pe vechile poziții, spre a nu avea timp rezervele inamice să intervină*⁵⁸. La această primă bătălie de la Amzacea a luat parte și locotenentul Ștefan Nicolau, unchiul fraților Gheorghe și Mihail Cristescu, care avea să le povestească celor doi felul în care se desfășurase bătălia, atunci când, la scurt timp de la aceasta, sosește în Constanța, într-o misiune⁵⁹.

Satul Amzacea era situat într-o poziție ce permitea controlul șoselei spre Mustafacâ și Caraomer, fiind *formidabil fortificat cu șanțuri adânci și cu rețele de sârmă pe mai multe rânduri*⁶⁰, aici fiind staționată Divizia a 25-a otomană, întărită cu unități bulgare și cu o puternică artilerie.

---

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ *Ibidem.*

⁵⁵ *Ibidem.*

⁵⁶ *Ibidem.*

⁵⁷ *Ibidem.*

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Ibidem*, p. 4.

⁶⁰ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. I, p. 468.

În primele două zile ale bătăliei de la Amzacea, poziția nu a putut fi cucerită de trupele româno-ruse. În cea de-a treia zi, a intrat în luptă un regiment de voluntari sârbi care a întărit aripa dreaptă a trupelor româno-ruse. În după-amiaza acelei zile a fost declanșat un nou atac asupra poziției de la Amzacea, atac la care au participat trupele Diviziei a 17-a Române. Astfel, în partea dreaptă a frontului a acționat Regimentul nr. 9 Vânători, iar în partea stângă lupta cea mai mare parte a efectivelor Regimentului 40 Călugăreni, alături de trupe ruse și de voluntari sârbi. Atacul trupelor româno-ruse s-a desfășurat sub tirul trupelor otomane, așezate în tranșee pe dealul Eski-iuc, în spatele rețelei de sârmă ghimpată. În cele din urmă, după atacuri repetate, pozițiile inamice au fost cucerite, totodată fiind capturate 7 tunuri, 2 drapele de luptă, peste 300 de soldați și 5 ofițeri otomani⁶¹.

Trupele Regimentului nr. 9 Vânători au ocupat satul Amzacea, în timp ce, *Divizia a 25-a turcă părăsește pozițiile și începe o retragere dezordonată spre Mustafa-aci*⁶². Acest fapt îl determină pe comandantul Armatei a III-a Bulgare să trimită la Amzacea toate trupele bulgare pe care le avea la dispoziție. După o luptă desfășurată pe ulițele satului Amzacea, trupele Regimentului 9 Vânători s-au retras pe o poziție situată în nordul localității⁶³. Desfășurarea bătăliei de la Amzacea a permis trupelor române din Dobrogea să înainteze cu aproximativ 10 km pe unele sectoare ale frontului.

În aceste condiții, în noaptea de 3 spre 4 octombrie 1916 generalul rus Zaioncikovski i-a raportat generalului Alexandru Averescu că a doua zi avea să trimită în luptă ultimele rezerve constituite din Divizia a 9-a Română și restul trupelor de voluntari sârbi⁶⁴. Astfel că în cursul zilei de 4 octombrie 1916 s-au desfășurat lupte grele la nord de satul Amzacea, însă, în cele din urmă, trupele Regimentului nr. 9 Vânători au fost retrase la sud de Topraisar⁶⁵.

Urmare a contraofensivei desfășurate în perioada 1-5 octombrie 1916, Divizia a 19-a Infanterie Română, comandată de generalul Scărișoreanu, a

---

⁶¹ *Ibidem*, p. 469.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 470.

pierdut 3.150 soldați și 45 ofițeri⁶⁶. În ciuda acestor sacrificii umane, *nereușita ofensivei de la Dunăre și din Dobrogea – unde aveam superioritate de forțe asupra dușmanului – a fost spre norocul nostru*⁶⁷, în opinia istoricului Constantin Kirițescu, deoarece *ea ne-a salvat de o catastrofă*⁶⁸.

La bătălia de la Amzacea aveau să participe și cercetașii Gheorghe și Mihail Cristescu care, chiar a doua zi după întâlnirea cu unchiul lor, Ștefan Nicolau, la Constanța, au decis să pornească spre front, după ce *ne-am aprovizionat cu un bogat material sanitar (...), profitând de ocazia că ordonanța lui pleca cu rufărie pe front*⁶⁹. Cei doi frați au parcurs pe jos cei 25 de km dintre Constanța și Topraisar. Odată ajunși la Topraisar, cercetașii s-au oprit *la un canton de șosea, unde era instalat postul de comandă al Diviziei General Scărișoreanu, din care făcea parte și Regimentul 9 Vânători*⁷⁰. Astfel aveau să-l cunoască pe generalul Scărișoreanu, întrucât *spre spaima noastră, suntem întrebați chiar de dl. General Scărișoreanu, Comandantul Diviziei, unde mergem*⁷¹. Ulterior, cei doi cercetași au mers pe un drum de car până la ferma Butărăscu, unde era cantonat trenul regimentar al Regimentului 9 Vânători⁷².

Frontul se afla la doar 4 km de ferma Butărăscu, cei doi frați Cristescu având să întâlnească acolo *două autoambulanțe engleze ce erau detașate în sectorul nostru pentru transportul răniților la spitalele din Constanța*⁷³. Odată ajuns în spatele frontului, în sectorul Regimentului 9 Vânători, Gheorghe Cristescu a putut vedea *poziția inamică ce era la 1.130 m de a noastră, pe o creastă uniformă, precedată de rețele de sârmă ghimpată pe cinci rânduri*⁷⁴.

În dimineața următoare, cei doi cercetași au văzut tranșeele Batalionului I al Regimentului 9 Vânători, Gheorghe Cristescu precizând că atunci *am*

---

⁶⁶ *Ibidem*, p. 471.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 472.

⁶⁹ Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 6.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*, p. 7.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 8.

avut (...) ocazia să-i cunosc pe aproape toți ofițerii unităților⁷⁵ ce luptau în acel sector de front, respectiv: locotenentul Ferhat, locotenentul Demetrescu Mircea, sublocotenentul Săndulescu, sublocotenentul Râșniță Mihai, sublocotenentul Selim Abdulachim - avocat din Constanța, sublocotenentul Davidescu, iar în după-amiaza aceleiași zile, Gheorghe și Mihail Cristescu au fost prezentați Dlui Maior Rasoviceanu Gheorghe – Comandantul Batalionului I –, dlui Maior Vârtejanu – Comandantul Batalionului II –, și dlui Colonel Velescu, Comandantul Regimentului 9 Vânători⁷⁶. Ca urmare a ordinului comandantului Regimentului 9 Vânători, cei doi cercetași au fost atașați Companiei a 2-a, comandată de unchiul lor, locotenent Ștefan Nicolau⁷⁷.

În următoarele zile activitatea noastră s-a redus la 15 răniți, pe care i-am pansat cu cea mai mare grijă⁷⁸. Pe de altă parte, ne-am extins activitatea, făcând pe agenții de transmisiune între Companie și Batalion și (...) observatori la Plutonul de mitraliere (2 piese) (...) amplasate în sectorul Companiei a 2-a⁷⁹ și aflate sub comanda locotenentului Ferhat.

Observând că tranșeele Regimentului 9 Vânători erau despărțite de cele ale bravilor voluntari sârbi de o fâșie de teren de circa 20 m, nelegată prin șanț și vizitând tranșeele voluntarilor sârbi, am transmis invitația, scrisă pe cartea de vizită de Col. Hagici, dlui Colonel Velescu și dlui Maior Rasoviceanu și, a doua zi, șanțurile erau unite, iar trecerea foarte ușoară⁸⁰, astfel că în câteva minute, toți eram prieteni și această primă vizită a contribuit la legătura sufletească ce a făcut din Regimentul 9 Vânători și Divizia de Voluntari Sârbă un bloc de eroi și pivotul apărării liniei Tuzla-Topraisar-Mârleanu⁸¹.

Luptele au fost reluate în dimineața de 5 octombrie 1916⁸², în momentul în care trupele inamice încep un bombardament foarte puternic asupra

---

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem, p. 9.

⁸¹ Ibidem, p. 10.

⁸² Ibidem.

rezervelor noastre, de la mare la Dunăre, (...) cu tendința vădită de a lua ofensiva⁸³. În aceste condiții, precizează Gheorghe Cristescu, la ora 7 dimineața, în ziua de 6 octombrie 1916, suntem chemați - de către colonelul Velescu, n.n. - și, fără altă vorbă, suntem dați în primirea unui sergent cu ordin de a ne duce la Constanța⁸⁴. În drum spre Constanța, ajunsesem cam în dreptul satului Agigea, când am văzut, spre mare, mulți soldați români din Regimentul 11 Infanterie, răniți⁸⁵, care se retrăgeau spre Constanța. Totodată, în sectorul Tuzla-Techirghiol avea loc o canonadă puternică de artilerie inamică la care se răspundea cu un bombardament puternic de artilerie, tras de pe mare, de crucișătorul «Rostislav», ce ajuta flancul nostru stâng⁸⁶.

După revenirea celor doi cercetași la Constanța, în condițiile în care, în zilele de 7 și 8 octombrie 1916 evacuarea răniților din spitalele din Constanța era în plină desfășurare, în noaptea de 8-9 octombrie 1916 ni se ordonă să evacuăm orașul cu materialul ce-l putem lua și ultimii răniți⁸⁷, în acest scop fiind pus la dispoziție un tren de marfă ce părăsea Constanța, ultimul, spre Fetești-Brăila, fără opriri⁸⁸.

Constanța avea să fie ocupată de trupele Puterilor Centrale, ca urmare a ocupării anterioare a Topraisarului și Cobadinului și a ruperii frontului Cernavodă-Constanța, după declanșarea, la 6/19 octombrie 1916, a unei noi ofensive ordonate de către generalul August von Mackensen⁸⁹.

Bătălia de la Amzacea a precedat lupta de la podul Jiului, acolo unde aveau să participe numeroși cercetași gorjeni, în încercarea disperată de a stopa înaintarea armatei germane; din rândul acestora avea să se remarce Ecaterina Teodoroiu, supranumită, ulterior, *Eroina de la Jiu*⁹⁰.

Asemenea Ecaterinei Teodoroiu, frații Gheorghe și Mihail Cristescu aveau să urmeze trupele române în timpul retragerii din Moldova, participând la îngrijirea răniților. În aceste condiții, în ziua de 16 octombrie 1916

---

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 11.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 425.

⁹⁰ Ion Mocioi, *op. cit.*, p. 91-98.

cercetașii evacuați din Constanța sunt *adunați la Comandamentul Cohortei «Ovidiu» din Constanța, profesorul Nicolae Constantinescu-Pană (...) repartizându-ne la diferite cohorte din Moldova, după preferința fiecărui cercetaș*⁹¹.

Patrula „Cerbul“, comandată de către cercetașul Gheorghe Cristescu, a fost repartizată la cohorta de cercetași „Mihail Kogălniceanu“ din Huși. Ajungând la Huși la 17 octombrie 1916 cercetașii din patrula „Cerbul“ au fost repartizați la spitalul nr. 41/C, amenajat la Școala de Fete, începându-și activitatea în aceeași zi.

În octombrie 1916 *podul de fier de peste Borcea a fost aruncat în aer*⁹² de armata română, pentru a împiedica trupele germane din Dobrogea să facă joncțiunea cu trupele ce înaintau spre București, după bătălia de la Neajlov.

În perioada 15 august 1916 - 11 noiembrie 1918 *în afară de cei trei cercetași căzuți la datorie, înhumați, doi în cimitirul eroilor din Constanța și unul în cimitirul evreiesc, cărora li s-a aplicat pe morminte insigne din bronz a cercetașilor din războiul 1916-1919*⁹³, au căzut la datorie: sublocotenentul Cristache Iacob, în luptele din munții Vrancei, căpitanul Ștefan Nicolau, în luptele de la Mărășești, locotenentul Haneș Gheorghe și Buricescu Gheorghe, instructori ai cohortei de cercetași „Ovidiu“ din Constanța, sublocotenentul Davidescu și maiorul Vârtejanu⁹⁴.

Asociația Cercetașilor din Războiul 1916-1918, constituită în vara anului 1928, a ridicat la Constanța, în curtea Școlii Normale (fostul Spital nr. 312B) din strada Scarlat Vârnav, o troiță în memoria cercetașilor căzuți în luptă în timpul Primului Război Mondial. Totodată, în memoria voluntarilor sârbi ce au luptat în Dobrogea în 1916 s-a ridicat la Medgidia un monument comemorativ. La dezvelirea și sfințirea acestuia, evenimente desfășurate în cursul zilei de 8 septembrie 1926, au participat numeroși voluntari sârbi și veterani români din Regimentul nr. 9 Vânători⁹⁵. În cadrul ceremoniei au luat

---

⁹¹ Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 12.

⁹² *Ibidem*, p. 13.

⁹³ *Ibidem*, p. 14.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ Remus Macovei, *Monumentul eroilor sârbi căzuți în luptele pentru apărarea Dobrogei în anul 1916*, în volumul „Sfinți, eroi și martiri“/coord. Olimpiu Manuel Glodarenco, Paul Bocănete, Cristina Constantin/ Editura Sitech, Craiova, 2016, p. 237-239.

cuvântul: generalul Stepan Hagici - comandantul Diviziei 1-a de Voluntari Sârbi, generalul Iusupovici - comandantul Brigăzii 1-a de Voluntari Sârbi, generalul L. Mircescu - ministrul de Război al României, generalul Ciolac Antici - atașatul militar al Iugoslaviei la București, Aurel Vasiliu - în numele Ministerului de Externe al României, generalul I. Popescu - comandantul Corpului 2 Armată, generalul Mihailovici - reprezentant al ministrului de Război al Iugoslaviei, domnul I. Cămărășescu - fost comisar al guvernului român pe lângă armata sârbă, și alții⁹⁶.

Divizia 1-a Voluntari Sârbă s-a constituit pe teritoriul Rusiei din sârbi, croați și sloveni, provenind din armata austro-ungară, soldați ce fuseseră luați prizonieri de către armata rusă și care s-au înrolat voluntari pentru a lupta alături de trupele ruse. Aceștia li s-au alăturat militari sârbi din insula Corfu, voluntari sârbi din SUA, voluntari sârbi refugiați în România, precum și 75 de ofițeri cehi și slovaci⁹⁷. Debarcată în august 1916 la Constanța, divizia de voluntari sârbo-croato-sloveni a fost trimisă pe front în zona orașului Bazargic, având să dovedească *un eroism legendar, începând cu luptele de la Bazargic, Topraisar, Amzacea, până în nordul Dobrogei*⁹⁸. Efectivele Diviziei 1-a Voluntari Sârbă, unitate ce a acționat în Dobrogea în cursul anului 1916, au fost de 624 ofițeri și 18.244 soldați⁹⁹, pierderile suferite de această unitate în luptele din Dobrogea fiind de 1.689 soldați morți, 6.172 soldați răniți, 866 soldați dispăruți, aceștia adăugându-li-se 42 ofițeri morți și 192 ofițeri răniți¹⁰⁰.

În semn de omagiu adus memoriei eroilor sârbi căzuți în luptă alături de soldații Regimentului 9 Vânători, această unitate a armatei române avea să primească, în perioada interbelică, numele de Regimentul 9 Vânători „Regele Alexandru al Iugoslaviei”¹⁰¹.

---

⁹⁶ *Ibidem*, p. 238-239.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 222.

⁹⁸ Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 16.

⁹⁹ Remus Macovei, *Monumentul eroilor sârbi...*, p. 222.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *100 de ani de cercetășie în România. Participarea cercetașilor la bătălia de la Amzacea*, în „Litua. Studii și Cercetări”, nr. XVI, Târgu-Jiu, 2014, p. 208.

Locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Batalionului 1 din cadrul Regimentului 9 Vânători, s-a distins în luptele de la Mustafacâ, Amzacea, Nazarcea, Topraisar, Stâlp și Bălăriile¹⁰².

Pentru faptele de vitejie săvârșite de către soldații și ofițerii din cadrul Regimentului 9 Vânători în luptele de la Mustafacâ, *unde a respins o brigadă inamică cu artilerie*¹⁰³, precum și de la Amzacea, Nazarcea și Stâlpul, *bătălii în urma cărora și-au deschis drumul spre București, rupând puternicul front bavarez și aducând peste 1.200 de prizonieri și 16 mitraliere*¹⁰⁴, drapelul Regimentului 9 Vânători a fost decorat de către regele Ferdinand I cu ordinul „Mihai Viteazul“, clasa a III-a, decretul de decorare fiind emis la Iași la 23 mai 1917¹⁰⁵.

Numit comandant al Regimentului nr. 9 Vânători, în cursul lunilor noiembrie-decembrie 1916, locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu a coordonat procesul de refacere a Regimentului 9 Vânători *din resturile regimentelor: 9 Vânători, 39 Infanterie și 40 Infanterie*¹⁰⁶, astfel că, la 23 noiembrie 1916, *după evacuarea Bucureștiului, primind ordin să ocupe o poziție de rezistență la Ștefănești, a organizat-o în condițiuni foarte bune și într-un timp foarte scurt*¹⁰⁷.

Locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Regimentului 9 Vânători, avea să fie decorat cu ordinul „Mihai Viteazul“, clasa a III-a, printr-un decret emis de regele Ferdinand I la data de 18 august 1917¹⁰⁸, ca recunoaștere *pentru vitejia, destoinicia și devotamentul excepțional de care a dat dovadă pe câmpul de luptă*¹⁰⁹, în cursul bătăliei de la Mărășești. Ca urmare, generalul Constantin Scărișoreanu propune înaintarea locotenent-colonelului Gheorghe Rasoviceanu la gradul de colonel, exprimându-și regretul că *n-am avut parte și la alte regimente de comandanți de talia lui*

¹⁰² Constantin Ispas, *Nemuritorii*, Editura Centrului Județean al Creației Populare Gorj, Târgu-Jiu, vol. III, 2004, p. 61.

¹⁰³ „Monitorul Oficial“, nr. 54, 27 mai/9 iunie 1917, p. 1.023.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ Apud Gheorghe Găvănescu, *Generalul Gheorghe Rasoviceanu străluminând peste anotimpuri...*, Târgu-Jiu, Editura „Dăruie vieții farmec“, 1999, p. 29-30.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 19.

¹⁰⁹ Vezi foto 1.

Rasoviceanu, fiindcă lucrurile s-ar fi prezentat cu totul altfel¹¹⁰. În consecință, la 1 septembrie 1917, Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Regimentului 9 Vânători, avea să fie avansat la gradul de colonel¹¹¹.

La 1 aprilie 1918 Regimentul nr. 9 Vânători a intrat în compunerea Diviziei a 2-a Cavalerie, primind misiunea de a asigura paza Nistrului, într-un sector la sud de Bender¹¹². Datorită pregătirii și experienței comandantului Regimentului 9 Vânători, colonelul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Diviziei a 2-a Cavalerie, generalul Constantinescu, aprecia că *dispozițiunile luate cu organizarea pazei sectorului au fost dintre cele mai bune, astfel că paza s-a făcut în condițiuni foarte satisfăcătoare*¹¹³, în timp ce *impresia ce mi-a lăsat colonelul Rasoviceanu, ca ofițer comandant de regiment și ca om, a fost din cele mai frumoase*¹¹⁴, motiv pentru care concluziona, în foaia calificativă a colonelului Gheorghe Rasoviceanu pentru perioada 1 aprilie - 31 august 1918, că *il consider un ofițer de elită sub toate rapoartele*¹¹⁵.

După semnarea păcii umilitoare de la Bufta-București (7 mai 1918), care prevedea demobilizarea armatei române, *armata noastră fusese ca și desființată*¹¹⁶, astfel că *singurele forțe serioase erau unitățile detașate în Basarabia*¹¹⁷, respectiv *diviziile 9 și 10 Infanterie și diviziile 1 și 2 Cavalerie*¹¹⁸.

Odată cu decretarea mobilizării, la 10 noiembrie 1918, s-au constituit trei divizii: a 8-a, a 7-a și 1-a Vânători, care au alcătuit Corpul IV Armată, cu garnizoana în Moldova. Divizia a 8-a *avea să opereze în Bucovina, iar celelalte două în Transilvania*¹¹⁹, însă *efectivele diviziilor erau slabe: un regiment de infanterie n-avea mai mult de 1.300 soldați luptători, iar unul de vânători avea între 600 și 800. Fiecare divizie dispunea numai de câte două*

---

¹¹⁰ Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 26-27.

¹¹¹ *Ibidem.*

¹¹² *Ibidem*, p. 36; vezi foto 2.

¹¹³ *Ibidem.*

¹¹⁴ *Ibidem.*

¹¹⁵ *Ibidem.*

¹¹⁶ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 537.

¹¹⁷ *Ibidem.*

¹¹⁸ *Ibidem.*

¹¹⁹ *Ibidem.*

baterii de tunuri de câmp și una de obuziere; vânătorii mai aveau și câte o baterie de munte¹²⁰.

În momentul decretării mobilizării, Regimentul nr. 9 Vânători făcea parte din Brigada 1-a din cadrul Diviziei 1-a Vânători, aflată sub comanda generalului de brigadă Aristide Lecca. Ulterior, la 1 februarie 1919, Regimentul nr. 9 Vânători a intrat în componența Brigăzii a 4-a Vânători, comandată de colonelul Dimitriu, ulterior, participând la luptele pentru eliberarea Transilvaniei și Crișanei de sub teroarea bolșevicilor unguri ai lui Bela Khun, precum și la campania armatei române din Ungaria, încheiată cu ocuparea Budapestei la 4 august 1919¹²¹.

În colecțiile Secției de Arheologie-Istorie a Muzeului Județean Gorj se află două fotografii alb-negru, lipite pe suport de carton, una dintre acestea înfățișându-i pe elevii Gheorghe și Mihail Cristescu în uniformă de cercetași, și pe Cristache Iacob¹²², iar cea de-a doua fotografie înfățișându-l pe generalul Gheorghe Rasoviceanu¹²³.

Prima fotografie îi înfățișează pe frații Gheorghe și Mihail Cristescu, în uniformă de cercetași, alături de sublocotenentul Cristache Iacob din Regimentul nr. 9 Vânători, alături de care cei doi cercetași au luat parte la luptele de la Amzacea. Fotografia este inscripționată cu anul 1916 în partea inferioară a cartonului pe care este lipită având inscripția: *Domnului General Rasoviceanu Gheorghe, în semn de devotament, de la foștii mici cercetași din luptele de la Amzacea 1916, cu al 9-lea de Vânători*. Această fotografie a fost realizată la Constanța în anul 1916. Dedicția a fost scrisă de către frații Gheorghe și Mihail Cristescu la data de 12 iunie 1938. Această fotografie este prezentă și pe coperta memoriilor întocmite de către colonelul în retragere Cristescu G. Gheorghe, pensionar, în vara anului 1974, memorii ce

¹²⁰ *Ibidem*.

¹²¹ Daniela-Liliana Pătrașcu, Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Generalul Gheorghe Rasoviceanu (1874 - 1954) – Comandantul regimentului nr. 9 Vânători*, în „Istoricul Dinică Ciobotea la 70 de ani”, Editura Universitaria, Craiova, 2017, p. 353-378.

¹²² Fotografia este înregistrată în colecțiile Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu - nr. inv. 18 277.

¹²³ Fotografia este înregistrată în colecțiile Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu - nr. inv. 18 278.

au intrat în posesia noastră prin amabilitatea domnului jurist Ion Ungureanu, din orașul Țicleni.

Cea de-a doua fotografie alb-negru îl înfățișează pe generalul Gheorghe Rasoviceanu și a fost realizată la atelierul „Foto-Artistic N. Sisaghian din Bazargic” înaintea intrării României în Primul Război Mondial, când acesta era comandantul Batalionului 1 din cadrul Regimentului nr. 9 Vânători din Bazargic.

De asemenea, în colecțiile Secției de Istorie-Arheologie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu se află și lucrarea, în manuscris, intitulată *Cercetășia în România. Istoricul cercetășiei*, lucrare donată de către autorul Marin Benghieuș la data de 19 martie 1977¹²⁴. Ulterior, domnul Marin Benghieuș i-a adresat o scrisoare doamnei Elena Udriște, directoare a muzeului la acea dată, exprimându-și intenția de a dona și alte obiecte și documente legate de mișcarea cercetășească Muzeului Județean Gorj. Ca răspuns la oferta domnului Marin Benghieuș, doamna Elena Udriște expedia pe adresa acestuia următoarea adresă: *La scrisoarea Dvs. înregistrată la nr. 111/1977, prin care oferiți Muzeului Județean Gorj mai multe obiecte legate de cercetășie, vă comunicăm că aceste obiecte fiind legate de zona Hușilor – respectiv Moldova – comisia noastră de evaluare recomandă să vă adresați în această problemă muzeelor din Moldova*¹²⁵.

Având la bază inițiativa lordului Robert Baden-Powell, fost general în armata engleză, *cercetășia vede lumina zilei în vara anului 1907, când, la Pool-Harbour, în insula Brawn Sea*¹²⁶, acesta organizează și conduce personal o mică tabără cercetășească compusă numai din 4 patrule de câte 5 cercetași¹²⁷.

Înființarea acestei prime tabere de cercetași avea să fie urmată de apariția unei minunate cărți intitulată «*Scouting for boys*», care s-a tipărit

---

¹²⁴ Lucrarea este înregistrată în colecțiile Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu - nr. inv. 8 901.

¹²⁵ Adresa se află în arhiva Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu, dosar Corespondență, vol. II, f. 73.

¹²⁶ Marin Benghieuș, *Cercetășia în România. Istoricul cercetășiei*, p. 9. Manuscris aflat în colecțiile Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu sub nr. inv. 8 901.

¹²⁷ *Ibidem*.

în sute de mii de exemplare¹²⁸, lucrare ce constituie punctul de plecare al noului sistem de educație care, în scurt timp, se răspândește în lumea întreagă¹²⁹.

Primele grupe de cercetași au fost organizate la București din îndemnul profesorului Gheorghe Munteanu-Murgoci, în cursul anului 1913, după ce vizitase Anglia, inspirându-se din organizarea cercetașilor englezi și din lucrarea „Scouting for boys“, lucrare editată în cursul anului 1908.

Prima unitate de cercetași din România a fost înființată în noiembrie 1913 de către Marin Demetrescu, directorul liceului „Gheorghe Lazăr“ din București¹³⁰, în condițiile în care *câțiva elevi de la Liceul <<Gheorghe Lazăr>>, inspirați și vrăjiți de un articol din revista franceză <<Lecturés pour tous>>, care descria minunata viață a cercetașilor francezi, pun bazele primelor patrule de cercetași*¹³¹.

Ulterior, la 12 mai 1914 a luat ființă la București, la inițiativa profesorului Gheorghe Munteanu-Murgoci, Asociația „Pandurii României“¹³², care, la propunerea principelui Carol, avea să fie redenumită Asociația „Cercetașii României“.

În 1914 principele Carol a organizat prima cohortă de cercetași pe Valea Prahovei, aceasta antrenându-se în „Poiana Cercetașilor“ din Sinaia, sub atenta supraveghere a principelui moștenitor. Marin Benghieuș aprecia că *această tabără constituie începutul organizării metodice și pe bază de experiență proprie a cercetășiei la noi în țară*¹³³, astfel că *exemplului principelui moștenitor îi urmează înființarea în fiecare oraș și în multe sate de unități cercetășești*¹³⁴.

Autorul lucrării *Cercetășia în România. Istoricul cercetășiei*, profesorul Marin Benghieuș (născut la 5 noiembrie 1903 în comuna Crețești, județul Fălciu), a fost director al școlii din satul Crețeștii de Sus, județul Fălciu,

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ *Ibidem*; Vezi Robert Baden-Powell, *Cercetașii*, Editura Integral, București, 2016.

¹³⁰ Zenovie Cărlugea, Zoia Elena Deju, *Arethia Tătărescu. Marea Doamnă a Gorjului interbelic*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2007, p. 62.

¹³¹ Marin Benghieuș, *op. cit.*, p. 9.

¹³² Zenovie Cărlugea, Zoia Elena Deju, *op. cit.*, p. 57.

¹³³ Marin Benghieuș, *op. cit.*, p. 10.

¹³⁴ *Ibidem*.

comandant și instructor de cercetași la Iași și Chișinău și consilier tehnic în cadrul Comandamentului Marii Legiuni a Asociației „Cercetașii României”. În semn de prețuire și recunoaștere a meritelor sale în organizarea cercetășiei din România, domnul Marin Benghiuș avea să fie decorat de regele Carol al II-lea al României cu „Virtutea cercetășească” de argint la data de 8 iunie 1935¹³⁵.

În toamna anului 1913, Ecaterina Teodoroiu, viitoarea cercetașă, participantă în calitate de voluntar la Primul Război Mondial, se afla la București, unde era elevă. Luase hotărârea de a studia la București ca urmare a sfaturilor primite de la învățătoarea Maria Dumitrescu-Bumbești din Vădeni, satul său natal, în speranța că va deveni învățătoare¹³⁶.

Ecaterina Teodoroiu arăta, într-un memoriu păstrat la Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” din București, că *făceam clasa a 5-a de liceu la București când (...) m-am înscris în prima asociație a cercetașelor române, pentru a-mi folosi oricât de puțin țara în împrejurări grele*¹³⁷. De altfel, este cunoscut faptul că Ecaterina Teodoroiu a făcut parte din cohorta „Păstorul Bucur” din București, unitate de cercetași aflată sub comanda Arethiei Piteșteanu¹³⁸.

Revenind la subiectul nostru, în încheiere este demn de remarcat faptul că după încheierea Primului Război Mondial și definitivarea studiilor, Gheorghe Cristescu a activat în cadrul Inspectoratului Regional Constanța al Jandarmeriei, în timp ce fratele său, Mihail Cristescu, a activat în cadrul Inspectoratului General al Comandamentelor Teritoriale.

În aceste condiții, la 12 iunie 1938 cei doi frați îi dăruiau generalului Gheorghe Rasoviceanu o fotografie, realizată în 1916 la Constanța, alături de meditatorul și prietenul lor, Cristache Iacob, căzut eroic în luptele din Moldova din cursul anului 1917, fotografie având următoarea dedicație: *Domnului General Rasoviceanu Gheorghe, în semn de devotament, de la*

---

¹³⁵ *Ibidem*, p. 90.

¹³⁶ Ion Mocioi, *op. cit.*, p. 31.

¹³⁷ *Ibidem*, p. 41.

¹³⁸ Zenovie Cărlugea, Zoia Elena Deju, *op. cit.*, p. 62.

*foștii mici cercetași din luptele de la Amzacea 1916, cu al 9-lea de vânători*¹³⁹.

În concluzie, având la bază manuscrisul memoriilor cercetașului Gheorghe Cristescu din perioada participării la Primul Război Mondial, precum și alte documente relative la cercetășie, dar și o serie de fotografii aflate în colecțiile Muzeului Județean Gorj, studiul de față prezintă participarea fraților Gheorghe și Mihail Cristescu la bătălia de la Amzacea, precum și activitatea sanitară desfășurată de către aceștia atât în cadrul spitalelor militare amenajate în Constanța, cât și activitatea cercetășească desfășurată de către aceștia în timpul refugiului din Moldova.

---

¹³⁹ Fotografia se află în colecțiile secției de Istorie-Arheologie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu - nr. inv. 18 277.

Foto 1. Cercetașii Gheorghe Cristescu (stânga) și Mihail Cristescu (dreapta), alături de sublocotenentul Cristache Jacob din Regimentul nr. 9 Vânători. Fotografie realizată în cursul anului 1916 la Constanța.

Foto 2. Generalul Gheorghe Rasoviceanu (1874-1954)
Comandantul Regimentului nr. 9 Vânători

EROI MARINARI DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. LOCOTENENTUL REMUS LEPRI*

dr. Andreea ATANASIU-CROITORU**

Abstract

In the First World War, the Navy lost many ships and many more were damaged. Also, the human losses were great. Some were killed by enemy fire, but some deaths were caused by the explosion of our own mines. Soldiers and ships alike were rewarded with medals after the Great War and some ships received the name of those heroes. One of these heroes was Lieutenant Remus Lepri.

Keywords: the First World War, the Navy, heroes, river mines, Lieutenant Remus Lepri

*

Primul an de război, 1916, a constituit începutul unei perioade de grea încercare pentru forțele combatante ale României. Au fost pierdute vieți omenești și distruse destine, față de care pierderile materiale aproape că nici nu mai contează.

În semn de respect și apreciere pentru eroii ce și-au dat viața în timpul primei conflagrații mondiale, statul român le-a acordat acestora cele mai înalte distincții. Cum era și normal, printre aceștia s-au numărat și marinarii, cu numele unora dintre cei căzuți la datorie fiind botezate nave militare ale Forțelor Navale Române, în semn de recunoștință pentru sacrificiul suprem adus în timpul luptelor purtate în Războiul de Reîntregire¹.

Așa cum s-a întâmplat în majoritatea conflictelor armate, multe familii nu și-au mai putut lua rămas bun de la tinerii căzuți pe câmpul de luptă și nu au mai avut unde să își plângă morții, neexistând un loc de îngropăciune cunoscut al celor pierduți. Ca întotdeauna, și mai ales în vremurile de restriște, Biserica s-a îngrijit, prin slujitorii ei, ca de altfel în toate momentele de cumpănă pentru români, să izbăvească sufletele chinuite ale muribunzilor,

---

* În acest articol au fost folosite fragmente din articolul *Un secol de pomenire neîntreruptă, în altarul bisericii din comuna Vedea, județul Giurgiu, a eroilor din Ostrovul Mecica*, publicat în „Misiunea. Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României «General Paul Teodorescu»”, IV, nr. 1 (4), 2017, p. 151-155.

** expert Patrimoniu Naval, șef Secție Istoria Marinei, Muzeul Național al Marinei Române

¹ Andreea Atanasiu-Croitoru, *Dulce et decorum est pro patria mori. Anul 1916, Despre eroi*, în „Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomație”, vol. IV, partea I, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2016, p. 301.

chiar să le trimită ultimele gânduri acasă și, mai ales, să nu uite să-i amintească pe eroii neamului românesc în slujbele de pomenire.

Un exemplu impresionant prin statornicia lui este reprezentat de Biserica „Sfântul Pantelimon” din comuna Vedea (fostă Arsache) din județul Giurgiu, lăcaș monument istoric, ridicat în 1845 și pictat de Gheorghe Tătărescu. Acesta este locul unde au fost aduși și înmormântați cei 6 eroi marinari din Ostrovul Mecica. Un lucru este cert, de aici, 15 ani mai târziu, osemintele locotenentului Remus Lepri au fost deshumate și depuse apoi în Mausoleul Eroilor din Turnu-Severin. Ce nu se cunoaște însă este ce s-a întâmplat cu rămășițele tovarășilor săi, despre care acum nu se mai știe nimic.

Cercetarea pe care am întreprins-o în toamna anului 2016 în localitatea Vedea, în speranța identificării locurilor de veci sau măcar aflării unor noi informații despre eroii marinari, nu a făcut mai multă lumină în caz dar a adus, totuși, unele elemente de noutate față de ceea ce se știa.

Din discuțiile purtate cu preotul paroh Horia Vamoș², slujitor al altarului de aproape patru decenii și foarte bun cunoscător al locurilor, am putut afla că nu mai există nici o urmă a vechilor morminte. Cu toate acestea, în curtea bisericii, în fața intrării în lăcașul de cult, se înalță o cruce de piatră impresionantă pe care sunt încrustate numele eroilor locali căzuți în Primul Război Mondial, alături de care se află și numele *Marinarilor morți în explozia de pe Dunăre*, așa cum sunt cunoscuți de toată comunitatea: locotenentul Remus Lepri, sergentul David Iacob, soldații Enache Cioroiu, Nicolae Cumpătă, Constantin Grecu și Constantin Stancu. Tot de la preotul Horia Vamoș am aflat și că monumentul a fost ridicat, imediat după încetarea ostilităților, prin strădania unora dintre urmașii celor peste 100 de oameni pe care comuna Arsache i-a dat tribut războiului³. Inițiatorii monumentului, dăltuiți pe fețele laterale ale acestuia, sunt localnicii Lazăr Iancu, Vasile Zoițoiu, Stancu Chiripuci, Tudor Manea, Petre Balacciu, Ștefan Piroi, Alexandru Clejanu, Radu Popescu, Constantin Bitu, Ștefan Anghelescu și Marin Căciulan.

---

² Interviu realizat de Andreea Atanasiu-Croitoru, în data de 23 noiembrie 2016, cu preotul paroh Horia Vamoș.

³ Marcel Țena, *Istoria localității Vedea (Arsache, Parapani) din județul Giurgiu (Vlașca)*, Editura MIRA, București, 2012, p. 179.

Astăzi nu se mai observă nici o urmă a mormântului lui Remus Lepri, despre care știm, totuși, că în anul 1931 a fost deshumat și depus în Mausoleul Eroilor din Turnu-Severin, orașul familie sale.

Părintele Horia Vamoș ne-a mărturisit că nu cunoaște amănunte legate de tragedia petrecută în dreptul ostrovului Mecica dar, la fel ca și predecesorii săi, duce mai departe o misiune de credință prin pomenirea *Marinarilor morți în explozia de pe Dunăre*, în fiecare an, de sărbătoarea Înălțării Domnului, Ziua Eroilor.

La un secol de la tragedia din 1916 o simplă hârtie îngălbenită de vreme poartă numele eroilor mai departe, prin pomenirea lor în timpul slujbelor⁴.

*

*Locotenentul Remus Lepri în anul 1916
(Lieutenant Remus Lepri, 1916)*

---

⁴ Andreea Atanasiu-Croitoru, *Despre eroi. Tragedia fraților Lepri*, în „Marea Noastră”, serie nouă, XXVI, nr. 4 (107), nov.-dec. 2016, p. 23.

Locotenentul Remus Lepri s-a născut la 19 noiembrie 1886, în București. Mama, Aneta, era româncă, iar tatăl său, Giacomo Lepri, era italian, de profesie inginer, intrat voluntar în armata română, în rândurile căreia a luptat la Plevna și Grivița. În anul 1887 Giacomo a plecat din București și și-a stabilit definitiv domiciliul în Turnu-Severin⁵. A avut doi fii, Remus și Romulus, pe care i-a pierdut în confruntările din timpul Primului Război Mondial.

După ce a terminat liceul, Remus Lepri s-a îndreptat spre o carieră militară, absolvind în 1910 Școala de Artilerie, Geniu și Marină⁶, fiind încadrat în Marina Militară, cu gradul de sublocotenent. În anul 1913 a fost avansat locotenent, făcându-se repede remarcat printre colegii săi atât prin prisma educație primite în familie, dar și a firii sale plăcute. Unul din camarazii săi, Virgil Alexandru Dragalina, considera că tânărul locotenent Remus Lepri *era cel mai frumos ofițer din marină. De statură mijlocie, însă bine legat, brunet cu tenul alb și ochii negri, visători, era deștept, amabil și politicos*⁷. De asemenea, unii dintre subalternii săi îl descriau cu afecțiune: *Ne iubea și ne aprecia foarte mult, cu el am fi mers la pericolele cele mai mari, căci nu mulți sunt înzestrați cu așa calități ca domnia sa*⁸. În orele de melancolie, îl auzai cântând sau, mai degrabă, fredonând romanețe italienești, în acompaniament de țiteră.

Hai, Remus! Vino în careu să te auzim și noi, îl poftea câte un ofițer prin crăpătura ușii.

Iar Lepri, din singurătatea cabinei lui, răspundea amabil, surâzând melancolic, cu ochii aproape închiși, doar două picături de tuș: *Vă rog să nu mă deșteptați din vis!*

La 1 iulie 1916, cu numai două luni înainte de intrarea României în prima conflagrație mondială, Remus Lepri a fost încadrat la Grupul Portmine, Dragă și Stăvilare, aflat sub comanda locotenent comandorului

⁵ Nicolae C. Petrescu, *Marina militară română în Războiul pentru Întregirea României. File de istorie*, Editura și Tipografia Europroduct, Pitești, 2004, p. 193.

⁶ Anton Bejan (coord.), Raymond Stănescu, Neculai Pădurariu, Carmen Atanasiu, Ovidiu Victor Ionescu, Paul Ionescu, *Dicționar Enciclopedic de Marină*, I, Editura Societății Scriitorilor Militari, București, 2006, p. 298.

⁷ Virgil Alexandru Dragalina, *Escadrila de Nistru*, Editura Militară, București, 2011, p. 196.

⁸ Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 194.

Constantin Rădulescu⁹, tânărul locotenent fiind considerat, din punct de vedere profesional, un excelent specialist în folosirea armelor sub apă.

În luna august 1916, în contextul general al desfășurării operațiunilor militare pe linia Dunării, locotenentul Remus Lepri a primit misiunea de a organiza baraje de mine la Turtucaia, între kilometrii 390 și 392, pentru protejarea retragerii Diviziei a 9-a din Silistra. La începutul lunii următoare, ofițerul a avut de executat o nouă însărcinare, aceea de a proteja podul de vase de la Flămânda, realizat pentru trecerea forțelor românești la sud de Dunăre, în spatele trupelor inamice ce acționau în Dobrogea, prin lansarea unui baraj de mine care ar fi oprit înaintarea navelor austro-ungare¹⁰. Pentru apărarea podului s-au completat măsurile împotriva minelor de curent, prin instalarea de stăvilare și dispozitive de pescuit mine.

O altă măsură, trasată tot de Comandamentul Apărărilor sub Apă, prevedea instalarea unor baraje de mine în dreptul ostroavelor Mecica și Cinghineaua și al localității Pietroșani, județul Vlaşca¹¹. Barajele erau realizate cu ajutorul minei „Rădulescu”, inventată de locotenent comandorul Constantin Rădulescu, specialist în Arme sub apă. Mină fluvială de curent și în același timp mină de contact, avea un sistem de aprindere mecanic, folosind fulmicotonul ca încărcătură de explozie.

Odată cu mobilizarea generală a armatei, în 1916, unitățile Marinei Militare au fost dotate cu 362 mine „Hertz”, 100 mine de proveniență rusească, 49 mine „Sautter-Harlé”, 48 mine „Lernet”, 500 mine de curent sistem „Vislowski”¹² și 1.000 mine tip „Rădulescu”. Era normal ca ponderea să o dețină minele de fabricație românească¹³, dar acestea au funcționat defectuos, provocând mari probleme geniștilor și marinarilor români. Colegul de școală militară și prietenul lui Remus Lepri, Virgil Alexandru Dragalina, confirmă și el faptul că: *Aceste mine de invenție românească nu au omorât în*

---

⁹ *Ibidem*, p. 193.

¹⁰ *Ibidem*, p. 194.

¹¹ Cornel Marinescu, Florin Nistor, *Contribuția Marinei Militare Române la planificarea, organizarea și realizarea manevrei de la Flămânda*, în „Forțele Navale Române. 150 de ani de tradiție”, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2010, p. 148.

¹² Mina „Vislowski”, invenția mecanicului civil Vislowski din Marina Militară, este o mină fluvială, derivantă, de contact, cu sistem de aprindere mecanic.

¹³ Georgeta Borandă, *Istoricul minelor folosite în Marina Militară Română 1900-1947*, lucrare de cercetare, 1984, Fondul Documentar al Muzeului Marinei Române, p. 87-89.

*cursul războiului nici măcar un singur inamic, în schimb au făcut prăpăd în rândurile noastre. Chiar și unul francez, căpitanul Mercier, i-au rupt un braț; el se afla cu o echipă de mineri pe Valea Jiului când o mină a explodat ca din senin*¹⁴. Similar, generalul Alexandru Averescu considera, într-un raport referitor la operațiunile militare de la Flămânda, că *în timpul executării barajelor de la Mecica și Pietroșani*¹⁵ *au avut loc explozii premature de mine, omorând ofițeri și trupă, din cauza defectuoșității materialului fabricat și imaginat în țară*¹⁶.

Lui Remus Lepri i-a fost ordonată misiunea montării unui baraj de mine în dreptul ostrovului Mecica, din dreptul localității Arsache, județul Vlaşca, unde au fost aduse, în secret, 50 de mine „Rădulescu”. Locotenentul a pregătit minele, timp de două zile, pentru organizarea dispozitivului, așteptându-se un moment favorabil pentru lansarea barajului¹⁷, fără a știi că acestea au fost, practic, ultimele sale momente de viață deoarece întregul dispozitiv de apărare construit de locotenentul Remus Lepri și soldații ce îl însoțeau a explodat, provocând moartea instantanee a acestora.

Extrem de impresionantă este descrierea momentului deflagrației de către Virgil Alexandru Dragalina: *Era dimineață, timp frumos, iar Lepri stătea pe o mină și citea un ziar, în timp ce un sergent cu trei marinari făceau ultimul control și legăturile necesare. Nu se știe ce s-a întâmplat, cu siguranță însă un defect de construcție, o mină a explodat și, prin simpatie, au explodat deodată toate minele*¹⁸. Iar relatarea a ceea ce a urmat este de-a dreptul tragică: *A fost o explozie formidabilă, ceva infernal, când pământul s-a cutremurat, arborii din apropiere au fost smulși și aruncați la mari*

¹⁴ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 196.

¹⁵ La Pietroșani, județul Vlaşca, au avut loc două accidente grave din cauza exploziei premature a minelor „Rădulescu”, ucigând majoritatea personalului specializat, un marinăr francez și pe căpitanul francez Beherze de Laulay. Constatându-se că exploziile proveneau din cauza unor scurt-circuite, comandantul Apărărilor sub Apă a hotărât să nu le mai întrebuițeze până nu vor fi puse la punct (Nicolae Bârdeanu, Dan Nicolaescu, *Contribuții la istoria Marinei Române*, I, *Din cele mai vechi timpuri și până în 1918*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 288).

¹⁶ Alexandru Averescu, *Memoriu asupra trecerii de la Flămânda*, în „Document”, XII, nr. 2 (44), 2009, p. 46.

¹⁷ Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 194.

¹⁸ Virgil Alexandru Dragalina, *Escadrila de Nistru*, Editura Militară, București, 2011, p. 196.

distanțe, iar Lepri. cu cei patru marinari. au fost pulverizați. În jurul locului, pe o mare întindere, pământul a fost scormonit și iarba arsă. Totuși, pe un sector îngust, ce avea vârful în centrul cercului celor 50 de mine, nu s-a dezvoltat nici o presiune și nici căldură, așa că iarba a rămas intactă. Pe acest sector veneau doi ostași călări, aducând un nou ordin locotenentului Remus Lepri. Acești călăreți se aflau la o mică distanță de locul nenorocirii și astfel au putut să povestească cele de mai sus. Și nimic nu s-a putut găsi din corpurile celor patru nenorociți, decât o bucată de stofă din sacoul locotenentului Remus Lepri, aruncată departe, în pădure, într-un vârf de copac¹⁹.

Unul dintre foarte puținii supraviețuitori ai exploziei, deși șocat, a descris întrucâtva altfel evenimentul. Gheorghe C. Vasile relatea: *mă aflu la 7 metri de locul unde erau minele, am fost izbit de o puternică bubuitură care m-a trântit la pământ. După câteva secunde am auzit a doua explozie, era o teribilă dezordine printre materialul minelor, corpuri mutilate și zdrobite. Sergentul David Iacob era agățat într-un pom cu capul retezat care împreună cu o parte din regiunea abdominală și antebrațele se găseau la 10 metri depărtare, restul corpului era azvârlit la trei metri înălțime în salcia sub care lucra. Locotenentul Remus Lepri se afla cu fața spre mină și cu spatele spre Dunăre, cu picioarele zdrobite de la glezne, cu lovituri multe pe tot corpul, cu hainele în mare parte arse. Soldatul Stancu Constantin nu a putut fi găsit decât prea mutilat și sfâșiat în bucăți care se depărtau de la locul exploziei la 30 de metri și chiar mai mult. Soldatul Cioroiu Enache avea intestinalele zdrobite, soldatul Grecu Constantin era cu craniul spart și picioarele lipsa mai jos de genunchi*²⁰.

Locotenentul Remus Lepri, alături de camarazii săi, a fost înmormântat, cu onorurile cuvenite, în curtea bisericii din comuna vlăsceană Arsache. În anul 1931 osemintele locotenentului Remus Lepri au fost deshumate și depuse în Mausoleul Eroilor din Turnu-Severin, împreună cu cele ale fratelui său, căpitanul de infanterie Romulus Lepri, căzut și el la datorie, tot în anul 1916²¹.

---

¹⁹ *Ibidem*, p. 197.

²⁰ Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 100.

²¹ Căpitanul Romulus Lepri (Puiu) era în fruntea unei companii de mehedinteni și făcea parte din Divizia de la Cerna, comandată de generalul Ioan Dragalina. A murit în confruntările de la Jiu, în dimineața zilei de 14 octombrie 1916: *Mergând la atac în fruntea companiei*

Frații Remus (stând jos) și Romulus Lepri
(The Lepri Brothers. Remus (sitting down) and Romulus)

La două zile de la moartea locotenentului Remus Lepri s-a primit la Cenzura Marinei o scrisoare a lui Giacomo Lepri, care nu primise încă vestea tragică:

---

lui și cu țigara în gură, în cea mai înverșunată luptă și hotărâtoare în același timp – lupta de la Rasovița -, Puiu Lepri a fost lovit de două gloanțe de mitralieră în piept. Dus de brancardieri înapoia frontului, el a cerut fanionul tricolor de la o brancardă, s-a ridicat pe coate ca să sărute culorile țării și apoi, cu gura plină de sânge, a vrut să strige, însă abia a putut să articuleze: «Trăiască generalul Dragalina!» și imediat a căzut mort pe brancardă (Virgil Alexandru Dragalina, op. cit., p. 199).

„Remus, scumpul meu fiu. După cum știi, eram un tânăr dornic de a munci, când am părăsit frumoasa mea țară, Italia, pentru a veni să mă stabilesc în România. Aici am găsit multă bunăvoință și o inimă caldă, inima latină a României. A survenit războiul din 1877, când toată floarea Severinului nostru drag pleca să lupte pe câmpiile Bulgariei. Inima nu m-a răbdat, trebuia să arăt recunoștință acestei țări și astfel m-am dus ca soldat voluntar să lupt cot la cot cu oltenii mei, la Grivița și Plevna, să dau tributul meu de sânge pentru patria adoptivă. Am primit apoi cetățenia română, fiind înaintat ofițer de rezervă.

Pe voi, băieții mei dragi, v-am crescut în dragostea nemărginită pentru țara voastră, minunata Românie, a doua patrie a mea. Dar, de la moartea prematură și atât de tragică a mamei voastre, voi doi băieți - fiii mei - ați rămas singura mea consolare în viață, unica mea rațiune de a trăi.

Prin aceasta nu vreau să înțelegeți frică, lașitate, să vă ascundeți în spatele frontului pentru a vă păzi pielea. Nu aș vrea să văd că am zămislit doi corbi. Fiți viteji, feciorii mei! Fiți mândri, demni și îndrăzneți, ca doi falnici vulturi din piscurile Carpaților! Și fiți siguri că pe niciun glonț inamic nu stă scris numele voastre, Romulus și Remus.

Te binecuvântează al tău tată”.

Comandantul ofițerului-erou, locotenent comandorul Constantin Rădulescu, scria la 16 septembrie 1916 tatălui acestuia: *A fost un excelent ofițer de marină, avea o educație aleasă și un caracter desăvârșit. Pierderea lui este plânsă de toți ofițerii de marină, de la cel mai mic până la amiral. A murit făcându-și datoria, (...) a murit ca un erou.*

Martor al sfârșitului tragic al locotenentului Remus Lepri, sergentul de marină Vasile Ghiță îl descria astfel: *în cei trei ani cât am fost ajutorul său, am fost tratat nu ca un inferior, ci ca un frate mai mic (...)*²².

Parcă urmând cuvintelor pe care Virgil Alexandru Dragalina le spunea despre Remus Lepri: *A fost un erou însă, înainte de toate, a fost un martir al neamului*²³, statul român, încă din Primul Război Mondial, a dat numele eroului unui ponton de mine, pentru ca, ulterior, prin Înaltul Decret Regal

---

²² Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 194.

²³ Scrisoare adresată de Virgil Dragalina, lui Traian Lepri, în 16 aprilie 1966, Fondul documentar al Muzeului Național al Marinei Române

nr. 1061 din 1 aprilie 1921, să acorde unei canoniere numele „Locotenent Lepri Remus”²⁴.

Chiar dacă locotenentul Remus Lepri, prin tragedia întâmplată, cunoaște o notorietate ceva mai mare, nu trebuie uitați nici cei 5 camarazi ai săi: sergentul David Iacob și soldații Enache Cioroiu, Nicolae Cumpătă, Constantin Grecu și Constantin Stancu, oameni care au trăit, iubit și au avut speranțe de viitor și care, mult prea devreme, au părăsit lumea aceasta.

Încercăm ca, prin reconstituirea acestui mic episod din istoria noastră, să nu îi uităm nici noi.

---

²⁴ Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 194.

PARTICIPANȚI DIN MEDGIDIA ÎN CAMPANIILE MILITARE DIN ANUL 1916

dr. Adrian ILIE*

Abstract

The inhabitants of Medgidia participated in the military campaigns to which the Romanian state took part, for strategic, geopolitical and national reasons. Regardless of the ethnic origin, the inhabitants of Medgidia participated in the military confrontations, in order to defend their property and the country. The Romanians, Turks, Tartars, Jews, Armenians, Germans, Italians, etc., contributed to these struggles, animated by the thought of liberating Romanian territories and not allowing the enemies to conquer them.

Of those who gave their lives on the battlefield in the First World War, there is also the teacher Oprea Hârâciu from Medgidia. He had settled in Medgidia on November 10, 1908, as a soldier of the 34th Infantry Regiment Constanta, where he met his military service. At the military confrontations of the early twentieth century, 243 combatants took part in Medgidia, of which 28 are Muslims. There are 21 names in the manuscript register of demobilized people in Medgidia.

Nine of the 21 war participants, of Turkish-Tatar origin, have gone through eternity in the years to come. Some were injured, being declared invalids of war, another 8 left for Turkey during the emigration of 1933-1934. In our opinion, those who decided to leave Romania were Turks and not Tartars. The Tatars had found themselves in Dobrogea and Medgidia, the new homeland after the colonies made in the mid-nineteenth century.

All inhabitants of Medgidia contributed to defending the borders of the country and hoped for a better life.

Keywords: Combatants, Turks, Tartars, Military Campaign, Heroes

*

Locuitorii Medgidiei au participat la campaniile militare la care statul român a luat parte, din considerente strategice, geopolitice și naționale. Indiferent de originea etnică, locuitorii Medgidiei au participat la confruntările militare pentru a-și apăra proprietatea și țara. La aceste lupte și-au adus contribuția români, turci, tătari, evrei, armeni, germani, italieni ș.a., animați de gândul de a elibera teritoriile românești și de a nu permite inamicilor să îi cotopească.

Putem cunoaște starea de spirit a localității, prin intermediul unei cărți poștale ce datează din 18 februarie 1916 și care aparține unui concentrat la Medgidia fiind adresată fratelui său, Ioan Mitru, director al Școlii „Vasile Lupu” din Iași. Acesta fusese concentrat a treia oară la Medgidia *pentru nu știu*

*câtă vreme. E pustiu, cam frig și ploios. Așteptăm coborârea către Vrancea. Fiți atenți la Sofia, Viena, Berlin. Cele bune la toți, de la fratele militar*¹.

Dintre cei care și-au dat viața pe câmpul de luptă în Primul Război Mondial se numără și învățătorul Oprea Hârâciu din Medgidia. Acesta se stabilise în Medgidia pe 10 noiembrie 1908, ca soldat al Regimentului 34 Infanterie Constanța, unde își satisfăcea stagiul militar. Lăsat la vatră după un an, s-a stabilit definitiv la Medgidia și a ocupat postul de învățător. La 23 iunie 1913 este mobilizat și participă la campania militară din cel de-Al Doilea Război Balcanic, fiind decorat cu medalia „Avântul Țării”, alături de alți soldați ai orașului. La 15 august 1916 va fi mobilizat și va pleca pe front cu Regimentul 78 Infanterie. Trei săptămâni mai târziu avea să moară în luptele crâncene de la Mulciovă².

Lt. Oprea Hârâciu – eroul Medgidiei³

Într-un articol intitulat *Clipe*, publicat în „Dobrogea Jună” din 17 februarie 1919, se amintește de vitejia *Domnului Oprea* - așa cum îl strigau copiii medgidieni -, care în *vuietul luptei, în ploaia de gloanțe și obuze, îngenuncha pe câmpul de luptă ca să fie legat la mână. Ochii îi sunt la*

* Școala Gimnazială „Constantin Brâncuși” Medgidia

¹ *Carte poștală din Colecția Gelu Dae*; este expediată din Medgidia la 1 martie 1916, după cum reiese din ștampila oficiului poștal; semnătura soldatului concentrat este indescifrabilă; este menționată și locația unde este concentrat, aflată pe strada Victoriei nr. 23; foarte importantă este și informația de pe cartea poștală cu privire la existența unui magazin de coloniale și articole de librărie de la Medgidia, aflat în proprietatea lui J.T. Hristu.

² A. Lăpușan, Ș. Lăpușan, *Medgidia-Carasu*, Editura Muntenia, Constanța, 1996, p. 158. Numele eroului Oprea Hârâciu a fost dat unei străzi din Medgidia.

³ Corneliu Marinescu, *op.cit.*, p. 68.

*soldați, gândul la izbândă și zâmbește fericit. Vâjiind, un obuz vine, troznește lângă el și îl amestecă cu pământul pentru care se luptă, încremenind pe față-i zâmbetul mulțumirii și închizând în ochi-i viziunea victoriei*⁴.

Regimentul 13 Artilerie din Medgidia a luat parte la campaniile militare din Primul Război Mondial. În luptele de la Mărășești, din 28-29 iulie 1917, și-a pierdut viața sublocotenentul Ioan Jipa. Mai sunt răniți opt ofițeri și 19 soldați. Locotenentul Mircea Boboc va fi decorat de M.S. Regele Ferdinand I cu „Crucea comemorativă a Războiului 1916-1918” cu baretele „Dobrogea, Carpați, București și Mărășești”.

Un alt participant la campaniile militare a fost caporalul Ion Apolozan, care a făcut parte din Regimentul 74 Infanterie, fiind avansat la gradul de plutonier și decorat cu „Virtutea militară de război”, clasa a II-a, primind brevetul cu nr. 2740/1928, pentru curajul manifestat în luptele de la Mărășești și Răzoare⁵, din nopțile de 8-9 august și 2 septembrie 1917⁶.

În timpul Primului Război Mondial s-a jertfit, pentru neam și țară, învâțătorul provizoriu Dragomir Stănescu, din Medgidia⁷.

La confruntările militare de la începutul secolului al XX-lea au luat parte din Medgidia 243 de combatanți, din care 28 sunt musulmani⁸. În Registrul scris al demobilizaților din Medgidia apar 21 de nume.

Lucrarea a fost valorificată parțial de diverși istorici și militari până la momentul de față. Societatea demobilizaților din Medgidia are mai multe registre de unde aflăm numele participanților la conflictele de la începutul secolului al XX-lea, fotografii pentru unii dintre aceștia, gradele militare, unitățile din care au făcut parte, luptele la care au luat parte, decorațiile primite și situația lor civilă. Un exemplar al acestui registru, după părerea noastră de o valoare remarcabilă, a fost în posesia secretarului Primăriei,

---

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p.159.

⁶ Corneliu Marinescu, *Medgidia. Studiu monografic*, Editura Dobrogea, Constanța, 1996, p. 68.

⁷ I. Georgescu, *Învățămintul public în Dobrogea*, în „Cincizeci de ani de viață românească”, 1928, p. 649.

⁸ Costel Coroban, Aygül Geanbai Nurgian, *Restaurarea Cimitirului Militar Dobrici circumstanțiată omagierii eroilor musulmani din Armata Română*, în „Din istoria tătarilor”, I, Editura New Line, Constanța, 2010, p. 94.

Dumitru Chiravola, care a fost decorat cu distincția „Crucea României în grad de cavaler”⁹. Ulterior, se pare că registrul a intrat în posesia proprietarului de astăzi al acestuia, dl. George Neacșu.

Eroii Medgidiei care și-au dat viața pentru patrie în Primul Război Mondial:

Anton Anton, Regimentul 74 Infanterie, mort la 9 martie 1917
Asan Isleam, Regimentul 9 Vânători, mort la 21 august 1916
Astăluș Mihai, Regimentul 74 Infanterie, mort la 9 aprilie 1917
Bărbieru Ion, Regimentul 73 infanterie, mort la 4 februarie 1918
Bârsan Ștefan, Divizia 2 Vânători, mort la 16 aprilie 1919
Bunel Ilie, Regimentul 70 Infanterie, mort la 25 septembrie 1916
Cercel Ștefan, Regimentul 1 Artilerie, mort la 19 iulie 1917
Coman Gheorghe, Regimentul 74 Infanterie, mort la 11 ianuarie 1917
Comănescu Dumitru, Regimentul 70 Infanterie, mort la 22 septembrie 1916
Constantin Petre, Regimentul 39 Infanterie, mort la 20 septembrie 1916
Corupeanu Gheorghe, Regimentul 74 Infanterie, mort la 23 aprilie 1917
Costea Pandele, regimentul 34 Infanterie, mort la 28 iulie 1917
Cristorianu Tudor, Regimentul 74 Infanterie, mort la 30 aprilie 1917
Don Niță, Regimentul 63 Infanterie, mort la 23 septembrie 1916
Dragu Dumitru, Regimentul 74 Infanterie, mort la 23 martie 1917
Dumitrache Dumitru, Regimentul 34 Infanterie, mort la 3 martie 1917
Duțu Nicoară, Batalion 15 Pionieri, mort la 5 decembrie 1919
Fântână Gheorghe, Regimentul 34 infanterie, mort la 18 aprilie 1917
Gălățeanu Ion, Regimentul 24 Infanterie, mort la 21 septembrie 1916
Grigore Ion, Regimentul 33 Infanterie, mort la 6 noiembrie 1919
Hârâciu Oprea, Regimentul 78 Infanterie, mort la 27 septembrie 1916
Hulea Simion, Regimentul 9 Călărași, mort la 20 ianuarie 1918
Împăratu Gheorghe, soldat la Spitalul Fălciu, mort la 8 mai 1916
Maer Nicolae, Regimentul 73 Infanterie, mort la 20 octombrie 1916
Marderos Sarian, Regimentul 74 Infanterie, mort la 27 martie 1917
Marin Nicolae, Spitalul Crucii Roșii, mort la 29 aprilie 1917
Mănăilă Gheorghe, Regimentul 9 Călărași, mort la 31 iulie 1917

---

⁹ Dumitru Chiravola a fost consilier comunal și semnala, după război, neplata unor sume de bani ale deținătorilor de vii și livezi de pomi fructiferi, în posesia cărora intraseră în anul 1910, care nu aveau acte de proprietate și nu își achitaseră datoriile către Primărie (S.J.A.N.C., *Fond Primăria Medgidia*, dosar 10, 1937, f. 5).

Mihai Gheorghe, Regimentul 68 Infanterie, mort la 22 septembrie 1916
Milea Matache, Regimentul 15 Infanterie, mort la 1 decembrie 1919
Minciună Sava, Regimentul 74 Infanterie, mort la 23 martie 1918
Nadler Moise, Batalionul 7 Vânători, mort la 21 septembrie 1916
Opreanu Constantin, Regimentul 34 Infanterie, mort la 28 iulie 1917
Opreanu Nicolae, Regimentul 34 infanterie, mort la 27 februarie 1917
Ovanezian Garabet, Regimentul 74 Infanterie, mort la 18 august 1917
Petrescu Gheorghe, Regimentul 70 Infanterie, mort la 22 septembrie 1916
Popescu Ion, Regimentul 62 Infanterie, mort la 26 septembrie 1916
Popescu Maxim, Regimentul 74 Infanterie, mort la 9 septembrie 1916
Preda Nicolae, Regimentul 1 Grăniceri, mort la 7 august 1917
Profir Ion, Regimentul 7 Infanterie, mort la 26 septembrie 1916
Rovinescu Ilie, Regimentul 39 Infanterie, mort la 20 noiembrie 1917
Simion Ion, Regimentul 70 Infanterie, mort la 24 septembrie 1916
Stăneasa Constantin, Regimentul 34 Infanterie, mort la 18 aprilie 1917
Stănescu Ion, Regimentul 34 Infanterie, mort la 18 aprilie 1917
Stoica Ion, Regimentul 74 Infanterie, mort la 17 martie 1917
Suliman Septar, Regimentul 74 Infanterie, mort la 14 ianuarie 1917
Surlănescu Ion, Regimentul 74 Infanterie, mort la 13 martie 1917
Ștefănescu Traian, Regimentul 39 Infanterie, mort la 20 septembrie 1916
Tabără Erusalim, Regimentul 73 Infanterie, mort la 20 februarie 1918
Toader Iacob, Regimentul 24 infanterie, mort la 28 august 1916
Ulmazu Constantin, Regimentul 63 Infanterie, mort la 24 septembrie 1916
Vâlcu Anghel Ion, Regimentul 70 Infanterie, mort la 26 septembrie 1916
Veliceanu Mihai, Regimentul 74 Infanterie, mort la 27 martie 1917
Velciu Ilie, Regimentul 74 Infanterie, mort la 9 martie 1917
Voiculescu Vasile, Regimentul 19 Artilerie, mort la 29 mai 1917
Voinea Mihai, Regimentul 74 Infanterie, mort la 3 martie 1917
Zaharescu Petre, Regimentul 34 Infanterie, mort la 17 septembrie 1918¹⁰
Din localitatea Ende Carachioi (Valea Dacilor), a participat la Primul Război Mondial Mihalcea Constantin, care făcea parte din contingentul 1895¹¹.

¹⁰ A. Lăpușan, Ș. Lăpușan, *op.cit.*, p. 162-163; S.J.A.N.C., *Fond Consilieratul Agricol Constanța. 1920-1938*, inventar 85, fond 103, dosar 46, 1931-1937, f. 5-19.

¹¹ S.J.A.N.C., *Fond Primăria Medgidia*, dosar 5, 1933, f. 23.

După cum putem observa, cei care și-au dat viața au făcut parte din Regimentele 24 Infanterie, 39 Infanterie, 70 Infanterie, 68 Infanterie, 34 Infanterie, 74 Infanterie, dar și din alte subunități ale Armatei Române. Acești soldați au murit în perioada 1916-1919 în timpul campaniilor militare la care a participat Armata Română.

Cruțiu Delasăliște, într-o odă adusă soldatului Selim Abdulachim, de origine tătară, surprinde cum nu se poate mai bine contribuția musulmanilor la efortul național pentru păstrarea independenței și suveranității naționale:

*Că-n veci Allah din cer va ști
Profund să preaslăvească
Pe musulmanul luptător
Din Țara Românească*¹².

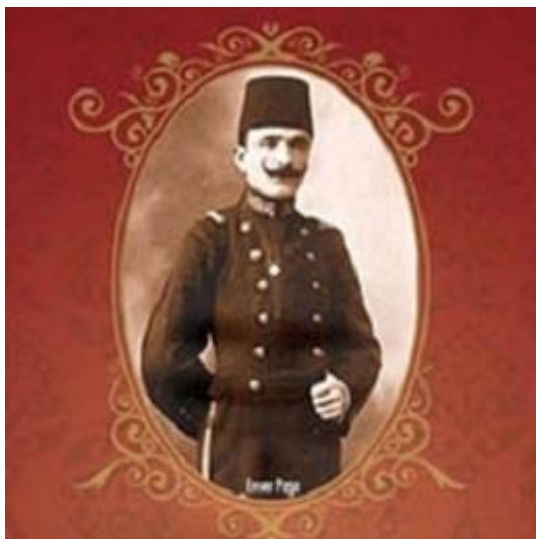
Contribuția musulmanilor a fost marcată prin participarea la operațiunile militare de pe câmpurile de luptă, dar și prin misiunile de salvare, sanitare, din cel de-al doilea război balcanic iar, mai apoi, din Primul Război Mondial. Un caz interesant îl reprezintă cel al medicului Ibrahim Themo, stabilit în Medgidia, o personalitate marcantă a orașului.

Deși avea origine albaneză, nu a ezitat să participe la primul război balcanic din 1912, fiind trimis de statul român, în fruntea unei echipe medicale, la Istanbul. Pentru serviciile aduse, statul turc le-a oferit celor din echipa medicală câte un ceas din aur, iar statul român i-a decorat la întoarcerea în patrie¹³.

---

¹² Cruțiu Delasăliște, *Odă eroilor musulmani. La sosirea osemintelor sublocotenentului Kiazim Abdulachim*, în „Marea Noastră”, I, V, nr. 3, 12 dec. 1927, f. 2.

¹³ Lavinia Dacia Gheorghe, *Aspecte privind afirmarea intelectuală a turcilor și tătarilor din Dobrogea, în perioada 1878-1914*, în „Din istoria tătarilor”, I, Editura New Line, Constanța, 2010, p. 51.

dr. Ibrahim Themo¹⁴

În anul 1914 va fi trimis din nou, în fruntea unei alte echipe medicale, în Albania, unde bântuiau frigurile galbene¹⁵. Experiența sa în tratarea acestei boli era cunoscută, tratând, de nenumărate ori, locuitorii Medgidiei de această maladie, cunoscută și sub numele de febră palustro-pernicioasă. Pe de altă parte, era atras de locurile de baștină, oscilând între țara de origine și patria de adopție, acționând ca revoluționar și ca apărător al comunității musulmane din Dobrogea.

În cele ce urmează, vom aminti participanții la campaniile militare din timpul celui de-al doilea război balcanic și din Primul Război Mondial, în funcție de gradul deținut în Armata Română. În total, au luptat 21 de soldați turci și tătari. Unii au căzut prizonieri, alții au fost răniți, iar unii și-au dat viața pentru patrie. În aceste operațiuni militare au participat trei sergenți, un caporal și 17 soldați. Majoritatea sunt oameni simpli, familiști, cu unul sau mai mulți copii. Doi dintre aceștia, tineri fiind, erau necăsătoriți. Ocupațiile lor erau cele de plugari, comercianți, geambași, fructari, precupeți, cizmari, tăbăcari, potcovari, cafegii și muncitori. Nu toți cei înregistrați au specificate ocupațiile.

¹⁴ www.pasthriku.org

¹⁵ Lavinia Dacia Gheorghe, *op. cit.*, p. 51.

Acolo unde există fotografii, se identifică ștampila cu inscripția „Societatea Veteranilor. Filiala Apărătorii Patriei. Medgidia, România”¹⁶.

Un rol important în mobilizarea etnicilor musulmani a revenit muftiului Hafuz Rifat Gelil (1909-1914), care fusese imam și hatip la Medgidia (1897-1909)¹⁷.

Sunt menționate, în document, și cotizațiile plătite de membrii societății în perioada 1932-1934, cu chitanțele și numerele lor de înregistrare, pe diverse perioade: lunare, semestriale și anuale. În unele cazuri, sumele înregistrate sunt ilizibile.

Participanții la campaniile militare din 1913 și 1916-1919 au fost decorați de statul român, unii au fost împroprietăriți cu pământ, iar alții, deși aveau acest drept, nu au primit pământ. Nu au primit nici locuri de casă. Este menționat contingentul, profesia, regimentul în care a fost mobilizat, arma proprie regimentului, luptele la care a luat parte, căderea în prizonierat, starea materială, starea civilă, numărul copiilor, numele soției și al copiilor¹⁸.

Acești soldați au făcut parte din regimente care aveau drept armă infanteria, artileria, grăniceri, roșiori, pionieri. Făceau parte din Regimentul 34 Infanterie, regimentele 25, 18 și 9 Artilerie. Au fost luați prizonieri, fiind clasificați drept *prizonieri fără voie*. Au luat parte la luptele din Dobrogea, Turtucaia, Mărășești, Diocheti, Cosmești ș.a. Unii au fost luați prizonieri sau au fost răniți, doi au fost catalogați invalizi de război. Nouă demobilizați au trecut în neființă în anii ce au urmat încheierii războiului. Opt dintre demobilizații musulmani au plecat în Turcia, lucru ce ne face să credem că aceștia erau turci sau tătari cu rude plecate acolo. Acest fenomen se manifestă în anii 1933-1934, când au loc emigrații frecvente din Dobrogea, inclusiv din Medgidia.

Dintre cei 21 de eroi turci și tătari, patru au avut grade în armată, trei fiind sergenți și unul caporal. În marea lor majoritate și-au plătit cotizațiile, excepție făcând Cadâr Faic, pentru care nu există o mențiune în acest sens.

¹⁶ Nuredin Ibram, *Eroi tătari sub drapel românesc în Războiul Balcanic și în Primul Război mondial*, în „Din istoria tătarilor”, I, Editura NewLine, Constanța, 2010, p. 73; se invocă un document – manuscris – *Registrul Societății Demobilizaților din Medgidia, Cazier al membrilor ce compun Societatea*, vol. I, aflat în posesia colecționarului George Neacșu din Medgidia.

¹⁷ Lavinia Dacia Gheorghe, *op.cit.*, p. 49.

¹⁸ Nuredin Ibram, *Eroi tătari .....*, p. 74.

În cele ce urmează vom prezenta contribuția turcilor și tătarilor din Medgidia la campaniile militare ale Armatei Române din timpul celui de-al doilea război balcanic și din Primul Război Mondial¹⁹.

Abdul Septar Mubin, avea profesia de plugar, iar în armată gradul de sergent, făcând parte din contingentul 1914.

În campania din 1916-1918 a fost mobilizat în Regimentul 25 Artilerie și a participat la confruntările militare din Dobrogea și din Moldova, la Mărășești și Oituz. A fost demobilizat în anul 1918²⁰, primind „Crucea comemorativă de război cu barete Dobrogea, Oituz, Mărășești” (Brevet nr. 1592/1924). A primit 2 hectare de pământ pentru agricultură și un loc de casă. A fost căsătorit cu Alime, avându-i ca fii pe Kemaleddin de 12 ani, Muniip de 9 ani, Gelaeddin de 5 ani. Era trecut în registru ca fiind decedat. Avea cotizațiile plătite²¹.

Abdul Moiu Chengi Amet, de profesie plugar, a avut gradul de sergent și a făcut parte din contingentul 1906. A luat parte la campania militară din 1913, fiind decorat cu medalia „Avântul Țării” (Brevet nr. 2964/1914). Mobilizat la campania din 1916-1919 în Regimentul 74 Infanterie, a căzut prizonier în luptele de la Turtucaia. A fost catalogat ca fiind *prizonier fără voie*, având ordin de demobilizare nr. 7050/1918. Nu a fost împrăștiat, dar nici nu avea pământ în proprietate. Uneori, se ocupa și cu activități comerciale, fiind geambaș. Era căsătorit cu Azize și nu avea copii. Ulterior, a fost înregistrat ca fiind decedat. Avea cotizația plătită²².

Abdul Gani Idris a avut gradul de sergent, făcând parte din contingentul 1916, din Regimentul 2 Grăniceri. A fost mobilizat în campania 1916-1918 la Regimentul 2 Grăniceri. A luat parte la luptele de la Târgu Ocna și Nămolosa. A fost demobilizat în aprilie 1920, după ce a participat la campania din Ungaria. A fost decorat cu Medalia „Crucea comemorativă a Marelui Război” cu barete. Era căsătorit cu Mukades, avându-le ca fiice pe

¹⁹ *Registrul cazier al demobilizaților din Medgidia*, vol. I, aflat în colecția George Neacșu.

²⁰ Remus Macovei, *Eroi musulmani în armata română*, Editura Reclama Studio, Constanța, 2013, p. 65-66; Abdul Septar Mubin a fost demobilizat prin ordinul nr. 7050/ 1918.

²¹ *Ibidem*, p. 66.

²² *Registrul cazier al demobilizaților din Medgidia*.

Ferida de 9 ani, Ferian de 7 ani și Narime de 5 ani. Ulterior, este menționat ca fiind decedat. Cotizațiile erau plătite²³.

Elmambet Ilieas a avut profesia de plugar, iar în armată a deținut gradul de sergent, făcând parte din contingentul 1910. Mobilizat în Regimentul 9 Călărași, a participat la campaniile din 1913 și 1916-1918. A fost decorat cu ordinul militar „Avântul Țării” (Brevet nr. 908/1913). A luat parte la luptele de la Oituz și Mărășești, fiind decorat cu „Crucea comemorativă a Marelui Război cu barete Dobrogea, Oituz, Mărășești” (Brevet nr. 112/1925)²⁴. Avea în proprietate 56 hectare de teren. La sfârșitul războiului a primit 2 hectare de pământ. A fost căsătorit cu Aișe, cu care avea ca fii pe Șucri de 16 ani, Refic de 6 ani, Ismet de 4 ani și Șucrie de un an. A plătit cotizațiile între 1932 și 1935. Ulterior, este înregistrat ca fiind plecat din localitate²⁵, cel mai probabil în Turcia.

Abdul Gani Regep, comerciant în viața civilă, a avut gradul de sergent în contingentul 1914. A fost mobilizat în campania militară din 1916-1919 cu Regimentul 9 Roșiori, cu care a și fost demobilizat. A fost decorat cu „Crucea comemorativă de război cu barete Dobrogea, Oituz, Mărășești”. A fost împrumutat cu 2 hectare, fără a primi un loc de casă. Avea o casă în proprietate, fiind căsătorit cu Zechie, cu care avea ca fii pe Nimet de 10 ani și Geavid de 6 ani.

Ulterior, este trecut ca fiind decedat. Avea cotizațiile plătite²⁶.

Abdul Soiun, de profesie plugar, a avut gradul de soldat, făcând parte din contingentul 1901. A fost mobilizat în Regimentul 34 Infanterie și a participat la campania militară din timpul celui de-al doilea război balcanic, din 1913. Ca răsplată, a fost decorat cu medalia „Avântul Țării” (Brevet nr. 476/1914). A fost mobilizat în campania militară din 1916-1919 în Regimentul 74 Infanterie, fiind decorat cu medalia

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

„Victoria Marelui Război pentru civilizația. 1916-1918” (Brevet nr. 886/1925). Nu a fost împrorietărit, fiind căsătorit cu Elmas și având ca fii pe Acâ de 24 de ani, Niazi de 21 de ani, Șucri de 17 ani și Usni de 8 ani. Este înregistrat ca fiind decedat. Avea cotizațiile plătite²⁷.

Ali Osman era un cafegiu în viața civilă și a avut gradul de soldat, făcând parte din contingentul 1907. Mobilizat în Regimentul 34 Infanterie, a luat parte la campania din 1913, fiind decorat cu medalia „Avântul Țării” (Brevet 2655/1913). În timpul campaniei din 1916-1918 a fost mobilizat în Regimentul 74 Infanterie, participând la luptele din Dobrogea și de la Oituz și Mărășești. A fost rănit la Turtucaia și a fost decorat cu medalia „Crucea comemorativă a Marelui Război cu barete Dobrogea, Oituz, Mărășești” (Brevet nr. 919) și cu medalia „Victoria Marelui Război pentru civilizație. 1916-1918” (Brevet nr. 27/1925). Ordinul de demobilizare de la Regimentul 74 are nr. 132/1918. A primit 2 hectare și un loc pentru construcția unei case. A fost căsătorit cu Melec, iar copii nu aveau. Cotizațiile sunt plătite. Apare trecut ca fiind decedat.²⁸

Benlișea Elias se ocupa în viața civilă cu activități comerciale, având gradul de soldat și făcând parte din contingentul 1911. Mobilizarea a fost făcută în Regimentul 34 Infanterie, participând atât la campania din 1913, cât și la cea din 1916-1918. Ca și alți soldați musulmani, a fost rănit în sângeroasele lupte de la Turtucaia, unde a pierdut globul ocular stâng, fiind declarat invalid de război. Pentru faptele sale de arme a fost decorat cu medalia „Avântul Țării” și cu medalia „Victoria Marelui Război pentru civilizație. 1916-1918”. Nu a fost împrorietărit și nu a primit loc de casă²⁹.

---

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*; a fost demobilizat cu ordinul nr. 132 din 1918.

²⁹ *Ibidem*; Adrian Ilie, *Contribuția tătarilor la dezvoltarea orașului Medgidia în perioada 1878-1938*, în „Din istoria tătarilor”, vol. III, Editura Reclama Studio, Constanța, 2013, p. 32-33.

Era comerciant și avea în proprietate o casă de locuit. Ulterior, în perioada interbelică, va emigra în Turcia³⁰. A plătit cotizații³¹.

Cadâr Asan, de profesie potcovar, a avut gradul de soldat și a făcut parte din contingentul 1911. A fost mobilizat în Regimentul 74 Infanterie și a luat parte la campaniile militare din 1913 și 1916-1918. A căzut în prizonierat în luptele de la Turtucaia. La finalul războiului nu a fost împrumutat³². Avea în proprietate o casă, fiind căsătorit cu Aișe și având ca fiu pe Iusein, de 9 ani. Apare în registru ca fiind decedat. Avea cotizațiile plătite pe anii 1932-1934³³.

Cadâr Faic, de profesie cizmar, a avut gradul de soldat și a făcut parte din contingentul 1918. Mobilizat în Regimentul 34 Infanterie a luat parte la campania din 1916-1919, distingându-se în luptele de la Muncelu și Mărășești. Pentru faptele sale a fost decorat cu „Crucea comemorativă a Marelui Război cu barete Dobrogea, Oituz, Mărășești”, cu medalia „Victoria Marelui Război pentru civilizație. 1916-1918” (Brevet nr. 254/1925) și cu medalia „Bărbăție și Credință” clasa a II-a (Brevet nr. 43197). La sfârșitul războiului nu a fost împrumutat³⁴. A fost căsătorit cu Cadrie, iar la momentul redactării registrului, nu avea copii³⁵.

³⁰ Adrian Ilie, *Contribuția tătarilor...*, p. 33; Comisia Medicală nr. 13 i-a confirmat infirmitatea, beneficiind de pensie de invaliditate clasa a III-a, în procent de 60%. Titlul pensiei avea nr. 191792/1922. Pentru medalia „Victoria Marelui Război pentru Civilizație” avea brevetul cu nr. 378/1925.

³¹ *Registrul cazier al demobilizaților din Medgidia*, vol. I.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

Emin Mamut, de profesie muncitor, a avut gradul de soldat și a făcut parte din contingentul 1901. A făcut parte din Regimentul 34 Infanterie, iar, ulterior, din Regimentul 36 Infanterie, în campania militară din 1916-1919, luând parte la luptele de la Muscel și Mărășești. A primit „Crucea comemorativă a Marelui Război cu barete Dobrogea, Oituz, Mărășești” și medalia „Bărbăție și Credință”, clasa a II-a (Brevet nr. 17352). A primit 2 hectare de pământ³⁶. A fost căsătorit cu Nurie, avându-i ca fii pe Mumine de 7 ani, Șocrie de 5 ani, Amdi de 4 ani, Niazi de 3 ani și Nazie de 2 ani. A plecat, ulterior, în Turcia³⁷.

Gafar Vahid Omer era de profesie *fructar* (probabil precupeț de fructe) și a avut gradul de soldat în contingentul 1914. Mobilizarea a fost făcută în Regimentul 25 Artilerie, cu care a participat la luptele din Dobrogea și la confruntările de la Oituz și Mărășești. Pentru meritele sale a fost decorat cu „Crucea comemorativă a Marelui Război cu barete Dobrogea, Oituz, Mărășești”³⁸. A fost demobilizat cu Ordinul nr. 7050/1918 din Regimentul 25 Artilerie. A primit 2 hectare de pământ. Era căsătorit cu Zahure, avându-i ca fii pe Gelaledin de 11 ani, Nijbadin de 7 ani, Senia de 3 ani, Rabia de 1 an. A rămas în România, fiind în viață la momentul redactării manuscrisului. A plătit cotizațiile în a doua parte a anului 1932³⁹.

Gelal Ibraim Asir, de profesie tăbăcar, a avut gradul de soldat și a făcut parte din contingentul 1909. A luat parte, cu Regimentul 34 Infanterie, la luptele din anii 1916-1919, fiind luat prizonier în luptele de la Turtucaia. A avut calitatea de *prizonier fără voie*. A fost dispensat de la efectuarea serviciului militar și nu a fost împrăștiat⁴⁰. Era căsătorit cu Esma și avea

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ *Ibidem*; demobilizat cu Ordinul de zi nr. 669/1ianuarie 1919.

copii pe Mucader - 18 ani, Fethie - 17 ani, Rasim - 15 ani, Feuzi - 6 ani. Avea în proprietate o casă. Este menționat și decesul său⁴¹.

Gimadin Ismail, de profesie plugar, făcea parte, ca soldat, din contingentul 1909, în Regimentul 9 Artilerie Craiova. A participat la campania din 1913 cu Regimentul 9 Roșiori, fiind decorat, ca și alți combatanți, cu medalia „Avântul Țării”. În campania din 1916-1918 a participat cu Regimentul 9 Artilerie Craiova. A fost luat prizonier la Corabia, având situația clasificată *prizonier fără voie*, nefiind împrumutat la sfârșitul războiului⁴². Era căsătorit cu Revide și avea ca fiu pe Kemal. Ulterior, a plecat în Turcia⁴³.

Iusuf Ablai, de profesie comerciant, făcea parte din contingentul 1918, având gradul de sergent. A participat la campania din 1913 cu Regimentul 9 Călărași, fiind decorat cu medalia „Avântul Țării”. În campania din 1916-1918 a fost mobilizat la Divizionul 5 Transport, Coloana 8 Subzistența, fiind mobilizat până în anul 1918. Pentru faptele sale a fost decorat cu ordinul „Coroana României”, „Steaua României”, „Crucea comemorativă a Marelui Război cu barete Dobrogea, Oituz, Mărășești” și „Meritul Comercial”. Nu a beneficiat de împrumutare⁴⁴. A fost căsătorit cu Cadrie, cu care îi avea ca fii pe Mubian de 16 ani, Kemaleddin de 12 ani și Rucnedin de 4 ani. Cotizațiile plătite pe anul 1932 și pentru semestrul I al anului 1933⁴⁵.

Iusuf Gani, de profesie precupeț, a fost mobilizat ca soldat în Regimentul 34 Infanterie, în campania din 1916-1919, remarcându-se în luptele de la Turtucaia.

A fost demobilizat la 10 decembrie 1919, fiind decorat cu „Crucea comemorativă a Marelui Război” cu barete „Turtucaia” și cu medalia „Victoria marelui Război pentru civilizație. 1916-1918”. Nu a fost împrumutat la sfârșitul războiului⁴⁶. A fost

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*; decorația este însoțită de brevetul nr. 693.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Nuredin Ibram, *op. cit.*, p. 80; Costel Coroban, Aygül Geanbai Nurgian, *op. cit.*, p. 95.

⁴⁶ Remus Macovei, *op. cit.*, p. 69; făcea parte din contingentul 1910.

demobilizat la 10 decembrie 1919. A fost căsătorit cu Raime, cu care îi avea pe Faredin de 13 ani, Ulfet de 10 ani, Suchiuran de doi ani. A plătit cotizațiile. Este menționat ca fiind plecat în Turcia⁴⁷.

Memedula Feizula, de profesie plugar, făcea parte din contingentul 1914, fiind mobilizat în Regimentul 25 Artilerie în campania din 1916-1918, luând parte activ la luptele pentru apărarea Dobrogei și la cele din Carpați și Mărășești. Caporalul, de origine tătară, a primit decorația „Crucea comemorativă a Marelui Război cu barete Dobrogea, Oituz, Mărășești”. A primit două hectare de pământ în proprietate. Avea cu soția pe Latife, având copii pe Memet (13 ani), Remzie (11 ani), Kemal (9 ani), Bedrie (5 ani) și Murat (2 ani). A plătit cotizația pe anul 1932. A plecat ulterior în Turcia⁴⁸.

Mamut Abdula, de profesie plugar, făcea parte din contingentul 1916, având gradul de soldat. A participat la campania militară din 1916-1919, în cadrul Regimentului 34 Infanterie, fiind luat prizonier la Turtucaia. După întoarcerea din prizonierat, a luat parte la campaniile militare din 1918-1919 din Basarabia, fiind decorat cu medalia „Victoria Marelui Război pentru civilizație. 1916-1918”. Nu a primit pământ în proprietate la sfârșitul conflictului. Nu a primit loc de casă.

Omer Velula, de profesie cafegiu, făcea parte din contingentul 1917, având gradul de soldat. A fost mobilizat în Campania militară din 1916-1919 în Batalionul 9 Pioneri. Nu a fost înregistrat ca fiind căsătorit. Nu a primit pământ din partea statului, deși a beneficiat de acest drept. A plătit cotizațiile în 1932 și 1933. A decedat la București⁴⁹.

⁴⁷ *Registru cazier al demobilizaților...*; pentru „Crucea comemorativă a Marelui Război” avea brevetul cu nr. 7188/1920, iar pentru Medalia „Victoria”, brevetul cu nr. 51/1925.

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ *Ibidem.*

Şefchi Isleam făcea parte din contingentul 1911 fiind, în viața civilă, precupeț. A fost mobilizat în companiile militare din 1913 și 1916-1918, în Regimentul 34 Infanterie, având gradul de soldat. A luat parte la confruntările armate din Carpați și de apărare a Dobrogei. A fost rănit în luptele de la Muntele Şoimu, fiind declarat invalid de război. Nu a primit pământ în proprietate la sfârșitul războiului⁵⁰. Comisia medicală Militară nr. 13 l-a diagnosticat cu *cicatrice întinsă aderentă în regiunea lombară și absență mai mult de jumătate a molarilor* (Bilet de reformă definitivă nr. 105/1919). Beneficia de reducere de 75% pentru călătoriile pe calea ferată (carnet invalid de război nr. 5426/1930). Cu Aişe avea doi copii: Cadrie și Şucri. A plătit cotizațiile pe anul 1932 și pe semestrul I al anului 1933⁵¹.

Veli Abdul Azis, de profesie plugar, făcea parte din contingentul 1910. Mobilizat ca soldat la campania militară din 1916-1919 în Regimentul 34 Infanterie, a participat la luptele desfășurate la Diocheti, Panciu, Păueni, Cosmești și Mărășești. A primit decorația „Crucea comemorativă a Marelui Război cu baretele Dobrogea, Oituz, Mărășești”⁵². Nu a fost împrăștiat cu pământ la sfârșitul războiului, fiind menționat fără avere. Soția sa era Catige și avea patru copii minori. Se pare că a plecat în Turcia. În 1934 achitase cotizația⁵³.

La campania militară din anul 1913 au participat din Medgidia soldații Cadâr Asan, Ali Osman, Benlisea Elias, Şefchi Isleam, Abdul Soium, Curti Isleam⁵⁴ care au fost, ulterior, mobilizați și în campania militară din anii 1916-1919.

Unii dintre soldații musulmani și-au dat viața pe câmpul de luptă în timpul Primului Război Mondial. Printre aceștia îi amintim pe Alim Bechir Zecheria, Mustafa Benali Halil, Cadâr Abdul Refic, Salim Tair, Şachir Asan,

⁵⁰ Remus Macovei, *op. cit.*, p. 70.

⁵¹ N. Ibram, *op. cit.*, p. 78.

⁵² Remus Macovei, *op. cit.*, p. 70; Veli Abdul Azis a avut brevetul nr. 1230 din 8 dec. 1924.

⁵³ N. Ibram, *op. cit.*, p. 78.

⁵⁴ *Registrul cazier al demobilizaților*.

Curti Isleam, Ali Ablachim, Memet Cherim, Abduragi Ablachim⁵⁵. Alții au fost răniți și declarați invalizi de război. Printre aceștia: Șaganai Ali, Șefchi Isleam, Benlisea Elias, Ziadin Suliman, Ali Osman⁵⁶.

În unele confruntări, precum luptele de la Turtucaia, au dispărut soldatul Salim Tair, din Medgidia - 28 de ani, căsătorit - și soldatul Curti Isleam, de profesie sacagiu în Medgidia, 34 de ani, căsătorit și tată a patru copii⁵⁷.

Vorbind tot de Turtucaia, au fost luați prizonieri soldatul Abdul Chengi Amet, căsătorit, în vârstă de 31 de ani, care s-a întors din prizonierat în anul 1918; soldatul Cadâr Asan, în vârstă de 31 de ani, căsătorit și tată al unui copil, a revenit din prizonierat în 1918; soldatul Gelal Ibraim Asir, de profesie tăbăcar, din Medgidia, în vârstă de 28 de ani, căsătorit, tată a cinci copii, care a revenit în localitate din prizonierat în anul 1918; soldatul Mamut Abdula, din Medgidia, în vârstă de 23 de ani, necăsătorit, întors din prizonierat în anul 1918⁵⁸.

La Turtucaia au mai fost răniți: soldatul Șaganai Ali, din Medgidia, în vârstă de 28 de ani, căsătorit; soldatul Benlisea Elias, comerciant din Medgidia, în vârstă de 26 de ani, căsătorit, tată a doi copii; soldatul Ali Osman, cafegiu din Medgidia, în vârstă de 34 de ani, căsătorit⁵⁹.

În luptele din Dobrogea și-a pierdut viața și soldatul Alim Bechir Zecheria, muncitor din Medgidia, de 37 de ani, tată a doi copii⁶⁰.

În luptele de la Titu, Buzău, Râmnicul Sărat, Focșani, Tecuci au fost răniți: soldatul Șefchi Isleam, precupeț din Medgidia, în vârstă de 27 de ani, căsătorit, tată a doi copii, făcea parte din Regimentul 34 Infanterie, rănit în luptele din zona Tabla Buții, și soldatul Ziadin Suliman, din Medgidia, în vârstă de 33 de ani, din Regimentul 74 Infanterie, căsătorit, tată a patru copii, rănit în timpul luptelor din zona amintită anterior⁶¹.

În timpul Primului Război Mondial, au fost înregistrați, în rândul soldaților musulmani: 6 invalizi, 20 mobilizați pentru campaniile militare din 1916-1919, 8 decedați, în total fiind 34 de participanți la război.

---

⁵⁵ *Ibidem.*

⁵⁶ *Ibidem.*

⁵⁷ *Ibidem.*

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Ibidem.*

⁶⁰ *Ibidem.*

⁶¹ *Ibidem*; este rănit la 5 octombrie 1916.

Tifosul exantematic a secerat mii de soldați printre care soldatul Șachir Asan din Medgidia, în vârstă de 24 de ani, căsătorit, din Regimentul 74 Infanterie⁶².

Un alt caz este decesul soldatului Mustafa Benali Halil, din Medgidia, în vârstă de 26 de ani, căsătorit, tată a trei copii, ce făcea parte din Regimentul 74 Infanterie. Căzut prizonier în mai 1918, se îmbolnăvește de tuberculoză, boală care-l va răpune peste câteva luni, în 26 octombrie 1918⁶³.

Nouă dintre cei 21 de participanți la război de origine turco-tătară au trecut în eternitate în anii ce au urmat. Unii au fost răniți, fiind declarați invalizi de război, alți 8 au plecat în Turcia, în perioada emigrărilor din anii 1933-1934⁶⁴. După părerea noastră, cei care au hotărât să părăsească România erau turci și nu tătari. Tătarii își găsiseră în Dobrogea și la Medgidia noua patrie, după colonizările făcute la jumătatea secolului al XIX-lea.

Toți locuitorii Medgidiei și-au adus contribuția la apărarea hotarelor țării și nădăjduiau speranța într-o viață mai bună.

---

⁶² *Ibidem*; a decedat în spitalul din Pănești, județul Vaslui, la 25 martie 1917.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ N. Ibram, *op. cit.*, p. 75.

DOBROGEA. VOLUNTARI SÂRBI ÎN RĂZBOIUL DE REÎNTREGIRE, ÎN FOTOGRAFII

dr. Luminița Stelian*

Abstract

The history of the World War I extends with every study and the news interdisciplinary trends reveal new aspects and directions research. Photographic images have a major impact, both at the scientific level, as they are a primary source of documentation, especially at the psychic level through emotional printing. About the battles and life in Dobrogea's occupied territory, the documentary sources are few and the photos included in the Serbian album come to complete this.

Keywords: Dobrogea, World War I, Serbs, iconography, documents

*

1 Decembrie 1918 este ziua națională a României, dar a fost și ziua națională a Regatului Sârbo-Croato-Sloven, care a luat ființă după Primul Război Mondial. Despre colaborarea și relațiile româno-sârbe putem afirma că există o istorie îndelungată a acestor relații, începute încă în Evul Mediu și grefate pe aceleași condiții social-istorice de existență statală, pe condiții asemănătoare de așezare geografică, ambele state aflându-se în vecinătatea unor mari imperii și la zona de confluență a intereselor acestora.

Tema cercetării o reprezintă prezența voluntarilor sârbi, reuniți în eşaloanele Diviziei sârbe sub comanda lui Stephan Hadjici, pe frontul românesc din Dobrogea. Despre această temă s-au scris studii și cercetări care au analizat, din punct de vedere tactico-militar, contribuția acestor voluntari în Primul Război Mondial, iar lucrarea de față își propune să coroboreze prezența acestei Divizii sârbe în operațiunile militare de pe frontul românesc din Dobrogea cu imaginile fotografice de la acea dată, ca documente istorice.

Câteva sunt studiile și cercetările românești în care se regăsesc informații dedicate celor care, prin munca lor, și-au adus contribuția la conturarea și completarea evenimentelor Primului Război Mondial în imagini fotografice. Se poate menționa studiul lui Viorel Domenico¹, al lui Constantin Stoianovici², un capitol din *Enciclopedia Armatei României*³, volumul lui

---

* Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

¹ Viorel Domenico, *Scutul de Celuloid*, Editura Militară, București, 1991.

² Constantin Stoianovici, *Fotografia, mijloc de reflectare a războiului*, în „Document”, nr. 2, 2003, pp. 59-61.

Adrian-Silvan Ionescu⁴, care prezintă și o succintă enumerare a volumelor din istoriografia străină, ce au drept temă războiul în imagini fotografice.

În ceea ce privesc fotografiile de proveniență românească, cele mai multe imagini au fost realizate de Serviciul Fotografic al Armatei Române⁵ și surprind personalități politico-militare și momente din viața cotidiană de pe frontul românesc din anii 1917-1918 ș.a. Alte fotografii despre Primul Război Mondial au fost realizate de civili voluntari, fotografi de profesie, care au surprins aspecte ale frontului militar din regiunea în care au locuit sau activat și au fost reunite în volume⁶. Pentru Dobrogea, prezența acestor fotografii este extrem de redusă.

În timpul Primului Război Mondial, după ce România s-a alăturat Antantei în 1916, Cartierul General al Armatei a decis înființarea unui departament special cu fotografi profesioniști care ofereau imagini oficiale și de propagandă și care s-a numit Serviciul Fotografic și Cinematografic al Armatei Române. Până atunci, în armata română, în cadrul Batalionului de Specialități, se aflau încadrați fotografi a căror misiune era aceea de a surprinde evenimentele deosebite și acopereau necesarul iconografic al diverselor unități în timpul manevrelor militare. Ca șef al acestui departament nou înființat a fost numit locotenentul Ioan Oliva, ofițer în rezervă. Acesta a selectat, drept personal, fotografi cu experiență pentru echipa sa, cum ar fi Ștefan Mladenovici, Nicolae Cristea, Nicolae Țațu, Ion Viță, Samuel Fucs,

³ Gheorghe Marin (coord.), *Enciclopedia Armatei României*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.

⁴ Adrian Silvan Ionescu, *Războiul cel Mare. Fotografia pe frontul românesc, 1916-1919*, Editura Institutul Cultural Român, București, 2014.

⁵ Serviciului Fotografic al Armatei a fost înființat prin unirea, într-un singur organism, a secțiilor fotografice de la Batalionul de Specialități și atașat Biroului Informații al Marelui Cartier General (cf. Ordinului nr. 1041 din 29 noiembrie 1916).

⁶ Album (în versiune trilingvă) *O sută de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial*, semnat de fotografii de front, de origine bănățeană, Carol Bereczky, din Arad; album de fotografii realizate în timpul Primului Război Mondial de fotografii ialomițean Costică Acsinte, achiziționat de către Muzeul Județean Ialomița. Fotografiile au fost realizate între anii 1917-1920 și înfățișează diferite imagini de pe front, din spatele frontului, răniții în spitale, imagini aeriene ale frontului, defilarea trupelor, întoarcerea de pe front a acestora, trupele cazate la Cernăuți, Chișinău, Bălți, Misiunea Franceză, inspecția regelui pe front, aviația română, trupele rusești, diferite aspecte de viață socială – retragerea rromilor, înmormântarea Eroului Necunoscut, daunele provocate de bombardamente etc.

Ion Maksai, Carol Ulrich, Virgil Reiter, Morit Grunberg și Herman Haimovici. Aceștia au lucrat în echipe, iar identificarea autorilor fotografiilor era greu de reconstituit. Fotografiile realizate au avut un scop propagandistic, fiind folosite fie la ilustrarea ziarelor și revistelor care apăreau în țară, fie au fost trimise diferitelor unități de pe front ca materiale de propagandă menite să asigure moralul ridicat al trupelor. În ciuda scopurilor de propagandă impuse, majoritatea acestor imagini au avut veritabile calități artistice, care au făcut ca unele să merite a fi expuse ca fotografii de artă⁷.

În acest context, operațiunile militare românești desfășurate pe frontul din sud - ne referim și la Dobrogea - au avut un rol hotărâtor în rezultatul final al evenimentelor din anul 1916. Aici au fost mobilizate efective ale Armatei a 3-a, împărțită în trei grupuri operative, fiecare cu o misiune bine stabilită prin documente cunoscute sub numele de „directive operative”. Se estima că trupele bulgare vor acționa ofensiv în Dobrogea, dar în scopuri limitate, mai ales pentru oprirea debarcării trupelor ruse în zonă⁸. Comandamentul armatei române (generalul Aslan) considera că era iminent un atac al Grupului Bulgar de est (care avea cele mai multe escadroane de cavalerie) de-a lungul liniei ferate Cernavodă-Medgidia-Constanța.

La intrarea României în război, Bulgaria a concentrat Armata a 3-a Bulgară în zona Rusciuk-Varna pentru a asigura granița cu România și a împiedica o eventuală debarcare a forțelor rusești pe litoralul Mării Negre. Unitățile bulgare s-au apropiat de frontieră și au ocupat baza de plecare ofensivă. În total, Armata a 3-a Bulgară avea ca efective 62 de batalioane, 23 escadroane, 55 baterii și 2 batalioane de geniu⁹. Pe granița dunăreană, între Rusciuk și Vidin, bulgarii aveau Divizia a 12-a Bulgară cu 24 de batalioane și baterii. Austriecii aveau în primăvara anului 1916, pe canalul Belene, 9 monitoare, 4 vedete, un grup de dragaj și un vas spital. Urma să sosească și Corpul 6 de armată turc, cu diviziile 15 și 28.

Conștienți că românii își vor concentra atacul pe frontul transilvănean, germanii, principala forță militară a Puterilor Centrale, au considerat că românii vor trimite în Dobrogea trupe mai puțin pregătite, cu dotări mai slabe

---

⁷ Adrian Silvan Ionescu, *op.cit.*

⁸ Leonida Moise, *Confruntări militare în Dobrogea, Operațiunile Armatei a 3-a Române pe frontul din Dobrogea în campania din anul 1916*, Editura Paideia, București, 2002, p. 86.

⁹ *** *România în războiul mondial. 1916-1919*, vol. I, Editura Imprimeria Națională, București, 1934-1936, p. 459.

și cu șanse mai mari de a fi învinse. Generalul Erich von Falkenhayn nota că: *apreciem că pentru acoperirea spatelui înspre Bulgaria, vor fi lăsate în Dobrogea și pe Dunăre forțe destul de slabe*¹⁰.

Comandantul suprem al forțelor germano-bulgare plasate în nordul Bulgariei, generalul von Makensen, a primit, la 19 august/1 septembrie 1916, ordinul de a ataca în Dobrogea cu scopul de a măcina forțele armatei române. Profitând de dispunerea defectuoasă a celor trei divizii românești la sud de Dunăre, ceea ce limita buna cooperare dintre ele, inamicul a atacat capul de pod de la Turtucaia. Acesta era una dintre pozițiile întărite, amenajate de către Statul Major român. Fusese consolidat în perioada august 1914 - martie 1915, dar unitățile care l-au ocupat au lucrat în continuare la amenajarea lui, până la intrarea României în război¹¹.

Catastrofa de la Turtucaia a obligat factorii de decizie politici și militari să conștientizeze faptul că efortul de război va fi de lungă durată și că trebuia să fie foarte bine pregătit, atât logistic, cât și strategic. Generalul Alexandru Averescu a inițiat, pentru a face față situației create pe frontul de sud, o operație militară ce consta în trecerea armatei române la sud de Dunăre, pe la Flămânda, pe teritoriul bulgar, și înconjurarea inamicului, prin acțiunea combinată a forțelor trecute pe malul drept al fluviului cu trupele româno-ruse din Dobrogea. Manevra a eșuat pe de o parte datorită vremii potrivnice, pe de alta datorită acțiunii combinate a flotei de război austro-ungare (plasată pe Dunăre) cu aceea a trupelor germano-bulgare comandate de feldmareșalul von Makensen¹².

În Războiul de Reîntregire al românilor, operațiunile militare din Dobrogea ocupă un loc însemnat. Situația frontului de sud era aparent favorabilă României, iar Marele Stat Major avea informații că la frontiera Dobrogei se găseau 5 divizii (3 austro-germane și două bulgare), la care era posibilă adăugarea unora turcești. De aceea, Marele Stat Major propune alcătuirea unei zone întărite în Dobrogea pe două linii: una în regiunea Bairamdede-Caraomer-Mangalia și alta, mai la nord, Cernavodă-Cobadin-Medgidia-Constanța.

---

¹⁰ Leonida Moise, *op. cit.*, p. 91.

¹¹ *Ibidem*, p. 96.

¹² Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 259.

La începutul războiului situația militară a trupelor româno-ruse din Dobrogea se prezenta astfel: diviziile române 9, 17, 19 Infanterie, Divizia 3 Cavalerie, Divizia 61 rusă și Divizia sârbă, compusă din 12 batalioane, 41 de baterii (fără artileria de poziție și tunurile din turele) și 12 mortiere, în timp ce inamicul număra 62 de batalioane, 19 escadroane, 55 de baterii, un batalion de aruncătoare de mine și două corpuri de cicliști. Din prezentare se poate observa superioritatea numerică ce aparține trupelor româno-ruse dar, marcată de o inferioritate în ceea ce privește calitatea dotărilor tehnice și a instruirii trupelor, la care se adaugă și omisiunile tactice, cum ar fi distanța mare între divizii¹³. Scopul planului pentru prevederile operative din Dobrogea era de apărare a teritoriului național și de desfășurare concretă a operațiunilor militare cât mai aproape de graniță.

În această situație militară, la frontul din Dobrogea va ajunge și divizia voluntarilor sârbi, aflată în tabăra militară de la Reni, sub comanda generalului rus Andrei Zaioncikovski. În perioada septembrie-octombrie 1916 acesta este numit comandant al Armatei de Dobrogea, formată din trupele româno-ruse care luptau aici. Ordinul de zi preciza: *pe câmpiile Dobrogei se vor lupta pentru cauza comună Rusia, Serbia și România*¹⁴.

După dezastrul suferit de armata română la Turtucaia, a urmat ceea ce s-a numit „bătălia Dobrogei”, în cursul căreia s-au remarcat soldați și ofițeri români, dar și din rândul comunităților etnice din Dobrogea¹⁵. Trupele inamice au rupt liniile frontului românesc și au ocupat provincia, împărțind-o în șase subdiviziuni, sub conducerea unui guvernator bulgar. Sediul central se afla la Constanța, iar apoi, Puterile Centrale au stabilit un condominiu asupra Dobrogei.

Pe frontul dobrogean divizia sârbă a avut o contribuție importantă, faptele ei rămânând în memoria colectivă a participanților și a istoricului operațiunilor militare desfășurate aici. Bătălii dificile s-au dat mai ales în

---

¹³ V. Chirovici, *Operațiunile militare preliminare din Dobrogea*, în „România militară”, LXXIII, nr. 12, dec. 1936, p. 56-62.

¹⁴ „Adevărul”, XXIX, nr. 10579 (22 aug 1916), p. 1; *** *Luptători sârbi în România*, în „Adevărul”, XXIX, nr. 10587 (31 august 1916), p. 1.

¹⁵ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, ediția a II-a, Editura Ex Ponto, Constanța, p. 363; Costin Scurtu, *Comunitatea turco-tătară din Dobrogea în armată*, în „Țara Bârsei”, Brașov, 2011, p. 92-100; *apud* <http://tara-barsei.ro/wp-content/uploads/2012/02/scurtu2011.pdf>, 08/05/2018, ora 18.00.

zona Cocargea (azi Pietreni, jud. Constanța)¹⁶, victoria din zilele de 18-19 septembrie 1916 fiind posibilă datorită eroismului și devotamentului militarilor români, sârbi și cehi care au respins atacul bulgar, împiedicând astfel planul feldmareșalului german August von Mackensen de a cucerii ușor Dobrogea¹⁷.

1.500 militari sârbi au căzut pe frontul din Dobrogea, aproximativ 900 au fost dați dispăruți, iar numărul răniților din rândul lor era de aproape 6.500 militari, cu toții membri ai Diviziei I Voluntari Sârbi care a apărut Dobrogea în diferite locuri ale frontului, la Topraisar, Amzacea, Cobadin, Mereni și Pietreni. După zece ani de la evenimente în memoria celor dispăruți, pentru evidențierea eroismului și contribuției militare a militarilor sârbi, croați și sloveni, a fost ridicat un monument-criptă comemorativ la Medgidia¹⁸, la a cărei inaugurare a participat o amplă delegație din Iugoslavia, oaspeții fiind însoțiți de atașatul militar al ambasadei. Ridicat pe platoul orașului, mausoleul conține rămășițele a 243 de ostași și este ridicat din piatră provenită de la carierele din zonă, construit sub formă de piramidă cu patru fețe, pe o fundație de pământ. Pe fațeta frontală, sub cei doi vulturi înfrățiți, se află gravată următoarea inscripție: „Eroilor Diviziei I-a voluntară sârbă căzuți în Dobrogea în luptele de la 25 August până la 12 Octombrie 1916 pentru eliberare și unire PATRIA RECUNOSCĂTOARE Regatul sârbo-croato-sloven”. Pe laterala opusă, aflată în partea din spate a piramidei, sunt imortalizate în piatră numele localităților unde au luptat eroii sârbi, și anume: „Dobrici - Kara, Sinan – Hardali – Tekederese – Cocargea – Amzacea - Engemahale - Edilchioi”¹⁹. Monumentul este creația sculptorului Krajelovici, iar cheltuielile de construcție au fost suportate de casele regale ale celor două state, Regatul României și Regatul sârbo-croato-sloven²⁰.

¹⁶ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1919*, vol. 1, Institutul de Arte Grafice „România nouă”, București, 1922, p. 190-236; G.A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916-1918)*, Editura Hertz, București, 1936, p.286-291

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *** *Programul solemnității inaugurării criptei-monument de la Medgidia, Tabia Turcească, al eroilor sârbi, croați și sloveni căzuți pe teritoriul român*, în „Dobrogea Jună”, XXII, nr. 198 (8 septembrie 1926), p. 1.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ I.N. Duployen, *De la comemorarea eroilor sârbi*, în „Dobrogea jună”, XXII, nr. 200, 11 sep. 1926, p. 1.

Vitejia românilor, rușilor și sârbilor nu a putut împiedica ocuparea Dobrogei. Constanța este atacată aerian pe 6 octombrie, urmează atacuri de artilerie asupra principalelor așezări care sunt ocupate pe rând, deși opun o dârză rezistență (în cadrul căreia bătălia de la Cernavodă din 24 octombrie este semnificativă). Trupele române și aliații lor se retrag pe malul stâng al Dunării, lăsând provincia pontică la mila ocupanților²¹. Ocupația străină a Dobrogei, germană și bulgară, a durat până în 2 decembrie 1918.

O cronică în imagini a traseului parcurs de aceasta divizie sârbă din Rusia până în Dobrogea este redată și în volumul *Album de la guerre: 1914-1918*, imagini care vor ilustra acest material. Monografia *Albumul de război 1914-1918* este una dintre cele mai remarcabile publicații care se referă la perioada de desfășurare a Primului Război Mondial din regiunea Balcanilor. Volumul a apărut în 1926, la Belgrad, sub titlul complet *Ratni album 1914/1918: Istorija Svetskog Rata u mnogobrojnim fotografijama, slikama, skicama, kartama, kao o kratkom istoriskom pregledu svih važnijih događaja iz celoga rata i sa svih vojišta sve napisano i objašnjeno na našem, francuskom i engleskom jeziku; Album de la guerre, 1914-1918; The Album of the War of 1914-1918*, în ediție trilingvă. Acesta realizează o scurtă prezentare, din punct de vedere istoric, a războiului, a izbucnirii și desfășurării sale pe principalele fronturi, precum și evenimentele care l-au precedat. Structurat pe o întindere considerabilă și având un format special, albumul conține multe fotografii, schițe, imagini, hărți cu explicații despre cele mai importante evenimente ale războiului, toate în limba engleză, sârbă și franceză. Fotografiiile care alcătuiesc volumul, în plus față de figurile personalităților civile și militare, bine cunoscute din această perioadă, prezintă detalii, mai bine spus surprind suferințele oamenilor obișnuiți, ale victimelor civile, precum și detaliile de pe front, locuri, elemente de viață locală. Prezintă un front de război în mișcare.

Editorul volumului, Andra Popovic, locotenent-colonel în armată, autor al multor fotografii, poate fi considerat un corespondent de război în accepțiunea modernă a termenului.

Cartea este impunătoare prin formă (33 cm lungime și 46 cm lățime) și greutate, fiecare dintre cele 452 de pagini fiind imprimată pe hârtie lucioasă.

---

²¹ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Editura Ex Ponto, Constanța, 1996, p. 384-386.

Imaginile sunt precedate de o scurtă introducere, care face trecerea la cele aproximativ 372 de pagini de fotografii. Dintre acestea câteva conțin reproduceri mărite ale unor fotografii unice dar, cele mai multe redau o serie de poze unicate. Deși albumul se concentrează pe experiența de război sârbă, el include și întreaga răsturnare a Marelui Război, de la Frontul de Vest la cel de Est, inclusiv Revoluția Rusă.

Fiecare text care însoțește o fotografie este trilingv, cu texte și titluri sârbe urmate de traduceri franceze și engleze. Cartea prezintă în final o scurtă istorie a războiului care se încheie cu proclamarea, la 1 decembrie 1918, a Regatului sârbilor, croaților și slovenilor. De remarcat este proclamarea la aceeași dată, și a României.

Publicația *Album de la guerre, 1914-1918* nu este, în nici un caz, singura înregistrare fotografică a Primului Război Mondial dar, modul în care autorul alege să alcătuiască volumul este complet, iar pentru îmbogățirea informațiilor documentare privitoare la Dobrogea în Primul Război Mondial este de referință. Lucrările fotografice sunt aproape picturale, alternând scene de război cu instantanee de viață cotidiană a militarilor, și este particularizat și de alte elemente. Singura mențiune a participării sârbilor pe fronturile românești este cuprinsă în secțiunea *Operations of the 1st Serbian Volunteer Division at Dobrudja*²², după care sunt introduse fotografiile ale principalelor personalități politico-militare ale României din perioada Primului Război Mondial, urmate de câteva pagini dedicate frontului românesc²³. Faptul că a fost editat și tipărit la 10 ani de la evenimentele de pe frontul din Dobrogea aduc volumului o viziune aparte asupra războiului, dintr-o perspectivă mai puțin uzuală, cel puțin în epocă: pe de o parte, evidențiază momente dintre cele mai puțin cunoscute, pe de altă parte induce ideea, peste timp, că un militar însoțit de un aparat de fotografiat, acum 100 de ani, este la fel de important ca un oricare alt soldat.

---

²² Andra Popovic, *Ratni album 1914/1918: Istorija Svetskog Rata u mnogobrojnim fotografijama, slikama, skicama, kartama, kao o kratkom istoriskom pregledu svih važnijih događaja iz celoga rata i sa svih vojišta sve napisano i objašnjeno na našem, francuskom i engleskom jeziku : Album de la guerre, 1914-1918: The Album of the War of 1914-1918*, Uredništvo Ratnog Albuma, Beograd, [1926], p. 172-192.

²³ *Ibidem*.

De asemenea, este menționat personalul medical al corpului infirmierelor scoțiene care a ajuns pentru prima dată în Dobrogea ca însoțitor al armatelor ruso-sârbe și a căror activitate întregeste imaginea frontului românesc²⁴.

Album de la guerre, 1914-1918 oferă tuturor categoriilor de utilizatori o cunoaștere specială, o experiență emoțională care, alături de documente oficiale, mărturii ale militarilor și civililor, alcătuiește o istorie vie nu numai a sârbilor, ca primi beneficiari ai acestui album, ci pentru întreaga comunitate, pentru toți cei implicați în prima conflagrație mondială, iar pentru Dobrogea, aduce o imagine reală, o participare a cititorului la realitățile de acum 100 de ani. Sunt expuse, în prim-plan, locuri, oameni, fapte, care întregesc și completează realitatea dobrogeană a Primului Război Mondial.

Imaginile fotografice serveau unui scop bine determinat, care reunea trei factori: să se subscrie punctului de vedere oficial - sub raport propagandistic, să se subscrie valorii istorice și artistice și să fie document militar.

Prezența trupelor sârbe pe frontul din Dobrogea a contribuit la consolidarea relațiilor româno-sârbe din timpul Primului Război Mondial, sunt o completare a relațiilor diplomatice dintre cele două state, de susținere reciprocă. Bunele relații din domeniul politicii externe, precum și solidaritatea dintre cele două popoare au la bază o evoluție istorică asemănătoare, grefată pe condiții geostrategice asemănătoare, ambele state aflându-se în sfera de influență a unor state puternice ce promovau o politică de expansiune teritorială.

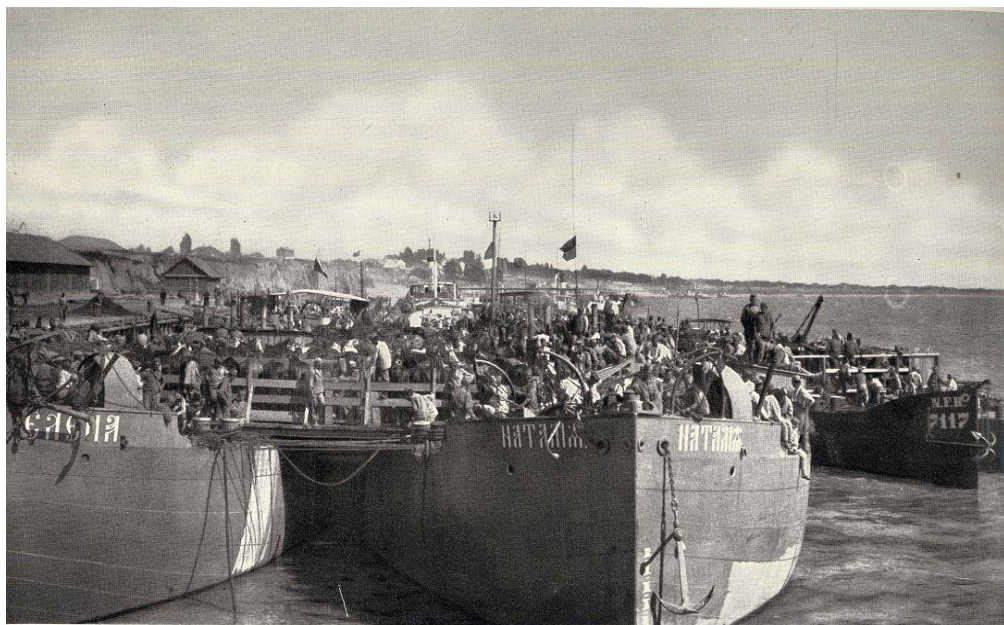
Implicarea globală în Primul Război Mondial a înregistrat o pierdere proporțională a vieții, mai mare pentru Europa, iar albumul de război comemorează contribuția sârbilor la conflagrație, la război în general, dar mai ales faptul că alternează scenele de război cu realismul dramatic al vieții: de la portretele fotografice ale învingătorilor la fotografiile celor învinși, de la combatanți la civili. Volumul excelează prin faptul că prezintă în detaliu o parte semnificativă din teritoriul european implicat în război, iar pentru Dobrogea este remarcabil faptul că imaginile surprind poziții geografice de referință în operațiunile militare de aici.

---

²⁴ Costel Coroban, *Potârnicurile gri: Spitalele Femeilor Scoțiene în România: 1916*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012.

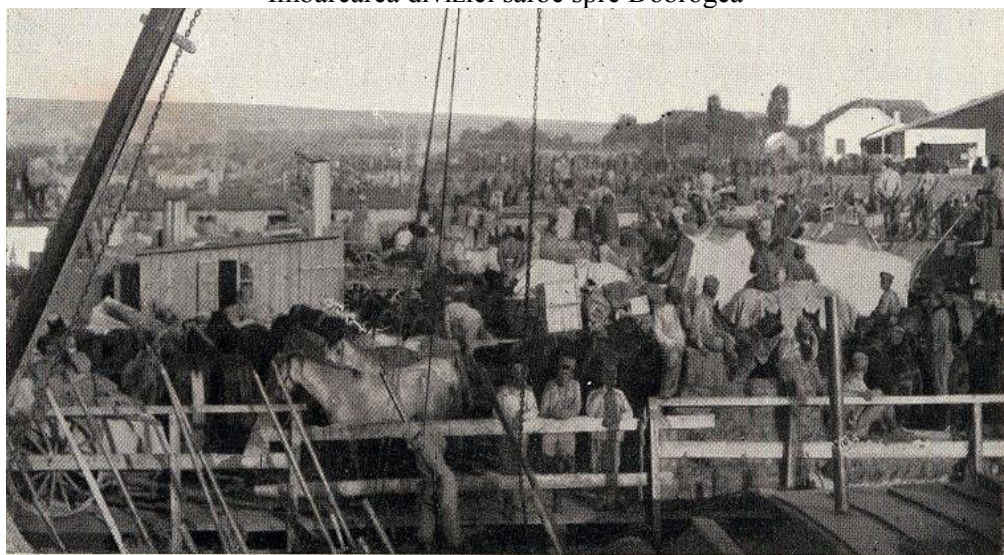

6. Труппе I. Српске Доброволачке Дивизије укрупне са стоком и возовима крећу из Реслаја за Добрују.

Îmbarcarea diviziei sârbe spre Dobrogea

4. Истоваривање дивизије у Черној Води.

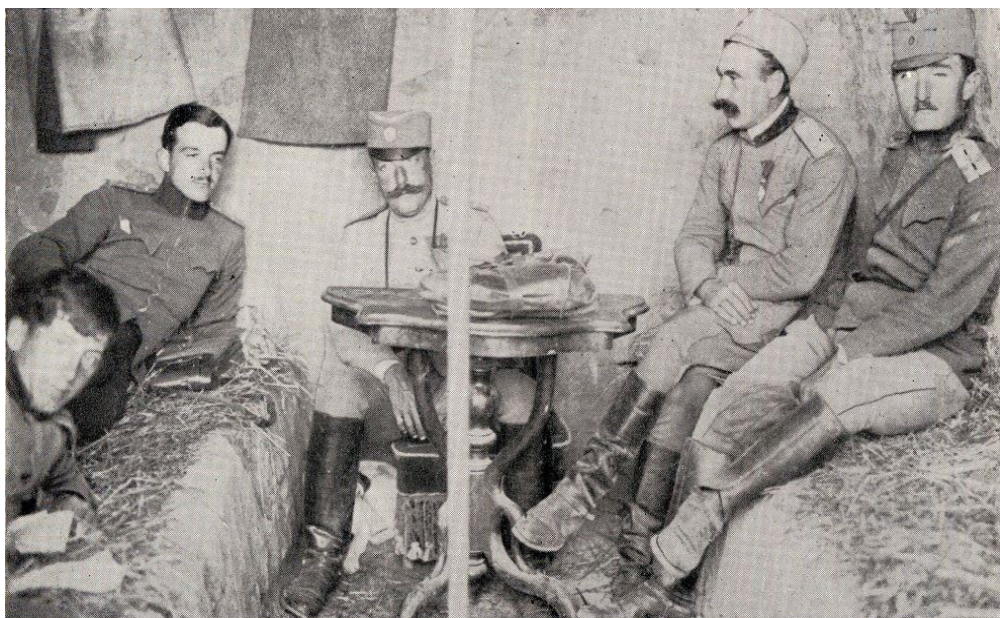
Traversarea Dunării și sosirea la Cernavodă

1. Осматрачница Командантова на положају изнад Кокарџе.

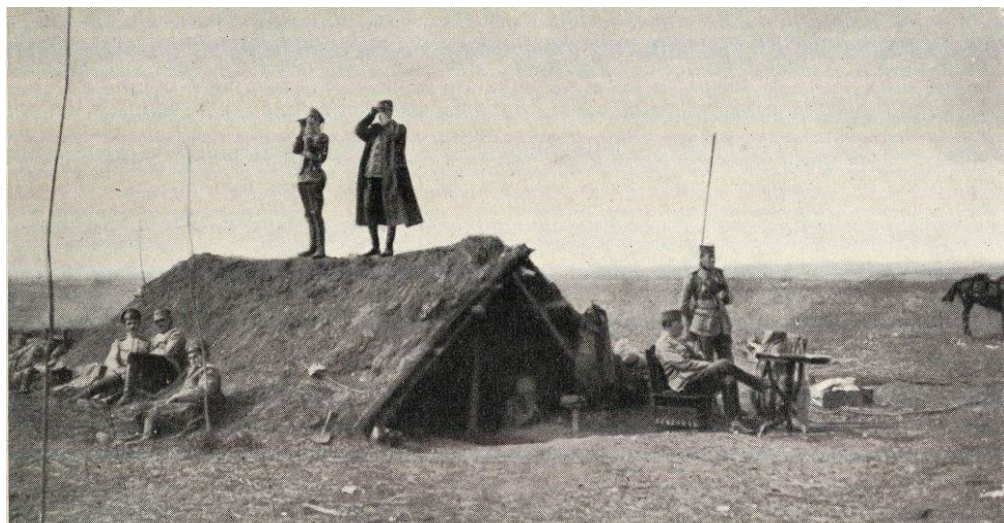
Poziția de la Cocargea (azi Pietreni, jud. Constanța)

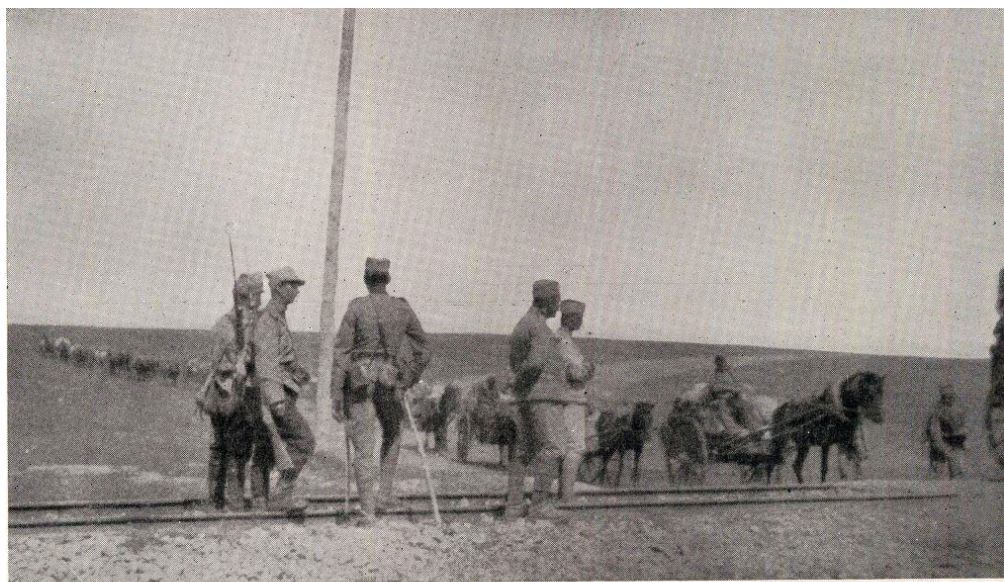
5. У земуници Командантовој изнад Енџе Махале за време затишја.

Ofițeri sârbi, colonelul S. Hadjici la Enge Mahale (azi Mereni, jud. Constanța)

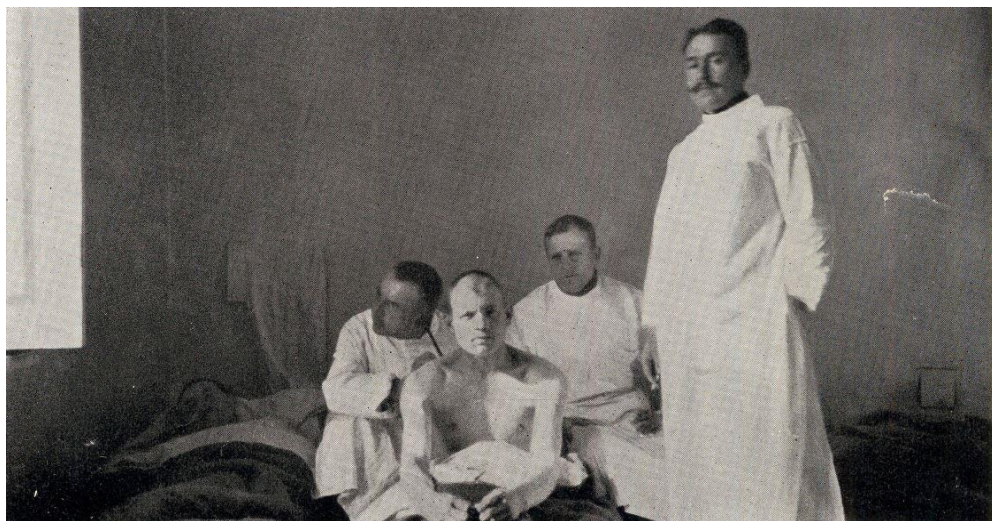

2. Осматрачница Командантова на положају изнад Енџе Махале.
Punct de observație de la Enge Mahale

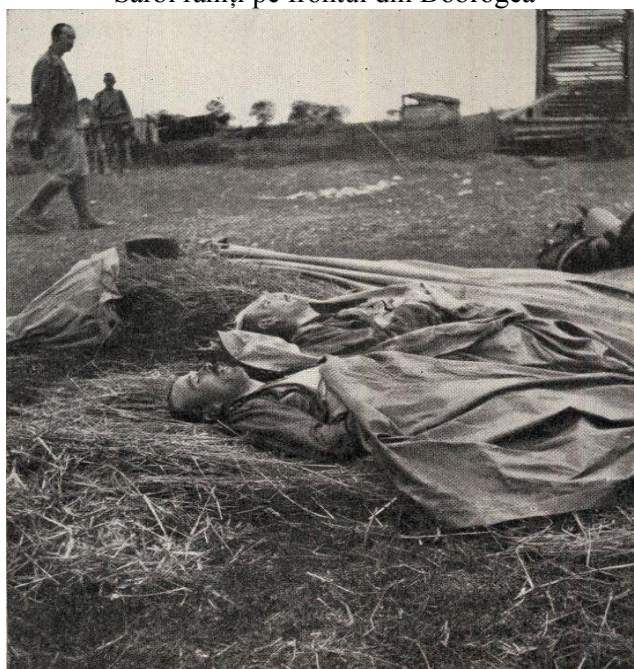
8. Наше повлачење из Добруџе.
Retragerea trupelor sârbe din Dobrogea

9. У дивизијској болници; преглед рањеника.

Sârbi răniți pe frontul din Dobrogea

3. Јордан Николић и Ристо Тохољ два јунака пала у Добруци
пред Добричом.

Sârbi decedați pe frontul din Dobrogea

**MEMORIUL OFIȚERULUI DE LEGĂTURĂ,
MAIORUL DE STAT-MAJOR VIKTOR FRANTZ,
DESPRE CÂMPURILE DE LUPTĂ TURTUCAIA,
BAZARGIC, SILISTRA ȘI VARNA (1916)**

dr. Luminița GIURGIU^{*1}

Abstract

In August-October 1916 dramatic battles between the Bulgarian and the Romanian Army took place at south of the Danube, which ended with the loss of the entire Dobrogea. The drastic defeat suffered by the Romanian army influenced the military operations on the Transylvanian front, triggering the withdrawal from this war theater. Major Viktor Frantz, an Austrian liaison officer of the Mackensen Command, visited the battle theater and drew up an analytical memoir on how were conducted the military operations.

Keywords: Major Viktor Frantz, Turtucaia, Bazargic, Silistra, Varna, 1916

*

Între anii 1883 și 1888 a fost elaborată prima ipoteză pentru teatrul de război sud, care pleca de la premiza că Bulgaria ar fi trecut la ofensivă, singură sau în cooperare cu Rusia Țaristă. În această situație Armata Română s-ar fi concentrat în zona Turnu Măgurele, Alexandria, Roșiorii de Vede, Caracal, Corabia, acționând cu o grupare secundară de acoperire în Dobrogea².

Reputatul istoric Valentin Ciorbea observa, pertinent, că teritoriul dobrogean avea o vulnerabilitate *ce decurgea din vecinătatea Rusiei la nordul Dunării și stăpânirea «Cadrlilaterului» de către Bulgaria, a lipsei mijloacelor navale și a celor specifice apărării dinspre uscat a litoralului maritim și fluvial*³.

În condițiile date, România trebuia să mobilizeze forțe atât pe Dunăre, între cursurile inferioare ale râurilor Jiu și Vede, cât și la sud, în Dobrogea de Sud (sau Dobrogea Nouă). În situația unui contraatac, frontierele amenințate erau considerate a fi: *1) Frontiera de Sud, formată pe Dunăre, de la localitatea Gruia (în fața Timocului) și până la localitatea Căscioare, la*

---

¹ Comisia Română de Istorie Militară; Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”

² Vezi pe larg căpitan Vladimir Zodian, *Elaborarea planurilor de mobilizare a puterii armate a țării și a planurilor de campanie*, în „Istoria militară a poporului român”, Editura Militară, 1988, București, p. 59-64.

³ Valentin Ciorbea, *Dobrogea în geopolitica României și a Europei la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, în „Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european”/ coord. Valentin Ciorbea/, Editura Ex Ponto, Constanța, 2008, p. 231.

*vest de Oltenița; 2) Frontiera de Sud și Sud-Vest a Dobrogei, de la Dunăre, la vest de Turtucaia, până la Marea Neagră, inclusiv localitatea Sabla; 3) Frontiera maritimă, de la Sabla, spre nord, până la localitatea Vâlcov inclusiv.*⁴

De cealaltă parte a frontierei, Armata 3 bulgară (compusă din Diviziile 4 și 5) era concentrată în sectorul Razgrad-Rusciuc-Varna, fiind, ulterior, întărită cu Divizia 1 Infanterie, o brigadă din Divizia 6 Infanterie, Divizia 1 Cavalerie și cu un detașament german.

Conform primul plan de operație împotriva României, Germania considera că Bulgaria trebuia să apere temporar frontiera dinspre Dobrogea, în timp ce ea urma să ocupe șesul României, după care să treacă Dunărea și, cu un atac combinat împotriva orașului București, să înconjoare și să distrugă Armata Română. Comandantul Armatei 3 bulgare aprecia că trebuia să se împotrivească concepției germane, *având teamă ca nu cumva românii, cu marele ajutor rus, să pătrundă în nord-estul Bulgariei*, optând pentru trecerea imediată la ofensivă în Dobrogea, pentru distrugerea forțelor române înainte de sosirea trupelor ruse. Primul obiectiv era cucerirea cetăților Turtucaia și Silistra, considerând că altfel nu ar fi fost posibilă înaintarea în Dobrogea de nord.

Feldmareșalul August von Mackensen⁵, numit la 15/ 28 august comandant suprem al armatei germano-bulgaro-turce din nord-vestul Bulgariei, considera că atacul asupra celor două cetăți trebuia să se desfășoare prin surprindere și simultan. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a confirmat această opinie.

La 19 august/ 1 septembrie 1916 Bulgaria și Turcia au declarat război României, trupele bulgare declanșând bătălia împotriva Capului de pod de la Turtucaia. După victoria obținută, Armata 3 bulgară a considerat că forțele sale sunt *risipite* pe un front de 160 km și că *inamicul, încă puternic, putea*

---

⁴ Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, dosar 252/1914, f. 11.

⁵ *August von Mackensen* (1849-1945), feldmareșal german. În timpul Primului Război Mondial, a comandat trupele austro-germane în Galiția și Serbia (1915). Comandant al trupelor germano-bulgaro-turce care au atacat România dinspre sud (1916). A condus ofensiva de la Mărășești, înfrântă de armata română (august 1917). Supranumit „spărgătorul de fronturi”, a fost folosit de comandamentul german pentru acțiuni de străpungere a liniilor de apărare inamice.

să-și concentreze forțele contra unor anumite posturi din frontul acesta larg și să înfrângă unitățile armatei și a decis să concentreze întreaga armată pe un front mai scurt, între Silistra și Bazargic și abia după aceea să înainteze în direcția nord-est, după urmele inamicului în retragere. Deplasarea pe noul aliniament urma să se facă între 7 și 11 septembrie. Astfel că momentele Turtucaia (19 august/1 septembrie - 24 august/6 septembrie), Bazargic (22 august/4 septembrie - 26 august/8 septembrie), Silistra (26 august/8 septembrie), retragerea armatelor ruso-române pe aliniamentul Rasova-Cobadin-Tuzla (1/14 septembrie), luptele de pe aliniamentul Rasova-Cobadin-Topraisar-Tuzla (3/16 - 8/21 septembrie), Flămânda (18 septembrie/1 octombrie - 22 septembrie/5 octombrie), Constanța (9/22 octombrie) reprezintă momente de tragic eroism, dar și de neputință. Succesiunea de retrageri și înfrângeri dureroase a determinat oprirea acțiunii și mutarea trupelor pe frontul din Transilvania, unde ofensiva germano-austro-ungară devenea amenințătoare. Drept consecință, la 20 septembrie/3 octombrie, armata română din Transilvania începe retragerea generală.

În perioada interbelică analiștii militari au căutat să identifice cauza înfrângerii de la Turtucaia. Justificări sau acuze se regăsesc atât în documentele de arhivă, cât și într-o bogată memorialistică. *Memoriul* ofițerului de legătură Viktor Franz se înscrie pe această linie, completând preocupările noastre de readucere în atenția istoricilor dramaticele evenimente care au culminat cu pierderea Dobrogei la sfârșitul anului 1916⁶.

⁶ Vezi și lucrările Luminiței Giurgiu, *Bătălia de la Turtucaia în viziunea bulgară (1916)*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, XIX, nr. 4(74), 2016, p. 38-50; *Acțiunile Diviziei 1 Cavalerie bulgare în Dobrogea (19-21 octombrie 1916)*, în „Dunărea și Marea Neagră în spațiul euro-asiatic. Istorie, relații politice și diplomație”, IV, „Lucrările celei de-a XX-a ediții a Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Marinei Române”, /coord. Andreea Atanasiu-Croitoru/, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2016, p. 282-292; *Desfășurarea operațiilor militare după eșecul de la Flămânda (septembrie-octombrie 1916)*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române 2016”, tom XIX, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2016, p.110-120; *Armata bulgară cucerește definitiv Dobrogea (1916)*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, XX, nr. 2(76), 2017, p. 31-43; *Din nou despre Turtucaia – Generalul Constantin Teodorescu versus generalul Gheorghe Dabija*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, XX, nr. 3(77), 2017, p. 6-15; *Acțiunea Diviziei 1 Cavalerie bulgare în Dobrogea (1916)*, în Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, *Anul 1916 în dinamica războiului mondial. Intrarea României în „Marele Război”. The Year of*

În anul 1924, între Ministerul Afacerilor Străine și Ministerul de Război s-a purtat o corespondență privind identificarea de către Direcția Afacerilor Politice Internaționale, prin reprezentantul României în Comisia pentru arhive de la Viena, a raportului feldmareșalului August von Mackensen către Marele Stat Major austriac asupra luptei de la Turtucaia.

La 27 iunie 1924, cu Adresa nr. 2455, profesorul Mihail Popescu informează că: *prezentându-mă la Kriegsarchiv, unde se află depuse actele ce privesc campaniile din războiul mondial [...], am constatat, după o cercetare amănunțită și în urma afirmației șefului serviciului, că asemenea rapoarte nu există, deoarece toate rapoartele numitului comandant au fost trimise numai la Marele Stat Major german, căruia îi era subordonat. Mi s-a mai spus apoi, tot de către șeful serviciului, un perfect cunoscător al luptelor ce au avut loc pe frontul românesc, deoarece a publicat o lucrare asupra acestor lupte, lucrare apărută în limbile ungară și engleză, că toate rapoartele generalului Mackensen se păstrează la Darmstadt, lângă Berlin”, dar a găsit, „printre rapoartele ofițerilor de stat-major austrieci trimiși ca ofițeri de legătură pe lângă generalul Mackensen, un raport al maiorului de stat-major Viktor Frantz, care privește această chestiune*⁷.

Raportul a fost regăsit în *Kriegarchiv din Viena, la Secția Operațiilor Războiului Mondial nr. 545, în grupul rapoartelor ofițerilor de stat-major austrieci de pe lângă Armata generalului Mackensen.*

Documentul, pe care îl redăm în integralitate, apreciem că ne completează imaginea despre luptele desfășurate la Turtucaia, Silistra, Bazargic și Varna. Întocmit în zilele imediat următoare evenimentelor, informațiile culese sunt deosebit de interesante atât din punct de vedere militar (analiza fortificațiilor, a intensității luptelor, a calității drumurilor, a resurselor ș.a.), cât și uman (lipsa de respect față de militarii români decedați, mutilați, jefuiți și lăsați neîngropați).

1916 and the Impact on the World War Dynamics ROMANIA'S ENTRY INTO THE GREAT WAR”, /coord. Mihail E. Ionescu/, Editura Militară, București, 2017, p. 141-154; *Turtucaia – o tragică bătălie, o dureroasă rană sângerândă*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, XXI, nr. 1(79), 2018, p. 49-56.

⁷ A.M.R., fond microfilme, rola F.II. 5.160, cd. 284.

Deosebit de importantă considerăm că este afirmația - confirmată și de alte documente de arhivă - privind capturarea *Planului de apărare* a Capului de pod Turtucaia, fapt care a permis armatei bulgare să acționeze în zonele vulnerabile, obținând victoria într-un timp scurt și cu pierderi minime.

„Nr. 545

Maior de stat-major

VIKTOR FRANTZ

***Dare de seamă
asupra câmpurilor de luptă Turtucaia, Silistra, Bazargic și Varna
către Înalțul Comandament al Armatei (KVK)
Secția Operații
la Teschen Târnovo, 17 septembrie 1916***

Cu consimțământul Înalțului Comandament Mackensen am inspectat, în timpul de la 13 septembrie până la 16 septembrie a.c., câmpurile de luptă Turtucaia, Silistra, Bazargic și portul de război de la Varna și trimit asupra lor următoarea dare de seamă.

A. Turtucaia

Capul de pod român Turtucaia, peste tot modern refăcut, cu dispozitivul de apărare al unui câmp puternic întărit, la care refacere românii, după spusele ofițerilor români luați prizonieri la Turtucaia, au lucrat trei ani împliniți și la refacerea lucrărilor s-a întrebuințat, în parte, experiențele războiului actual.

Vezi Anexa I, lucrările de întărire ale Turtucaiei, așa cum trebuiau să fie terminate la sfârșitul lui 1916, luate după un plan românesc, care a fost capturat la Turtucaia.

Pe baza celor văzute personal am stabilit că lucrările de mai sus corespund cu realitatea afară de următoarele:

1) Poziția de la Staroselo are numai o rețea de sârmă a 3 rânduri, pe cât pot aprecia, repede așezată, majoritatea întăririlor lipsesc. Ele sunt numai de-a lungul șoselei Turtucaia-Rusciuc, apoi vest (cota 128) Staroselo și numai în parte pe ambele laturi ale șoselei care pleacă de la Staroselo către sud. Pozițiile bateriilor neterminate, întăriri slabe.

Astfel se clarifică [sic!] că Detașamentul german „Hammerst” a pus stăpânire la 3.9⁸ pe această poziție aproximativ foarte repede, fără o specială pregătire de artilerie.

2) Poziția principală este, cu toate acestea, complet terminată până aproape de partea de est, între șoseaua Turtucaia-Silistra și fluviul Dunărea. Rețeaua de sârmă închisă este în toate părțile pe 5 rânduri în partea frontului de sud, pe porțiunea W.3-10 parțial până la 10 rânduri, în interiorul rețelei de sârmă gropi de luptă, în fața rețelei de sârmă, în părțile nebătute de focuri, se află puternice abatize⁹ și mine.

Punctele de sprijin ale infanteriei sunt foarte puternice, prevăzute cu adăposturi blindate bine așezate, pozițiile de baterii au în parte adăposturi betonate. În unele baterii, pe frontul de vest și sud, sunt așezate calibre mici în beton având și scut; aici mai erau așezate baterii moderne de 12 cm și obuziere de 15 cm.

Cu toate acestea, prada arată, în mod precis, că armarea nu era completă, căci s-au capturat numai 100 de tunuri (inclusiv tunurile de câmp), astfel că majoritatea bateriilor nu au putut fi controlate.

Puținele adăposturi de infanterie aflate în spatele rețelelor de sârmă făceau legătura între forturile și flancarea lor; sunt executate pentru trăgător în picioare, prevăzute cu admirabile adăposturi blindate și șanțuri de legătură. Poziția principală este bine așezată în teren.

Este aproape de necrezut că această puternică poziție a putut să cadă în trei zile numai.

După un scurt foc viu, Detașamentul „Hammerst”, în timpul de la 3-5 septembrie a pus stăpânire pe Fortul 1-2 pe frontul de vest, Divizia 4 bulgară a pus stăpânire pe Forturile 3-7 așezate pe frontul de sud, Brigada 1 din Divizia 1 bulgară a pus stăpânire pe Forturile 8-9, toate acestea după o scurtă pregătire de artilerie. În special s-au dat lupte foarte înverșunate pentru punerea în stăpânire a Fortului 8-6; aceasta reiese din terenul

---

⁸ Septembrie – n.n.

⁹ Abatiză: baraj împotriva infanteriei, tancurilor sau autovehiculelor, realizat în păduri din copaci doborâți cu vârful spre inamic.

complet frământat de obuze, iar rețelele de sârmă în multe părți complet distruse.

La 13.9 erau încă pe toată suprafața, în apropierea acestor forturi, foarte multe arme și mormane de muniții (artilerie și infanterie) și multe cadavre românești neînmormântate, ale căror haine fuseseră furate.

Forturile 10-15 sunt mai slab organizate, am văzut acolo multe butoaie de ciment, astfel se poate considera și aici că nu au fost complet întărite și erau în curs de execuție.

Cauza căderii atât de repede a Turtucaiei, spusă mie de mai mulți ofițeri germani și bulgari care au luat parte la atac, a fost că cele două divizii românești (Diviziile 15 și 17 de rezervă) au ocupat poziția de apărare cu puține forțe: infanteria, care ocupa pozițiile înaintate, a fugit (parte din ea) imediat la începutul tragerilor de efect, rezervele erau prea mult înapoi, o pădure care se afla în apropiere (înălțime de 4 m, tânără, de stejar) și care luase foc din cauza loviturilor de artilerie, nu înlesnea apropierea rezervelor din cauză că focul mergea spre orașul Turtucaia.

Toate acestea ajută mult atacul care, cu toate împrejurările acestea foarte favorabile, trebui să se facă cu mare curaj și îndârjire.

3) Poziția înaintată de la Antimovo este numai începută. Despre întărire nici nu se poate vorbi.

4) Centura inferioară a fortului este neterminată, numai în parte prevăzută cu rețele de sârmă și întărituri; ea a fost reapărată după luarea poziției principale. Acei români care n-au putut să scape către est, sau să treacă Dunărea, s-au predat aici atacatorului.

5) Bulgarii sunt pe punctul de a așeza baterii pe înălțimile din dreapta Dunării, de o parte și de alta a Turtucaiei, care să acționeze contra celor 5 baterii române, așezate de o parte și de alta a Olteniței. Românii opriră imediat aceste lucrări și deschiseră un foc intensiv, chiar în ziua de 14.9, unde mă aflam, contra bateriilor bulgare.

6) Șoselele de legătură arătate în plan sunt complet terminate, tot astfel cazarmile și magaziiile interiorului Capului de pod, totul este solid și puternic construit.

După expunerea de mai sus reiese că [sic!] Capul de pod Turtucaia, cu o apărare mai îndârjită, ar fi influențat mult actualele operații ale Armatei 3 bulgare și luarea acestui Cap de pod prezintă un important act de arme;

reiese, în același timp, rezistența slabă a armatei române contra atacurilor energice susținute de artileria bulgară.

B. SILISTRA

Capul de pod Silistra, al cărui dispozitiv de apărare l-am schițat în Anexa nr. 2, face impresia a nu fi terminat.

Poziția înaintată, așezată vest Turtucaia, este foarte slabă și constă dintr-o rețea de sârmă a 3-5 rânduri, având numai rețeaua dinafară cu sârmă ghimpată, iar celelalte rețele din sârmă lisă¹⁰. Adăposturile din spatele acestei rețele lipsesc cu totul, în parte se observă începuturi făcute în ultimele momente.

Rețeaua de sârmă a poziției principale este ceva mai puternică, construită, și constă din 5-8 rânduri de sârmă ghimpată, având însă parii foarte sumar așezați.

Aceste rețele de sârmă sunt cu mult mai slabe ca acelea ale poziției principale de la Turtucaia. Înapoia acestei rețele sunt adăposturi în construcție, lipsesc aproape de tot adăposturile blindate, mari părți din poziții sunt fără nici un adăpost.

În interiorul Capului de pod n-am găsit nicăieri magazii și adăposturi blindate pentru rezervă, ca la Turtucaia.

Astfel prezintă Capul de pod Silistra un început de poziție întărită. El nici nu a fost apărat, căci numai la frontul de vest am putut să observ slabe urme de luptă. Silistra căzu chiar în ziua de 9.9 în mâinile cavaleriei trimisă înainte.

Românii, în retragerea lor repede, au trebuit să lase Silistra neapărată; faptul că am găsit șoseaua Silistra-Turtucaia presărată cu muniție de artilerie și infanterie, mă întărește a crede aceasta.

Bizar mi se pare că am găsit aici numai chesoane aruncate, foarte puține cadavre de cai și de oameni, iar nimic din ceea ce se găsește într-o retragere.

C. CÂMPUL DE LUPTĂ DE LA DOBRICI

Câmpul de luptă de la nord de Dobrici este caracteristic, pentru că se întâlnește foarte rar în războiul de mișcare un asemenea punct de luptă.

---

¹⁰ Lis(ă): neted(ă).

Lupta a avut loc pe un platou foarte lat, care prezintă foarte puține adăposturi. Lățimea câmpului de luptă și multe chesoane, arme și câteva tunuri presărate cu cadavre arată rezistența pe care inamicul a vrut să o pună pe această poziție. Pe cât se pare, bulgarii au trebuit să atace aici foarte dârz, cu toate acestea, însă, cu foarte puține pierderi. Rezultatul atacului a avut ca [sic!] consecință imediată ocuparea Varnei în ziua de 4 septembrie.

Și aici se observă că bulgarii au prădat cadavrele luându-le hainele, iar în ziua de 14.9, când mă aflam acolo, majoritatea cadavrelor nu erau îngropate.

Este de remarcat că românii, în urma războiului balcanic, au lucrat mult la construcția de șosele în Dobrogea Nouă. Astfel, se află o șosea care pleacă de la Silistra spre Alfatar, Curtbunar, la Dobrici, o șosea nou lucrată în chip admirabil, pe care am putut s-o străbat cu automobilul în timp de 2,30 ore. Tot așa de bună este șoseaua Turtucaia-Silistra, spre Baibunar.

Mari avantaje pentru înaintarea repede a operațiilor sunt resursele bogate ce se găsesc în Dobrogea. Trupelor nu este nevoie a le trimite provizii, căci le găsesc aproape pe loc. Singura grijă este numai aprovizionarea cu muniții și aceasta a fost făcută foarte greu căci trenurile bulgare, înhămate cu boi, nu puteau fi la timp decât cu multă greutate; ele au fost, mai tot timpul, mult în spatele trupelor.

D. PORTUL DE RĂZBOI VARNA

Ca port de război, Varna poate fi luată foarte puțin în considerație. Lucrările de coastă sunt învechite, acelea făcute de către bulgari în timpul războiului. La coasta Mării Negre sunt tunuri de calibru foarte mic și neputând face față, dacă ne gândim la flota de război rusă care dispune de tunuri de 30,5 cm.

Portul este întins și deschis, foarte greu de apărat. Singurul mijloc activ de apărare în portul de război Varna este stația de avioane germane a cărei activitate este foarte intensă.

Înaintez această dare de seamă, cu speranța că observațiile mele vor clarifica situația puțin cunoscută de felul cum a urmat ofensiva Grupului de Armate Mackensen în Dobrogea, luarea Turtucaiei și predarea imediată a

Silistrei de către români, care atrage o situație demoralizatoare a armatei române¹¹.

Raportul maiorului de stat-major Frantz, înaintat Comandamentului General Austriac – Secția Operații, în Teschen, cuprindea și 2 anexe, care nu au fost regăsite de profesorul Popescu.

---

¹¹ A.M.R., Fond microfilme, rola F.II. 5.160, cd. 283-292.

ACȚIUNILE DIVIZIEI 10 INFANTERIE ÎN BASARABIA 1918-1919

Col.(r) Remus Macovei

Abstract

During May 1918 - August 1919 – the 10-th Infantry Division developed its actions in Bessarabia, acting to ensure the public order, taking part in actions to stop local revolts. In cooperation with frontier guard troops and Military Navy troops covered and then defended the new frontier on Dniester river. It also covered the retreat of the allied troops who acted in Ukraine, cooperating with these in order to defend the Dniester river frontier. At the very beginning of September 1919 they moved to Dobroudja in order to replace the French troops from Cadrilater.

Key words: Bessarabia, Dniester river, cover, defense, revolts.

*

Divizia 10 Infanterie, cea de a doua divizie a Corpului V Armată, era destinată să apere teritoriul Dobrogei. Pe parcursul Războiului pentru Reîntregirea Neamului aceasta va participa la o multitudine de acțiuni, în perioada august 1916 - decembrie 1919, în Muntenia, Moldova și Basarabia.

1. În perioada 1910 - 1916

La 1 aprilie 1910, prin Înaltul Decret nr. 1123 din 30 martie 1910, a fost înființată Divizia 10 Infanterie, cu sediul la Tulcea¹. Aceasta era în subordinea Corpului 5 Armată, fiind o divizie de rezervă, având ca misiune îmbunătățirea pregătirii militare a rezerviștilor prin concentrări.

În anul 1913, Divizia 10 Infanterie devine operativă, având la comandă pe generalul de brigadă Toma Constantinescu². Structura sa era următoarea:

- Comandamentul;
- Brigada 19 Infanterie cu Regimentele 33 și 39 Infanterie;
- Brigada 20 Infanterie cu Regimentele 38 și 40 Infanterie;
- Brigada 10 Artilerie cu Regimentele 3 și 20 Artilerie;
- Regimentul 1 Grăniceri;
- Compania Pioneri;
- Secția Telegrafie;
- Escadronul Ștafetă;
- Divizionul Coloană de Muniții Divizionare;

---

¹ Col.(r) Ionel Ștefănică, *Notă istorică a fondului de arhivă creat de Divizia 10 Infanterie pe anii 1910 - 1945; 1949 - 1951 și 1959*, în Revista Document nr.3 (77) /2017, p. 88.

² Va participa la Primul Război Mondial, în cadrul M.C.G., în subordinea generalului Prezan, murind în iarna anului 1917 răpus de tifosul exantematic.

- Ambulanța Divizionară”³.

În perioada 1913-1916 Divizia 10 Infanterie suferă numeroase restructurări. La 14 august 1916 divizia comandată de generalul de brigadă Artur Văitoianu⁴ avea următoarea structură:

- Cartierul Diviziei 10 Infanterie – dispus în Tulcea;
- Regimentul 10 Vânători, comandant locotenent colonel Petre Lolescu, dislocat în Tulcea;
- Brigada 19 Infanterie, comandată de colonelul Nicolae Mihăiescu, cu comandamentul în Călărași, având în subordine Regimentul 5 ”Ialomița”, nr. 23, comandat de colonelul C. Constantinescu, dispus în Călărași, și Regimentul 39 Infanterie “Petru Rareș”, comandat de colonelul Marin E. Ionescu, dispus în Cuza Vodă;
- Brigada 20 Infanterie, comandată de colonelul Petre Popovăț, cu comandamentul în Tulcea, având în subordine Regimentul 33 Infanterie “Tulcea”, comandant colonelul Atanase Mihăiescu, dislocat în Tulcea, și Regimentul 38 Infanterie “Neagoe Basarab”, comandant locotenent colonel Alexandru Bacalbașa, dislocat în Brăila;
- Brigada 40 Infanterie, comandată de colonelul (r) Ion Tarnovschi, cu comandamentul la Tulcea, având în subordine Regimentul 73 Infanterie, comandat de locotenent colonelul Dumitru Sachelarie, dislocat în Tulcea, și Regimentul 78 Infanterie, comandat de colonelul Ioan Racoviță, dislocat în Brăila;
- Brigada 10 Artilerie, comandată de generalul de brigadă Nicolae Rovinaru, cu comandamentul dispus la Brăila, având în subordine Regimentul 3 Artilerie, comandant colonelul Nicolae Condeescu, dislocat în Brăila, și Regimentul 20 Artilerie, comandant locotenent colonel Ion Bejulescu, dislocat în Călărași;
- Brigada 5 Călărași, comandată de colonelul Constantin Carataș, cu comandamentul în Brăila, având în subordine Regimentul 9 Călărași, comandant colonelul Romulus Scărișoreanu, dispus în Constanța, și Regimentul 10 Călărași, comandat de locotenent colonelul Camil Marini, dispus în Tulcea;
- Regimentul 5 Obuziere, comandat de Anastase Grigorescu;
- Batalionul 5 Pionieri, comandant locotenent colonel Gheorghe Negoiescu;

---

³ Ibidem, p 88.

⁴ A preluat comanda Diviziei 10 Infanterie la 10 Aprilie 1916.

- Spitalul Diviziei 10 Infanterie dispus în Tulcea⁵

2. În perioada 1916 - 1918

La declanșarea mobilizării, întreaga ordine de bătaie a diviziei a fost bulversată.

Forțele Diviziei 10 Infanterie vor fi dispersate astfel:

- Brigada 2 Infanterie (Regimentele 33 și 73 Infanterie) va fi dispusă la Medgidia

- Regimentul 20 Artilerie va fi dispus la Cacioc
- Regimentul 10 Vânători va fi dispus la zona Alexandria–Turnu Măgurele
- celelalte forțe au intrat în subordinea Armatei de Dobrogea.

Unitățile dispuse în apropierea Bucureștiului, încă de la începutul lunii august, constituiau rezerva strategică a armatei, fiind la dispoziția Marelui Cartier General⁶. La 22 august 1916 Divizia 10 Infanterie a primit ordin să se deplaseze la Oltenița pentru a acționa în sprijinul forțelor de la Turtucaia, dar ordinul s-a anulat. În cadrul Manevrei de la Flămânda, Divizia 10 Infanterie, compusă din Brigada 7 Infanterie (Regimentele 5, 20 și 33 Infanterie) și Brigada 20 Infanterie (Regimentele 45 și 73 Infanterie) au forțat Dunărea, la 17 septembrie, dar după trei zile unitățile au fost retrase pe malul stâng al Dunării⁷. În perioada 23 septembrie – 9 noiembrie 1916 Divizia 10 Infanterie, cu o nouă compunere – Escadronul ștafete, Regimentul 10 Vânători, Brigada 20 Infanterie (Regimentele 33 și 73 Infanterie), Brigada 9 Artilerie (Regimentele 9 și 18 Artilerie), Divizionul Coloane de Muniții, Compania 3 Pionieri, Secția 3 Telegrafie și Ambulanța Divizionară - va duce lupte de apărare pe Valea Prahovei: Clăbucet, Susai, Pichetul Râșnov, Diham⁸. În perioada 16 – 23 noiembrie 1916 Divizia 10 Infanterie, comandată de generalul de divizie C. Costescu⁹, având în compunere Brigada 19 Infanterie (Regimentele 10 Vânători și 34/74 Infanterie), Brigada 20

---

⁵ Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major, Serviciul Istoric, *România în Războiul Mondial 1916 - 1919*, vol. 1, Monitorul Oficial, București, 1934, anexa nr. 42, p. 13.

⁶ Col.(r) Ionel Ștefănică, *op.cit.*, p. 89.

⁷ *Ibidem*, p. 89.

⁸ *Ibidem*, p. 89.

⁹ A comandat Divizia 10 Infanterie în perioada 3 - 23 noiembrie, când a fost luat prizonier, fiind militarul român cu gradul cel mai înalt capturat de inamic.

Infanterie (Regimentele 33 și 73 Infanterie) și Brigada 13 Artilerie, va participa la luptele de pe Argeș și Neajlov, suferind pierderi foarte mari¹⁰.

Divizia 10 Infanterie va fi retrasă pentru refacere în Moldova, unde va ajunge la 12 decembrie 1916, fiind dislocată în județul Vaslui, într-un raion cu centrul la Băcești.

Începând cu 12 ianuarie 1917 Divizia 10 Infanterie se dispune, pentru reorganizare, în raionul Borșa, Probota, Băleni, Rădeni, Perieni, Căndești, Sătrăeni, Roșcani, Cănești, Iacobenii, Vlădeni, Hălțeni și Găureni. La 1 mai 1917, conform ordinului nr. 268 al Corpului 5 Armată, Divizia 10 Infanterie se va dispune în județul Vaslui, în raionul Negrești, Lunca, Oniceni, Dumești, Onești, Rafoila, Dumbrava, Vulturești, Porponița¹¹. La 24 iulie 1917, conform ordinului M.CG nr. 2456, Divizia 10 Infanterie, comandată de Henri Cihoschi¹², începe deplasarea în zona Târgu Nicorești – Sârbi – Grozăvești – Hânțești – Piscu Corbului. La 29 iulie ajunge în raionul ordonat și se constituie în rezerva Armatei I-a. În perioada 29 iulie – 7 august 1917 militarii diviziei participă la luptele de la Panciu, Mărășești și Cosmești. În zilele de 4 – 6 august 1917, punctul culminant al bătăliei de la Mărășești, militarii Diviziei 10 Infanterie au apărat cu fermitate aliniamentul încredințat și au respins ofensiva inamicului. În ziua de 6 august, Divizia 10 Infanterie a luat parte la contraatacul executat de Divizia 13 Infanterie, contribuind la respingerea inamicului pătruns în adâncimea apărării acestei divizii. Regimentul 39 Infanterie a contribuit la reușita contraatacului din zona pădurii Răzoare, faptă care a dus la decorarea drapelului de luptă a acestui regiment cu Ordinul “Mihai Viteazu” clasa a III-a¹³.

Divizia va rămâne pe frontul din Moldova până la 25 aprilie 1918, când va fi înlocuită de Divizia 1 Infanterie. Unitățile diviziei se vor concentra în zona Nicorești – Tecuci - Barcea, fiind în măsură, conform ordinului M.C.G nr. 337, să se deplaseze în Basarabia¹⁴.

¹⁰ *Ibidem*, p. 89.

¹¹ *Ibidem*, p. 90.

¹² A preluat comanda Diviziei 10 Infanterie în data de 1 ianuarie 1917.

¹³ Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General, Serviciul Istoric al Armatei – *Războiul de Întregire (1916 - 1919). Comandanți militari români*, Ed. Centrului Tehnic Editorial al Ramatei, București, 2016, p. 34.

¹⁴ Col.(r) Ionel Ștefănică – *op.cit.*, p. 90.

3. Acțiunile desfășurate în Basarabia. 1918 – 1919

În ziua de 3 mai 1918, Divizia 10 Infanterie a primit de la M.C.G. ordinul nr.485, referitor la deplasarea prin marș pe jos, în Basarabia. Deplasarea va începe pe 5 mai, pe itinerarul Modruzeni – Tecuci – Galați – Reni – Bolgrad, etapele de marș fiind de 20 km. Divizia 10 Infanterie va ajunge cu toate unitățile în raioanele fixate până la 26 mai 1918. În următoarele șase zile Divizia 10 Infanterie va înlocui trupele Diviziilor 4, 5 Infanterie și 2 Cavalerie.

Dislocarea în Basarabia va fi următoarea: Comandamentul Diviziei la Ismail; Comandamentul Brigăzii 19 Infanterie la Bolgrad, cu Regimentul 23 Infanterie la Alexandrovka și Regimentul 39 Infanterie la Bolgrad; Comandamentul Brigăzii 20 Infanterie la Chilia Nouă, Regimentul 33 Infanterie la Ismail și Regimentul 38 Infanterie la Chilia Nouă; Comandamentul Brigăzii 10 Artilerie la Ismail, Regimentul 3 Artilerie la Chilia Nouă și Regimentul 20 Artilerie la Ismail; Batalionul 10 Pionieri la Broasca; Ambulanța divizionară la Bolgrad și Coloana de subzistență la Chislița¹⁵.

Comandantul diviziei, generalul de brigadă Henri Cihoschi, emite următorul ordin asupra modului de îndeplinire a misiunii în Basarabia:

- *Până la sosirea grănicerilor și autorităților vamale pe frontieră, paza acesteia cade în sarcina trupelor noastre, iar după ce trupele însărcinate cu paza frontierei vor fi înlocuite de către grăniceri, ele se vor retrage în interior, după ordinele ce vor primi;*

- *Misiunea generală a trupelor în Basarabia este: menținerea ordinii și liniștii în tot ținutul și împiedicarea jafurilor și crimelor, punându-se la adăpost viața și avutul cetățenilor. În acest scop se vor organiza patrulări și detașamentele necesare, raportându-se comandamentului orice incident;*

- *Se va relua instrucția trupelor și se va supraveghea și menține disciplina ofițerilor și trupelor, făcându-se programe de instrucție¹⁶.*

În plus comandantul diviziei mai face următoarele precizări:

Populația din Basarabia este într-o stare de spirit foarte susceptibilă după revoluția trecută, s-au semnalat numeroase cazuri de purtare aspră a

---

¹⁵ Arhivele Militare Române (AMR), Fond Jurnalul de operațiuni al D.10 în perioada 24 iulie 1917 – 30 iulie 1918, p. 262-263.

¹⁶ *Ibidem*, p. 264.

trupelor noastre față de această populație, înjurături, bătăi, arestări ilegale, etc, precum și abuzuri de diferite feluri. Toate acestea trebuiesc să înceteze, după unire toți sunt cetățeni ai statului și trebuiesc considerați ca atare, cei găsiți vinovați de nerespectarea legilor și ordonanțelor trebuiesc trimiși înaintea autorităților civile, iar pentru toate cazurile se va raporta Comandamentului diviziei pentru a lua înțelegere cu prefectii de județ și celelalte autorități după normele urmate la noi în țară. Se atrage atenția ca purtarea să fie de o potrivă de corectă față de toate naționalitățile și față de evrei. Aceștia din urmă dispun de organizația completă și de presa internațională și ori ce nedreptăți li se fac, este sigur că se aduce la cunoștința întregii lumi, ceea ce ne creiază o atmosferă grea, acum când avem nevoie de stima lumii. Față de coloniștii germani, se recomandă o atitudine în special binevoitoare, justificată prin spiritul de ordine ce domnește printre coloniști și marile interese ce avem de a-i menaja în împrejurările actuale;

S-au semnalat și se semnalează încă numeroase abuzuri de natură a compromite prestigiul oștirii. Majoritatea abuzurilor se fac la contrabande și la cumpărăturile de diferite alimente. Pentru contrabande, Comandantul Corpului V Armată, a dat ordine detaliate. În ce privește cumpărăturile, rechiziții importante, gărzile de la depozite, se ordonă ca comandanții de regimente să supravegheze de aproape pe toți cei însărcinați cu cumpărăturile pentru popotele ofițerilor și hrana trupelor și să-i aleagă nominal, dându-le autorizații speciale și cu număr de ordine, pentru ca să poată stârpi abuzurile și să se găsească repede vinovații;

Pe tot timpul șederii în Basarabia se va menține cea mai severă disciplină. Aceasta pentru a fi feriți de boala morală care a distrus armata rusă și care acum găsindu-se acasă are tot interesul să provoace și în armata română;

Acest lucru se obține prin convorbiri zilnice cu soldații, printr-un control cât mai des și prin mișcări și exerciții în ordine strânsă;

Este interzis absolut rechizițiile de orice natură;

Purtarea și ținuta corectă, atitudinea demnă și buna voință față de populație, acestea fiind mijloacele de a impune noilor cetățeni ai Basarabiei unite, va fi călăuza neclintită a șefilor și a trupei pe timpul șederii în Basarabia¹⁷.

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 265-266.

În perioada 20 mai – 30 iunie 1918, conform Instrucțiunilor asupra demobilizării armatei nr. 2620 din 1 mai 1918, s-a executat demobilizarea corpurilor și formațiunilor Diviziei 10 Infanterie. Au rămas sub arme contingentele 1916, 1917, 1918 și 1919.¹⁸

Organizarea diviziei, dislocarea unităților și misiunile îndeplinite au rămas neschimbate până în toamna anului 1918. Prin Înaltul Decret nr. 3179, la 28 octombrie 1918, Armata Română a fost mobilizată. Divizia 10 Infanterie, începe mobilizarea la 28 octombrie, efectivele de război se vor completa cu oameni de la vatră, din completare, rezervă și miliții, până la contingentul 1894 inclusiv¹⁹. S-au mobilizat:

- Cartierul Diviziei;
- Cartierele Brigăzilor 19 și 20 Infanterie și 10 Artilerie;
- Patru regimente de infanterie (23, 33, 38 și 39) cu oameni din contingentele 1916 – 1912 inclusiv. Fiecare companie de infanterie va avea un efectiv de 100 – 120 militari. La fiecare batalion s-a desființat compania a patra cadre;
- Regimentul 10 Vânători;
- Regimentul 3 Artilerie era organizat pe 9 baterii x 4 tunuri de 75 mm și 6 chesoane de fiecare baterie;
- Regimentul 20 Obuziere era organizat pe 2 baterii de 105 mm, o baterie de 152,4 mm și o secție de 150 mm. Fiecare baterie avea 6 chesoane; La unitățile de artilerie completarea s-a făcut cu militari din contingentele 1915 – 1908 inclusiv;
- Regimentul 10 Călărași a mobilizat un escadron de cavalerie cu un efectiv de 100 militari;
- Batalionul 10 Pioneri a mobilizat o companie pionieri, una secție poduri ușoare și o secție telegrafie;
- O secție Ambulanță având ca anexă o secție de autocamioane;
- O brutărie de campanie cu 6 cuptoare având ca anexă un detașament de 50 trăsur²⁰.

La 28 octombrie 1918 ordinea de bătaie a Diviziei era următoarea:

- Comandant – general de brigadă Henri Cihoschi

---

¹⁸ *Ibidem*, p. 269.

¹⁹ AMR, *Jurnalul de operațiuni al D.10 I. pe timpul de la 28 octombrie – 31 decembrie 1918*

²⁰ *Ibidem*, p.1-2.

- Șef de Stat Major – locotenent colonel Gheorghe Rujinski
- Comandant Regimentului 10 Vânători – colonel Constantin Opreșcu
- Comandant Brigada 19 Infanterie – colonel Mihail Florescu
- Comandantul Regimentului 23 Infanterie – colonel Matei Mărășescu
- Comandant Regimentului 39 Infanterie – colonel Ion Marcovici
- Comandant Brigada 20 Infanterie – general de brigadă Constantin

Șerbescu

- Comandant Regimentului 33 Infanterie – colonel Ion Pascu
- Comandant Regimentului 38 Infanterie – locotenent colonel Victor

Fodoreanu

- Comandant Brigada 10 Artilerie – colonel Nicolae Condeescu
- Comandant Regimentului 3 Artilerie – colonel Nicolae Batar
- Comandant Regimentului 20 Obuziere – colonel Dumitru Gabur
- Comandant Batalionului 10 Pionieri – maior Izet Ali Cadâr²¹

Conform ordinului nr.123 din 28 octombrie 1918 emis de Corpul V Armată, Divizia 10 va trece la acoperirea frontierei pe Nistru și Dunăre între Cioburci și Reni, fiind întărită cu Regimentul 9 Vânători, și Regimentele 6 și 11 Roșiori, având în principal misiunea de a interzice trecerea oricărei trupe străine pe teritoriul nostru.²²

Comandantul Diviziei 10 Infanterie va organiza următoarele subsectoare de acoperire:

- Sectorul Bender – între Grigoriopol și Palanca – cu Regimentele 39 Infanterie, 9 Vânători și 11 Roșiori, 2 baterii de artilerie, comandant generalul Olteanu;

- Sectorul Akerman – de la Palanca la Vâlcov – cu Regimentele 38 Infanterie și 6 Roșiori, o baterie de artilerie din Regimentul 3 Artilerie, comandant generalul Panaitescu;

- Sectorul Ismail – de la Vâlcov la Reni - cu 2 batalioane din Regimentul 33 Infanterie, un divizion din Regimentul 20 Obuziere și un divizion din Regimentul 3 Artilerie, comandant generalul Constantin Șerbescu Forțele din acest sector vor acționa în cooperare cu unități din Divizia de Dunăre.²³.

---

²¹ *Ibidem*, p. 4-6.

²² *Ibidem*, p. 7.

²³ *Ibidem*, p. 8-9.

La 29 octombrie 1918, ora 13.37 comandantul Brigăzii 20 Infanterie primește următorul ordin de la comandantul Corpului V Armată, generalul Pătrașcu:

Din înalt ordin trimiteți imediat un detașament din 15 – 20 oameni cu un ofițer la Tulcea să treacă până la ora 13.00. Ordinul avea și următoarea adnotare Imediat să treacă, pe orice cale. Generalul Constantin Șerbescu ordonă plutonului de grăniceri din localitatea Regele Carol, sub comanda locotenentului Dumitriu, să treacă imediat la Tulcea și ordonă unei companii de infanterie din Regimentul 33 Infanterie, dispusă în Ismail, să treacă la Regele Carol. Trecerea plutonului s-a făcut la ora 16.00, în ciocnirea cu trupele bulgare un militar fiind împușcat, iar ceilalți au fost luați prizonieri, cu excepția unui caporal. Bulgarii au executat salve de artilerie asupra localității Rege Carol, fără a produce victime omenești, doar câteva animale fiind ucise pe câmp. Din ordinul generalului Șerbescu, trupele române nu au răspuns nici cu focuri de artilerie, nici cu focuri de infanterie²⁴.

La 8 noiembrie 1918, orele 03.00, locotenentul Dimitriu și toți soldații luați prizonieri vor fi eliberați de bulgari și trecuți în Delta²⁵.

În această perioadă militarii Diviziei 10 Infanterie sunt implicați în câteva incidente. În noaptea de 12/13 noiembrie 1918, 15 soldați, trimiși pentru internare în Sanatoriul Bugaz, care cantonau în cătunul Slobodna, au fost bătuți de locuitori. Un pluton a restabilit ordinea și a arestat pe doi dintre făptași. S-a dat ordin în toate sectoarele de a se purta cu cea mai mare energie, dacă vreun locuitor mai atinge vreun soldat²⁶.

La 3 decembrie 1918, locotenentul Lovinescu, din Regimentul 10 Călărași, a fost agresat de locuitori din comuna Troianul Nou. Un detașament de 80 de militari din Regimentul 33 Infanterie s-a deplasat în localitate, arestându-i pe cei care au comis această faptă²⁷.

La 23 noiembrie 1918 au sosit în portul Tulcea un remorcher și un șlep, cu trupe franceze. Cei 100 de militari din Regimentul 61 Infanterie, comandați de un locotenent, vor debarca în Tulcea, a doua zi dimineața, la ora 07.00. Locotenentul francez, într-o discuție cu comandantul companiei de infanterie din Regele Carol, a declarat că imediat ce va fi înlocuită poliția

---

²⁴ *Ibidem*, p. 16-17.

²⁵ *Ibidem*, p. 37.

²⁶ *Ibidem*, p. 42.

²⁷ *Ibidem*, p. 71.

bulgară din Tulcea, militarii români vor putea trece la Tulcea. De la Divizia 10 Infanterie se comunică să se dea curs acestei invitații numai după primirea aprobării de la acest eșalon²⁸. La 27 noiembrie 1918, ora 14.30, la cererea comandantului detașamentului francez, Compania de Infanterie din Regimentul 33 Infanterie va trece în Tulcea, pentru a participa la menținerea ordinii în localitate și zona limitrofă. Din această companie, un detașament de 20 grade inferioare, care au fost puși la dispoziția Prefecturii Tulcea, s-au deplasat, însoțiți de militari francezi, în comunele Camber, Enisala și Satu Nou²⁹. La 30 noiembrie 1918, în urma ordinului primit de la comandantul detașamentului francez din Tulcea, compania din Regimentul 33 Infanterie a trimis, pentru restabilirea ordinii și siguranței avutului locuitorilor, câte un post fix format din 4 militari în următoarele localități: Parcheș, Frecăței, Carcaliu, Amcearca, Satu Nou, Ortachioi, Bașchioi, Congaz, Sarichioi, Camber, Ciucurova, Visterna, Slava Rusă, Ciamurlia, Beidaud, Casimcea, Râmnicul de Jos, La fiecare post a fost repartizat și câte un jandarm. La Babadag s-au trimis 9 soldați, sub comanda unui plutonier, cu misiunea de a patrula în comunele din jurul acestui oraș, unde existau bande de comitații care se dedau la jafuri³⁰. La această dată, compania franceză avea în Tulcea 30 de militari, ceilalți acționând în județ. Garnizoana românească din Tulcea avea la dispoziție 21 de militari, inclusiv cei de la serviciu³¹.

La 13 decembrie 1918, urmare a comunicării de către comandantul francez al detașamentului din Tulcea că nu mai are nevoie de sprijinul militarilor români, și în conformitate cu ordinul nr. 180022 al Corpului V Armată, Compania 6/ Regimentul 33 Infanterie va fi trecută la Ismail. Au rămas în Dobrogea, pentru încă câteva zile, posturile din Slava Rusă, Casimcea, Satu Nou și Râmnicul de Jos și un post de 4 militari la Regele Carol³². La 15 decembrie 1918, ultimii militari ai Companiei 6 au ajuns la Ismail³³.

Începând cu 13 decembrie, conform ordinului M.C.G nr. 2559, generalul de brigadă Henri Cihoschi este mutat la M.C.G ca Subșef Stat Major și predă comanda Diviziei 10 Infanterie, generalului Șerbescu Constantin, comandantul

---

²⁸ Ibidem, p. 53

²⁹ Ibidem, p. 59.

³⁰ Ibidem, p. 66.

³¹ Ibidem, p. 70.

³² Ibidem, p. 83.

³³ Ibidem, p. 89.

Brigăzii 20 Infanterie³⁴. Cu această ocazie, generalul Henri Cihoschi, la 17 decembrie 1918, emite următorul Ordin de Zi :

Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați

Mă despart de voi cu mare părere de rău; a-și fi dorit să vă conduc și să vă văd de aproape făcându-vă datoria până la sfârșitul războiului, cu aceeași dragoste de Țară, Tron și șefi, după cum v – ați făcut – o și până acum.

Amintiri puternice mă vor lega de ofițerii și trupele Diviziei X - a, începând de la lupta dată de noi contra boalelor și lipsurilor de tot felul de pe zona de reorganizare, continuată cu zilele grele, dar glorioase, de luptă contra dușmanului de la Mărășești și ajungând la zilele frumoase de azi când am pus piciorul nostru în scumpa Basarabie și când avem fericirea să întrevădem îndeplinită dorința străveche a neamului nostru, ca din Tisa până la Nistru, Dunăre și Mare să nu existe decât Țara Românească.

Mulțumesc comandanților și trupelor pentru toată munca și deosebitul avânt desfășurat în timpul celor 23 de luni cât am comandat această divizie.

Un gând pios mă face să închin cea mai din urmă și mai sfântă amintirea, camarazilor noștri, ofițeri și grade inferioare, care nu mai sunt, jertfîndu-și viața în serviciul Patriei și pentru fericirea viitoare a neamului Românesc.

Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați.

Înainte de a mă despărți de voi, țin să vă reamintesc că nu este chip mai mare de a face datoria, decât din ascultarea șefilor noștri în orice împrejurări și în toate faptele să vă călăuziți de dragostea de neam, Țară și Tron.

Vă urez rămas bun și Dumnezeu să vă ajute și de aici înainte, ca sănătoși și bravi, să ridicați tot mai mult cinstea Diviziei a X-a , care îmi va fi totdeauna scumpă.

Dat la Marele Cartier General din București, astăzi 17 decembrie 1918.

Fost comandant al Diviziei a 10-a

General Cihoschi³⁵

La 21 decembrie 1918, prin ordinal M.C.G. nr. 2880, la comanda Diviziei 10 Infanterie a fost numit generalul de brigadă Ghinescu Ioan. Va lua comanda diviziei începând cu 11 ianuarie 1919, ocazie cu care emite următorul Ordin de Zi:

---

³⁴ Comandant al Diviziei 10 Infanterie va fi numit generalul Ioan Ghinescu.

³⁵ p. 84-85.

Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați

Din înalta bunăvoință a M.S. Regelui, mi s-a încredințat comanda Diviziei a X-a pe care am avut onoarea să o comand în 1916 în luptele de pe Valea Prahovei.

Mă mândresc că mă regăsesc astăzi din nou în capul vitejilor care s-au ilustrat în tot cursul războiului, în luptele de pe Valea Prahovei, în cele de la Mărășești și peste tot unde această divizie a fost chemată prin împrejurările operative.

Prin bravura voastră, alături de ceilalți camarazi ce au făcut România Mare de astăzi, de care se bucură tot Neamul Românesc.

Prin sacrificiile ce voi ați făcut, binemeritați de la Patrie. Numele vostru va figura în istorie, servind de pildă generațiilor care urmează. Aducându-vă aceste laude meritate de voi, camarazi, vă atrag însă atenția că eforturile voastre nu sunt la sfârșit.

România Mare, creată prin bravura voastră, trebuie să fie consolidată și ea are încă nevoie de sprijinul vostru.

Apelăm la sentimentul vostru de iubire de Țară, de care ați dat dovadă strălucită prin bravura ce ați arătat pe câmpul de luptă, și vă invit să nu slăbiți entuziasmul vostru patriotic și activitatea voastră întrucât îndeplinirea datoriilor voastre, pentru a fi gata să faceți față cu aceiași vitejie și spirit de sacrificiu, dacă împrejurările o vor cere.

Urând ca noul an să întărească clădirea României Mari, făcută de voi, vă doresc la toți sănătate și spor la muncă, la care sper că veți așterne aceiași râvnă și voie liberă, cu conștiința voastră liniștită că v-ați făcut toată datoria față de Țară, vă îndemn să săvârșiți opera voastră.

Dat la Cartierul Diviziei a X-a la Bolgrad, astăzi 16 ianuarie 1919.

Comandantul Diviziei a X-a

General Ghinescu³⁶

La 3 martie 1919, s-a primit, de la Corpul V Armată, ordinul 625, care preciza că în urma înțelegerii cu Comandamentul francez de la Odessa, un detașament format din Regimentul 39 Infanterie, un escadron din Regimentul 11 Roșiori, o baterie din Regimentul 3 Artilerie, comandat de colonelul Ioan Marcovici, să treacă Nistru și să ocupe Tiraspolul și Razdelnaia, în cooperare cu trupe franceze, de valoarea unui pluton în fiecare

---

³⁶ AMR, Jurnal de operațiuni de la 1 -31 ianuarie 1919, p. 15-16.

localitate, și o secție de tancuri, transportată de la Odessa³⁷. Comandantul acestor forțe, colonelul Ioan Marcovici, va ține permanent legătura cu generalul francez Nerel, comandantul Diviziei 30 Infanterie franceză, al cărui stat major va funcționa la Tiraspol. Misiunea va înceta, cu aprobarea generalului francez D'Anselme, la 12 aprilie 1919, când trupele române se vor retrage la Tighina³⁸.

La 6 aprilie 1919, trupele aliate (franceze, grecești și poloneze), care au acționat la Odessa, au început retragerea în Basarabia, la sud de linia Dubăsari, Chișinău, Huși, în conformitate cu ordinul M.C.G. nr. 93 din 6 aprilie 1919³⁹.

Acoperirea Nistrului pe timpul asigurării retragerii trupelor aliate s-a făcut de unitățile române care s-au găsit în lungul Nistrului, între Grigoriopol și Bugaz, în colaborare cu unități franceze din Divizia 16 Infanterie, comandate de generalul Dessort, concentrate în zona Bender.

La solicitarea generalului D'Anselme, trupele române vor fi înlocuite, de la dreapta spre stânga (de la Bugaz spre Tighina), cu următoarele excepții:

- Grănicerii au rămas pe frontieră, continuându-și îndeplinirea serviciului, în strânsă legătură cu comandamentele aliate;

- Jandarmii rurali au rămas în localitățile în care erau dispuși;

- În fiecare oraș a fost numit un ofițer superior român, cunoscător de limba franceză, comandant al pieții;

- Autoritățile administrative, Prefecții, primarii, administratorii financiari și din vamă au continuat să-și îndeplinească funcțiile în mod normal. Pe lângă Prefecții de Poliție au fost atașați agenți secreți francezi⁴⁰.

După retragerea trupelor aliate în Basarabia dispozitivul de apărare s-a asigurat astfel:

- Sectorul de nord ocupat de trupele Corpului V Armată

- Sectorul de sud, ocupat de trupe franceze, grecești și poloneze, comandat de generalul D'Anselme, cu punctul de comandă la Bolgrad.

- Linia de despărțire între cele două sectoare: Telika – Cincireni – Costești – Pogonești (est Huși)⁴¹.

³⁷ AMR, *Jurnalul de operațiuni D.10I. pe timpul de la 1-31 martie 1919*, p. 79.

³⁸ AMR, *Jurnalul de operațiuni D.10 I. pe timpul de la 1 – 30 aprilie 1919*, p. 214.

³⁹ *Ibidem*, p. 182.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 190.

⁴¹ *Ibidem*, p. 269.

Sectorul de nord era apărat de Divizia 1 Cavalerie, Divizia 9 Infanterie și Divizia 10 Infanterie. Rezerva corpului de armată era formată din Divizia 4 Infanterie, cu forțele dispuse la Iași și Chișinău.

Divizia 10 Infanterie, cu punctul de comandă la Chișinău, avea realizat, la 25 aprilie 1919, următorul dispozitiv;

- Sectorul Budiești - ocupat de Brigada 19 Infanterie, comandată de colonelul Forescu, cu punctul de comandă la Budești, având următoarea compunere: Regimentul 23 Infanterie, Regimentul 39 Infanterie (2 batalioane), divizionul 2 din Regimentul 3 Artilerie, bateria 4 din Regimentul 20 Obuziere. Efective – 2.040 puști, 68 puști mitraliere, 48 mitraliere, 12 tunuri de 75 mm, 4 obuziere de 105mm;⁴²

- Sectorul Tighina – ocupat de Brigada 20 Infanterie, comandată de generalul Șerbescu, cu punctul de comandă la Tighina, având următoarea compunere: Regimentul 33 Infanterie (2 batalioane), câte un batalion din Regimentele 38 și 39 Infanterie, câte o baterie din Regimentele 3 Artilerie și 20 Obuziere și Batalionul 10 Pionieri (o companie și o secție de telegraf). Efective – 1.440 de puști, 48 puști mitralieră, 32 mitraliere, 4 tunuri de 75 mm, 4 obuziere de 105 mm;

- Sectorul Cetatea Albă – ocupat de Brigada 10 Artilerie, comandată de colonelul Condeescu, cu punctual de comandă la Cetatea Albă, având următoarea compunere: Regimentul 38 Infanterie (2 batalioane) , un divizion din Regimentul 3 Artilerie și un escadron din Regimentul 6 Roșiori. Efective: 600 baionete, 20 puști mitralieră, 14 mitraliere, 100 de săbii, 8 tunuri de 75 mm;

- Sectorul Dunărea, comandat de colonelul Dumitru Gabur, comandantul Regimentului 20 Obuziere, cu postul de comandă la Ismail, având următoarea compunere: un batalion din Regimentul 33 Infanterie, o companie din Regimentul 38 Infanterie, o baterie de 75 mm și una de obuziere, o companie de pionieri. Efective: 480 baionete, 16 puști mitralieră, 10 mitraliere, 4 tunuri de 75mm, 2 obuziere de 150 mm.

Începând cu 26 aprilie 1919, unitățile Diviziei 10 Infanterie predau sectoarele avute în primire trupelor franceze, grecești și poloneze și se concentrează în sectorul de apărare cuprins între;

- La sud - Telika – Cincireni – Costești – Pogonești
- La nord – Vadu Roșca – Contizani – Sculeni

---

⁴² *Ibidem*, p. 247.

În perioada 2-7 mai 1919, conform ordinului nr. 730 al Grupului general Popovici, Divizia 10 Infanterie va fi înlocuită de către Divizia 4 Infanterie și se va concentra pentru refacere în raionul: Chișinău, Colonica, Mirenii, Cîrca, Pogoi, Budai, Grozești, Zimbreni, Brăilov. Punctul de comandă va fi dispus la Chișinău. Începând cu 5 mai 1919, Divizia 10 Infanterie a primit ordin să ia măsuri pentru a înăbuși o eventuală răscoală în orașul Chișinău și în zona limitrofă acestuia.

În ziua de 10 mai, începând cu ora 11.00, la cererea ministrului Ciugureanu, s-a organizat o paradă în Chișinău, organizată de Divizia 10 Infanterie. Au participat:

- Un batalion de infanterie;
- O companie din Regimentul 10 Marș;
- Un escadron de cavalerie;
- Două secții de artilerie;
- Fanfarele reunite ale Regimentelor 20 Obuziere și 23 Infanterie.

Jandarmii pedestri și rurali au asigurat ordinea. Defilarea s-a desfășurat în fața Palatului Episcopal. După defilare muzicile despărțite, între orele 16 – 20.00, au cântat în grădina publică și în grădina Sobolului. După defilare, generalul Popoviciu, mulțumește comandantului Diviziei 10 Infanterie pentru *ținuta ostășească a trupei și ofițerilor precum și pentru prea buna defilare*⁴³.

La 16 mai 1919, Divizia 10 Infanterie are următoarea grupare a forțelor:

- Brigada 19 Infanterie- comandată de colonelul Forescu, dispusă în sectorul: Telika – Nijneaja Jora – Mihailovka, având următoarea compunere: Regimentul 23 Infanterie, Regimentul 39 Infanterie (2 batalioane), un grup de artilerie (3 baterii de câmp și o baterie de artilerie grea). Efective – 2.342 puști, 124 puști mitraliere, 64 mitraliere, 12 tunuri de 75 mm, 4 obuziere de 105 mm⁴⁴;

- Brigada 20 Infanterie, comandată de generalul Șerbescu, având următoarea compunere: Regimentul 33 Infanterie (2 batalioane), Regimentele 38 (2 batalioane). Efective – 1.660 puști, 72 puști mitralieră, 32 mitraliere;

- Brigada 10 Artilerie, comandată de colonelul Condeescu, având următoarea compunere: Regimentul 3 Artilerie (două divizioane și o baterie

---

⁴³ AMR, *Jurnalul de operațiuni asupra evenimentelor și operațiunilor petrecute în timpul de la 1 - 31 mai 1919*, p. 342.

⁴⁴ AMR, *Jurnalul de operațiuni asupra evenimentelor și operațiunilor petrecute în timpul de la 1 - 30 aprilie 1919*, p. 247.

de poziție rusă de 76 mm) și Regimentul 20 obuziere (patru baterii). Efective: 24 tunuri de 75 mm, 8 obuziere de 105 mm, 4 obuziere de 152,4 mm, 2 obuziere de 150,4 mm rusești, 12 mitraliere;

- Regimentul 10 Marș - la Chișinău, efective 1.400 baionete;

- Batalionul 10 Pionieri – la Buicani;

- Escadronul divizionar – la Chișinău;

- Forțe dislocate în alte zone; Batalionul 3 din Regimentul 39 Infanterie – la Tighina, efective: 365 baionete, 18 puști mitralieră, 8 mitraliere; Batalionul 2 din Regimentul 33 Infanterie – la Ismail, efective – 313 baionete, 18 puști mitralieră, 8 mitraliere; Batalionul 2 din Regimentul 38 Infanterie – la Cetatea Albă, efective – 467 baionete, 18 puști mitraliere, 8 mitraliere;

- Servicii – Coloana 10 subzistență la Ungheni, Ambulanța divizionară la Chișinău, Spitalul Diviziei 10 Infanterie la Tighina și Brutăria de campanie la Chișinău⁴⁵.

În noaptea de 27 mai 1919, începând cu ora 03.30, s-a declanșat incursiunea bolșevică de la Bender – Tighina. Aproximativ 300 de bolșevici au forțat Nistru și, sprijiniți de bolșevicii din oraș, au pătruns în localitate. Pentru respingerea atacului bolșevic au acționat un batalion și jumătate de tiraliori algerieni și două secții de mitraliere din Batalionul 2 al Regimentului 38 Infanterie, comandat de maiorul Boly. După trei ore de luptă, bolșevicii au fost siliți să se retragă. Cei capturați au fost executați, mai puțin dezertorii români care au făcut parte din această grupare bolșevică, aceștia fiind trimiși în judecata Curții Marțiale. Pe timpul confruntării, un soldat român a fost rănit, alți 4 fiind capturați. Au fost distruse o mitralieră și au fost capturate de inamic 10 puști, 8 pumnale și 8 revolve⁴⁶.

Începând cu 8 iunie 1919, Divizia 10 Infanterie pune temporar mare parte din artileria sa la dispoziția Diviziei 5 Infanterie, care înlocuiește trupele aliate din Basarabia.

La 1 august Divizia 10 Infanterie se afla în următoarea situație:

- Comandamentul – la Chișinău;

- Brigada 19 Infanterie – dispusă în raionul Kimișeni – Vadu lui Vodă – Onicani – Girtopol Bol, având următoarea compunere: Regimentele 23 și 39

---

⁴⁵ AMR, *Jurnalul de operațiuni asupra evenimentelor și operațiunilor petrecute în timpul de la 1 – 31 mai 1919*, p. 357-360.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 385-387.

Infanterie (fiecare cu trei batalioane), o companie pionieri. Efective – 2.853 baionete, 108 puști mitralieră, 48 mitraliere;

- Brigada 20 Infanterie – dispus în raionul Chișinău - Pugoii – Cipata, având în compunere doar Regimentul 38 Infanterie (3 batalioane). Regimentul 33 Infanterie era pus la dispoziție Diviziei 5 Infanterie. Efective – 1.622 baionete, 54 puști mitraliere, 23 mitraliere.

- Batalionul 10 Pionieri – dispus la Buicani.

- Brigada 10 Artilerie – dispusă la Sinzera - Mirani, având în compunere: Regimentul 3 Artilerie (bateriile 1, 3, 7, 8, 9) și Regimentul 20 Obuziere (bateriile 1 și 4). Celelalte subunități erau puse la dispoziția Diviziei 4 Infanterie – (bateria 6 /Regimentul 3 Artilerie) și a Diviziei 5 Infanterie (bateriile 2, 4 și 5 /Regimentul 3 Artilerie și bateriile 2 și 3 /Regimentul 20 Obuziere). Efective – 20 de tunuri de 75 mm, 2 obuziere de 150 mm, 4 obuziere de 1.005 mm;

- Escadronul de cavalerie – dispus în Chișinău. Efective – 64 de săbii⁴⁷.

Conform ordinului M.C.G. nr. 30112 din 15 august 1919⁴⁸, Divizia 10 Infanterie primește ordin să se pregătească pentru a se deplasa în Dobrogea de sud.

În perioada 15-23 august s-au luat măsuri pentru înlocuirea și concentrarea tuturor forțelor diviziei aflate detașate la Diviziile 4 și 5 Infanterie. Deplasarea Diviziei 10 Infanterie - 13.896 militari, 2.511 cai și 1.113 trăsurile - se va executa în perioada 23 august – 17 septembrie 1919, cu ajutorul a 40 de garnituri militare.

În noua zonă de dislocare forțele Diviziei 10 Infanterie, se vor dispune, conform ordinului M.C.G. nr.3147 din 22.08.1919, astfel:

- Comandamentul diviziei, cu secțiile de telegrafie cu și fără fir - la Călărași;

- Comandamentul Brigăzii 19 Infanterie la Ostrov;

- Comandamentul Regimentului 23 Infanterie cu Batalioanele 2 și 3 la Călărași, Batalionul 1 la Modelu (4 km est Călărași);

- Comandamentul Regimentului 39 Infanterie cu Batalionul 1 la Ostrov, Batalioanele 2 și 3 - la Almalău;

---

⁴⁷ AMR, *Jurnalul de operațiuni asupra evenimentelor și operațiunilor care au avut loc pe timpul de la 1 – 31 august 1919*, p. 447- 448.

⁴⁸ AMR, Fond Divizia 10 Infanterie, *Jurnalul de operațiuni pe timpul de la 1–30 septembrie 1919*, p. 486- 487.

- Comandamentul Brigăzi 20 Infanterie la Cobadin;
- Comandamentul Regimentului 33 Infanterie cu Batalionul 2 la Plopeni (Cavalcar), Batalionul 1 la Negrești (Carabacă), Batalionul 3 la General Scărișoreanu (Enghez);
- Comandamentul Regimentului 38 Infanterie cu Batalionul 1 la Cobadin, Batalionul 2 și 3 la Călugăreni (Caceamac);
- Comandamentul Brigăzii 10 Artilerie la Călărași;
- Comandamentul Regimentul 3 Artilerie cu Divizionul 1 la Rosetti (10 km est Călărași), Divizionul 2 la Osmancea, Divizionul 3 la Bugeac;
- Comandamentul Regimentului 20 Obuziere cu Bateriile 1 și 4 la Călărași, Bateriile 2 și 3 la Ciocârlia (Biulbiul);
- Batalionul 10 Pionieri la Medgidia;
- Escadronul de cavalerie la Ciobănița (Ageamler);
- Centrul de Instrucție – Mircea Vodă (1 km vest Călărași);
- Ambulanța Divizionară – o secție la Cobadin și una la Călărași;
- Depozitul de subzistență și Depozitul de Muniții la Cernavoda;
- Brutăria - 2 secții la Cobadin și o secție la Ostrov⁴⁹.

Până la începutul lunii decembrie 1919, o parte din forțele Diviziei 10 Infanterie se vor deplasa în garnizoanele de dislocare la pace: Tulcea, Brăila și Călărași. Excepție fac următoarele subunități care, în perioada 3-5 decembrie 1919, vor înlocui trupele franceze din Cadrilater:

- Batalionul III din Regimentul 33 Infanterie la Bazargic,
- Batalionul II din Regimentul 23 Infanterie la Silistra,
- Batalionul I din Regimentul 23 Infanterie la Turtucaia.

Până la 21 ianuarie 1920 acestea vor fi înlocuite de unități ale Diviziei 9 Infanterie și se vor deplasa și ele în garnizoanele de dislocare la pace.

---

⁴⁹ *Ibidem*, p. 486-487.

LUPTA SUB APĂ PE DUNĂRE ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ÎN VIZIUNEA CONTRAAMIRALULUI TULCEAN IACOB BĂLAN

Comandor (r) dr. Marian MOȘNEAGU*

Abstract

Iacob Balan's participation in the naval military actions during the First World War allowed him to carry out a complex analysis of the tactics applied by the riverains during the confrontations on the Danube. In his study, The use of underwater combat means in river wars, published in series in "Military Romania", presents the strategies adopted by both Romanians and belligerents, their result, as well as the attitude towards the measures taken.

Keywords: battle, war, Danube, First World War, personality, Rear Admiral, Iacob Bălan

*

Județul Tulcea a dat României o pleiadă de marinari de elită pentru Marina Militară, Flota Comercială și de Pescuit Oceanic, printre care și patru amirali: contraamiralul Iacob Bălan (n. 20 martie 1893, Mahmudia - d. 23 noiembrie 1983, București), contraamiralul Nicolae Steriopol (n. 24 mai 1889, Tulcea - d. 1978), contraamiralul ing. Horia Traian (n. 29 ianuarie 1920, Nalbant - d.?) și contraamiralul de flotilă Eugen Ispas (n. 23 iulie 1935, Tulcea). Dintre aceștia, contraamiralul Iacob Bălan s-a remarcat și prin contribuțiile sale notabile la dezvoltarea gândirii și tacticii navale și Memoriile, publicate postum¹.

Personalitatea contraamiralului Iacob Bălan

Fiul Gherghinei și al lui Ioan Bălan, Iacob Bălan s-a născut pe 20 martie 1893, în comuna Mahmudia, județul Tulcea.

A absolvit Liceul „Spiru Haret” din Tulcea (1913), Școala Navală (15 iunie 1915), Cursul intensiv de artileriști - organizat și condus de ofițeri francezi, la Centrul de Instrucție pentru tirul antiaerian Galați (7 martie - mai 1917), Cursul de directori de tir în La Spezia, Italia (1 iunie 1927) - fiind primul

---

* Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”

¹ Iacob Bălan, *Amintiri...*, Tipografia Opanis, Tulcea, 2017.

director de tir brevetat din Marina Română - și Facultatea de Drept din cadrul Universității București (1929, diploma nr. 13786)².

A fost înaintat în gradul de sublocotenent (15 iunie 1915) și contraamiral (1 aprilie 1945).

A fost ambarcat, inițial, ca ofițer la bord pe canoniera „Siretul”, dislocată în sectorul Regiunii Dunărea de Sus. În luna aprilie 1916 a fost detașat la Sectorul Fluvial Zimnicea de unde, în august 1916, a fost mutat observator la bateriile „Elisabeta”, dispuse în fața Turtucaiei, între km 433 și 434.

La 26 august 1916 a revenit pe „Siretul”, în a doua parte a lunii decembrie 1916 preluând comanda canonierei.

În cursul lunii ianuarie 1917 a fost mutat pe monitorul „Lascăr Catargiu”. După revenirea pe „Catargiu” la finalizarea cursului de artileriști, timp de aproape șase luni, a îndeplinit misiunea de observator pe timpul tragerilor efectuate de navă în zona Tulcei.

La începutul lunii iulie 1917 a fost desemnat observator aerian la bordul unui balon, agățat de remorcherul „Lori”. În perioada decembrie 1917 - iulie 1918 a fost detașat la Centrul de Instrucție Recruți Huși, unde s-a ocupat de instrucția unui batalion de recruți ai Marinei.

Din iulie 1918 s-a aflat la Chilia Veche, pe monitorul „Lascăr Catargiu”.

După încheierea Primului Război Mondial a îndeplinit funcția de comandant militar al portului Călărași. La 1 octombrie 1919 a fost numit comandant al unei secții de șleपुरi armate din cadrul Escadrilei de Șleपुरi Armate.

La începutul anului de învățământ 1920-1921 a fost numit profesor și comandant al Plutonului Trupe la Școlile Marinei.

În ordinea de bătaie pe anul 1921-1922 a fost încadrat șef al Serviciului Artilerie la comandamentul Diviziei de Dunăre. Timp de un an a fost comandant al Școlii Medii Tehnice de Electromecanici, în anul de învățământ 1923-1924 revenind ca profesor la Școlile Marinei, unde a predat Cursul de Artilerie și pe cel de Electricitate.

În 1925 a preluat comanda Grupului de Torpiloare Dezarmate din cadrul Forțelor Navale Maritime și al torpilorului „Zmeul”. Ulterior a fost repartizat, pentru stagiu, ca specialist de artilerie, pe distrugătorul „Mărăști” și la Inspectoratul General al Marinei. În vara anului 1927 a fost numit comandant

---

² Marian Moșneagu, *Dicționarul marinarilor români*, Editura Militară, București, 2008, p.47. 164

secund al distrugătorului „Mărăști”. În toamna anului 1929 a fost mutat șef la Serviciului Artilerie al Comandamentului Diviziei de Mare.

La 1 noiembrie 1931 a devenit subdirector la Administrația Comercială a Stabilimentelor Industriale ale Marinei Militare (A.S.I.M.), iar între anii 1932 și 1935 a activat, din nou, ca șef al Serviciului Artilerie în cadrul Comandamentului Diviziei de Dunăre.

În anul de instrucție 1935-1936 a revenit ca subdirector al Arsenalului Marinei, ulterior fiind numit la comanda distrugătorului „Regele Ferdinand”, comandantul Forțelor Navale Maritime, contraamiralul Victor Schmidt, apreciindu-l elogios: *Este un ofițer de mare valoare și excelent comandant de distrugător, înzestrat cu inteligență vie, putere de muncă remarcabilă, energic, conștiincios și priceput.*

La 1 octombrie 1938 a devenit șef al statului-major al Comandamentului Litoralului Maritim, iar în primăvara anului 1939 șef al Direcției Construcții Navale din Ministerul Aerului și Marinei.

În perioada 1940-1941 a fost numit șef de stat-major al Marinei, iar în anul 1942 comandant al Grupului de Monitoare.

După desființarea Ministerului Aerului și Marinei a fost numit comandant al A.S.I.M.

La 1 aprilie 1945 a fost numit secretar general al Subsecretariatului de Stat al Marinei, funcție pe care a îndeplinit-o *cu aceeași pricepere, cu mult tact, cu conștiinciozitate și muncă neobosită.*

Pe 9 august 1946 a fost trecut în poziția ”disponibil”.

A fost membru al Ligii Navale Române, Societății Române de Geografie, Asociației Române de Drept Internațional și al Curții Superioare de Prize Maritime.

A publicat broșura *Manevra torpiloarelor* și numeroase articole, studii și conferințe pe teme legate de artileria navală, drept maritim, arme sub apă în „Natura” (*Busola giroscopică, Perfecționări în conducerea tirului naval, Cercetări științifice în Marina Militară, Haloul, un fenomen ceresc interesant, Marea Sargaselor*), în „România Militară” (*Armata nouă, Societatea Națiunilor și pacea, Arămirea tunurilor, Criză în tirul antiaerian, Este criză în tirul A.A., Mijloace de luptă sub apă pe Dunăre*), în „Revista Marinei” (*Tragedia submarinului italian F 14, Proiectoare și proiectile iluminante în tirul naval de noapte*), în „Marea Noastră” (*Concluziuni practice rezultate din manevrele aeronavale franceze și engleze*), în „Revista Aeronauticii și

Marinei” (*Disparația flotelor. Răspuns la o teorie de supremație absolută a aviației*) ș.a.

Pe 19 iulie 1930 s-a căsătorit, la Galați, cu Florica-Maricela Gârbea cu care a avut trei băieți: Constantin-Traian (n. 9 mai 1931), Șerban (n. 9 ianuarie 1933) și Florin (n. 12 mai 1936).

S-a stins din viață pe 23 noiembrie 1983, la București³.

Războiul austro-ungaro-sârb

Studiul intitulat *Întrebuințarea mijloacelor de luptă sub apă în războaiele fluviale*⁴, publicat, în serial, de căpitan-comandorul Iacob Bălan în anul 1938, din care reproducem, în rezumat, doar aspectele concrete legate de desfășurarea confruntărilor navale pe Dunăre în timpul Primului Război Mondial, sintetizează cele mai interesante concluzii privind evoluția tacticii navale, multe dintre aceste învățăminte contribuind decisiv la fundamentarea evoluției ulterioare a politicii navale a țărilor riverane, în general, și a României, în special.

„Bicefala Monarhie Austro-Ungară avea completa stăpânire a Dunării, având cea mai puternică flotilă fluvială care plutea pe apele vreunui fluviu. Din primele zile ale războiului, întunecate monitoare ale Austro-Ungariei seamănă groaza în populația de pe malurile Savei și ale Dunării și legende fantastice încep să se întindă până în inima Serbiei. Acei «draci mici și negri» aveau puteri supranaturale. Pentru a aduce aceste mijloace la justa lor valoare, a fost nevoie ca, din primele luni ale războiului, să se scoată la Belgrad o broșură intitulată «Monitorul în chipuri și imagini», în care se făcea descrierea monitoarelor și se arăta modul lor de luptă»⁵.

Acestor mașini plutitoare de război sârbii nu aveau să le opună decât câteva baterii de câmp și baraje de mine. Mai târziu intervin marii aliați, Rusia, Franța și Anglia, care aduc câteva tunuri de calibru mai mare, câteva torpile și un material mai numeros de mine. Dar nici torpilele și nici minele

---

³ Marian Moșneagu, *Amiralii României. Dicționar enciclopedic*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2017, p. 49-51.

⁴ I. Bălan, *Întrebuințarea mijloacelor de luptă sub apă în războaiele fluviale*, în „România Militară”, feb.-apr. 1938.

⁵ Pentru detalii, vezi *Flotila de Dunăre austro-ungară, principalul adversar pe apă al Marinei Militare Române*, în Nicolae C. Petrescu, *Marina Militară Română în Războiul pentru Întregirea României*, Editura și Tipografia Europroduct, Pitești, 2004, p. 14-22.

nu corespundeau noilor condiții speciale de la fluviu. Tehnicienii care însoțeau materialul se văd dezorientați în fața noilor probleme ce întâlnesc și ajutorul sosit este departe de a da rezultatul dorit.

Anul 1915 găsește războiul pe Dunăre în plină activitate. Penuria de materiale în Turcia ajunsese la apogeu. Cu toate barajele și artileria de pe Dunăre, "Centralii" se decid să forțeze trecerea și la 30 martie, noaptea, trimit la vale vaporul «Belgrad», încărcat cu muniții. Noaptea întunecoasă îl protejează de artileria inamică dar, când ajunge la Vinka, vaporul «Belgrad» lovește o mină. Artileria sârbă, de pe mal, alarmată, deschide și ea focul. Acest eșec a închis Centralilor orice speranță de a mai putea forța trecerea pe Dunăre.

Este demn de remarcat că Aliații au încercat și metoda barajelor false, care a avut efect în Marea Nordului, dar care pe Dunăre nu a dat rezultate, ghicindu-li-se natura lor.

Prin venirea verii, apele încep să scadă și minele rămân la suprafață. Faptul acesta dă posibilitatea austro-ungarilor să identifice ușor barajele și ei reușesc să distrugă multe baraje de pe Sava, fie prin împușcarea minelor, fie prin dezactivarea lor, pentru a se servi de ele mai târziu. Această din urmă operație i-a costat grele pierderi de material și mai ales în oameni, din cauza exploziei minelor.

Intrarea bulgarilor în acțiune este de un mare ajutor Centralilor pentru a înfrânge rezistența eroică a sârbilor. Cu venirea lui octombrie 1915 începe marea ofensivă concentrică contra sârbilor. La 4 octombrie grupul de dragaj începe curățirea câmpurilor de mine din jurul Belgradului, punctul inițial al operațiunilor. După cum se știe, monitoarele austro-ungare au avut un rol decisiv la ocuparea Belgradului de către Centrali.

După căderea Belgradului, sârbii au fost împinși spre interior, astfel că Dunărea a fost eliberată. Pentru începerea transporturilor pe Dunăre era însă nevoie ca ea să fie curățită de mine, cel puțin până la granița bulgară.

Concluzii asupra războiului austro-ungaro-sârb

Pe Dunărea de Sus, unde apele fluviului variază repede și cu mare diferență de nivel, barajele de mine își pierdeau mult din eficacitatea lor, fie că ieșeau la suprafață și puteau fi dragate sau distruse, și chiar evitate, fie că din cauza apelor mari, rămâneau sub calajul normal al navelor de fluviu, devenind inofensive. A trebuit ca aceste baraje să fie de mai multe ori completate sau schimbate.

În lupta de la Belgrad s-a constatat că focul artileriei poate dăuna unui baraj de mine, dar nu e de admis ca artileria să poată face un baraj inofensiv, căci ar trebui o prea mare cantitate de muniții și nu toate minele pot fi explodate prin foc de artilerie.

În afară de cele două tentative de atac cu torpila, executate de șalupele engleze, unul contra monitoarelor, la Zemun, și altul contra unei vedete, nu se mai cunosc alte lansări, deși s-au găsit mai multe baterii lanstorpilor. Credem că eșecul celor două lansări este datorat lipsei de experiență a personalului torpilor englez de a lansa pe fluviu și mai ales procedeuului de atac individual, în loc să atace în masă, așa cum au procedat rușii la 1877.

Prezența șalupelor torpiloare a avut însă un efect indirect, nu de mică importanță, căci la atacul Belgradului, austro-ungarii, în loc să ducă șalupele și vedetele în sprijinul direct al infanteriei ce rămăsese izolată din cauza ceții sub poalele înălțimilor de la Belgrad, țin aceste nave ușoare în gardă, pentru ca șalupele torpiloare să nu atace monitoarele, și trimit monitoarele să susțină infanteria.

Apariția primei mine de derivă, deși alcătuită în mod rudimentar, alarmează pe austro-ungari, făcându-i mult mai precauți în utilizarea navelor, și-i silesc să pună navelor plase în prova.

Barajele de mine au fost cele care au oprit încercarea de a trimite un transport de muniții, prin vaporul "Belgrad", deși din cauza întunericii ar fi scăpat de focul artileriei. Prin urmare, minele au fost acelea care au interzis complet circulația pe Dunăre.

Războiul contra minelor a fost îngreunat și de faptul că trupele austro-ungare ce luptau pe frontul fluvial nu erau obișnuite cu noile mijloace de luptă pe fluviu. Fie că aceste trupe rămâneau pasive când inamicul făcea baraje, fie că, atunci când erau mai vigilente, trăgeau în propriile nave patrulare sau în navele dragoare ce căutau să curețe apele pentru a da posibilitatea monitoarelor să acționeze, dând alarma la inamic.

Pentru a se evita asemenea neajunsuri ce pot avea urmări destul de grave, este necesar ca, în lungul Dunării, marina să aibă posturi de observație care să o ajute în întreprinderea acțiunilor sale.

Războiul austro-ungaro-român

Flotila de Dunăre română era cu mult inferioară celei austro-ungare și România trebuia să completeze această inferioritate prin o bună organizare a malurilor sale fluviale și prin organizarea apărării sale sub apă. Mijloacele ei

de luptă sub apă erau grupate într-o unitate denumită Apărările sub Apă, cu nava-cazarmă „Ștefan cel Mare”, mai multe pontoane de baraj, șalupe, bărci și remorchere proprii și rechiziționate. Mai avea Apărarea sub Apă trei proiectoare și câteva mici tunuri pentru debarcare.

Ofițerii acestei unități erau specializați pe lungă durată și efectuau tot felul de experiențe pentru îmbunătățirea materialului ce-l aveau și pentru adaptarea de noi materiale. Încă din primăvara lui 1915 se fac experiențe de construire a unor aparate de dragaj, încercare ce nu dă rezultate. Concomitent se fac încercări cu plase pentru stăvilare, încercare ce duce la bune rezultate, plase ce s-au întrebuințat în timpul războiului. Unitatea are un șlep special pentru aceste materiale.

În iunie 1915 Apărarea sub Apă, compusă din „Ștefan cel Mare”, patru pontoane de baraj, două șalupe tip „Rândunica”, vaporășul „Prut”, remorcherele N.F.R. „Petru Rareș”, „Gherdap”, precum și șlepu de materiale N.F.R. 406, pleacă spre Turnu Severin. La Ostrovul Mare mai găsesc două șlepuri cu materiale și două macarale ridicătoare. În drumul spre Turnu Severin, o secție a Apărării sub Apă rămâne la Balta Verde, după Ostrovul Mare, unde se lucrează la perfecționările plaselor pentru stăvilare. Restul unității avea misiunea ca, deocamdată, să asigure navigația contra minelor ce se desprindeau din barajele rusești, de la Gura Văii și de mai sus. Se fac stăvilare din plase înaintea navelor ce staționau la Turnu Severin. Aceste stăvilare acopereau jumătate din Dunăre, dinspre malul românesc, și în ele s-au găsit multe mine rusești care, din cauza curentului puternic, rupeau parâma de ancorare chiar de la ancoră.

Navele care circulau între Turnu Severin și Calafat erau prevăzute cu plase paramine în prova și, de multe ori, precedate de șalupe tip „Vedea”, prevăzute și ele cu plase.

Materialul român pentru apărarea sub apă a Dunării

Deși stat fluvial, România nu dispunea de un material de mine adecvat situației sale. România dispunea doar de 560 mine Hertz și 100 mine de mare, Lernet și Sautter Harlé. Mai aveau 41 torpile Whitehead și Schwartzkopf, date toate la Dunăre.

Mine de derivă nu avea România și de aceea a făcut apel la personalul din marină ca să creeze o mină de curent corespunzătoare nevoilor de la fluviu. Modelele propuse au fost mai multe, dar din ele s-au ales și premiat două tipuri: mina Rădulescu și mina Visloschi. Din primul model s-au fabricat

2.000 de exemplare, iar din al doilea numai 500. Aceste mine au fost trimise în susul Dunării, creându-se diferite stațiuni de lansat mine de curent. Mai târziu s-a văzut că nevoia mare, în lungul Dunării, nu era în mine de curent, ci în mine de baraj și de aceea s-a recurs la paleativul ca minele de curent să fie întrebuințate și ca mine de baraj. Cu aceste mine s-au făcut toate barajele din susul Dunării. Minele speciale de fluviu aduse de ruși, denumite „mine-pește” (din cauza formei lor), erau tot așa de periculoase și manipularea lor cerea o foarte mare atenție.

Dintre minele de baraj utilizate de români, numai minele Sautter Harlé aveau ancorarea automată, dar aveau alte proprietăți care le făceau improprii pentru fluviu.

După înfrângerea Serbiei, România se hotărâște să închidă Dunărea cu baraje, mai jos de frontiera sa cu Bulgaria. În cursul anului 1915 se face un baraj în dreptul Ostrovului Cârnic. Din cauza depunerilor, minele sunt trase la fund și ele trebuie des schimbate, căci altfel s-ar fi pierdut tot stocul de mine înainte chiar ca România să intre în război. Cablurile de siguranță erau putrezite, din cauza șederii îndelungate în apă, și scoaterea minelor prezenta pericol. Când monitoarele austriece au coborât la Rusciuc, întregul baraj a fost refăcut astfel că declararea războiului găsește Dunărea complet închisă. Ultimul baraj era făcut pe trei linii.

Situația fluvială a României

România își impusese o atitudine defensivă pe frontul fluvial. Avea să se apere de o flotilă mult superioară flotilei sale, dar care la data declarării războiului să găsea divizată în lungul Dunării, cu baza principală în Canalul Belina, după Ostrovul Persina, în dreptul Zimnicei. Parte din navele austro-ungare se găseau la Rusciuc, aproape de frontiera României, și un monitor cu două vedete făceau continuu de gardă chiar la frontieră.

La 5-18 august 1916, când atitudinea României devenise evident ostilă, navele austro-ungare ce făceau de gardă după Ostrovul Becheru s-au acoperit cu un baraj de fund, susținut de o baterie de câmp de la Rahovo. Un alt baraj la Tabanu, în fața Gostinului, acoperea baza de la Rusciuc.

România avea inițiativa atacului, avantaj foarte mare în favoarea ei. Din instalațiile de mine și torpile ce s-au făcut în susul Dunării se pot enumera: o stație de mine și o baterie de torpile la Turnu Severin, o stație de mine la Corabia, o stațiune de mine la Zimnicea, o stație de mine și o baterie de torpile în Ostrovul Mocanu – Gostin, o secție mobilă de mine la Giurgiu, o

stațiune de mine și o baterie lanstorpilor la Greaca, barajele de la Turtucaia și o baterie lanstorpilor în fața Turtucaiei.

România nu a putut aduna mijloacele necesare cu care să poată distruge flota austro-ungară adăpostită acolo cu tot materialul adunat pentru operațiunile contra României. Dacă România ar fi avut mijloacele necesare cu care să distrugă flota austro-ungară de la Persina, multe lucruri s-ar fi schimbat. Operațiunile de la Flămânda ar fi mers rapid și n-ar fi fost întrerupte. Mersul operațiunilor la Sud puteau să ia altă întorsătură. De asemenea, nu se știe și dacă trecerea inamică de la Zimnicea ar fi avut aceeași reușită. Este posibil ca distrugerea flotei austro-ungare să fi schimbat întregul mers al operațiunilor din România⁶.

Continuarea luptelor în Dobrogea

După retragerea de la Flămânda, forțele inamice din Dobrogea capătă o vădită superioritate și reiau ofensiva. Frontul de la Rasova este rupt și se stabilește un nou front la Sud de Cernavodă. Flota română reușește să impună respect inamicului și frontul nu cedează la Dunăre dar, spre Mare, este mult împins, încât la un moment dat a fost temerea că frontul va fi rupt la mijloc și forțele româno-ruse de la flancul drept vor fi aruncate în Dunăre. Apărea viziunea unei noi Turtucaie. Flota română primește ordin să facă toate sacrificiile pentru a împiedica un astfel de dezastru.

Se mai dă ordin flotei să distrugă podul de la Cernavodă pentru ca, pe calea lui, inamicul să nu poată pătrunde în Muntenia și, apoi, direct spre Capitală. Ordinul fiind dat tardiv, nu se poate face nimic contra podului de pe Dunărea mare. Cele câteva traverse rupte nu constituiau o stricăciune prea importantă. Se dispune atunci ca să se distrugă podul de pe Ezer și, în special, podul de peste Borcea, care nu putea fi refăcut așa de ușor.

Încercările făcute de Serviciul de Geniu nu dau nici un rezultat și se face apel la secția de mine de pe lângă flotă. Cu ajutorul unor mine Hertz podul de peste Borcea este rupt în mai multe locuri și o parte din el cade în apă, închizând și trecerea prin canal pentru nave de un tonaj mai mare, astfel monitoarele nu mai pot trece la deal.

---

⁶ Vezi și Constantin Pogonatu, *Operațiunile Marinei în ultimul război*, în „Anuarul Marinei”, 1925, p. 62-82.

În timpul operațiunilor de la vale de Rasova erau temeri că flota inamică va coborî Dunărea și, intrând pe Borcea, să întoarcă flancul drept româno-rus. De aceea se dă ordin să se bareze intrarea de sus a Borcei, canalul "La Tonea" și Stelnica. În timpul luptelor de la Cernavodă flota dispune să se facă un baraj de 55 mine Hertz, în dreptul Cochirlenilor.

Flancul drept al forțelor româno-ruse trebuind să fie retras în grabă spre a nu fi tăiat de restul frontului, flota română îi asigură retragerea prin rămânerea în urmă și baterea spatelui inamic și a liniilor sale de comunicație, dând posibilitatea trupelor amice să se retragă la Nord de Hârșova și să se fixeze solid pe poziții. Inamicul fiind apoi silit să-și retragă frontul la Dunăre, flota română ocupă Hârșova și frontul se stabilizează la Topalu.

Rușii schimbă generalul comandant al forțelor lor din Dobrogea și se decid să reia ofensiva. În acest scop cer tot concursul flotei române. Monitoarele române bombardează puternic flancul stâng inamic și fac dese incursiuni în spatele frontului, întinzând acțiunea lor până mai sus de Cernavodă. Aceste acțiuni silesc pe bulgari să retragă flancul de la Dunăre și comandantul armatelor germano-bulgare cere sprijinul flotei austro-ungare prin următoarea telegramă: «Aripa stângă a Armatei a III-a bulgară este puternic atacată de monitoarele române. Se va detașa imediat o secție de mine la Medgidia. Cazarea este asigurată».

Minele de curent au adus mare îngrijorare în flota româno-rusă, mai ales că la Vadul Oii era un pod românesc pe pontoane și la Piuia Pietrei veneau vase de mare, rusești, care debarcau trupe și material. Pentru a se feri atât podul cât și navele de a fi lovite de minele de derivă, comandantul flotei române dispune ca secția de mine-stăvilare să facă un stăvilar în tot largul Dunării. Tot din cauza acestor mine, monitoarele nu mai trec în spatele frontului inamic.

Inamicul reușește să-și completeze și barajul, în seara zilei de 8/21 noiembrie, și astfel să închidă Dunărea la Boascic și credea spatele flancului său asigurat contra acțiunii directe a monitoarelor dar, se temea că monitoarele române să nu urce brațul Borcea și, ieșind în Dunăre, să atace frontul pe la spate. Pentru a înlătura o astfel de eventualitate ei construiesc un baraj de mine în Dunăre, puțin mai jos de gura de sus a Borcei, la Silistra. Din lipsă de ambarcațiuni, barajul se face cu luntre turcești și sub schimbul de focuri de pe ambele maluri. Ofensiva româno-rusă din Dobrogea eșuează și trupele aliate sunt silit să se retragă. Forțele române având grave pierderi

sunt retrase complet din Dobrogea. Flota rusă iese și ea din formația română și se separă⁷. În tot timpul retragerii, flota română intră pe brațul Măcin și susține flancul armatei ruse.

Cum navele ce se găseau la Sulina nu erau de ajuns de apărate și pentru a nu face brațul Sulina impracticabil pentru navigație, românii obțin de la ruși câteva mine de fund și în luna august închid acest braț cu un baraj de fund pe două linii, la Mila 28 și 182. Este *primul și singurul baraj de fund făcut de români*. Minele au fost date de ruși fără posturile de observație și de aprindere și aceste posturi au fost improvizate de români. Posturi înaintate de sentinele erau instalate pentru a anunța venirea navelor inamice.

Centralii plănuind o ofensivă între Siret și Prut, pentru a întoarce frontul româno-rus de pe Siret și din Carpați, flota austro-ungară are ordin să se pregătească pentru a ataca Galații. Era deci necesar să se facă un drum în barajul propriu de la vale de Brăila și în barajul român de la Chiciu. În seara zilei de 25 iulie (7 august) două plutoane de pioneri sunt debarcate, cu ajutorul flotei, în flancul rușilor și, surprinzându-i, îi aruncă înapoi. O secție de dragaj poate astfel să deschidă, prin barajul român, un drum lat de 200 metri. Românii luând inițiativa, prin ofensiva de la Mărăști, atacul Galaților de către flota austro-ungară nu mai are loc.

Armata rusă intrând în completă dezorganizare din cauza revoluției, situația României devine critică. Armata română se simte acum amenințată și de la spate. De la un moment la altul se așteaptă ca trupele ruse, în debandadă, să atace orașele noastre. Se ajunge astfel la lupta dintre trupele române de la Galați și cele ruse care, întorcându-se de pe front, voiau să atace acest oraș. Această luptă are loc în ziua de 7/20 ianuarie 1918 și vedetele aflate la Galați concură în mod hotărâtor la succesul trupelor române. Înaintând până la gura Siretului, vedetele atacă trupele ruse în flanc. Vedetele se află însă deasupra barajului de fund rus și se spune că un sergent de origine basarabeană a tăiat cablul conductor, toate eforturile rușilor de a face să explodeze barajul au rămas zadarnice.

Conflictul dintre forțele rusești și cele românești se întinde și în lungul Dunării, spre Mare. Forțele navale rusești retrăgându-se spre Vâlcov, iar cele

---

⁷ Pentru detalii vezi și Denis Kozlov, *Flota rusă în campania românească, 1916-1917*, București, Editura Mica Valahie, 2017.

române rămânând spre Chilia, aceasta din urmă fac două baraje de 26 mine Hertz la km 34½ pentru a opri întoarcerea celor dintâi. În timpul executării acestor baraje remorcherul și pontonul de baraj au fost ținute sub un foc viu de infanterie de către un detașament rus din ostrovul Iarmacov. Pe când se făcea barajul, o mină face explozie, dar fără să facă victime⁸.

La 27 ianuarie - 9 februarie 1918 Centralii încheie pacea separată cu Ucraina. Românii sunt nevoiți să încheie și ei, mai întâi un armistițiu și apoi pacea de la Bufta⁹. Puterile Centrale, ducând mare lipsă de alimente, sunt grăbiți să le aducă din Ucraina. Calea cea mai lesnicioasă și cu capacitatea cea mai mare pentru transporturi era calea Mării și apoi pe Dunăre până la Budapesta, Viena și chiar până în Germania. Atât Marea cât și Dunărea aveau însă numeroase baraje ce trebuiau ridicate și operația de curățire trebuia să înceapă cu cele din Dunăre. Primele baraje ce trebuiau ridicate erau cele de la Ghiciu. Neavând nici un răspuns scris de la români la intervenția ce făcuseră, austro-ungarii trimit la 24 februarie (9 martie) o delegație la Galați care ia contact cu autoritățile de marină române. În urma acestor tratative, românii își rezervă dreptul de a ridica ei barajele proprii și pe cele rusești, iar în acest scop aduc de la Chilia o secție de mine. Această formație ia în primire și vasul rus «Odessa», care avea pe el 22 mine.

Concluzii asupra Marelui Război

În ceea ce privește rolul jucat de armele sub apă în acest război este evident faptul că atât materialul și, în bună parte, și personalul au fost de altă origine și numai adaptate condițiilor speciale de luptă de pe fluviu. Astfel torpila a dat greș în războiul fluvial și ar trebui să o eliminăm pentru viitor de pe acest teatru de luptă. Cu o torpilă simplificată și adaptată condițiilor de la fluviu, și mai ales cu un personal bine antrenat pe diferitele regiuni ale fluviului, rezultatul ar putea fi cu totul altul.

Minele derivante au gonit monitoarele austro-ungare ca să nu se țină în flancul armatelor sârbești de pe Sava; tot ele le-au gonit și a doua oară de la Flămânda în baza lor de la Rusciuc și tot minele derivante au silit monitoarele române să se retragă de la Topalu, la adăpostul stăvilarelor de la

---

⁸ Pentru detalii vezi „Năravuri moscovite”, în Comandor Virgil Alexandru Dragalina, *Escadrila de Nistru*, Editura Militară, București, 2011, p. 250-257.

⁹ Nicolae Ciachir, *Istoria relațiilor internaționale de la Pacea Westfalică (1648) până în contemporaneitate (1947)*, Editura Oscar Print, București, 1998, p. 240-241.

Hârșova, și le-au împiedicat să mai facă incursiuni în spatele flancului bulgar, căruia îi făceau atâta rău. Dacă ne mai gândim că la estacade și poduri efectul lor este de necontestat (și la Flămânda, noi am făcut această experiență), rezultă că acest mijloc de luptă nu numai că trebuie neglijat, ci trebuie studiat în detaliu și perfecționat pentru a putea obține tot randamentul de la el.

Minele de baraj au dat și ele rezultate nu tocmai concludente. Pentru a se putea trage concluzii precise asupra efectelor avute de cele peste 30 de baraje ce s-au făcut pe Dunăre, ar trebui să se studieze în detaliu condițiile în care s-a făcut fiecare baraj și scopul cu care s-a făcut. La începutul războiului, monitoarele austro-ungare trec fără prea multă teamă prin barajele sârbești (se spune că au trecut de 8 ori), până ce pierd monitorul „Temeș”. Această pierdere îi face însă foarte circumspecți și nu mai sunt în stare să se țină cu monitoarele la înălțimea frontului de la uscat, ce avansa, pe Sava, spre Belgrad.

Centralii, având o industrie foarte dezvoltată, au și procedat la o construcție masivă de noi și puternice monitoare cu care puteau înlocui eventualele pierderi.

Tot barajele au fost acele care au oprit cu desăvârșire traficul pe Dunăre și au împiedicat pe Centrali să aprovizioneze pe turci cu muniții, lipsă ce putea să le fie fatală.

Pe de altă parte, această interdicție a comunicației pe Dunăre determină pe Centrali ca să cucerească Belgradul, spre a deschide drumul spre Bulgaria. În lupta contra Belgradului, monitoarele nu pot întoarce flancul armatelor de pe Dunăre, tot din cauza barajelor. Chiar după ce Belgradul cade și sârbii sunt alungați de la Dunăre, transportul de muniții tot nu se poate face până ce Dunărea nu este curățită de mine.

Dacă trecem la războiul cu România, monitoarele austro-ungare trec de mai multe ori prin barajele de mine improvizate, cu care românii au voit să închidă Dunărea între Persina și Rusciuc. Ele rămân totuși neputincioase în fața barajelor de la Turtucaia, chiar după ce acest punct întărit cade în mâinile lor, și nu cutează să înceapă dragajul decât după ce și Oltenița este ocupată de ei. Insuccesul de a distruge flota austro-ungară ce se afla îngrămădită în adăpostul de la Persina, este o dovadă în plus că România nu era pregătită pentru lupta ce trebuia să o ducă în lungul Dunării.

Barajele de fund nu au avut nici ele nici un efect dar, nu trebuie să uităm că ele se fac numai pentru a opri o flotă inamică să treacă în spatele frontului sau dincolo de o anumită linie. Dacă flota nu are curajul să întreprindă o

astfel de acțiune tocmai de teama barajului, înseamnă că scopul acestui baraj este atins.

O mențiune specială merită estacadele care au fost atât de eficace în menținerea barajelor de la Turtucaia, operă cu care noi putem să ne mândrim cu drept cuvânt.

Stăvilarele născute și perfecționate în timpul războiului pot fi considerate că au dat depline rezultate. Și aici concepția românească a fost încununată de succes. Stăvilarele au însă nevoie de o continuă supraveghere și îngrijire pentru a fi curățite și reparate. Plasele ce s-au pus în prova navelor încetinesc foarte mult mersul navelor.

Dragajul fluvial

Românii, fiind continuu în defensivă, nu au avut ocazia să se servească prea mult de dragaj. Prin venirea misiunilor franceze în țară, misiunea de marină a adus și materialul de dragaj ce a fost adoptat de marină română.

Considerații generale asupra mijloacelor de luptă sub apă în războaiele fluviale

Ideea generală ce se desprinde este că mijloacele de luptă sub apă au fost aproape întotdeauna sau improvizate în cursul războiului, sau împrumutate de la mare și utilizate în condiții cu totul diferite decât cele de unde au venit.

Facerea tuturor barajelor a fost susținută de puternice mijloace de luptă de pe uscat și apă și ele au fost continuu sprijinite de suficiente mijloace ca să nu poată fi distruse de inamic.

Materialul de mine și torpile a făcut mari progrese în ce privește calitatea, datorită și marilor progrese ale științei.

Războiul mondial a adus și reacțiunea contra armelor sub apă, adică stăvilarul și dragajul.

Ca o caracteristică a marelui război, trebuie să cităm și tentativa rusă de a utiliza un minuscul submarin pentru a ataca monitoarele austro-ungare de la Brăila. Submarinul a fost adus la Reni dar, din câte știm, nu a făcut nici o încercare de atac”¹⁰.

---

¹⁰ Ca lucrări de referință, alături de cea a comandoului Nicolae C. Petrescu, semnalăm ca incontestabile repere istoriografice în domeniu și Raymond Stănescu, Cristian Crăciunoiu, *Marina Română în Primul Război Mondial (1916-1918)*, Editura Modelism, București, 2000, respectiv Comandor dr. Marian Sârbu, *Marina Română în Primul Război Mondial 1914-1918*, Editura Academiei Navale „Mircea cel Bătrân”, Constanța, 2002.

UNITĂȚI MILITARE ȘI OFIȚERI TULCENI DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL DECORAȚI CU ORDINUL “MIHAI VITEAZUL”

Daniela Stănică*

Abstract

The decoration system was set up at the end of the nineteenth century as a set of signs that rewarded those who distinguished themselves by their deeds and merits. A special category in this system was represented by the decorations of war.

At the entrance of Romania into the First World War, King Ferdinand I promulgated the High Decree no. 2968/ 26.09.1916 which established the War Order "Mihai Viteazul", organized on three classes, order which became the most important distinction that could be given to the officers for acts of heroism.

In the First World War to the Romanian Army's victory also contributed: the Regiment Tulcea no. 33, which was born on April 1st, 1888, and was a core of the infantry battalion (dorobanți) set up in Constanta on March 20th, 1884 and the 73rd Infantry Regiment, constituted on August 14/27, 1916, by mobilizing the infantry units and subunits of the recruiting circle Tulcea.

The Tulcea military units fought both on the front of Dobrudja and on the Moldavian front and distinguished themselves by special military deeds rewarded by orders and medals granted by King Ferdinand I, such as: the battle flag of Regiment 33 decorated with the Order "Mihai Viteazul" 3rd Class, the Order "Steaua României cu Spade", ribbon of Military Virtue.

The Order "Mihai Viteazul" was one of the rarest and most prestigious decorations during the First World War, representing a true symbol of heroism and command capacity of the Romanian officers.

Keywords: decoration, the order "Mihai Viteazul", regiment

*

Ordinele, medaliile și alte însemne militare au fost acordate mai ales cu prilejul unor evenimente cruciale din istoria modernă și contemporană a țării. La sfârșitul secolului al XIX-lea a fost înființat sistemul de decorații, ca un ansamblu de însemne ce se confereau ca răsplată celor ce se distingeau prin fapte și merite deosebite. O categoria aparte în acest sistem l-au reprezentat decorațiile de război.

Regimentul 33 Dorobanți. În baza experienței dobândite în Războiul de Independență, factorii de decizie politici și-au concentrate preocupările în domeniul apărării, inițiind ample dezbateri publice pentru elaborarea politicii militare.

În 1884, prin Înaltul Decret nr. 963 din 20 martie 1884, se înființează, la Constanța, un batalion de dorobanți care va constitui nucleul din care va lua naștere, la 1 aprilie 1888, Regimentul 33 Dorobanți¹.

În exercițiul financiar 1888-1889 guvernul liberal condus de I.C. Brătianu prevăzuse înființarea unui regiment de dorobanți în Dobrogea, drept pentru care ministrul de Război, generalul adjutant Barezzi, se adresează regelui cu următorul raport²: *În baza legii bugetare pe exercițiul financiar 1888-1889 prevăzându-se înființarea unui regiment de dorobanți în Dobrogea, în locul unui batalion ce exista până acum, cu cel mai profund respect, vă rog pe Maiestatea Voastră să binevoiască a semna alăturatul proiect de decret relativ la înființarea acestui regiment, care se va constitui pe ziua de 1 aprilie 1888*".

În urma acestui raport, regele semnează următorul Înalt Decret:

„Decret:

Nr. 824

CAROL I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională rege al României.

La toți de față și viitori, sănătate!

Asupra raportului ministrului nostru secretar de stat la Departamentul de resbel sub N-7-5181

Am decretat și decretăm:

---

* profesor istorie Liceul Teoretic "Ion Creangă" Tulcea

¹ Este vorba de un batalion de dorobanți și nu de „Regimentul 33 Dorobanți” compus din două batalioane, cum în mod eronat apare în *Istoria infanteriei romane*, vol. 2, p. 19. Vezi și C. Scurtu, *Regimentele 33 și 34 infanterie dobrogene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului XX*, în *Tulcea 1878-1948. Memoria unui oraș/ coord. D. Flaut, M. Iacob, D. Paraschiv/ Brăila, 2012, p. 146; C. Scurtu, Organizarea Armatei Române moderne în Dobrogea, 1878-1894*, în „Țara Bârsei”, Brașov, XI, 2012, p. 112.

² La 2 iulie 1891 Legea de unificare a infanteriei române - regimentele de Dorobanți și regimentele de linie devin toate regimente de infanterie - a fost votată în parlament. Legea a fost promulgată de regele Carol I prin Înaltul Decret nr. 2.329 din 11 iulie 1891. „Monitorul Oastei”, nr. 28, 13 iulie 1891, p. 913-914. În Nordul Dobrogei a luat ființă Regimentul 33 Infanterie Tulcea, care și i-a ales ca patroni spirituali pe Sfinții Împărați Constantin și Elena. La 10 mai 1896 a primit drapelul de luptă. C. Scurtu, *Organizarea Armatei ...*, p. 113.

Art. 1. În locul actualului batalion de dorobanți aflat în Dobrogea, se înființează în ziua de 1 aprilie 1888 un regiment compus din două batalioane.

Art. 2. Cadrele și efectivele acestui regiment vor fi cele prevăzute în legea bugetară.

Art. 3. Ministrul nostru, Secretar de Stat la Departamentul de resbel, este însărcinat cu executarea decretului de față.

Dat la București la 3 aprilie 1888.

Carol I".

Acesta este actul de naștere al regimentului care avea să se acopere de glorie în luptele pentru eliberarea Transilvaniei în 1916, în marea bătălie de la Mărășești și în luptele de pe frontul de Est și Vest, din Dobrogea până în Crimeea și din Dobrogea până dincolo de Munții Cehoslovaciei, în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial.

Regimentul 33 Dorobanți Tulcea este martor și participant la principalele evenimente interne și internaționale la care a fost angrenată România în acea perioadă. Astfel, în anii 1912-1913, când situația din Europa s-a agravat prin izbucnirea războaielor și desfășurarea războaielor balcanice, regimentul participă la prima sa campanie de la înființare.

După doi ani de neutralitate, în august 1916, pregătirile politico-militare și diplomatice în vederea declanșării războiului de eliberare națională erau finalizate.

Regimentul 73 Infanterie

Unitatea s-a constituit la 14/27 august 1916 prin mobilizarea unităților și subunităților de infanterie din cercul de recrutare Tulcea, din cadrul Comandamentului V Teritorial, reprezentând o unitate de nivel tactic din rezerva armatei permanente³. Regimentul 73 Infanterie a participat la acțiunile militare pe frontul românesc, pe toată perioada războiului, între 14/27 august 1916 - 28 octombrie/11 noiembrie 1918.

Drapelul de luptă al regimentului a fost decorat cu cea mai înaltă distincție de război, Ordinul „Mihai Viteazul” clasa III: *Pentru vitejia și*

---

³ Ministerul de Război, *Anuarul Armatei Române pe anul 1916*, București, 1916.

*avântul cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații regimentului în crâncenele lupte....*⁴.

Campania din 1916

Intrarea în luptă a Regimentului 33 Tulcea s-a făcut în ziua de 14 (27 august)⁵. Acesta a participat la acțiunile militare pe frontul românesc, pe toată perioada războiului, între 14/27 august 1916 - 28 octombrie/11 noiembrie 1918⁶, ca parte componentă a Diviziei 10 Infanterie Brăila, alături de Regimentul 38 Brăila, Regimentul 23 Călărași și Regimentul 29 Slobozia.

Despre bărbăția cu care a luptat regimentul la Mărășești găsim referiri în documentele de epocă. Astfel, comandantul diviziei, generalul Cihoski, într-un raport special, propune decorarea Drapelului de luptă al Regimentului 33 Tulcea cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a.

RAPORT SPECIAL AL COMANDAMENTULUI DIVIZIEI 10 INFANTERIE

pentru propunerea de decorare cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a
a Drapelului de luptă a Regimentului 33 Infanterie

Am onoarea a vă raporta că Regimentul 33 Infanterie în tot timpul bătăliei de la Mărășești a fost la înălțimea celor mai brave regimente, astfel:

În lupta de la 1 august, împreună cu Regimentul 38 infanterie, a susținut Regimentul 10 Vânători a cărui atacuri îndrăznețe îi redusese mult efectivul.

Prin intervenirea Regimentului 33 Infanterie abia își stabiliza frontul, inamicul îndreaptă un nou atac viguros asupra stânzei Diviziei 15 Ruse ce se întindea de la nord de movila Chicera și care se grăbea să părăsească poziția sa întocmai ca în ziua precedentă. Adversarul însă se lovește de Regimentul 33 Infanterie care-i cauzează mari pierderi, îl respinge și apoi își întinde frontul spre nord pentru a înlocui o mare parte din trupele Diviziei 10 Ruse.

Tot acest front a fost apărat cu bărbăție de Regimentul 33 Infanterie care respinge în total 5 atacuri de zi și de noapte în timpul de la 2-5 august inclusiv, fără a se da cea mai mică porțiune de teren din ceea ce câștigase.

Nici unul din atacurile inamicului n-a putut reuși din cauza «bărbăției tenacității și bravurii Regimentului 33 Infanterie».

---

⁴ *Ibidem.*

⁵ Marele Cartier General, *Ordinea de bătaie a armatei - 14 august 1916*, București, 1916.

⁶ A. Ioanițiu, *Războiul României: 1916-1918*, I, București, 1929.

*Pentru aceste motive, propun decorarea cu ordinul «Mihai Viteazul»
clasa a III-a a Drapelului susnumitului regiment.*

COMANDANTUL DIVIZIEI 10

General (s.s.) Chihoski”⁷

Ordinul militar „Mihai Viteazul”. Scurt istoric

Autorul moral al înființării Ordinului „Mihai Viteazul” a fost regele Ferdinand I, care a desenat și a conceput proiectul de decret care, cu mici modificări, a devenit lege. Ordinul a fost înființat prin *Înalt Decret nr. 2968* din 26 septembrie 1916. La articolul I se menționa că este un ordin militar de război cu numele de „Ordinul Militar «Mihai Viteazul»” și va avea trei clase: a III-a, a II-a și I-a⁸.

Ordinul model 1916

Acest ordin era rezervat exclusiv ofițerilor, pentru răsplătirea faptelor de arme excepționale prin care s-au distins în fața inamicului.

Însemnele ordinului: forma unei cruci treflate, din metal auriu, emailată cu albastru, având în centru pe avers cifra încoronării regelui Ferdinand I, iar pe revers anul „1916”.

Clasa a III-a și clasa II-a aveau crucea surmontată de coroana regală din argint aurit; la clasa a III-a coroana avea dimensiunile de 20 mm, iar la clasa a II-a de 28 mm. La clasa a III-a ordinul avea o cruce de 40 mm și se purta pe partea stângă a pieptului. Clasa a II-a avea dimensiunile crucii de 60 mm și se purta atârnat de panglică, la gât (în comandorie). Clasa I-a avea formă de placă, cu dimensiunile crucii de 60 mm, se purta ca broșă pe partea stângă a pieptului.

În anul 1938, prin *Decretul regal nr. 4354*, avea să fie consemnate atât modalitățile de conferire, cât și de purtare a acestui ordin. Primul *Regulament* al ordinului avea să fie dat prin *Decretul regal nr. 3709* din 6 noiembrie 1940.

Ordinul a fost conferit atât ofițerilor, cât și unităților militare, în perioada cuprinsă între 28 septembrie 1916 și 8 octombrie 1941.

---

⁷ Ministerul de Război, *Anuarul ofițerilor și drapelelor Armatei Române cărora li s-au conferit ordinul „Mihai Viteazul”*, Atelierele grafice Socec&Co, București, 1930.

⁸ I. Safta, R. Jipa, T. Velter, F. Marinescu, *Decorații românești de război 1860-1947*, București, 1993, p. 66-67.

Pentru faptele de eroism și vitejie săvârșite în războiul pentru întregirea națională, regele Ferdinand a decorat cu cel mai înalt ordin de război, „Mihai Viteazul”, unități militare tulcene și ofițeri ce s-au distins pe front.

Unități militare tulcene ale căror drapele au fost decorate cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a

• **Regimentul 73 Infanterie – Î.D. 323/22.01.2919**

Pentru vitejia și avântul cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații regimentului în crâncenele lupte din Bulgaria și de pe frontul Predeal, ce au avut loc în anul 1916.

S-au distins, în mod strălucit, în zilele de 18-20 Septembrie când au concurat de aproape la înfrângerea forțelor Bulgare de la Riahovo, Mak-Kaia și Mak-Para (Flămânda), precum și în luptele pentru apărarea sectorului dintre cota 1297 și Muntele Piatra Arsă, lupte în care au dat dovadă de înalte virtuți ostășești. Acest eroic regiment, luptând cu numeroase forțe inamice, a recucerit punctual Predeluș și Muntele Susaium iar de la 9 Octombrie 1916, a dat lupte furioase pentru apărarea Văiei Cerbului; apoi, pe Muntele Duhamului, și de pe care a fost retras pentru reorganizare, cu un efectiv redus prin lupte, pentru Patrie și Rege, la mai puțin de 200 viteji.

***Decorat de Regele Ferdinand în Garnizoana Iași la 28.05.1918.*⁹**

• **Regimentul Tulcea Nr. 33 – Î.D.v2659/19.06.1920**

Pentru vitejia și avântul cu care au dat dovadă ofițerii, subofițerii și trupa regimentului în bătălia de la Mărășești, în August 1917.

Intervenind în luptă în ziua de 1 August au respins pe inamic dincolo de Movila Chicera, pe care au pus stăpânire și, lungind apoi frontul, pentru a înlocui trupele ruse de la aripa dreaptă, au respins prin luptă la baionetă, de la 2 la 5 August, 5 atacuri sângeroase ale inamicului, fără a ceda o palmă din terenul cucerit.

***Decorat de Regele Ferdinand la Pădureni, județul Putna la 27.03.1918*¹⁰**

---

⁹ Ministerul de Război, *Anuarul ofițerilor și drapelelor Armatei Române....*

¹⁰ *Ibidem.*

Ofițeri ai regimentelor tulcene decorați cu Ordinul "Mihai Viteazul" cls. III

- **Locotenent-Colonel IOAN-POPESCU, REGIMENTUL 73
INFANTERIE – Î.D. 2970/28.09.1916**

Pentru devotamentul și bravura cu care a luptat și sacrificat până la ultimul moment luptând la Turtucaia.

- **Sublocotenent MIHAI HURMUZESCU; Comandantul Vedetei
Nr 6 "GRIGORE IOAN" – Î.D. 2970/28.09.1916**

Pentru că a condus vedeta afară din Canalul Cusuiului, când ofițerii și jumătate din echipaj fusese secerat de gloanțe.

- **Căpitan CONSTANTIN NICULESCU, REGIMENTUL 10
CĂLĂRAȘI – Î. D. 2990/1.10.1916.**

Pentru că a străbătut neobservat liniile inamice, la sud de Karaomer, aducând știri precise asupra forțelor inamice.

- **Locotenent VALDEMAR LĂSCĂRESCU, REGIMENTUL 33
INFANTERIE – Î.D. 3001/7.10.1916**

Pentru că fiind comandant al avangardei în luptele de la Anghez-Buiuc (Dobrogea) a fost rănit și a refuzat a se evacua rămânând în linia întâi până a fost din nou rănit de două gloanțe.

- **Căpitan SEBASTIAN ABRAMESCU, REGIMENTUL 33
INFANTERIE – Î.D. 3108/20.11.1916**

Pentru că a intervenit cu două companii din batalionul său peste linia I-a inamică reușind să captureze mitraliere și alte materiale de război.

- **Locotenent MATEI VASILIU, REGIMENTUL 33 INFANTERIE
– Î.D. 681/10.07.1917**

Pentru vitejia cu care a rezistat pe poziția de pe muntele Clăbucetului Taurului nevoind să o părăsească până nu a primit ordin scris de retragere. Atunci a rupt frontul spre Azuga, salvând toate cele 4 secții de mitraliere, și a ocupat o nouă poziție de luptă. S-a distins în ziua de 23 noiembrie 1916 la Tâncăbești când a asigurat retragerea întregului regiment, fiind de două ori rănit.

- **General de brigadă HENRI CIHOSCHI, comandantul DIVIZIEI
10 INFANTERIE – Î.D. 1137/3.10.1917**

Pentru vitejia și destoinicia cu care a condus operațiile diviziei în bătălia de la Mărășești din august 1917, pe frontal Irești, râul Siret, unde a făcut față presiunii mai multor divizii germane.

• **Locotenent DUMITRU MIHAIL, REGIMENTUL 33
INFANTERIE – Î.D. 1374/10.04.1919**

Pentru vitejia de care a dat dovadă la trecerea Dunării la Flămânda și pentru avântul cu care a condus batalionul în noaptea de 9-10 octombrie 1916 când contraatacul a recucerit muntele Rune. S-a distins și în lupta înverșunată de pe Clăbucetului Baiului când, fiind rănit, a refuzat evacuarea și a condus batalionul respingând toate atacurile inamicului din 20 octombrie 1916¹¹ .....

La biruința Armatei Române, au contribuit și unitățile tulcene Regimentul Tulcea nr. 33 și Regimentul 73 Infanterie, la care se adaugă tulcenii din celelalte unități militare.

Atât pe frontul din Dobrogea, cât și pe frontul din Moldova, unitățile militare tulcene aflate în prima linie s-au distins prin fapte de arme deosebite, recompensate prin ordine și medalii acordate de regele Ferdinand I.

Finalul primei conflagrații mondiale găsește drapelul de luptă al Regimentului 33 decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a, Ordinul „Steaua României cu spade” și panglică de „Virtutea Militară”.

În semn de recunoștință pentru sacrificiul militarilor tulcenii, în 1938 este inaugurat Mausoleul Eroilor, realizat din donațiile tulcenilor și amplasat în Cimitirul Eroilor Primului Război Mondial. Aici au fost aduși și reînmuțați militari tulcenii ai celor două regimente, 33 și 73, morți în luptele din Moldova și înmuțați, inițial, în cimitire din jud. Vaslui.

În concluzie, dorim să evidențiem faptul că în îndelungata și glorioasa sa existență, Regimentul 33 Dorobanți Tulcea a fost martor și a participat la principalele evenimente interne și internaționale la care a fost angajată România. Pentru faptele de arme săvârșite de ostașii regimentului, drapelul unității a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a, Ordinul „Steaua României cu spade” și panglică de „Virtutea Militară”.

---

¹¹ *Ibidem.*

Regimentul 33 Tulcea, 10 mai 1903
în fața Monumentului Mircea cel Mare

Ordinul „Mihai Viteazul”, md. 1916 în clasele: I-a (avers), a II-a (avers), a III-a (avers)

FUNDALUL ECONOMIC AL DOBROGEI ÎN PERIOADA OCUPAȚIEI TRUPELOR BULGARO-GERMANE

conf. univ dr. Pompiliu Golea*

Abstract

The upper title work deals with the economical aspects of the bulgarian-german holding in the WWI of the Dobroudja territory. We underlined the colonization measures taken, based on the temporary holding of Romania. I consider this a very important thing in order to get necessary conclusions for the future.

Keywords: Gross domestic product; Export; Import; Finances; Budget deficit; Peace from Buftea-Bucharest; Memorandum of the German Stage Administration

*

EVOLUȚIA ECONOMICĂ ANTEBELICĂ

Statul național român constituit la 1859 cuprindea o suprafață de 123,4 mii km². În 1913 teritoriul se mărește cu Dobrogea de Sud. În acest areal, economia României cunoaște o dezvoltare ascendentă. În 1878, după cucerirea independenței, Dobrogea revine la patrie, iar cele trei județe din sudul Basarabiei (anterior incluse în Principatul Moldovei) sunt cedate Rusiei, prin Tratatul de la Berlin.

Suprafața României ajunge la 130,2 mii km².

Indicatorul fundamental al aprecierii dezvoltării economice este, fără îndoială, produsul intern brut. Conform datelor preliminariei ale cercetării profesorului Victor Axenciuc¹, produsul intern brut a cunoscut următoarele evoluții:

Tabel. nr. 1 Evoluția PIB –ului în perioada 1862- 1915

Anii	PIB - mild lei	%	Creștere
1862-1866	25,1	100	În acest interval, asistăm la o creștere de 25,90%, ritmul anual de creștere fiind de 0,90%.
1867-1871	28,0	111,55	
1872-1876	31,6	125,90	
1877-1880	38,1	100,00	În acest interval, asistăm la o creștere 129,92% cu un ritm anual de 1,01%.
1881-1884	39,9	104,72	
1885-1889	48,1	126,25	
1890-1894	52,7	138,32	

Anii	PIB - mild lei	%	Creștere
1895-1899	53,6	140,68	
1900-1904	59,5	156,17	
1905-1909	71,5	187,66	
1910-1915	87,6	229,92	

Sursa: prelucrare după seriile statistice din cartea prof Victor Axenciuc, *Produsul intern brut și Venitul Național în România. Estimări asupra perioadei 1862-1947*. Prețurile sunt exprimate în valori echivalente ale anului 1938

PIB-ul prezentat mai sus este consecința unui progres al României fără precedent.

Odată cu încoronarea lui Carol I, s-au creat industriile moderne, de care țara avea nevoie pentru a progresa în stilul european. Transportul modern a progresat în această perioadă. S-au adus primele căi ferate, ce au fost extinse prin toată România de atunci. Din întinsa rețea feroviară s-a constituit Societatea Căile Ferate Române (abreviat C.F.R). Astfel, s-au construit pentru C.F.R garnituri de trenuri ce transportau mărfurile românești în întreaga Europă.

În contextul dezvoltării industriale și a lărgirii pieței interne a avut loc modernizarea telecomunicațiilor și extinderea rețelei de transporturi.

Dobrogea de Nord devine parte a Regatului României după recunoașterea independenței și cedarea Basarabiei de Sud către Imperiul Țarist, prin decizia Congresului de la Berlin (1878) care a urmat Tratatului de pace ruso-turc de la San Stefano (3 martie 1878).

Includerea Dobrogei în Regatul României a sporit importanța economică a statului, deoarece asigura ieșirea directă la mare a statului român. Se construiește Podul de la Cernavodă, pentru asigurarea legăturii feroviare directe cu restul țării, iar orașul Constanța devine principalul port la Marea Neagră. Are loc și o recolonizare sistematică intensă a românilor din alte provincii (în special din Muntenia și a românilor din Transilvania) în Dobrogea, sporind semnificativ ponderea elementului românesc din regiune. Spre deosebire de restul Regatului României, în Dobrogea nu existau latifundii date în arendă, ceea ce a contribuit la crearea unei populații rurale relativ înstărite.

În 1857 autoritățile turce concesionau construirea portului Constanța și a căii ferate Cernavodă-Constanța companiei engleze "Danube and Black Sea

Railway and Kustendge Harbour Company Ltd.". Portul Constanța a beneficiat, pentru prima dată, de amenajări și dotări relativ moderne.

După războiul de Independență, în anul 1878 Dobrogea revine României și, odată cu aceasta, apar primele preocupări pentru construirea unui port care urma să fructifice poziția strategică a Constanței și avântul economic înregistrat de tânărul stat. Constanța a cunoscut o dezvoltare considerabilă ajungând să numere în 1914 o populație de 27.662 locuitori, față de Tulcea care avea 22.186 locuitori. Constanța a ajuns să se afle, după aprecierile specialiștilor, în primele opt orașe ale țării.

Regele Carol I a intuit că portul Constanța "va deveni unul din cele mai însemnate ale Orientului și un izvor de bogăție pentru țara întreagă". Nu fără greutate, regele a convins politicienii de valoarea inestimabilă a proiectului.

În aceste condiții, statul român a răscumpărat instalațiile portuare de la compania engleză, a contactat specialiști străini pentru întocmirea unor proiecte de lărgire a portului și a investit în construirea monumentalului pod de la Cernavodă. La 16 octombrie 1896 a avut loc inaugurarea oficială a lucrărilor de construcție și modernizare a portului Constanța. Lucrările de construcție au început după proiectul inginerului I.B. Cantacuzino și au fost continuate cu modificările propuse de alți doi ingineri români de excepție: Gheorghe Duca și Anghel Saligny. În anul 1899 conducerea lucrărilor portuare a fost preluată de Saligny, constructorul podului de la Cernavodă.

Până în 1909, când a fost inaugurat oficial portul Constanța, s-au efectuat lucrări de dragaj, au fost ridicate digul de larg, cel de intrare, cel de sud și cheurile, au fost construite 6 bazine, rezervoarele de petrol și, nu în ultimul rând, silozurile.

EVOLUȚII ECONOMICE ÎN PERIOADA NEUTRALITĂȚII

Contradicțiile dintre marile puteri, determinate de lupta pentru acapararea piețelor de achiziții resurse și de debarasare a produselor finite, au dus la formarea a două blocuri conflictuale: Tripla Alianță (Puterile Centrale) și Tripla Înțelegere (Antanta).

Lupta dintre ele pentru reîmpărțirea lumii, a provocat Primul Război Mondial.

În primii doi ani, 1914-1916, România a păstrat o atitudine de neutralitate armată. Deși s-a menținut neutră, România a resimțit, de la început, o puternică influență a stării de război asupra vieții sale economice.

Legăturile economice normale cu alte state au fost perturbate, sau întrerupte, ceea ce a avut multiple repercusiuni asupra tuturor ramurilor de activitate. România nu putea rămâne indiferentă sau inactivă față de perspectiva iminentă a intrării în război pentru îndeplinirea idealului național și trebuia, prin urmare, să ia anumite măsuri de pregătire și în domeniul economic.

În industrie, ramurile care își exportau produsele, cum erau industria morăritului, industria petrolului și industria forestieră, au fost rupte de piețele de desfacere tradiționale și, ca urmare, au trebuit să-și reducă producția, concediind și o parte din personal.

Ramurile ce importau materia primă aveau dificultăți mari. În ceea ce privește mașinile, utilajele și piesele de schimb - pe care toate industriile le aduseseră din afară, nu mai puteau fi aduse din import, datorită restricțiilor și întreruperii căilor de comunicații provocate de război. În aceste condiții prețurile la aceste produse, aflate în stocuri, au început să crească vertiginos. Treptat lipsa respectivelor produse s-a accentuat.

În ceea ce privește pregătirea țării pentru război, întreruperea legăturilor cu exteriorul genera mari greutăți deoarece României îi lipseau ramuri cheie ale industriei care să producă pentru apărare. Pentru fabricarea unor materiale de război existau în țară doar trei unități economice specializate: Arsenalul armatei, Pirotehnica Cotroceni și Pulberia Dudești, cu o dotare tehnică precară și cu producție insuficientă.

Un control făcut de oficialități, în august-decembrie 1914, a constatat că nu erau suficiente mijloace moderne de luptă (avioane, artilerie grea, artilerie de munte), și nici din cele „clasice” (puștile, mitralierele, tunurile și muniția aferentă). Procurarea din import a celor necesare era extrem de anevoioasă, autoritățile înțelegând acest lucru și apreciind că România nu era în măsură să ducă un război de lungă durată.

În situația existentă, guvernul a luat măsurile posibile în aceste condiții.

În aprilie 1915 a fost creată „Comisia tehnică industrială”, având ca sarcină să plaseze comenzi pentru armată în industriile existente. De notat este faptul că această comisie avea un caracter consultativ. Constatându-se ineficiența ei, în noiembrie 1915 ea a fost înlocuită cu „Direcția generală a munițiilor”, creată ca organ de decizie în Ministerul de Război. În fruntea ei a fost numit inginerul Anghel Saligny, profesor la Școala Politehnică. Conform programului minimal întocmit, urmau să se producă în țară 30% din

materialele necesare armatei (ceea ce nu s-a reușit). Restul se preconiza să fie acoperit din import.

Prin neutralitatea pe care și-a declarat-o, importul se lovea de greutăți insurmontabile. N-au lipsit, din păcate, nici cazuri în care o serie de industrii se arătau interesați mai ales în încasarea banilor pentru comenzi și mai puțin de calitatea livrărilor. În consecință, pregătirea materială a armatei române a lăsat de dorit. Urmare a acestei situații, în prima fază a războiului, în campania anului 1916, ea va suferi grele înfrângeri, în ciuda eroismului de care a dat dovada. La aceasta a contribuit însă și faptul că aliații nu și-au îndeplinit obligația de a declanșa, odată cu intrarea noastră în război, ofensive pe frontul rusesc și pe cel de la Salonic.

Pentru agricultură problema principală în perioada neutralității a fost desfacerea produselor agricole pe piețele externe. Relațiile de producție au rămas neschimbate. Ca atare, preocuparea statului a fost aceea de a lua o serie de măsuri menite să înlesnească comerțul exterior de produse agricole. Comerțul exterior al României în anii neutralității a întâmpinat mari greutăți și piedici, mai ales după ce Turcia a închis strâmtoarele, în septembrie 1914.

O mențiune aparte vom face asupra orașului port Constanța. Declanșarea conflagrației mondiale, la 28 iunie 1914, a impus stabilirea unor prețuri maxime la produsele de larg consum. Documentele evidențiază că mulți comercianți angroșiști au folosit, în orașul Constanța, prețuri speculative, înregistrându-se la Ministerul Industriei și Comerțului plângeri referitoare la aceste cazuri. Pentru a stopa aceste acțiuni speculative, la 17 februarie 1915 la Camera de Comerț și Industrie din orașul Constanța s-au întrunit o mare parte a comercianților autohtoni pentru a stabili, în condițiile deciziilor Ministerului Industriei și Comerțului, cota exactă a prețurilor de strictă necesitate. Au existat situații conflictuale între comercianții locali și meseriașii din oraș, primii neacceptând stabilirea prețurilor și a doua categorie protestând împotriva acțiunilor speculative ale acestora. La 23 august 1915 meseriașii s-au adunat în Sala Trocadero pentru a protesta împotriva acestei situații și au depus o moțiune Ministerului de Interne, Ministrului Industriei și Comerțului dar și prefectului și primarului orașului.

Un alt aspect ce trebuie evidențiat îl reprezintă închiderea strâmtoarelor. Una din problemele preocupante pentru statul român a fost și reglementarea, după război, de către Antanta, a regimul liberei navigații prin strâmtoare.

În 1913 exportul României prin principalul său port maritim, Constanța, reprezenta aproximativ 25% din exportul general al țării. El a crescut după Războiul de Independență cu de 20,41 ori (anul de referință fiind 1879).

O comparație a exporturilor derulate prin portul Constanța poate fi făcută prin urmărirea următorului tabel:

Tabel. nr. 1 Evoluția exportului de mărfuri derulate prin portul Constanța în perioada 1879-1915

Anii	mil lei	Observații
1879	67.549	Situția după 1914 a însemnat o diminuare puternică a activităților sale comerciale, astfel încât exporturile au scăzut față de 1913 cu 60,94%, descreșterea continuând în 1915 față de 1913 cu 96,21%. Se poate constata, din urmărirea tabelului, că exportul a scăzut chiar și față de perioada de referință (1879) cu 22,82%.
1913	1.378.869	
1914	538.530	
1915	52.132	

Sursa: Elaborat de autor pe baza lucrării autorilor

Ilie Seftciuc, Iulian Căpățână, *Enciclopedia României*, Editura Academiei, p.50-53

Închiderea strâmtoarelor a dus la scăderea volumului activităților comerciale ale României cu partenerii săi tradiționali occidentali de la un procent de 35,46% în 1913 la 5,22% în 1915.

Necesitatea echilibrării comerțului exterior a fost prezentă ca preocupare și în discuțiile din iunie 1914, la întâlnirea de la Constanța dintre țarul Nicolae al II-lea și regele Carol I.

Discuțiile dintre primii miniștri I.I.C. Brătianu și S.D. Sazonoff au evidențiat „comunitatea de interese” între Rusia și România în ceea ce privește comerțul maritim din zona Mării Negre.

Pentru a-i feri pe exportatorii români de pierderi, guvernul României a înființat în octombrie 1915 „Comisiunea centrală pentru vânzarea și exportul cerealelor și derivatelor”. Comisia avea atribuții cu caracter de monopol de stat. Ea stabilea cantitățile necesare consumului intern, prețuri maxime în interior și prețuri minime la export. Exportul de cereale se putea face numai prin intermediul comisiei. În felul acesta exportatorii români de cereale reușeau să facă front comun împotriva organismelor similare ce luaseră ființă în Germania, Austria și Ungaria și care căutau să cumpere produsele agricole

românești la prețuri cât mai mici. Tratatând centralizat, prin intermediul comisiei, exportatorii români evitau acest pericol.

Au fost încheiate, în aceste condiții, două contracte generale pentru vânzări de cereale către Puterile Centrale și unul cu Anglia. Acesta din urmă a avut însă ca scop împiedicarea aprovizionării inamicului, cerealele cumpărate de englezi neavând pe unde să fie transportate.

Alte două organisme de același tip au mai fost înființate, și anume „Comisia pentru exportul vinului” și „Comisia pentru import”, aceasta din urmă având ca sarcină să procure materiale deficitare prin import în compensație.

Exportul de petrol a scăzut simțitor, datorită reducerii producției. Germania exercita presiuni să-i vindem petrol; s-a încheiat chiar o convenție prin care pentru fiecare vagon de benzină Germania se angaja să livreze un vagon cu muniții sau cu medicamente.

În ansamblu, între 1913 și 1915 volumul fizic al exportului românesc a scăzut de peste 3 ori, iar al importului de aproape 5 ori. Valoric însă, el a crescut, datorită umflării prețurilor, provocată de conjunctura de război.

În comerțul interior, datorită reducerii importului și a priorității acordate producției pentru nevoi militare, o serie de produse industriale au început să se găsească mai greu și să fie vândute la prețuri de speculă.

Cererea mare de produse agricole peste graniță genera o tendință de stocare și de creștere a prețurilor și pe piața internă. În această situație, la 24 noiembrie 1914, a fost adoptată o lege a măsurilor excepționale, în virtutea căreia din aprilie 1915 au început să fie stabilite prețuri maxime la articolele de prima necesitate. Cum însă aceste prețuri erau revizuite periodic, cu care prilej erau de regulă majorate, efectul acestei măsuri a fost foarte redus, neputând împiedica scumpirea traiului, scumpire resimțită cel mai greu de populație.

În ceea ce privește finanțele, în anii neutralității bugetul a avut încă un caracter excedentar, dar se remarcă, totuși, o creștere a presiunii fiscale. S-au contractat de către stat și împrumuturi interne de la B.N.R. (în suma totală de 400 milioane lei), precum și unele împrumuturi secrete (din Anglia și Italia) pentru armament. Circulația monetară a crescut de peste trei ori din 1913 până în 1916 (de la 437 milioane lei la 1.452 milioane lei). Se conturează începutul unui proces inflaționist ce avea să se amplifice în anii următori.

EVOLUȚII ECONOMICE ÎN PERIOADA PARTICIPĂRII LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

La 15 august 1916, România a intrat în Război de partea Antantei care îi recunoștea drepturile asupra teritoriilor românești aflate sub stăpânirea Austro-Ungariei.

Tratatul militar prevedea declanșarea consecutivă a două ofensive militare: una din Grecia, la Salonic, și alta pe frontul mare, în Galiția, precum și sprijinirea României cu armament și tehnică militară. Din păcate, Antanta nu și-a respectat convenția militară față de România. Ofensivele preconizate nu s-au declanșat, fapt ce a permis puterilor centrale să concentreze pe frontul românesc importante forțe umane și tehnică militară. Armamentul și tehnica militară nu au venit la timp. După o rezistență înverșunată, armata română a fost nevoită să se retragă reușind să stabilizeze frontul pe linia Galați-Nămoloasa-Focșani.

În condițiile războiului, economia țării a avut enorm de suferit. Din rațiuni strategice militare au fost distruse sonde și instalații petroliere, întreprinderi, căi ferate, poduri – inclusiv podul de la Cernavodă, o parte din recoltă, depozite de combustibil, cereale și alimente.

Teritoriul ocupat a fost supus unui jaf economic voit și sistematic.

Situația industriei a avut mult de suferit. În teritoriul ocupat, Statul major economic – organism special constituit pentru jefuirea țării – a procedat la inventarierea mașinilor și instalațiilor ce nu au putut fi evacuate în Moldova și la trimiterea lor în țările din alianță: Austro-Ungaria, Germania, Turcia, Bulgaria.

În perioada 1 decembrie 1916 – 31 octombrie 1918 au fost exportate din România în cantități impresionante mașini-unelte, produse petroliere, lemn, sare, tutun. La aceste cantități trebuiesc adăugate cele utilizate sau consumate pe loc de administrație și dominate de ocupație.

Deși Puterile Centrale preconizau reducerea României la rolul de anexă agrară, datorită propriilor necesități de război, ocupanții s-au străduit să refacă și să repună în funcțiune unele industrii din România. Au fost puse în funcțiune minele de cărbune, pirită, sare, fabricile de hârtie din Bușteni, Câmpulung, de zahăr de la Chitila, de bere din Bragadiru, de conserve și marmeladă, morile, fabrici metalurgice.

O atenție deosebită s-a acordat refacerii industriei petroliere; toate terenurile petroliere aparținând statului român și țărilor Antantei au trecut sub stăpânirea societăților germane.

În acest scop au fost constituite trei comandamente militare germane speciale pentru exploatarea petrolului și a derivatelor.

Din necesități militare-strategice, cât și pentru trimiterea bunurilor jefuite în propriile țări, ocupanții s-au preocupat și de refacerea transporturilor. Pentru exploatarea petrolului s-a construit o conductă de petrol până la Giurgiu.

Agricultura a avut și ea mult de suferit de pe urma războiului. Achizițiile de animale și inventar agricol, mobilizarea bărbaților, distrugerea unei părți din recoltă a afectat serios potențialul alimentar al țării.

Deosebit de grea a fost situația economică din Moldova unde s-a retras armata română și autoritățile.

Războiul a adus o mare dezorganizare a activității agricole: 1/3 din lucrările din toamnă nu au fost realizate datorită lipsei de forță de muncă, utilaje, animale; o parte din recolta anului 1916 nu a putut fi strânsă din aceleași motive.

În această situație au fost întreprinse următoarele măsuri: a fost organizată cvasimilitar efectuarea muncilor agricole; a devenit obligatorie, declararea stocurilor de cereale; a fost decretat total monopolul statului asupra comerțului interior cu cereale; consumul intern a fost naționalizat; s-au luat măsuri de reglementare a rechizițiilor, transporturilor, de import de semințe și de alimente, de repunere în funcțiune a morilor etc.

Toate acestea se reflectau în mari lipsuri în aprovizionarea armatei și populației cu cele necesare.

Intrarea României în război, cu consecințele ei militare și economice, a atras după sine o serioasă dezorganizare a finanțelor publice.

Tabel. nr. 1 Evoluția deficitelor bugetare în perioada 1916-1919 (mil lei)

Anii	mil lei	Observații
1916-1917	467,60	Odată cu bugetul pe 1916-1917, au început să apară deficite mari și în rapidă creștere. În perioada 1916 -1919 deficitul bugetar crește de 2,72 ori, urmare a necesității acoperirii achizițiilor pentru armată și populație.
1917-1918	715,60	
1918-1919	1273,20	

Sursa: prelucrare după seriile statistice din cartea prof Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României – Cercetări statistico-istorice 1859-1947* vol III, Editura Academiei Române.

Prețurile sunt exprimate în valori echivalente ale anului 1938

Pentru acoperirea acestor deficite guvernul a recurs la noi împrumuturi făcute la Banca Națională, ceea ce a determinat o creștere a circulației monetare a României și o puternică depreciere a leului și, prin urmare, la dezvoltarea explozivă a inflației.

Procese de inflaționiste au fost agravate de jaful practicat de Puterile Centrale pe teritoriul ocupat. Odată cu ocuparea Bucureștiului, Banca Națională a fost pusă sub sechestru de comandamentul militar al ocupanților, și a primit sarcina de a emite bani de hârtie. Emisiunea leilor se făcea pe baza unui depozit de numerar aflat la Banca Imperiului German și a dezorganizat mult circulația monetară, constituind în perioada următoare războiului o cauză însemnată a inflației monetare.

Situația militară a României a devenit în toamna anului 1917 deosebit de grea. Cu toate victoriile aceluiași an, după încheierea păcii între Rusia și Germania, România rămânea singură pe tot frontul de răsărit, să țină piept armatelor germane și austro-ungare. Prin urmare, a fost forțată să încheie un armistițiu cu Puterile Centrale, ducând la semnarea preliminarilor de la Buftea, în martie 1918, iar în final, a Păcii de la București.

Principalele prevederi din acest tratat se refereau la: cedări de teritorii, petrol, produse agricole, transport și comunicații, finanțe, navigație și regimul Dunării. Conform prevederilor Păcii de la București, România trebuia să cedeze Bulgariei partea de sud a Dobrogei, până în apropierea liniei ferate Cernavodă-Constanța. Restul acestei provincii românești rămânea condominium al celor patru puteri învingătoare, până la realizarea înțelegerii dintre Bulgaria și Turcia.

Principalele noastre bogații precum petrolul și cerealele erau supuse unei reglementări draconice, stabilindu-se convenții speciale, anexe la tratatul economic. Astfel potrivit “Convențiunii pentru petrol” – document derivat din tratat, guvernul român a trebuit să acorde dreptul exclusiv de a folosi terenurile petrolifere ale statului societății “Oelländerein-Pacht-Gesellschaft” pe o durată de 90 de ani, adică până în anul 2008. Pe această durată, societății i se mai acordau și o serie de privilegii precum folosirea căilor de comunicație, mijloacelor de transport și rețelei de distribuție și stocare a petrolului, construirea drumurilor, căilor ferate, conductelor, diverselor instalații, întrebuințarea lor fiind scutite de impozite.

Toate terenurile necesare lucrărilor erau puse la dispoziție de către statul român “în schimbul unei dări potrivite” - precum era menționat în tratat.

Un alt capitol al convenției prevedea că societățile petroliere ale celor din tabăra Antantei vor fi lichidate forțat, iar drepturile și valorile lor vor fi transferate unei alte societăți, ce ar beneficia de aceleași drepturi ca și societatea Oelländerein-Pacht-Gesellschaft.

Cu Germania în frunte, Puterile Centrale încercau să jefuiască statul român obligându-l, prin convenție, să înființeze un monopol comercial de stat pentru petrol brut și să concesioneze exercitarea dreptului de monopol unui grup financiar germano-austro-ungar. Acest grup urma să preia la prețul stabilit de ei înșiși tot petrolul extras în România și să aibă dreptul exclusiv de a-l vinde în interior sau în afară.

Printr-o alta convenție, România era obligată să dea Germaniei și Austro-Ungariei, timp de 9 ani, până în 1926, toate prisourile de cereale, semințe oleaginoase, nutreț pentru vite, leguminoase, vite, carne, plante textile și lână precum și de vin și fructe, la prețuri și în cantități dictate de cele două puteri.

În ce privește transporturile, Germania obliga, între altele, România ca până la 31 decembrie 1930 să mențină în vigoare tariful de transport existent la 1 iulie 1916, având grijă să-și rezerve mari avantaje și la tarifele telegrafice și poștale.

Germaniei i se asigura o poziție dominantă în Comisia Europeană a Dunării, excluzând din componența ei țările ce-i erau adversare în război: Anglia, Franța, Italia.

Șantierelor navale din Giurgiu și Turnu-Severin urmau să fie arendate pe timp de 40 de ani Puterilor Centrale, la expirarea termenului putându-se face o nouaarendare.

România era obligată să retragă din circulație banii emiși de Banca Națională în perioada ocupației, să plătească toate rechizițiile rămase neachitate de ocupanți și despăgubiri supușilor Puterilor Centrale și celor ai statelor neutre pentru pagubele suferite în timpul războiului.

Depozitul Băncii Naționale era supus sechestrului, iar operațiile cu devize efectuate de băncile române urmau să fie controlate de doi comisari germani numiți în acest scop.

În ce privește Puterile Centrale, acestea nu-și luau față de România nici o obligație, tratatele încheiate neconținând în acest sens decât unele vagi promisiuni.

Tratatul de la București a fost denunțat câteva luni mai târziu, în noiembrie 1918, odată cu înfrângerea Puterilor Centrale. Deși nu fusese ratificat, regele evitând să-l semneze, totuși, din martie și până în noiembrie,

ocupanții s-au folosit de clauzele lui pentru a continua și intensifica jefuirea bogățiilor.

Dobrogea, provincie a statului român, a cunoscut lupte crâncene între beligeranți soldate cu ocuparea acesteia și supunerea unui regim militar draconic.

În cartea sa „Istoria așezărilor germane în Dobrogea”, Hans Petri – german așezat în aceste ținuturi, descrie privațiunile la care au fost supuși cetățenii autohtoni în timpul luptelor între beligeranți. După intrarea în război a Armatei Române, în seara zilei de 14/27 august 1916, luptele de pe frontul dobrogean, ca și de peste Carpați, au fost puternic afectate de înfrângerea de la Turtucaia (24 august - 6 septembrie 1916). În urma unor acțiuni succesive, armata română și trupele ruso-sârbe nu au putut opri ofensiva trupelor germane, bulgare și turcești. La 22 decembrie 1916 toată Dobrogea era ocupată, mai puțin Delta Dunării, unde statul român și-a păstrat autoritatea. „Dobrogea a fost împărțită administrativ astfel încât centrul și sudul a fost atribuit comendurii germane, iar nordul bulgarilor” - după cum consemnează Hans Petri.

Noul guvernator al Dobrogei, fostul prefect al poliției din Sofia, se instalează în clădirea primăriei, unde trona inscripția ”Regatul Bulgariei. Comuna Urbană Constanța”.

Administrarea comunală a fost: bulgară (aprilie - iulie 1917); austro-ungară (iulie 1917 - noiembrie 1918); germano-bulgară (noiembrie 1918-decembrie 1918).

Teritoriul Dobrogei ocupate a fost împărțit în șase subprefecturi.

Un important izvor scris german, intitulat *Memoriul Administrației Germane de Etapă din Dobrogea*, întocmit în aprilie 1917, ne dezvăluie cauzele pentru care Germania și-a constituit structuri de administrație proprii în zona dintre Dunăre și Mare. Conform acestui document, în zona ocupată de germani a fost instalată Administrația Germană de Etapă din Dobrogea, structură care a funcționat prin substructuri militare, economice și de administrație. În cadrul acesteia se distingea Statul Major Economic care coordona activitatea Comisiei economice care, la rândul ei, era structurată pe trei secții: Secția Agricolă, Secția Tehnică și Secția materiilor industriale. Mai exista, ca anexă, și Serviciul materiilor prime de război.

Pentru a-și îndeplini sarcinile economice a pus pe prim plan chestiunea impozitelor și redresarea situației economice. Au fost eliminate impozitele,

introduse inițial de funcționarii bulgari, și s-a revenit la taxele percepute în perioada administrației românești.

Pentru a stabili cantitățile și tipurile de produse existente s-a trecut la evaluarea situației economice. S-au găsit, în silozurile din port, importante cantități de grâu, secară, făină, porumb, ovăz și alte produse agricole. Calitatea lor era însă precară. Majoritatea cerealelor au fost repartizate pe baza Convenției de la Sofia din 1 decembrie 1916.

Conducerea Administrației de Etapă a hotărât să controleze strict stocurile de produse agricole pentru a asigura hrănirea trupelor proprii dar și populația. Veștile erau îngrijorătoare în sensul că datorită deficitului mare de cereale nu se putea asigura și necesarul de hrană al populației și pentru însămânțări. Pentru a-i determina pe localnicii din mediul rural să scoată cerealele stocate, s-a decis să se efectueze plata cu cash. Aceiași decizie s-a luat și în cazul animalelor rechiziționate pentru tăiere. La fel ca și în cazul produselor agricole, deficitul era așa de mare încât nu se putea asigura hrănirea populației.

Activitatea morilor în zona germană a fost pusă sub pază militarizată.

Activitatea de evaluare s-a îndreptat și spre produsele petroliere. Trebuie menționat faptul că periodic navele de luptă ale Rusiei bombardau depozitele de produse petroliere, provocând pierderi de cantități necesare pentru armata germană.

Au fost fricțiuni între germani și bulgari pe tema produselor petroliere. Fiecare dorea o cantitate mai mare de asemenea produse. Fricțiuni erau și pe tema capacităților de transport și de rafinare.

Germania a încărcat șlepură-cisternă la Cernavodă și Rusciuk. De exemplu, rafinăria de la Cernavodă era deja în mâinile bulgarilor iar la 26 februarie 1917 a fost preluată de Administrația de Etapă. Până la 5 noiembrie 1916 Administrația de Etapă, prin Centrul de materii prime de război, a efectuat activități specifice de depistări, evaluări, confiscări/achiziționări de diverse materii prime din Constanța și împrejurimi. Activitatea s-a extins la nivelul întregii zone, prin cei 200 de achizitori civili, primari și alte persoane loiale care lucrau sub coordonarea economiștilor.

Materiile prime fără proprietar erau confiscate, celelalte achiziționate și depozitate în centre organizate, lângă calea ferată și drumuri accesibile camioanelor. S-a lăsat producătorilor semințe pentru însămânțarea de primăvară.

Mina de la Altân Tepe a fost preluată de Centrul de materii prime și Serviciul Tehnic. În urma controlului s-au găsit importante cantități de sulf și cupru. Instalațiile erau distruse și lipsea forța de muncă. S-a trecut la efectuarea unor lucrări pregătitoare pentru reluarea producției. Se estima pentru o extracție de 100 tone minereu cuprifer până în iunie 1917.

S-au luat măsuri pentru revitalizarea pescuitului, ca urmare a faptului că în prima fază au fost rechiziționate de către aliații germanilor toate bărcile și plasele precum și 70-80% din recoltă. În zona Jurilovca și Constanța pescuitul s-a realizat sub controlul Administrației de Etapă.

Dobrogea era considerată ca una din cele mai bogate regiuni de vânătoare din Europa. Autoritățile germane au interzis civililor vânătoarea, având drept de vânătoare numai ofițerii, cu respectarea perioadelor de interdicție la păsări și animale.

S-a apreciat că Dobrogea este săracă în întreprinderi industriale. Mori mecanizate, prese de ulei se găseau în multe localități, dar majoritar erau deteriorate. Instalația de la Silozurile din portul Constanța, care curățau și încărcau cereale, era considerată printre cele mai bune din Europa. După punerea în funcțiune, s-au prelucrat și încărcat, până în aprilie 1917, în nave circa 5.800 de tone. La Cernavodă a fost repusă, cu o investiție minimă, Fabrica de Cement, a cărei producție a fost rechiziționată pentru lucrări militare.

Lista investițiilor poate continua și este prezentată în acest memorandum cu lux de amănunte.

Și transporturile au fost în atenția ocupanților. La intrarea în război Dobrogea avea două linii principale: Constanța – Cernavodă, cu fir dublu, și Medgidia – Boteni, cu un singur fir. Aceasta a fost construită până la Bazargic, în 1909, iar în 1913 a fost legată de calea ferată, preluată de la Bulgaria. Pe timpul operațiunilor militare ultima linie a fost distrusă și, prin urmare, ocupanții au refăcut-o. Pe principala linie, Cernavodă – Constanța, circulau vagoane cisternă de la Stația de Petrol din Portul Constanța către instalațiile de încărcare din Cernavodă, pentru transportul ulterior spre frontul din Muntenia și Germania. Pe a doua linie refăcută, diverse produse erau direcționate spre Bulgaria și Istanbul.

Podurile peste Dunăre nu mai erau funcționale datorită aruncării lor în aer de către trupele române și, prin urmare, conducerea Etapei germane avea în plan și repararea lor pentru reluarea legăturilor feroviare cu Comandamentul german din București.

Secția maritimă germană din Constanța a dat sprijin Turciei pentru repararea unor nave, pilotaj și asigurarea unui culoar de navigație fără mine. Totodată Comandamentul german de etapă asigura protecția costieră cu baterii de coastă, mai ales împotriva navelor rusești care bombardau portul Constanța. Între decembrie 1916 și aprilie 1917 au ieșit din portul Constanța peste 70 de nave cu produse cerealiere și petroliere, vapoare și veliere.

O atenție deosebită a fost acordată circulației leului, levei și mărcii, în conformitate cu măsurile luate la nivel central. S-au introdus în circulație noi bancnote, aduse de la Banca Națională, și s-a introdus așa numita „valută de rechiziție”.

Această organizare foarte judicioasă a avut ca scop practic jefuirea României și transformarea ei într-o colonie a Puterilor Centrale.

În cei doi ani de ocupație a unei bune părți a teritoriului Vechiului Regat, trupele inamice au luat și au transportat peste graniță, conform datelor din cartea lui Victor Axenciuc, *Introducere în istoria economică a României. Epoca Modernă*, București, 1997, și din cea a lui Nicolae Belli, *Tranziția – mai grea decât un război*, București, 2001: 57.000 tone mașini și materiale din demolarea fabricilor; 1.140 mii tone produse petroliere; 2.162 mii tone cereale și furaje; 86 mii vite mari, 106 mii porci, 100 mii oi și capre; mii de tone de produse textile, piei, alcool, tutun, chimicale. La acestea se mai adaugă cheltuieli de întreținere ale armatei și autorităților germane de ocupație (circa 500 mii persoane).

Pierderile materiale s-au ridicat la 72 miliarde lei aur, dar aliații au recunoscut, la Conferința de pace, numai 31 miliarde, și au acordat drept despăgubire doar 3,1 miliarde lei. Restul a fost suportat de statul nostru, adică de populația țării. Datoriile externe ale României, ca țară succesoare, au fost: 64,4 milioane US dolari, 2.227,8 milioane franci elvețieni, 72 milioane franci aur, 1,8 milioane florini olandezi.

Datoria publică externă pentru plata ajutorului în muniție și material de război primit de la aliați era: 26 milioane lire sterline către Anglia; 47,7 milioane dolari către SUA; 185 milioane lire către Italia; 1.400 milioane franci aur către Franța.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

În 1921 Nicolae Titulescu, ministrul de finanțe, expunând în Parlament bugetul țării aprecia datoria publică a statului la 27 miliarde lei, din care 4/5 internă și 1/5 externă.

Datoria externă era apreciată atunci de Titulescu la 965 milioane dolari (la paritatea oficială de 5,18 lei/US dolari). Specialiștii au apreciat că dacă însumăm distrugerile de război, chiar în varianta recunoscută de aliați, cu datoria externă rezultă 6,965 miliarde dolari.

Distrugerile materiale de război în varianta recunoscută de aliați la Conferința de pace reprezentau 6 miliarde dolari. Economia României era practic ruinată, industria distrusă în proporție de 60%; căile ferate distruse și ele în proporție de 30%; încă și mai mari erau pagubele create de distrugerea sondelor petoliere, a porturilor, a producției agricole etc.

Distrugerile din timpul războiului au fost compensate prin acțiunea forțelor de progres puse în mișcare de politica guvernamentală, reușindu-se astfel ca nivelul antebelic (din 1914) să fie din nou atins în 1924, adică după o perioadă de numai șase ani și două luni de la sfârșitul războiului (noiembrie 1918).

Așa cum arăta prof. N. Belli în cartea „Tranziția – mai grea decât un război”, distrugerile de război au fost însă și creatoare, prin sporirea considerabilă a teritoriului și populației țării în urma Unirii, dar și prin faptul că țara s-a bucurat de conducerea competentă a unor mari bărbați de stat, care au efectuat cele trei mari acțiuni politice de anvergură istorică, decisive pentru progresul țării: reforma agrară din 1921; adoptarea unui nou sistem electoral și legiferarea noii Constituții din 1923.

CONSTITUIREA UNUI SERVICIU DE INFORMAȚII ȘI CONTRAINFORMAȚII AL MARINEI

comandor Marius Laurențiu ROHART*
drd. Dan-Dragoș SICHIGEA

Abstract

This paper is meant to inform about the first steps that the Romanian Navy took to build its own Intelligence Department, in the early 20's. This period was full of enemy spying activity against the Romanian Armed Forces and the Navy felt the need to have a counterintelligence branch to ensure the safe keeping of its military secrets. We tried to detail the many reports of foreign spies, with an accent of Soviet methods of infiltrating harbors and installations.

Keywords: the Romanian Navy, Intelligence Department, spying activity, military secrets, counterintelligence

*

Deși România era la momentul 1919 un stat fără revendicări teritoriale, atașat conceptelor de securitate colectivă, nu același lucru se putea spune despre vecinii ei. Majoritatea lor își propuneau o revizuire a tratatelor și duceau, din primele zile interbelice, o amplă campanie de spionaj contra României, atât pe frontiera de uscat, cât și pe Dunăre și Nistru. Un scop fundamental al Inspectoratului Marinei era, în consecință, crearea unui serviciu propriu de serviciu de informații și contrainformații pentru forțele navale.

Printre primele informații de încredere pe care Inspectoratul Marinei le-a primit despre potențialul unui rival - flota sovietică din Marea Neagră, se evidențiază un raport care provenea de la un fost sublocotenent din Marina Imperială Rusă, obligat de autoritățile comuniste să servească în marina noului regim. Fugind din baza navală de la Sevastopol, el a oferit date prețioase despre starea de spirit și, mai ales, despre dotarea Flotei Roșii în anul 1921; comandantul acesteia era un midshipman (aspirant) din Flota Imperială, cu nume polonez. Singurele vase capabile de operații ofensive erau: canoniera „Teretz”, cu statul-major și echipajul complete, care făcea pază între Sevastopol și coasta Caucazului (Batumi) și care venea, la fiecare două săptămâni, pentru reprovizionare la Sevastopol; un submarin de tip A.C. (380 tone), „adus din America” și acostat la Nikolaev; un grup de vedete antisubmarin (între 6 și 8), folosite intens.

---

* Muzeul Național al Marinei Române Constanța

Restul navelor se găseau la Sevastopol, cu echipaje complete, dar nu erau capabile de operații, deși se făceau eforturi pentru aducerea lor în stare de folosință. Din informațiile aduse de dezertor reieșea, totuși, că starea avariilor la aceste nave era destul de avansată: *mașinile, corpul și toate aparatele complet stricate și fiind în imposibilitate să le repare din lipsă de materii prime.*

Tot dintr-un document elaborat de către Marele Stat Major cu privire la o ipoteză de război aflăm noi date despre situația forțelor bolșevice de peste graniță, în zona Ucrainei. Ipoteza, intitulată *Proiecte Ucrainiene*, trecea în revistă dispozitivul defensiv sovietic, enumerând diferitele forțe aliniate dincolo de Nistru. Obiectivul operației era *eliberarea Ucrainei de sub jugul puterii sovietice*. Zona de acțiune a trupelor proprii era delimitată strict între linia dintre Kiev și Ekaterinoslav – la nord; Marea Neagră, de la Kerson la limanul Akerman – la sud; frontiera României și Poloniei - la vest. Zona totală care trebuia ocupată cuprindea guvernămintele Volinia, Podolia, Kiev, Kerson și o parte din cea a Ekaterinoslav-ului în partea de est, cu o populație de 30.000.000 locuitori. Apărarea era asigurată de 100.000 de ostași sovietici, grupați în două armate, 1-a și a 2-a de Cavalerie. Concentrația forțelor era mai mare în zonele Jitomir-Vinnitza-Kamenetz-Podolsk. La granița românească se aflau 6 divizii, de-a lungul Nistrului. Diviziile erau mici, cu efective totale de 18.000, ceea ce însemna 3.000 de soldați/divizie, adică aceste unități erau mai degrabă la nivel de regiment. În ceea ce privește garnizoanele de pe litoral, din informațiile de care se dispunea, se aprecia că Odessa era cel mai bine păzită – 6.000 de soldați, 500 la Nikolaev, 400 la Stanislavov și 2.000 la Kerson. Este interesant de remarcat că marinarii erau considerați de serviciile de informații ale Armatei ca fiind printre cei mai loiali, deși reprezentau doar 10% din totalul trupelor. Celelalte unități, formate din miliții locale și batalioane de gardă de interior, erau *apte doar pentru serviciul de gardă și nu constituiesc nici măcar o forță suficientă pentru combaterea insurgenților.*

În ceea ce privește dotarea cu piese de artilerie, în zona Odessei se găseau 12 piese de 60 mm și alte 10 de 30 mm. Posturile de pază de coastă constau în posturi de miliție de marină și grăniceri, în medie 10 oameni cu o mitralieră, în următoarele puncte: Bielagorie, Grigorevka, Tenebanta, Fontana, Adleslaska, Karabaș, Kublevo, Stchatka și la sud de Odessa, la Fontana, Lustdorff, Bugovo, Sandjika, Bugaz. Posturile sunt legate prin telefon și populația era implicată în supravegherea liniilor. Organizațiile de

ofițeri se ocupau cu serviciul de legătură al apărării maritime. Odessa era apărată și de baraje de mine, bine alcătuite. Pentru amplasarea lor au fost utilizate patru vedete, transformate în putoare de mine, care au folosit o cantitate mare de mine ușoare, tip „Ribka” – „Peștișor”. Barajele au fost montate în 1921 și se întindeau de la Marievka la Bugaz, la 5 verste de coastă. Din informațiile ulterioare, reieșea că barajele au fost extinse până la Carolina-Bugaz. În cazul unui desant inamic în zona Odessei, Comandamentul sovietic a pregătit o poziție de rezistență în adâncime, pe linie Malaki-Petrovka-Dalnik-Usatole.

În concluzie, pozițiile fortificate din zona Odessei erau destul de puternice, prezentând un obstacol serios în calea oricărei tentative de debarcare, mai ales datorită concentrării de mijloace tehnice, cu atât mai mult cu cât era foarte posibilă intervenția navelor de război grele sovietice, așa cum a fost cazul în timpul Războiului Civil, în 1920. Bineînțeles, cel mai greu de evitat erau barajele de mine care impuneau activități de dragaj cronofage și dificil de ascuns.

Tentativele comuniste de a se infiltra în România implicau și căile navigabile. De aceea, Marina a fost foarte interesată de orice informație care îi putea parveni privind activitățile bolșevicilor dincolo de Nistru. Astfel, Marele Stat Major a trimis numeroase informări Inspectoratului Marinei privind măsurile luate de autoritățile sovietice pentru a scăpa de controale și a infiltra agenți în țările vecine pe calea apei. Conform acestor informații, sovieticii își propuneau să achiziționeze vase, cu diferite pavilioane, pe care să le folosească pentru a infiltra agenți în țările baltice și să transporte literatură propagandistică revoluționară. Marele Stat Major era de părere că aceleași tactici ar fi putut fi utilizate și împotriva României și, din aceste motive, a informat organul de conducere al Marinei Române. Comuniștii doreau să folosească mai ales vase cu pânze, care erau mai greu de detectat și care nu atrăgeau așa de mult atenția. Ele se puteau strecura *noaptea, în toate porturile, fără să fie semnalate* și ancorau în locuri prestabilite, de unde puteau transporta încărcătura rapid, până la sosirea vameșilor. De asemenea, în cazul acestor vase mici, de obicei ele nu erau controlate decât de un singur funcționar, care putea fi ușor indus în eroare.

Vasele folosite pentru aceste acțiuni secrete urmau să fie înregistrate în porturi precum Narva, Helsinborg etc. și echipajul format din comuniști trebuia să aibă pașapoarte estoniene sau lituaniene. Agenții-marinari erau

instruiți să creeze legături cu localnicii și să recruteze informatori pe timpul șederii la uscat. Ei erau pregătiți să cunoască limba și obiceiurile populațiilor din care urmau să extragă informații. Vasele nu puteau staționa prea mult în port, ca să nu atragă atenția autorităților. De asemenea, se avea în vedere ca majoritatea echipajului să fie de naționalitatea căreia îi aparținea pavilionul.

Conform unui raport din 6 iunie 1921, la granița României se găseau unități din armatele a 13-a, a 14-a și a 2-a Cavalerie. Guvernul sovietic a dispus, totodată, începând cu anul 1921, fortificarea de urgență a coastelor Mării Negre. Au fost folosite multe mine în regiunea Ragov Kordon – 122 de mine model 1912; în regiunea Sanjevski Koriton – 78 mine model 1912; în zona Grigoriewska Seceavka – 80 mine model 1908 și 70 mine „Rabek”. Țărmlul a fost puternic fortificat: bateriile se completează cu noi modele de tunuri și s-au format baterii noi din alte sectoare, precum nordul Rusiei. Au fost, de asemenea, instalate stațiuni de proiectoare. Portul Odessa era apărat constant cu 6 monitoare bine înarmate, dar încete. Comandamentul forțelor navale din Odessa se găsea la Straia Odessa.

Următorul sector care trebuia fortificat în anii următori era țărmul Crimeii. Primele lucrări erau în curs de pregătire, specialiștii fiind deja deplasați la Sevastopol pentru întocmirea planurilor. Tot la Odessa se găsea o *instituție comunistă secretă, sub denumirea de Comandamentul Suprem al Ucrainei și Crimeii*, echipată cu radio. Ea efectua controlul tuturor instituțiilor sovietice din zonă, coordona activitatea lor cu cea a Cekăi, elibera documente de plecare peste graniță pentru agenții trimiși să provoace agitație și să adune informații.

Din Buletinele de Informații ale Armatei din acea vreme aflăm alte informații interesante despre situația statelor vecine, în special ale acelor cu regimuri revizioniste. În Rusia sovietică, în 1921 războiul civil era, în continuare, cauza principalelor greutăți cu care se confrunta populația. În zonele de graniță cu România și Polonia guvernul sovietic a decretat mobilizarea parțială, pentru a *potoli răzcoalele*. Erau gata de acțiune forțe totalizând peste 55.000 de oameni, în 13-14 divizii de infanterie și 5-6 divizii de cavalerie, cu 500 de piese de artilerie. Totodată, propaganda bolșevică a fost intensificată, încercându-se infiltrarea mult mai multor agenți peste graniță, în Basarabia. Grănicerii sovietici au deschis mult mai des focul asupra pichetelor românești de peste Nistru, provocând numeroase incidente. Nici în Ungaria situația internă nu se stabilizase, dar guvernul a trecut la un

proces de reînarmare mascată, folosind diferite denumiri pentru a ascunde înființarea de noi unități. Cel mai des erau utilizate trupele de jandarmi, care erau deja, la nivelul anului 1921, mult supradimensionate față de efectivul stabilit prin tratatul de pace.

Un alt document pe care ne propunem să îl prezentăm, interceptat de serviciile de informații ale Armatei și transmis și Marinei, este o însărcinare către un anume *tovarăș Smirnov*, evident, un agent sovietic în România. Lui i se solicitau o serie de informații generale despre situația armatei, mai concret, să facă rost de ordinea de bătaie a forțelor armate române pe anul 1920/1921. Cu toate acestea, accentul solicitărilor cădea pe chestiuni navale: *organizarea instituțiilor maritime litorale, carporturi, baze, fabrici, uzine, detașamente instructive, organizarea Ministerului Navigației și în general comanda Flotei, funcțiunile fiecărei instituții și productivitatea lor; numele persoanelor ce stau în fruntea instituției, au existat până la război și care au fost înființate după războiul imperialist; scopul constituirii lor, ce intențiuni există în această regiune.*

Alte aspecte deosebit de valoroase pe care agenții sovietici trebuiau să le aprofundeze, tot în sectorul naval, erau: situația generală a Marinei, nivelul de pregătire al corpului ofițeresc, precum și sistemul de recrutare pentru această armă. Sovieticii erau destul de bine informați de dezvoltarea parcului de nave românesc; știau de intrarea în dotare a monitoarelor ex-austriece la Dunăre și căutau noi date privind posibilitatea armării crucișătoarelor auxiliare „Regele Carol”, „România”, „Principesa Maria” și „Dacia”. Foarte interesant este faptul că se cereau informații despre torpilorul „Mons”, ceea ce demonstrează că erau la curent cu negocierile pe care Marina Română le purta cu Amiralitatea Britanică pentru achiziționarea acestei nave. Totodată cunoșteau faptul că România intrase în posesia torpiloarelor ex-austriece nr. „74”, „75”, „80”, „82”, „83” și „84”, dar doreau să afle caracteristicile tehnice ale acestor nave, alături de cele ale canonierelor aduse din Franța, cum ar fi viteza, grosimea blindajului, pescajul noilor contratorpiloare „Mărăști” și „Mărășești” -.

Revenind la ideea constituirii unui serviciu de informații pentru forțele navale, trebuie să subliniem contribuția lt.-cdor. Steriopol, fostul Șef al Biroului II Contrainformațiuni din Marele Stat Major, care a elaborat, în 1921, un proiect de *înființare a unui serviciu de informațiuni și contrainformațiuni al Statmajorului Marinei*. Conform misiunii propuse,

această secțiune urma să se ocupe cu ținerea la curent a Statului Major al Marinei cu chestiuni sensibile privind marinele statelor riverane din Marea Neagră, care ar fi putut ajunge în conflict cu țara noastră:

1/ *Repartizarea operativă a forțelor navale ale statelor cu care eventual am veni în conflict.* Am observat deja atenția deosebită pe care structurile care culegeau informații o acordau marinei sovietice, în special flotei din Marea Neagră.

2/ *Situațiunea și valoarea operativă și tehnică a:*

a/ Stat Majorului și Comandamentelor:

Organizare, personal, pregătirea și intențiunea operativă, studiul exercițiilor de orice gen și al manevrelor, școli, etc.

b/ Flota de operațiuni:

Personal, material, raze de acțiune.

c/ Baze navale, Apărări Fixe și Mobile:

Personal, artilerie de coastă, stațiuni de torpile, stații t.f.s., depozitul de munițiuni, de torpile, de mine și de combustibil.

d/ Șantiere:

Personal, construcțiuni noi pentru cerințele proprii și pentru marinele străine, debit de reparațiuni, docuri, material de construcții.

3/ *Situația economică, financiară și politică a țării.*

Am prezentat toate aceste misiuni pe care autorul documentului le-a propus Inspectoratului Marinei deoarece, după cum vom vedea ulterior, ele au fost preluate și respectate întocmai și, de asemenea, ele sunt baza primului serviciu de informații al acestei categorii de forțe, în adevăratul sens al termenului. Serviciul a dispus de o varietate de mijloace pentru a-și atinge scopul, anume colectarea și prelucrarea de informații despre forțele navale ale potențialilor noștri adversari navali în bazinul Mării Negre. Este vorba despre un personal bine pregătit în tacticile războiului informatic. Această necesitate era cu atât mai stringentă cu cât serviciile similare ale Rusiei sovietice erau deosebit de active împotriva țărilor considerate „imperialiste”, de la care statul vecin avea revendicări teritoriale. De aceea, o sarcină importantă a respectivului serviciu era tocmai împiedicarea acestor acțiuni de destabilizare ale inamicului.

Din punct de vedere organizatoric, se prevedea înființarea acestui serviciu în subordinea Statului Major al Marinei, adică organul de comandament al Inspectoratului, organ care subordona și principalele unități

tactice ale Marinei - diviziile de Mare și de Dunăre. Serviciul era format dintr-un birou, cu un ofițer superior în frunte, *care va avea misiunea de a ține încontinuu la curent pe șeful stat majorului marinei de situațiunea marinelor care le interesează*. Urmau alți trei ofițeri, un căpitan - care se ocupa cu centralizarea informațiilor și studierea lor - și doi ofițeri la biroul de contraspionaj. La nivelul celor două mari unități tactice, s-au înființat câte un birou de informații și contrainformații, conduse de ofițeri, care aveau sarcina de a culege informații la nivelul lor local și de a le transmite serviciului central de pe lângă Statul Major al Marinei. Ei se ocupau și cu primele măsuri de combatere a spionajului inamic, conform directivelor emise de către serviciul central, la nivelul celor două divizii.

Principalele surse de informații, pe timp de pace, erau, desigur, date de cooperarea cu alte servicii de informații ale armatei, deja stabilite și operative, în principal Serviciul de Informațiuni al Marelui Stat Major al Armatei. De la acesta, se cereau toate informațiile *de orice gen și din orice sursă relativă la Marinele străine și la spionajul care se face în contra Marinei noastre*. O altă sursă de informații erau atașații navali militari, reprezentanții diplomați și consulari. Ei primeau directive, prin intermediul Ministerului de Externe, să adune și să transmită materialul informativ necesar despre chestiunile navale din statele în care își desfășurau misiunea diplomatică. Serviciul Maritim Român și Navigația Fluvială Română, structuri civile care puteau, totuși, să culeagă un volum impresionat de informații prin navele care efectuau curse în Marea Neagră și pe Dunăre. Mai existau resursele de care dispunea Biroul Secret și de Contraspionaj, adică unitatea principală a Serviciului de Informații și Contrainformații al Marinei. Acesta dispunea de un personal special de agenți și fonduri, puse la dispoziția sa de Șeful Serviciului, cu aprobarea Șefului Statului Major al Marinei. Alte informații se mai culegeau din presa străină și de la dezertorii din marinele străine, în principal din cea sovietică, în primii ani după Primul Război Mondial. În caz de război, se adăugau la aceste surse și informațiile culese de stațiile T.F.S., de unitățile de cercetare și alte unități de pe front sau de la prizonierii de război capturați.

Revenind la Biroul Secret și de Contraspionaj, inima serviciului, el se subordona direct șefului acestuia, care îi stabilea *instrucțiunile pentru serviciul său special*. Atribuțiile biroului constau atât în toate chestiunile de spionaj propriu-zis, cât și în acelea de contraspionaj. Pentru aceste operații el

dispunea de personalul format din agenți și de fondurile pentru acțiunile specifice. Din cauza lipsei grave de ofițeri de marină, biroul era încadrat cu doi ofițeri, fiind organizat în *forma sa cea mai simplă*; șeful biroului se ocupa cu recrutarea agenților străini sau, în țară, organizarea informațiilor, înregistrarea persoanelor bănuite că sunt informatori străini, controlul și centralizarea lor pentru informarea Șefului Statului Major al Marinei. Agenții trebuiau să obțină, în primul rând, *cifruri, planuri secrete, sisteme de apărare, ordine de bătae etc.*

Atribuțiile generale ale Serviciului de Informațiuni și Contrainformațiuni erau să se asigure, prin orice mijloc, că Marina este informată, că deține toate datele pentru pregătirea operațiilor, realizând, în acest scop, o cooperare cât mai strânsă cu *mijloacele mai numeroase ale serviciului de I. și C.I. al armatei*. Serviciul centraliza aceste informații și realiza informări periodice despre potențialul marinelor străine, periculoase pentru securitatea navală a României. Toate aceste acțiuni erau dirijate, fără *a se amesteca în proceduri tehnice și de metodă*, de Șeful Statului Major al Marinei. Principala lui responsabilitate în ceea ce privește Serviciul de Informațiuni era să se asigure că există o cooperare permanentă între celelalte secții ale Statului Major, în special Secția Operațiuni și acest serviciu. Cooperarea dintre aceste două componente importante era esențială pentru reușita operațiilor militare. Totodată, nu erau ignorate nici relațiile cu celelalte secții ale Statului Major al Marinei - Artilerie, Arme sub Apă, Mobilizare, Instrucție, Tehnică Navală.

În concluzie, Serviciul de Informațiuni și Contrainformațiuni al Marinei era responsabil atât de realizarea materialelor informative pentru Șeful Statului Major al Marinei, cât și de împiedicarea, prin cooperarea cu organele siguranței generale a statului, a oricăror acțiuni de spionaj ale inamicului.

CONCLUZII

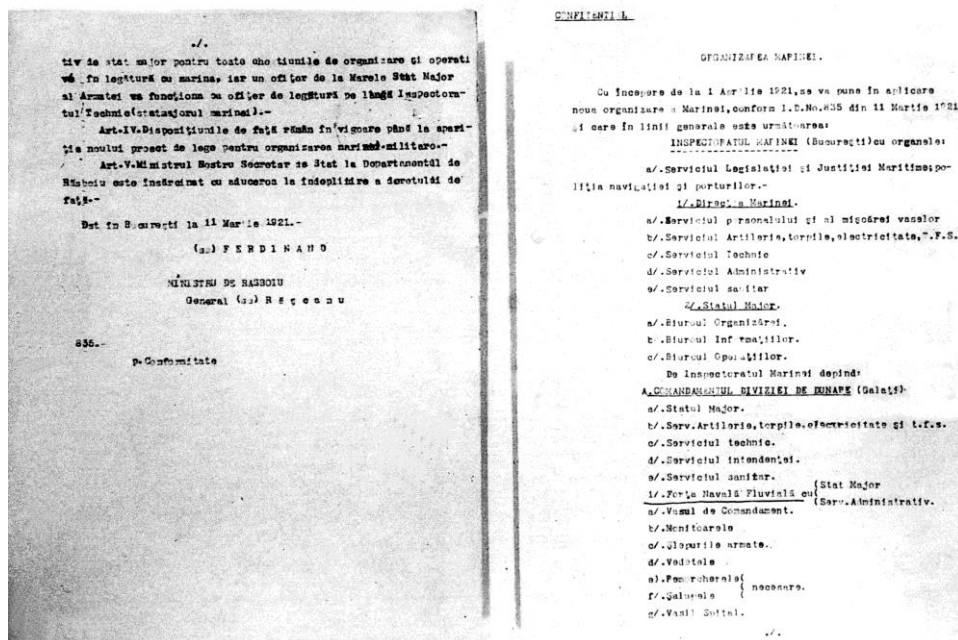
La începutul perioadei interbelice Marina Română - la fel ca întreaga Armată, de altfel - a suferit din cauza dezorganizării generale care caracteriza România în urma ocupației străine și distrugerilor suferite. De aceea, este de înțeles existența unei perioade de adaptare la noile realități economice, sociale, dar și geostrategice, perioadă care, pentru Marină, a durat mai mulți ani. Trebuie să amintim, în acest sens, că granițele de apă ale României Mari erau mult mărite față de statul care intrase în Primul Război Mondial, în anul 1916. Chiar și la acel moment, Marina a fost obligată, de resursele limitate de

care dispunea, să-și prioritizeze eforturile la Dunăre și să lase apărarea coastelor Mării Negre în seama unui aliat, care s-a dovedit, în cele din urmă, nesigur.

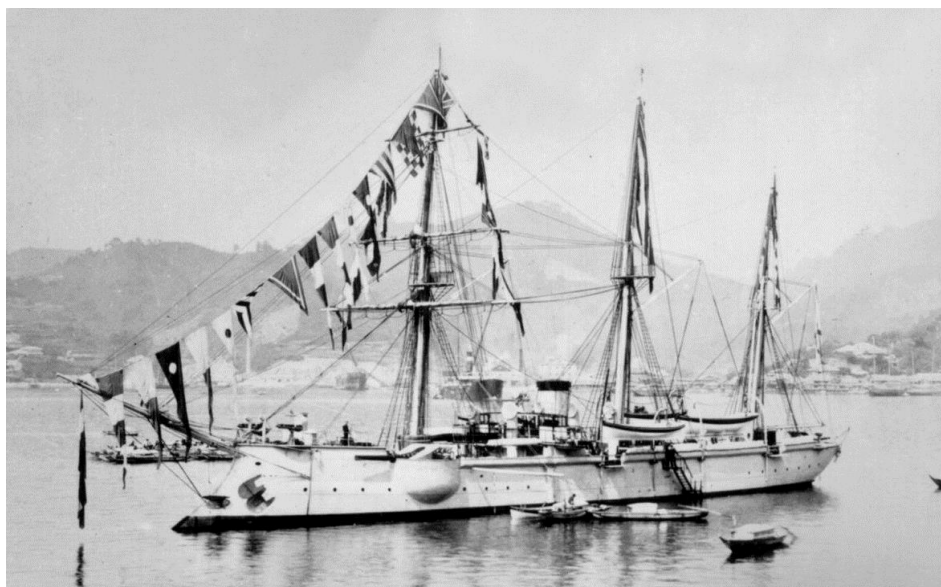
Situația se prezenta cu atât mai mult mai dificil de gestionat după război, în condițiile în care parcul de nave era diminuat, iar acele bastimente care erau în stare de operaționalitate trebuiau să apere un litoral mult prea mare pentru numărul lor mic. Este, deci, o mărturie a eforturilor conducătorilor Marinei faptul că s-a reușit, într-un timp destul de scurt, să se remedieze o parte dintre problemele structurale cu care se confrunta această categorie de arme.

Unul dintre aspectele care a stat pe agenda organizatorilor Marinei (foarte puțin timp) a fost constituirea unui serviciu de informații și contrainformații cu specific naval. Acest lucru se datorează faptului că, pe de-o parte, activitatea marinărească, în general, se preta acțiunii de culegere de informații și, pe de altă parte, Inspectoratul Marinei de la București a înțeles vulnerabilitățile cu care se confrunta în domeniul păstrării secretului de serviciu și a putut să ia măsurile care s-au impus pentru remedierea acestei situații.

Contribuția noastră a trecut în revistă primii pași (considerăm noi, fundamentali) pentru construirea de la zero a acestui serviciu, dar și problemele organizatorice și concrete cu care s-a confruntat această unitate, în fond, o secție a structurilor de comandă ale Marinei. Timpul ales pentru constituirea sa a fost potrivit deoarece, începând cu deceniul al treilea, statele revizioniste din jurul României au început să fie deosebit de active în acțiunile lor de spionaj militar împotriva țării noastre.

Organigrama Marinei în 1921 - se observă Biroul Informațiilor

Canoniera sovietică din Marea Neagră

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ÎN COLECȚIA DE FOTOGRAFII A MUZEULUI NAȚIONAL AL MARINEI ROMÂNE

dr. Silvia IONIȚĂ*

Abstract

Among the sources of history evidence, photography gained an important place in the last 200 years. Photos, those "messagges without a code", like Roland Barthes called them, are an integral part of the collections of the Romanian National Naval Museum. This paper aims at promoting the many photos that the museum has from the time of the First World War.

Keywords: photography, the Romanian National Naval Museum, the First World War

*

Într-o noapte a anului 1914, Edward Grey, secretarul de Externe al Marii Britanii, privind luminile de la Whitehall a rostit o declarație care va deveni celebră și care cuprindea o metaforă de o expresivitate istorică: *Lămpile s-au stins în întreaga Europă*¹. Era noaptea în care a izbucnit conflictul cunoscut în istoriografie drept Primul Război Mondial. Declanșat în contextul antagonismelor politice, economice, regionale, al mentalităților colective dintre cele două coaliții – Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Turcia, Bulgaria) și Puterile Aliate (Franța, Marea Britanie, Rusia, Italia, Japonia și din 1917 și S.U.A.), acesta a fost contextul istoric turbulent în care țări din întreaga lume au fost antrenate în acțiuni militare terestre, maritime și aeriene, de la Oceanul Pacific până la Oceanul Atlantic. În acest conflict, care a durat 1.568 de zile, și-au pierdut viața 10 milioane de oameni, 21 de milioane au fost răniți și 7,7 milioane au fost dați dispăruți sau luați prizonieri². Întreaga Europă a fost reorganizată, prin destrămarea a patru imperii: cel Rus, cel Austro-Ungar, cel Otoman și cel German. A fost războiul în care s-au folosit, pentru prima dată, gazele toxice (Ypres 1915), tancurile (Somme, 1916) și avioanele (Reims)³.

Chiar dacă, în cei doi ani de neutralitate, ambele tabere beligerante au făcut presiuni asupra României pentru a o atrage în război de partea lor, apelând la promisiuni, dar și la amenințări de tot felul, țara noastră va intra în

---

* Muzeul Național al Marinei Române Constanța

¹ Ion Xenofontov, Mihai Tașcă, *Contextul internațional general al Primului Război General*, în „Revista militară”, nr. 2 (12), 2014, p. 128.

² *Ibidem*, p. 131, *apud Enciclopedia concisă britanică*, București, Editura Litera, București, 2010, p. 154-155.

³ *Ibidem*, p.131.

război de partea Antantei, la doi ani de la începerea conflictului, urmându-și dezideratul național de unire a Transilvaniei cu țara mamă⁴.

Încă de la începutul războiului, situația armatei române a fost total nefavorabilă. În scurt timp, trupele române, care eliberaseră o parte din Transilvania, au fost nevoite să se retragă pas cu pas și să cedeze terenul, prin lupte grele, din cauza superiorității numerice și tehnice a inamicului. Armata germană și cea austro-ungară au cucerit Oltenia, Muntenia și Dobrogea, frontul stabilizându-se pe linia Munților Carpații Orientali, Siret și Dunărea de Jos. Înfrângerile României au avut drept cauză principală nerespectarea obligațiilor, asumate prin convenția militară semnată la 4 august 1916, de către aliații din cadrul Antantei. Guvernul țarist nu a trimis, așa cum se angajase în momentul mobilizării României, două divizii de infanterie și una de cavalerie, pentru a coopera cu armata română pe frontul din Dobrogea, dând astfel posibilitatea Puterilor Centrale să aibă multe unități militare disponibile pentru a le aduce pe frontul românesc⁵. De asemenea, armata română nu a beneficiat de armamentul promis de aliați, care se angajaseră să o aprovizioneze cu material de război și muniții într-un ritm zilnic de 300 de tone pe zi⁶.

În aceste condiții armata, guvernul, autoritățile și o parte din populație s-au retras în Moldova, singurul teritoriu rămas neocupat de dușmani. În iarna și primăvara anului 1917 are loc un proces de reorganizare și refacere a armatei române, cu aportul tehnic și militar al Franței și Angliei, precum și al trupelor ruse, care sosiseră între timp pe frontul din Moldova. Luptele din vara anului 1917 s-au încheiat cu victorii asupra Puterilor Centrale. Trupele române au înscris pagini nepieritoare de glorie și vitejie la Mărăști, Mărășești și Oituz⁷. Lovitura bolșevică declanșată la sfârșitul lui octombrie 1917 și tratativele inițiate de noua putere au pus însă punct colaborării militare româno-ruse. Preluarea puterii în Rusia de către bolșevici a avut consecințe nefaste asupra țării noastre care a pierdut un aliat, convertit, peste noapte, într-un dușman de temut. Soldații ruși nu mai ascultau de nici o autoritate, provocând dezordine

⁴ *Flotila în timpul Primului Război Mondial (1914-1916) – România în timpul Primul Război Mondial*, în Fondul Documentar al Bibliotecii Muzeului Național al Mariei Române, nepag., cota I/460.

⁵ *Ibidem*, nepag.

⁶ *Ibidem*, nepag.

⁷ *Ibidem*, nepag.

și o stare de insecuritate, jefuind populația civilă în timp ce se întorceau spre Rusia⁸. În aceste condiții, Puterile Centrale au impus României să semneze în martie 1918 tratatul de pace de la Buftea, care transforma România într-o „colonie” a Germaniei. Acest tratat s-a încheiat după lungi discuții între semnatori, deoarece regele Ferdinand dorea evitarea încheierii lui, pentru a respecta întru totul tratatul de alianță semnat cu Antanta în 1916⁹.

Victoriile Antantei pe frontul din apus și loviturile date de mișcările de eliberare ale popoarelor au dus la înfrângerea Puterilor Centrale și la semnarea capitulării, în toamna anului 1918. În timpul retragerii trupelor germane din țara noastră, România a anulat tratatul de la Buftea-București și a reintrat în rândurile aliaților din Antantă, alături de care a luptat până la sfârșitul războiului¹⁰.

În contextul politic complex, periculos și total incomod generat de declanșarea Primului Război Mondial, toate categoriile de forțe armate românești au fost implicate¹¹, iar marina română nu a făcut excepție. Deși ea a reprezentat un procent foarte mic din întregul efectivelor antrenate în război, trebuie apreciat faptul că rolul și contribuția marinei a depășit cu mult dimensiunea redusă a forțelor de care dispunea¹². Marea majoritate a acțiunilor militare au avut loc pe Dunăre, unde au fost concentrate forțele navale române, Escadra de Dunăre având în componență 4 monitoare și 8 vedete torpiloare. Aceasta a fost pusă sub comanda comandorului Negru Nicolae și intra în compunerea Flotei de operațiuni – una din cele două mari unități ale marinei române în acest război, din care mai făceau parte o divizie ușoară, un convoi de aprovizionare, un spital și un șantier naval, precum și bateriile de coastă ale marinei. Cea de-a doua mare unitate, „Apărările sub Apă”, condusă de comandorul Niculescu Rizea, avea în compunere un grup

---

⁸ Valentin Sirghi, *România, față în față cu Revoluția din Octombrie*, în „Historia” on line <https://www.historia.ro>general>articol>, accesat la 10 .03.2018. ora 14.20.

⁹ *Enciclopedia României* on line, apud Nicolae Iorga, *Acte privitoare la istoria marelui războiu*, București, 1932.

¹⁰ *Flotila în timpul Primului Război Mondial...* nepag.

¹¹ Ion Gr. Ionescu, Daniela-Simona Dimitriu, *Marina română în perioada neutralității armate 1914-1916*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom X, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța, 2007, p. 224.

¹² Ion Ionescu, *Dezvoltarea marinei militare române în perioada interbelică*, în Ion Ionescu, Georgeta Borandă, Marian Moșneagu, *Noi contribuții la istoria marinei militare române*, Editura Muntenia&Leda, Constanța, 2001, p. 25.

port-mine – dragă-mine, un grup artilerie de debarcare și un grup de torpiloare și stațiuni de lansare¹³.

Marina română a fost cea care a scris în istoria poporului nostru chiar prima pagină de eroism din timpul acestui conflict (prin atacul surpriză de la Rusciuk) împotriva flotei austro-ungare, cu ajutorul a trei nave ușoare („Rândunica”, „Cătina” și „Bujorescu”)¹⁴.

Marinarii și-au adus apoi contribuția la luptele de apărare a capului de pod de la Turtucaia (1-6 septembrie 1916), luptând în condiții deosebit de grele și confruntându-se cu forțe superioare ca dotare cu tehnică de luptă, dar și din punct de vedere numeric. În legătură cu evenimentele care au avut loc începând cu 24 august/6 septembrie toți observatorii sunt de acord că prezența activă a escadrei și a artileriei marinei a dat tărie sectorului de vest al capului de pod, fapt care l-a determinat pe inamic să-și îndrepte atacurile *acolo unde știa că marina nu mai poate concura*, adică spre sud și răsărit¹⁵. Dintre navele care au participat la această confruntare au fost și monitoarele tip „Kogălniceanu”, care au avut rolul de a apăra trupele de uscat și de a asigura retragerea acestora.

În condițiile accentuării operațiilor militare pe linia Dunării, Marina Militară a îndeplinit misiuni de instalare a unui sistem robust și eficient de estacade plutitoare sau fixe, stăvilare grele, plase metalice destinate să oprească minele de curent și baraje de mine. Concomitent, bateriile artileriei marinei din zonă și grupuri de mitraliere au deschis focul asupra adversarului, pe sectoare limitate, pentru a nu lovi trupele proprii.

---

¹³ Carmen Atanasiu, *Eroi marinari în luptele din primul război mondial pe Dunăre*, în „Momente din istoria marinei române (lucrări de cercetare științifică)”, Constanța, 1987, în Fondul Documentar al Bibliotecii Muzeului Național al Mariei Române, p. 31-32.

¹⁴ *Ibidem*, p. 28.

¹⁵ George Petre, Ion Bitoleanu, *Tradiții navale românești*, București, Editura Militară, 1991, p. 196.

*Monitor în marș pe Dunăre în Al Doilea Război Mondial
(Danube monitor in march on the river. The Second World War)*

Unul din episoadele în care marinarii români au dat dovadă de spirit de sacrificiu și eroism s-a petrecut atunci când forțele adversarului au reușit să instaleze cuiburi de mitraliere de-a lungul Văii Cusui și a barat retragerea forțelor române. În acest scop, vedetele nr. 6 „Maior Nicolae Grigore Ioan” și nr. 2 „Căpitan Mihail Romano” au primit misiunea de a înainta pe Canalul Cusui, până în apropierea malului, pentru a lovi din imediata apropiere amplasamentele armelor automate dușmane. Un foc nimicitor a deschis vedeta nr. 6 „Maior Nicolae Grigore Ioan”, care s-a apropiat doar la câțiva metri de cuiburile de mitraliere dușmane, reducându-le la tăcere.

După îndeplinirea misiunii, vedeta a încercat să reintre în formație, dar, apropiindu-se prea mult de mal, s-a pus pe uscat, fiind supusă unui foc puternic și ciuruită literalmente de rafale. Au murit la datorie comandatul navei, căpitanul Constantin Dumitrescu și secundul său, sublocotenentul Ion Ghiculescu – găsit cu mâinile încheștate pe mitralieră. Mai exact, în această

angajare, vedeta nr. 6 „Maior Nicolae Grigore Ioan” a pierdut toți ofițerii și jumătate de echipaj¹⁶.

*Vedeta de siguranță „MAIOR NICOLAE GRIGORE IOAN”
(The „MAIOR NICOLAE GRIGORE IOAN” safety boat)*

*Căpitanul Constantin Dumitrescu – comandantul
vedetei „MAIOR NICOLAE GRIGORE IOAN”, căzut
la Turtucaia la 24 august 1916*

*(Captain Constantin Dumitrescu – the „MAIOR
NICOLAE GRIGORE IOAN” safety boat commander,
who died in action at Turtucaia, 1916, 24 August)*

---

¹⁶ Pădureanu Dominuț, Marian Sârbu, *Istoria Armatei și Marinei Române - note de curs*, Constanța, 2003, p. 157.

Sprijinul acordat prin susținerea cu focul bateriilor de pe monitoare s-a dovedit util și benefic pentru apărarea capului de pod¹⁷. Bateriile debarcate de pe nave, precum „Elisabeta”, și bateriile „Principele Mircea”, „Regele Ferdinand” și „Regina Maria” și-au adus, la rândul lor, aportul și au ripostat la atacurile forțelor bulgaro-germane¹⁸. Începând cu acordarea de sprijin în acțiunea de salvare a trupelor în retragere spre Silistra și continuând cu acțiunile de la Derwent, Oltina, Parachioi și până la Rasova, navele Flotei de operațiuni au participat la toate luptele, susținând flancul drept al armatei și atacând, prin numeroase incursiuni, spatele frontului inamic și coloanele lui de aprovizionare, în toate aceste acțiuni marinarii demonstrând curaj și spirit de sacrificiu¹⁹.

*Trecerea trupelor române peste Dunăre, Flămânda, 1916
(The Romanian troops cross over Danube, Flămânda, 1916)*

---

¹⁷ Nicolae Bârdeanu, Dan Nicolaescu, *Contribuții la istoria marinei române*, vol. I, *Din cele mai vechi timpuri până în 1918*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 275-283.

¹⁸ George Petre, *Contribuții la o istorie navală în date*, Constanța, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2013, p. 228.

¹⁹ Carmen Atanasiu, *op. cit.*, p. 30.

O altă provocare pentru marina română a fost cea lansată în timpul manevrei de la Flămânda (septembrie/octombrie 1916), când a avut ca rol important implicarea în construcția podului de peste Dunăre și asigurarea apărării lui împotriva flotei austro-ungare, dar și a minelor de curent.

Pentru apărarea podului, s-au instalat stăvilare și dispozitive de pescuit mine. Marinarii au depus eforturi deosebite și pentru instalarea unor baraje cu mine la punctele Cinghinele, Pietroșani, Mecica, în condiții grele, pe timp friguros, cu ploaie și vânt, în timpul nopții, dar rezultatele nu au fost pe măsura sacrificiilor făcute. Dimpotrivă, s-au înregistrat pierderi de vieți omenești, din cauza defecțiunii tehnice a unor mine²⁰. În timpul acestei operațiuni, au impresionat prin curajul de care au dat dovadă marinarii din Ostrovul Cinghinele, care au ripostat cu dârzenie la atacurile inamicului, superior numeric. Aici și-a pierdut viața eroic sublocotenent Alexandru Isvoranu, comandantul artileriei de debarcare din acest ostrov, căzut la datorie la 25 septembrie 1916.

Sublocotenent Alexandru Izvoranu / Sub-lieutenant Alexandru Izvoranu

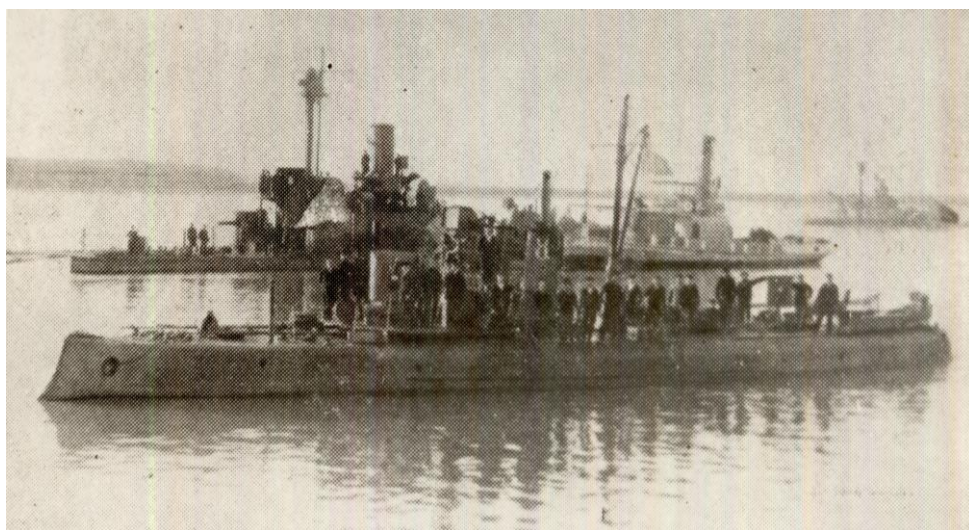
---

²⁰ Pădureanu Dominuț, Marian Sârbu, *op. cit.*, p. 159.

Cu toate eforturile depuse, operațiunea a fost anulată în cele din urmă, iar capul de pod retras, din cauza furtunilor și atacurilor navale și aeriene asupra pontoanelor²¹.

Operațiunile navale au continuat pe Dunăre în lunile octombrie-decembrie 1916, până la sfârșitul anului Flota de Operațiuni pe Dunăre sprijinind cu foc de artilerie de pe monitoare stabilizarea flancului drept al armatei din Dobrogea, pe măsură ce aceasta se retrăgea către nord.

*Grup de nave ale Flotei de Operațiuni române, pe Dunăre în 1916
(The Romanian Fleet Operations group of battleships, Danube, 1916)*

O acțiune meritorie, desfășurată de flota română din proprie inițiativă, a fost reocuparea Hîrșovei și eliberarea satului Topalu, la sfârșitul lunii octombrie²². La aceste operațiuni au participat și cele opt vedete de siguranță, însă numărul lor s-a redus la șapte prin scufundarea, la 20 noiembrie, a vedetei cu nr. 8, „Valter Mărăcineanu”, care s-a lovit de o mină pe canalul Alionte, unde se afla în misiune. Își pierde viața eroic în urma exploziei, sublocotenent Axente Alexandru²³.

---

²¹ Nicolae Bârdeanu, Dan Nicolaescu, *op. cit.*, p. 86-91.

²² *Ibidem*, p. 296.

²³ George Petre, Ion Bitoleanu, *op. cit.*, p. 205.

Sublocotenent Axente Alexandru
Sub-lieutenant Axente Alexandru

O misiune importantă a avut-o Escadra de Dunăre în perioada 11-30 decembrie 1916 când a asigurat protejarea evacuării mijloacelor de navigație existente la Brăila și Galați. Sub protecția monitoarelor, în condiții deosebit de grele, au fost expediate la Chilia peste 300 de nave, iar pe Prut, 40, asigurându-se aprovizionarea cu grâne, furaje și petrol a echipajelor flotilei și populației din Deltă și din Moldova, fiind salvată aproape întreaga marină comercială de Dunăre.

Retrasă pe brațul Chilia, flota a luat parte la duelul de artilerie cu bateriile inamice de la Tulcea și a împiedicat orice tentativă de trecere în Deltă a inamicului, cu prețul unor noi jertfe umane²⁴. Printre acești eroi se numără și Căpitan Alexandrescu Gheorghe Ion și sublocotenent Vîrtosu Constantin decedați eroic în 29 decembrie 1916 în timpul trecerii șalupei canoniere „Smârdan” prin fața bateriilor de la Isaccea.

---

²⁴ Carmen Atanasiu, *op. cit.*, p. 33.

*Căpitan Alexandrescu Gheorghe Ion,
aici elev la Școala militară, în 1908
(Captain Alexandrescu Gheorghe Ion,
here student at the Military School, 1908)*

*Sublocotenent Vîrtosu Constantin
(Sub-lieutenant Vîrtosu Constantin)*

Având în vedere dispunerea forțelor pe frontul român la începutul campaniei din 1917, misiunea Marinei era aceea de a apăra Dunărea maritimă și Delta dinspre mare și dinspre malul dobrogean, ocupat de inamic²⁵, pentru a nu permite acestuia să traverseze fluviul în sprijinul grupărilor terestre pregătite a fi lansate în ofensivă de feldmareșalul v. Mackensen între Carpații de Curbură și Dunăre. Delta Dunării a fost în 1917 o adevărată cetate de luptă și apărare, pentru că, așa cum am mai precizat, aici își avea bazele Marina militară și tot aici se afla întreg parcul de nave civile evacuat de la Brăila și Galați.

---

²⁵ Nicolae Bârdeanu, Dan Nicolaescu, *op.cit.*, p. 304; *apud* Em. Koslinski, *Extras din jurnalul de operațiuni al flotei și note personale* (mss), f. 23.

Flota de Operațiuni a avut misiunea să asigure transporturile de armament, hrană și muniții necesare trupelor, în timp ce artileria marină și unitățile de debarcare urmau să acționeze împotriva bateriilor inamice instalate la Dunăre, cât și împotriva oricărei încercări de forțare a fluviului²⁶.

Câteva din personalitățile marcante ale Marinei române sunt prezente într-o fotografie realizată la Bârlad, în anul 1917.

Comandor Scodrea Vasile, comandantul Flotei de Operațiuni pe Dunăre, amiral Bălescu Constantin și căpitan comandor Gheorghe Mărgineanu
(Colonel Scodrea Vasile, the commander of the Danube Operations, admiral Bălescu Constantin and captain commander Gheorghe Mărgineanu)

În fotografie putem vedea, de la stânga spre dreapta, pe: comandorul Vasile Scodrea, numit șef de stat major al Marinei la momentul intrării României în Război, pentru ca din ianuarie 1917 acesta să devină

---

²⁶ Raymond Stănescu, Cristian Crăciunoiu, *Marina română în primul război mondial: 1916-1919*, Editura Modelism, București, 2000, p. 198-201.

comandantul Flotei de Operațiuni pe Dunăre²⁷; în mijloc, viceamiralul Bălescu Constantin, care în 1913 a fost numit șeful Secției Marinei din cadrul Ministerului de Război, funcție pe care o deține până în anul 1917, din acest an preluând comanda Marinei Militare ce sub comanda sa a înregistrat succese²⁸; în stânga, contraamiralul Gheorghe Mărgineanu, care în octombrie 1916 a fost numit comandant militar și căpitan al portului Galați, în subordinea Marelui Cartier General. La 1 ianuarie 1917 devine comandant al Serviciului Transporturilor, iar între 1 aprilie și 15 octombrie 1917 este numit comandant al Serviciului Comunicațiilor pe Apă - Poduri și Transporturi. Este apoi desemnat șef de stat major, fiind atașat pe lângă Comandamentul Flotei Ruse din Marea Neagră, de la Sevastopol. În anul 1918 este numit membru în Comisia de Armistițiu și primește misiunea specială de readucere în țară a navelor comerciale românești²⁹.

Prevederile „păcii” de la București a numărat printre consecințe și demobilizarea marinei militare, fixată prin Instrucțiunile nr. 429 din 7/20 mai 1918. Prin precizările făcute în cadrul acestor instrucțiuni, efectivul total al marinei era stabilit la 2.526 militari, din elementele componente numai flota de operații rămânând cu organizarea și efectivele de război (reduse însă la minim). Batalionul de debarcare al marinei era, de asemenea, dizolvat.

Pacea de dictat impusă României la 7 mai 1918, nerecunoscută și neratificată de suveranul român, nu a însemnat abandonarea luptei pentru împlinirea idealului unității naționale. Este cunoscută inițiativa Marelui Stat Major român care a pregătit, în secret, remobilizarea armatei, concomitent cu o acțiune îndrăznească de eludare a prevederilor tratatului de pace. Marina română a fost parte integrantă în îndeplinirea obiectivelor propuse, o dovadă fiind *Instrucțiunile secrete asupra mobilizării marinei pe timpul ocupării Munteniei și Olteniei de către Puterile Centrale* – un document ce prevedea revenirea la vechea organizare de război întregită cu crucișătorul auxiliar „Regele Carol”, reîntors din porturile rusești³⁰.

---

²⁷ Marian Moșneagu, *Dicționarul marinarilor români*, Editura Militară, 2006, București, p. 431.

²⁸ *Ibidem*, p. 52.

²⁹ *Ibidem*, p. 305.

³⁰ Raymond Stănescu, Cristian Crăciunoiu, *op. cit.*, p. 204-210.

După decretarea celei de-a doua mobilizări, la 28 octombrie/10 noiembrie 1918³¹, marina, deși nu a mai fost investită cu misiuni operative, și-a adus o importantă contribuție la lupta poporului român pentru eliberarea teritoriului de sub ocupația străină și, ulterior, la acțiunile de consolidare a rezultatelor Marii Uniri de la 1 decembrie 1918.

Pe toată perioada Primului Război Mondial marina a reprezentat un real sprijin pentru trupele de uscat, implicându-se activ în acțiunile de luptă, dar și în cele de aprovizionare. Marina română a ieșit din război cu efectivele reduse, înregistrând atât pierderi umane, cât și pierderi materiale.

Tributul de sânge plătit de marinarii români s-a ridicat la 18 ofițeri, 11 maiștri, subofițeri și elevi, 371 marinari gradați și soldați și 7 marinari civili, în total, 407 victime din rândul marinarilor³².

În amintirea și în cinstea eroilor căzuți, posteritatea a ridicat monumente, unul dintre acestea fiind și monumentul marinarilor eroi căzuți în luptele de la Rasova, la 8 septembrie 1916, monument care poate fi admirat în parcul expozițional al Muzeului Național al Marinei Române.

---

³¹ George Petre, *op. cit.*, p. 241.

³² Ioan Damaschin, *Eroii neuitați din adâncuri*, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2017, p. 30.

*Monumentul marinarilor eroi căzuți la Rasova la 8 septembrie 1916 aflat în parcul expozițional al Muzeului Național al Marinei Române
(The Romanian National Naval Museum - Memorial of the Heroes who died on Rasova, 1916, September 8th)*

În relevarea adevărului istoric referitor la declanșarea, desfășurarea și consecințele Primului Război Mondial, fiecare izvor istoric cercetat de specialiști a avut, și continuă să aibă, un rol hotărâtor, indiferent că ne referim la documente de arhivă desecretizate, la studii de presă, la mărturii ale oamenilor politici ai vremii sau chiar ale oamenilor de rând, contemporani cu evenimentele studiate. Între izvoarele istorice, un loc aparte și l-au câștigat, în ultimii aproximativ 200 de ani, imaginile fotografice, acele „**mesaje fără cod**” - cum pe bună dreptate le-a definit Roland Barthes, cunoscut eseist, filozof și teoretician al literaturii franceze³³. Imaginile capturate în timp real în fotografii și obiectivitatea aspectelor prezentate pot fi cu greu puse la îndoială, motiv pentru care utilitatea acestora în munca de cercetare a istoricului nu poate fi contestată.

Muzeul Național al Marinei Române, ca orice instituție de cultură care și-a asumat un rol în cercetarea și promovarea adevărului istoric, în special cel legat de activitatea Marinei Române, a dus, de-a lungul timpului, prin specialiștii săi, o activitate neobosită de colecționare a fotografiilor realizate în momente cheie ale istoriei noastre. Munca specialiștilor a fost suplinită de donațiile făcute de marinarii români, dar și de familiile acestora, albumele din colecția de fotografii a Muzeului Național al Marinei Române redând aspecte inedite și completând tabloul evenimentelor istorice cercetate. Prin urmare, pe parcursul acestui demers, am urmărit ca obiectiv principal promovarea și popularizarea unor fotografii existente în fototeca Muzeului Național al Marinei Române, realizate, marea majoritate, în timpul Primului Război Mondial, dar și încadrarea acestor imagini document în contextul războiului, prin prezentarea cronologică a istoricului sau a semnificației lor.

---

³³ Roland Gerard Barthes (1915-1980) - eseist, critic, filosof și teoretician al literaturii, semiotician francez.

**"REVISTA TRANȘEELOR" (1916-1918)
- PUBLICAȚIE DE FRONT A UNITĂȚILOR MILITARE
DOBROGENE. CRONICA PE SCURT A COLECȚIEI**

dr. Lăcrămioara Manea*

Abstract

The situation of the Romanian front, the morale of the Romanian troops during the First World War on the way to Greater Romania's achievement was also reflected in the pages of "The Trenches' Magazine", publication which appeared irregularly, during the 21st of September 1916 and February 1918, in 18 numbers for two publishing years. The magazine, with the subtitle "For the soldiers' heart and soul", was occasionally published by the military units from Dobrudja which fighter on the Southern front and then in Moldavia, containing news, military information and literature signed by both writers and established journalists, and by soldiers from trenches.

Keywords: The Trenches' Magazine, military press, military units from Dobrudja, morale of troops, heroism

*

Preliminarii

„Revista Tranșeelor”, deși ocazională, este o revistă de front care se încadrează în presa militară românească din timpul Primului Război Mondial. Pentru această perioadă nu este singura publicație din peisajul dobrogean (ne referim și la periodicul Administrației germane, „Curierul Dobrogei, apărut în limba germană, iar, din 1917, cu supliment în limbile bulgară și turcă), dar este singura revistă românească editată de unitățile militare dobrogene ale Diviziei IX, unități care au luptat pe frontul dobrogean de sud și apoi în Moldova, după ocuparea Dobrogei de armatele Puterilor Centrale, ocupație străină care a durat între octombrie 1916 - noiembrie 1918.

Fără a înregistra o periodicitate constantă - fapt lesne de înțeles în vreme de război - și născută din necesitățile obiective ale frontului, însă sub zodia improvizației și a inspirației românești de moment, conform aprecierilor publicistului și scriitorului Dan Gîju¹, „Revista Tranșeelor” a apărut pe parcursul a trei ani calendaristici (1916-1918) și a doi ani editoriali (anul I/

---

* Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea

¹ Dan Gîju, *Istoria presei militare*, vol. I: *Armata. Presa scrisă*, București, Editura Favorit, 2016, p. 287.

septembrie 1916 - septembrie 1917; anul II/ ianuarie 1918), mai exact de la 21 septembrie 1916 până în februarie 1918.

Cu un rol propagandistic și un conținut informativ-literar, această revistă mai puțin cunoscută a fost semnalată în câteva lucrări de referință², pe baza colecției care se păstrează integral - din informațiile culese până în prezent³ - numai la Biblioteca Academiei Române București. În ultimul secol de la finele Marelui Război și de la Marea Unire s-a scris foarte mult, numeroase documente de arhivă au fost cercetate și integrate momentului istoric, însă valoarea informațională a materialelor din revista la care facem referire și eroismul soldaților dobrogeni de diferite etnii, subliniat în paginile publicației, rămân de necontestat. „Revista Tranșeelor” cuprinde știri și informații militare privind evoluția fronturilor, articole cu privire la țelul armatelor române de a elibera teritoriile ocupate și de a înfăptui unirea românilor, materiale dedicate desfășurării luptelor din Dobrogea și actelor de cutezanță purtate de forțele militare dobrogene pe front.

Apariție, format și date editoriale

Colligatul cercetat la Biblioteca Academiei Române conține cele 18 numere ale revistei, care au apărut singular ori în ediție triplă sau cvadruplă. Periodicul este legat în carton marmorat, cu cotor și colțuri din pânză, iar în partea inferioară a primei coperte se observă ștanța aurie a monogramei Regelui Ferdinand I (Fig. 1).

² În ordine cronologică precizăm următoarele cataloage de publicații seriale și lucrări: *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, tom II: 1907-1918, București, Editura Academiei R.S.R., 1969, nr. 2107, p. 565; Petru Zaharia, *100 de ani de presă tulceană (1879-1979)*, București, 1979, p. 54-56; Ion Hangiu, *Presă românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol.I: 1790-1916, București, Editura Comunicare.ro, 2008, nr. 247, p. 848-850. Câteva considerații asupra revistei face autorul istoriei presei militare, Dan Gîju, care include „Revista Tranșeelor” în contextul presei de război românești și a artei improvizației, alături de ziarul ostășesc „În Carpați” - editat de Comandamentul Armatei a II-a, apărut într-un singur număr, la Ploiești, pe 16 octombrie 1916 - și de ziarul „Patrula, foaia literară a ostașilor garnizoanei Botoșani” (Dan Gîju, *op. cit.*, p. 287-288).

³ La Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași se păstrează doar nr. 1-4 din 1 ianuarie 1918, exemplar care a intrat în colecție înainte de anul 1933, conform ștampilei aplicată pe prima pagină, cu datarea 28 februarie 1936, când acest număr al revistei a fost inventariat sub cota X-1399. Aducem mulțumiri d-nei Elena Chiaburu de la Biblioteca Universității „Al. I. Cuza” Iași pentru semnalare.

Fiecare an editorial începe cu un număr 1, editându-se astfel 10 numere în anul I, respectiv 8 numere în anul al II-lea. Cronologic, apariția revistei se prezintă după cum urmează:

anul I. Nr. 1/21 septembrie 1916, p. 1-4; Nr. 2/ 30 septembrie 1916, p. 5-8 (paginile 5, 6, 7 numerotate greșit cu 1, 2, 3); Nr. 3/ 3 octombrie 1916, p. 9-12; Nr. 4-5-6/ 23 iulie 1917, p. 13-35 (număr triplu); Nr. 7-8-9-10/3 septembrie 1917, p. 37-68 (număr cvadruplu); anul II. Nr. 1-4/1 ianuarie 1918, p. 1-32; Nr. 5-8/ ianuarie-februarie 1918, p. 33-64 (numere cvadruple).

Pe parcursul apariției sale, revista a suferit modificări atât în privința formatului, cât și a periodicității și a datelor editoriale cuprinse în frontispiciul publicației,

diferite în cei trei ani de apariție 1916-1917-1918, în funcție de politica de cenzură, de evoluția războiului și de mutarea și reorganizarea trupelor militare și a fronturilor. „Revista Tranșeelor”, cu subtitlul permanent „Pentru inima și sufletul ostașilor”, a apărut inițial în format II (33×24 cm), mai exact primele trei numere din 1916 aveau, fiecare, câte patru pagini. După instalarea ocupației Puterilor Centrale în Dobrogea, la sfârșitul anului 1916, și după retragerea și reorganizarea armatei române în Moldova, începând cu numărul triplu 4-5-6 din 23 iulie 1917, adresa redacției revistei s-a schimbat, iar formatul s-a redus simțitor, la 22×14 cm pentru aparițiile din anii 1917-1918, crescând însă numărul de pagini.

„Revista Tranșeelor” a fost deschizătoarea de drumuri în ceea ce privește presa militară a Primului Război Mondial. Editarea gazetei a început la Divizia a IX-a Infanterie, în atmosfera primelor săptămâni de război după intrarea României în conflagrație de partea Antantei. Primul

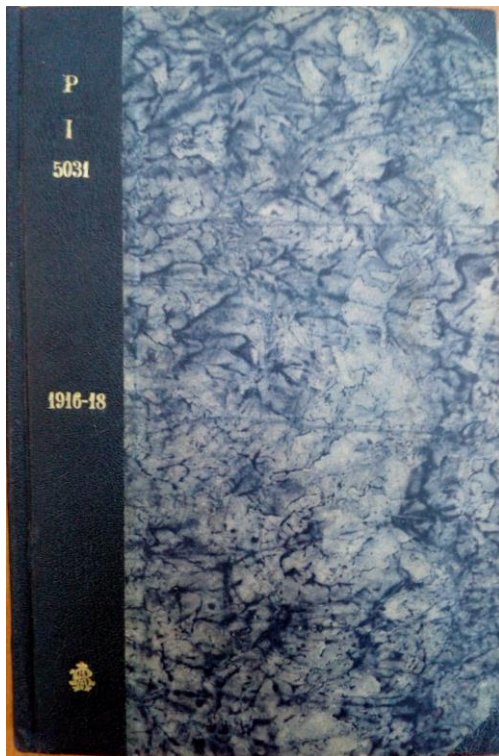

Fig. 1

număr a apărut la 21 septembrie 1916, într-un context intern și internațional dificil pentru frontul din Dobrogea și pentru unitățile militare de aici, în încercarea acestora de a apăra și de a opri ofensiva inamică după catastrofa de la Turtucaia (24 august-6 septembrie 1916). Pe frontispiciu, imediat sub titlatură, citim că revista a apărut *Din Ordinul și sub ocrotirea D-lui General C-dant al Diviziei a IX-a*, iar în dreapta titlului mențiunea de periodicitate, *Apare când poate*, precum și adresa redacției: *Orice manuscrise se vor trimite pe adresa: Cuartierul General Divizia a IX-a*. De asemenea, se mai precizează, în stânga titlului, că sunt colaboratori ai revistei *Toți ostașii Diviziei, fără deosebire de grad și că pentru faptele eroice se vor arăta data și locul unde au fost săvârșite*. Aceste mențiuni, fără a fi indicate locul apariției și tipografia, se păstrează până la 23 iulie 1917 (Fig. 2).

Fig. 2

Însă, pe întreaga colecție, este menționat ca redactor I.C. Delaturda (Ioan Colfescu-Delaturda), ardelean de origine după pseudonim, publicistul care și-a semnat materialele începând cu numărul 2 al revistei și asupra căruia vom reveni cf. *infra*.

Este cunoscut faptul că Divizia a IX-a Infanterie și alte unități militare au luptat pentru apărarea Dobrogei, inclusiv Regimentul 34 Infanterie „Constanța”, zdrobit la Turtucaia în bătălia din 24 august 1916 și reorganizat, ulterior, pentru ofensiva din vara anului 1917, precum și Regimentul 33 „Tulcea” din Brigada 20 Infanterie a Diviziei a X-a⁴. În 1916,

⁴ Conform documentelor Marelui Stat Major, inițial, Divizia a IX-a Infanterie a fost formată din unități militare mai mult sau mai puțin apropiate de Dobrogea: Regimentul 9 Vânători, Brigada 17 Infanterie (cu Regimintele 34 „Constanța” și 40 „Călugăreni”),

Comandamentul Diviziei a IX-a s-a aflat la Silistra, așadar putem emite ipoteza că primele trei numere din anul 1916 ar fi văzut lumina tiparului chiar la Silistra sau la Constanța, iar ulterior, după retragerea trupelor în Moldova, redacția revistei avea să se mute la Iași, unde a apărut în condițiile cenzurii, fiind editată de și pentru bravii ostași dobrogeni de pe frontul din Moldova. Mai mult, documente din Arhivele Militare Române arată că apariția revistei a fost posibilă și datorită sprijinului financiar al prefecturilor județului Constanța - pentru numerele apărute în 1916, precum și ale județelor Brăila și Galați - începând cu anul 1917⁵.

Conform acelorași arhive, concepția lui I.C. Delaturda, obiectivele și modalitățile de realizare a acestora au fost expuse de redactorul revistei, într-un raport înaintat la 9 noiembrie 1916 Statului Major al Armatei. Prin acest raport, Delaturda solicita aprobările necesare continuării și difuzării „Revistei Tranșeelor”, care își încetase apariția din 3 octombrie 1916, după desființarea Diviziei a IX-a. În raport, publicistul I.C. Delaturda afirma că o parte din insuccesele armatei române se datorau și *stării de părăginire sufletească în care se găsea majoritatea soldaților noștri*. Sublinia, de asemenea, rolul presei militare de a insufla credința în victorie și de a asigura hrana spirituală care să ridice moralul soldaților. Redactorul afirma, în același raport, necesitatea ca *după fiecare bătălie, după fiecare fapt de arme, fie că ar fi norocoase sau nu, se cuvine să nu lăsăm sufletul ostașilor în bătaia vântului, ci trebuie să comentăm faptele, să scoatem din ele ceea ce voim noi, ceea ce voiesc comandanții, ceea ce voiește idealul țării*⁶. Revista de front era necesară pentru a publica corespondențe, pentru a

---

Brigada 18 Infanterie (cu Regimentele 35 „Matei Basarab” și 36 „Vasile Lupu”), Brigada 39 Infanterie (cu Regimentele 63 și 79 Infanterie), Brigada 9 Artilerie (cu Regimentele 13 și 18 Artilerie). Pe lângă Divizia a IX-a, în Dobrogea - și nu numai - a luptat și Divizia a X-a cu Regimentul 10 Vânători, Brigăzile 19, 20, 40 Infanterie, din care au făcut parte Regimentul 39 „Petru Rareș”, Regimentul 33 „Tulcea”, Regimentul 38 „Neagoe Basarab” și alte unități militare (Remus Macovei, *Militari constănțeni în Primul Război Mondial*, în: *Dobrogea în contextul Primului Război Mondial*, București, Editura Top Form, 2017, p. 134-135).

⁵ Apud Gheorghe Nicolescu, *Cuvântul-armă. Presa militară românească pe câmpul de campanie în Primul Război Mondial*, în „Revista română de istorie a presei”, nr. 1(7), 2010, p. 124.

⁶ *Ibidem*, p. 121-122.

mediatiza faptele glorioase, pentru a menține trează credința soldaților în victorie prin consemnarea realităților din tranșee. Raportul redactat de Colfescu-Delaturda a primit avizul favorabil al comandantului Regimentului 4 Artilerie Grea la 15 noiembrie 1916, care l-a înaintat Marelui Cartier General. Totodată, comandantul Regimentului considera că trebuia îmbunătățită redactarea articolelor prin adaptarea lor la cultura soldatului. Însă, aprobarea Marelui Cartier General a întârziat mult după stabilizarea frontului și retragerea în Moldova⁷.

Probabil stăruința redactorului a făcut posibilă reapariția revistei la 23 iulie 1917, când, după întreruperea în intervalul octombrie 1916 - iulie 1917, publicația a revenit cu un nou format și o nouă etapă, cu articole semnate și cu o serie de creații literare.

Mutarea și reorganizarea armatelor din iarna-primăvara anului 1917 a adus modificări în ceea ce privește apariția revistei. După subtitlu, se face precizarea că revista *apare de două ori pe lună, din ordinul și sub ocrotirea D-lui Comandant al Corpului Apărării Antiaeriene*, corp militar nou organizat prin cunoscuta Misiune Franceză, iar colaborările urmau să fie trimise pe adresa Marelui Cartier General de la Iași: *M.C.G. Corpul Apărării Antiaeriene*. Tot în frontispiciu se menționează că *orice ostaș, fără deosebire de grad* poate fi colaborator și se reia sintagma: *Pentru faptele eroice se vor arăta data și locul unde au fost săvârșite*. (Fig. 3).

Astfel au apărut nr. 4-5-6/23 iulie 1917 și nr. 7-8-9-10/3 septembrie 1917, la Iași, deși locul și adresa precisă a redacției au fost menționate odată cu prima apariție a anului II editorial din 1918, în numerele 1-4 din 1 ianuarie 1918, când cenzura politică slăbise.

Cel de-al treilea frontispiciu sub care a apărut „Revista Tranșeeilor” la începutul anului 1918, cu puțin înainte de unirea Basarabiei cu România, nu mai are înscrisă periodicitatea. Materialele puteau fi trimise redactorului pe adresa: *I.C. Delaturda, Iași - Str. Ștefan cel Mare nr. 3, Iași*. De asemenea, se păstrează precizarea în ceea ce privește colaboratorii revistei care vor apărea, începând de atunci, chiar în sumarul de pe prima pagină, atât personalități ale culturii românești - precum Ludovic Dăuș, Alexandru T. Stamatiad, Andrei Popovici, Ion Agârbiceanu, prof. I. Petrovici ș.a., unii

⁷ *Ibidem*, p. 124.

dintre ei colaboratori și ai altor ziare și reviste ale vremii -, cât și militari, semnatori la rubrica nouă intitulată *De la ostași pentru ostași* din nr. 1-4/ 1 ianuarie 1918 sau, mai simplu, *De la ostași* din nr. 5-8/ ianuarie-februarie 1918 (Fig. 4).

Fig. 3

Fig. 4

Numărul cvadruplu 5-8 pe ianuarie-februarie 1918 a reprezentat ultima apariție a „Revistei Tranșeelor”, cel mai probabil ea fiind suspendată în martie 1918, ca și alte publicații de front. Dintre acestea amintim ziarul „România - organ al apărării naționale”, de la Iași, care a fost suspendat în martie 1918.

Redactorul I.C. Delaturda (Ioan Colfescu-Delaturda)

Ioan Colfescu-Delaturda a fost publicist, redactor de front, scriitor, consilier de curte de apel și procuror la Cluj. În 1935, în presa locală din Cluj, prof. I. Argintescu scria despre I.C. Delaturda și despre lucrarea

acestuia *Spirit și materie. Eroismul în viața de stat*, publicată la Cluj, în acel an: *Consilier de curte de apel și procuror la Cluj*, dl. Colfescu mai este însă și un vechi publicist, cunoscut din reviste sub pseudonimul I.C. Delaturda. Cariera pe care și-a ales-o nu l-a îndepărtat de studiul filosofiei, veche pasiune a d-sale încă din adolescență, când, ca discipol entuziast al lui Titu Maiorescu, și-a cristalizat primele gânduri și idealuri în cartea de debut «*Fericirea pământească*».

Scriitorul Ioan Colfescu a tratat problemele legate de Marele Război din punct de vedere istorico-filosofic în numeroase cărți și articole. Mai mult, lucrările sale au fost foarte bine primite de presă și de criticii contemporani lui: Simion Mehedinți, acad. Ion Lupaș, Octav Botez, C. Rădulescu-Motru ș.a. Primele lucrări le-a publicat la București: *Fericirea pământească*, în 1902 și *Viața morală a popoarelor și războiul european. Cauze și efecte*, în anul 1916⁸. În introducerea ultimei cărți menționate autorul I.C. Delaturda spune: *Căci, oricât de distrugătoare ar fi armele întrebuințate în luptele moderne, cea mai teribilă armă rămâne totuși, și va rămâne totdeauna, forța morală a popoarelor beligerante.* (p. 5 a Introducerii).

După război, începând cu anul 1922, a publicat o serie de lucrări la Cluj și la București, însă, după 1945 toate au fost interzise și retrase din circuitul public de cenzura comunistă: *Război și civilizație*, Cluj, 1922 [1923]; *Spirit și materie. Eroismul în viața de stat*, Cluj, 1935; *La răscruci de drumuri*, vol. I-II, Cluj, 1939-1940; *Rasa și geniul ei. Misionarismul românesc în noua Europă*, București, 1943; *O nouă involuție a spiritului în materie. Primatul sângelui*, București, 1944.

În prefața cărții *Război și civilizație* afirmă că *prima datorie a omului este lepădarea completă de sine, topirea existenței lui în sufletul umanității* (p. III a Prefetei).

În cadrul manifestărilor prilejuite de „Luna Galaților”, în anul 1935, procurorul Colfescu a conferențiat în amfiteatrul Școlii Comerciale din Galați, vorbind despre eroism, *prin care înțelege activitatea de orice clipă, în orice direcție* (în revista „Căminul”, Galați, 1935, p. 363-364).

---

⁸ *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 750.

De altfel, activitatea de publicist a lui I.C. Delaturda a continuat în perioada interbelică. În prefața lucrării *La răscruci de drumuri*, autorul spune: *Cuprinsul acestui volum este extras din revista «România Eroică», pe care am inițiat-o și pe care o conduc din mai 1937, odată cu apariția primului număr.* (p. 1 a Prefetei).

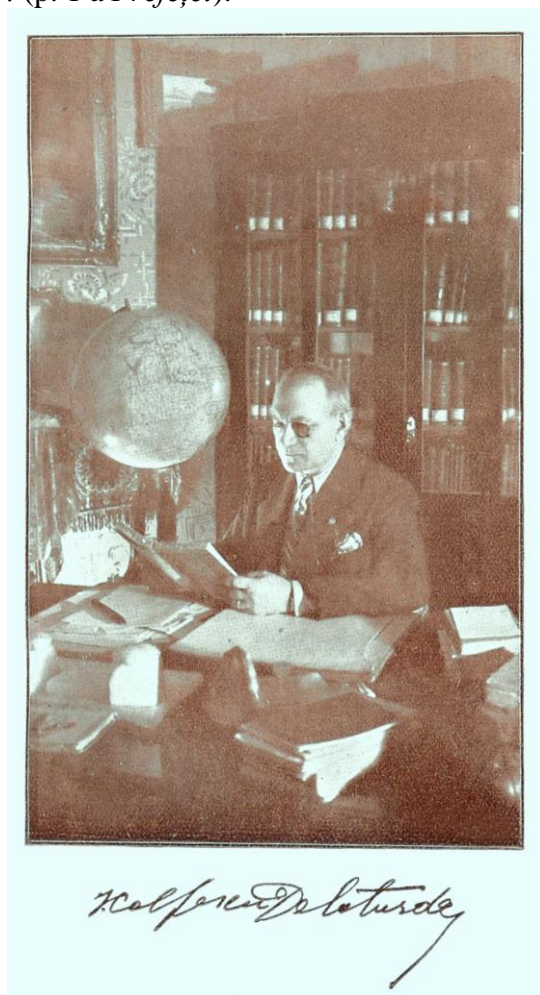

Fig. 5

Am extras aceste informații despre redactorul „Revistei Tranșeelor” și am reprodus fotografia sa la masa de lucru (Fig. 5), din paginile cărților scrise de el și din unele publicații ale timpului său, deoarece, până în

prezent, noi nu am identificat alte elemente și date biografice. Delaturda nu a fost inclus în enciclopedii sau dicționare ale publiciștilor și scriitorilor români, o explicație fiind faptul că opera sa a fost interzisă și retrasă din circuitul public, revenind pe rafturile bibliotecilor după anul 1989. Pentru eliminarea din conștiința colectivă a oricăror referiri cu privire la teritoriile care au aparținut României Mari, se știe că după 1945 au fost trimise la Fondul Secret publicațiile apărute între 1 ianuarie 1917 și 23 august 1944 care atingeau această problemă. Cărțile lui I.C. Delaturda, scrise cu devotament și patriotism pentru țara sa, au fost secretizate și interzise cercetătorilor vreme de decenii, autorul și titlurile menționate mai sus regăsindu-se în lucrările care au abordat subiectul publicațiilor epurate în regimul comunist⁹.

Astfel, înțelegem mai bine menirea „Revistei Tranșeelor”, aceea de îmbărbătare a soldaților români pentru a fi gata până la sacrificiul suprem pentru țară și pentru adevăr. Ca redactor de front, Ioan Colfescu-Delaturda a scris și a publicat în foile revistei numeroase articole, semnate și nesemnate. A avut gradul de locotenent în războiul pentru întregirea neamului, fiind implicat direct în evenimente. În numărul triplu 4-5-6/23 iulie 1917 există un material intitulat *14 Iulie. La Corpul Apărării Antiaeriene* (p. 31-33), nesemnat, în care se vorbește despre atmosfera de sărbătoare a Zilei Franței la Corpul de Apărare Antiaeriană de la Iași. Cităm: *Aniversarea națională franceză, 14 Iulie, a fost sărbătorită în mod strălucit la corpul de apărare antiaeriană. Acest corp, care aproape nu exista la începutul războiului nostru, a ținut să-și arate recunoștința pentru concursul neprețuit pe care i l-au dat, în organizarea sa tehnică, marii noștri aliați Francezii. Un pavilion pavoazat pentru ocaziune avea scris pe frontispiciu cuvintele: «Vive la France». Serbarea a început la ora 12, când a sosit misiunea franceză în frunte cu D-l Maior Humbert [...]. Corpul apărării antiaeriene a fost reprezentat prin Comandantul său, D-l Lt. Colonel N. Opran, D-l Căp. C. Stătescu - șeful școalei și atelierelor și toți domniile ofițeri prezenți în garnizoană. [...] D-l Lt. Colfescu urează ca generațiunea actuală să aibă*

---

⁹ *Publicațiile interzise până la 1 mai 1948*, București, 1948, p. 29; Paul Caravia (coord. șt.), *Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 57, 62.

fericirea de a vedea în curând frații cari nu s-au întâlnit de 1500 ani pe acelaș pământ, dându-și mâna din nou pe teritoriul micii Românie, într-o apoteosă de glorie, după zdrobirea militarismului prusac și a barbariei ungurești, cari au aruncat calamitatea asupra întregei omeniri. Așadar, locotenentul Colfescu-Delaturda sublinia ideea unirii înainte de marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz. De asemenea, din acest articol desprindem numele Comandantului Corpului Apărării Antiaeriene, locotenent-colonel Nicolae Opran, din ordinul și sub ocrotirea căruia a apărut „Revista Tranșeelor”.

Elemente de conținut din „Revista Tranșeelor”

Revista este rodul efortului intelectual al redactorului I.C. Delaturda, precum și al altor reprezentanți ai culturii române, dar și al simplilor ostași care au luptat pe front, materialele publicate fiind zămislite în anii grei ai războiului pe linia frontului, în tranșee sau în spitalele de campanie. Revista a publicat reportaje despre fapte de arme deosebite, portrete de eroi, fie ei ofițeri, subofițeri ori soldați, povestiri pilduitoare pentru educația ostașului, știri despre situația de pe alte fronturi, starea de spirit din țările aliate, situația taberelor inamice, înfrângerile suportate de armatele acestora. Articolele și creațiile literare au un caracter emoțional prin reflectarea laturii umane, datorită implicării personale a soldaților care au participat direct la evenimente. În acest studiu ne-am propus o prezentare a colecției, o cronică asupra conținutului revistei, cu menționarea și rezumarea principalelor articole sau făcând scurte comentarii.

În primul număr al revistei, din 21 septembrie 1916, redacția a publicat editorialul cu titlul *Care este scopul actualului război* (p. 1-2). Se spune: *Domnul general Comandant al Diviziei, în dragostea pe care o are pentru ostașii săi, a dat ordin de a se scoate această revistă. În judecata sa a apreciat că ostașul se cuvine să fie, și el, pus în curent cu măreția războiului la care avem marea cinste să participăm, pentru ca, prin mintea și inima lui, să-și dea seama de urmările nesfârșite pe care le poate avea fiecă faptă de arme. [...] Chiar pe locurile pe care călcăm, glorioșii noștri străbuni au ținut piept cu bărbăție [...]. Faptele lor mărețe ne vorbesc și astăzi, după 1800 ani, prin existența noastră aici, ca și prin urmele materiale ce au lăsat: Valul lui Traian, Monumentul de la Adam-Clisi, Cetatea, pe lângă care am trecut cu toții. [...], așadar, amintindu-se vestigii cunoscute din Dobrogea. În*

finalul articolului-program în care s-a expus clar părerea conducerii revistei în legătură cu scopul războiului întins *pe un front gigantic, de peste 3.000 km*, s-a concluzionat că acesta *urmărește restabilirea dreptului și a dreptății și pedepsirea exemplară a trădătorilor umanității*. Ca urmare a succeselor inițiale obținute de puterile aliate, în paginile revistei au fost inserate faptele de arme deosebite de pe principalele fronturi, situația dificilă a inamicului reflectată în presa internațională a vremii și atitudinea Greciei la începutul războiului, în reportaje precum: *Evenimentele mari de pe fronturi, Situația în țările inamice este foarte grea* (p. 2), *Spiritul războinic și neînduplecat din țările aliate, Evenimentele din Grecia* (p. 3).

În acest număr nu lipsesc informațiile despre situația frontului românesc și despre sacrificiile soldaților noștri. Citim, în rubrica *Ce urmărește Țara* (p. 3): *În mijlocul acestor evenimente gigantice, situația noastră, a Românilor, este de o măreție extraordinară. Din pământul nostru am dezrobit până acum Țara Bârsei, țara Secuilor, Brașovul, Făgărașul, ținutul Sibiului, în total 13.000 km pătrați, cu 700.000 locuitori. Am luat inamicului 8.000 soldați și 50 ofițeri prizonieri, precum și o mare cantitate de munițiuni, tunuri și provizii*.

Se vorbește despre eroismul armatei din Dobrogea în articolul *Exemple de eroism* (p. 3-4), sunt descrise secvențe de luptă, aducându-se un omagiu bravilor soldați care au luptat în fața trupelor germano-bulgare: *Până ce ne vom vedea realizat idealul nostru, va trebui să dăm și noi dovadă de strălucite virtuți militare. [...] Noi, Armata din Dobrogea, va trebui să ne gândim, mai presus de toate, că, cu greu vom putea smulge din ghiarele străinului pământul nostru strămoșesc, cu greu vom putea străbate până la Tisa, până ce, prin bravura noastră, nu ne vom fi deschis larg drumul spre Sofia* (Fig. 6). Tot aici sunt povestite fapte de eroism - precum cele ale soldatului Arghir care *prin potecile munților, în patrulare fiind, a omorât 9 dușmani*, sau despre cazul căpitanului Dimitriu din Divizia a IX-a, care *țintea la centimetru și alerga de la tun la tun aruncând pretutindeni moartea în rândurile dușmanului cu o precizie înspăimântătoare*. Acest brav ofițer, rănit în cele din urmă, a fost decorat cu Ordinul „Virtutea Militară”.

EXEMPLE DE EROISM

Pentruca să se sfărâme balaurul german, nenumărate acte de eroism a trebuit să fie săvârșite de ostașii aliaților noștri. Fără de astfel de fapte nu se poate ajunge la victorie. Alături de noi se laudă chiar eroismul soldaților sârbi, sângele rece și îndemânarea ofițerilor, pe cari ziarele rusești și românești le declară fără pereche în istoria războaelor.

Până ce ne vom vedea realizat idealul nostru, va trebui să dăm, și noi, dovadă de strălucite virtuți militare. Numai astfel ne vom face demni de a ne îndoi țara și de a jucă, în viitor, rolul mare ce este rezervat nobleței rasei noastre.

Noi, Armata din Dobrogea, va trebui să ne gândim, mai presus de toate, că, cu greu vom putea zmulge din ghiarele străinului pământul nostru strămoșesc, cu greu vom putea stră-

Fig. 6

Numărul 1 al „Revistei Tranșeelor” se încheie cu rubrica *Ultime știri*, venite chiar de pe frontul dobrogean: *O armată română, sub comanda Generalului Averescu, a trecut Dunărea, a ocupat Turtucaia și înaintează în mod vertiginos. Dacă ostașii Diviziei a 9-a vor ști să-și facă datoria, armata bulgară va fi, în curând, strânsă ca în clește și războiul din Balcani va putea lua sfârșit prin vitejia și vrednicia noastră.* Se știe că după obținerea victoriei de la Turtucaia de către trupele inamice, în urma atacului decisiv al bulgarilor din noaptea de 5 spre 6 septembrie, ofensiva a fost temporar oprită de generalul Alexandru Averescu, între 16 și 21 septembrie 1916. Trupele române s-au retras pe linia Rasova-Cobadin-Tuzla, însă decizia de întărire a frontului din Ardeal a dus, ulterior, la slăbirea frontului dobrogean.

La 30 septembrie 1916 a apărut numărul 2 al revistei în care redacția și-a propus să se ocupe mai mult *de oameni și faptele lor*, începând cu Regele Ferdinand I, căruia i se aduce un omagiu, publicat pe prima pagină, sub titlul *Majestatea Sa Regele Ferdinand I al României: Majestatea Sa ne-a dat cel dintâiu un strălucit exemplu de abnegație și devotament pentru tot ce are un popor mai de preț: idealul lui național*. Singurul articol semnat este al redactorului I.C. Delaturda, *Eroii noștri*, în care îl prezintă pe maiorul Romano Alexandru, pe care l-a cunoscut *într-o noapte înstelată de august, cu puține zile înainte de mobilizare*, și care a murit în fruntea batalionului său, alături de el dându-și viața alți doi, locotenentul Penciu Constantin și sublocotenentul Stavrache Stere. Scia Delaturda despre bravul erou: *Cei care intrau în luptă sub comanda Maiorului Romano erau siguri că merg la glorie sau la moarte. Pentru el, ca și pentru oricare alt brav ostaș, nu era o altă alternativă. Era bravura personificată* (p. 5-6).

Un alt erou evocat în acest număr este plutonierul Cojocaru Teodor din Regimentul 7 Vânători al Diviziei a IX-a care, în bătălia de la Turtucaia, *când s-a reluat ofensiva, văzând că fracțiuni din trupele de pe linie au început să se retragă, a pus gornistul să sune înaintarea, a adunat o sută de oameni și, în fruntea lor, cu gornistul sunând, a înaintat până la tranșeele inamice, pe care le-a ocupat [...]* (p. 6).

Povestiri pilduitoare se găsesc și în reportajul *Răniții și războiul*, în care sunt date exemple de ostași răniți de prin spitale sau întorși acasă cu suferința lor de a nu fi pe front. Cităm din acest material un fragment impresionant: *Un altul declară că «are să fugă într-o noapte, să se întoarcă la frații lui de arme, că nu se poate ca ei să stea la harță cu bulgarii zi și noapte și el să pirotească în pat, legat la cap ca babele»* (p. 7).

Se vorbește despre victoria Diviziei a XIX-a la atacul din 20 septembrie 1916 împotriva bulgarilor și turcilor, despre numărul prizonierilor și de captură în articolul *O divizie care se distinge: La atacul din 20 septembrie dat de o divizie rusească și de divizia a 19-a română, bulgarii și turcii au fost respinși în dezordine. Divizia a 19-a română a făcut cu acest prilej 300 prizonieri și a capturat 7 tunuri, 12 chesoane și o cantitate de muniții de infanterie și artilerie* (p. 7). Este vorba de un episod din înverșunatele lupte de la Oltina și Cobadin-Tuzla între trupele germano-bulgare, conduse de

Mackensen, și batalioanele diviziei a IX-a a generalului Nicolae Petală și a XIX-a a colonelului Constantin Scărișoreanu¹⁰, divizii mobilizate în Dobrogea (Divizia a IX-a la Silistra, iar Divizia a XIX-a la Bazargic), care au intrat, la un moment dat, sub comanda generalului rus A. Medardevitovici Zaioncikovski. Luptele au continuat până la sfârșitul lunii octombrie când orașele Constanța și Medgidia au fost ocupate de trupele germano-bulgare, la 22 și respectiv 23 octombrie 1916. În orașul Tulcea armata bulgară a intrat în 22 decembrie 1916 și astfel Dobrogea, mai puțin Delta Dunării, a rămas sub ocupație străină până în toamna anului 1918.

De asemenea, tot în al 2-lea număr s-au publicat extrase din presa engleză cu referire la importanța alăturării României la Antanta. Astfel, sub titlul *Intervenția română dă țărilor dușmane o lovitură de moarte*, s-a citat din ziarul „The Evening News”: *Importanța politică a intervenției României este nemăsurată; importanța ei militară nu este mai mică. [...] Dreapta austro-germană, care până acum se rezema pe România, este acum asvârlită în aer* (p. 6). Pe ultima foaie revista vine cu știri despre situația grea a Germaniei și Austro-Ungariei în această etapă a războiului, în articolul *În țările inamice bântuie foametea: În Ungaria muncitorii nu vin la lucru, fiincă n-au ce să mănânce. Proprietarii de fabrici au trimes o deputație la Budapesta, care a spus guvernului că dacă nu se iau măsuri urgente a se da mâncare muncitorilor, atunci se poate aștepta la o catastrofă teribilă*. Nu lipsesc informațiile despre starea fronturilor: *Pe frontul nostru s-au mai luat încă 2.600 prizonieri, din care 1.000 pe frontul dobrogean. [...] Prizonierii luați, desculți și nemâncați, sunt într-o stare de plâns*. (p. 8). La finalul acestui număr se spune: *D-nii Comandanți de unități sunt rugați a păstra toate numerele revistei pentru ca, la sfârșitul războiului, să se poată vedea, în mod obiectiv, faptele, așa cum s-au petrecut*.

---

¹⁰ Constantin Scărișoreanu (1869-1932) a fost elev al Școlii de Ofițeri și a îmbrăcat uniforma militară până la gradul de locotenent-colonel (1 aprilie 1911) și colonel (1 aprilie 1914). A fost comandantul Regimentului 40 Infanterie „Călugăreni” în anii 1913-1914, șeful Statului Major al Corpului V Armată în 1915-1916, comandantul Diviziilor 19 și 9/19 pe Frontul dobrogean în 1916 și la Mărășești în 1917 (Horia Dumitrescu, *Figuri de comandanți din Primul Război Mondial* în „Jurnalul de front” al generalului Ion Rașcu, în „Cronica Vrancei”, 7, 2008, p. 185, nota 56).

Din numărul 3, apărut la 3 octombrie 1916, înainte de contraofensiva Puterilor Centrale, menționăm un vast material de îmbărbătare cu privire la starea armatei din Dobrogea, intitulat *Victoria noastră va fi strălucită. Ea este în inima și sufletul ostașului: La începutul războiului, divizia noastră a dat poate probe de neexperiență războinică. În timpul din urmă însă faptele eroice nu lipsesc. [...] Înaltul Comandant al armatei din Dobrogea, în numele țarului tuturor Rusiilor, a dat regimentelor cari au luptat alături de cele rusești anumite distincțiuni cari ne onorează pe toți. D-l Comandant al armatei din Dobrogea, Excelența Sa generalul de infanterie Zaioncicovski, a binevoit să răsplătească curajul și avântul cu care regimentele din Brigada Col. Frimu și Brigada Col. Mihăescu au luptat alături de divizia a 61-a rusă și divizia sârbă a generalului Hacici, acordându-le câte patru medalii Sf. Gheorghe de fiecare companie ale acelor regimente. [...]* (p. 9).

Începând cu acest număr, „Revistei Tranșeelor” i se va trasa și un caracter literar, care se va manifesta mai ales în numerele următoare. Deși nesemnată, revista cuprinde o poveste plină de învățătură pentru ostași și nu numai, având motto-ul *Toate bunurile pământești nu au nici o valoare, îndeplinirea datoriei, înțelepciunea și răbdarea sunt totul.* (p. 10-11).

Ultima pagină a numărului aduce informații despre celelalte fronturi, iar, în nelipsita rubrică *Fapte și știri*, este semnalat eroismul cu care regimentele din Dobrogea s-au luptat în zilele de 22 și 23 septembrie, distrugerea unui aeroplan inamic de către artileriștii dobrogeni, care *pe lângă răsplata morală ce aduce după sine orice faptă ostășească, vor primi și o însemnată sumă de bani de la Prefectura Jud. Constanța* (p. 12).

De asemenea, se precizează, din nou, menirea acestei reviste: *S-a luat măsura de a se aduce la cunoștința tuturor prin această revistă faptele frumoase ale ostașilor.*

În urma încercărilor redactorului I.C. Delaturda de a fi continuată publicația și în noile condiții date de cursul războiului, după o întrerupere de mai bine de nouă luni, „Revista Tranșeelor” a reapărut la 23 iulie 1917, înainte de începutul ofensivei românești de la Mărăști, cu numărul triplu 4-5-6 și cu periodicitatea înscrisă *de două ori pe lună*, nerespectată datorită unor cauze lesne de înțeles. Pe lângă I. Colfescu-Delaturda, articolele sunt semnate de colaboratori, publiciști și scriitori consacrați în epocă. Primul material, intitulat *Un cuvânt înainte. Vremea nouă* (p. 15-18), semnat „Redacția”, aduce precizări cu privire la apariția, reapariția și scopul

revistei. Se spune: *Salutăm vremea nouă. În cinstea vremii celei noi, reapare această revistă. Ea s-a plămădit în tranșeele din Dobrogea, atunci când ostașii noștri au trebuit să înfrunte puhoiul a patru vrăjmași uniți, luptând până la istovire, unul contra zece. Scopul apariției ei a fost și este, atunci ca și acum, ca să dea o hrană sufletească ostașilor în momentele lor de repaus, să dezvolte dragostea și solidaritatea dintre ei, să le ridice mândria lor de ostași, să se preamărească faptele de arme și eroii dispăruți pentru țară, să se determine la fapte mari și glorioase.* Urmează un articol semnat de Ion Th. Florescu, vicepreședinte al Camerei, sub titlul *Dreptate și dezrobire. Impresii dela Cameră* (p. 18-19), după retragerea la Iași a guvernului, autorităților și a armatei. Materialul redă discuțiile de atunci cu privire la reforma agrară și votul universal. Mihail G. Holban, directorul „Revistei Idealiste”, este autorul reportajului *De ce am făcut Răsboiul* (p. 21-23), în care se reflectă starea de spirit a armatei înainte de ofensiva românească din vara anului 1917, precum și dorința de unire: *Dorința tuturor Românilor era și este să fie cu toții la un loc și să facă parte din Regatul Român, care ar deveni o Românie Mare. Astfel numim noi îndeplinirea idealului național. La aceasta ne gândim cu toții, de la mic până la mare!*

Dacă în numărul anterior, Delaturda nu și-a semnat povestirea, pilda omului sărac lipit pământului, acum aceasta este reprodușă *pentru noii cetitori* și continuată sub semnătura redactorului (p. 23-29). Așa cum s-a dorit, în paginile revistei, pentru prima dată, s-au publicat și versuri inspirate fie de atrocitățile și de durerea războiului, fie de sentimentul profund de iubire de neam, poezii semnate atât de scriitori consacrați, cât și de soldați. Astfel îl regăsim pe scriitorul Ludovic Dăuș (1873-1953), colaborator la numeroase reviste și ziare¹¹, cu poezia impresionantă *Pata sângelui sub aeroplan* (p. 20-21), dar și *Ruga Ostașului Român* (p. 33-34), o poezie cu șapte strofe, izvorâtă din dragostea de țară a plutonierului major V. Ștefănescu și sergentul instructor M. Cazvan din Corpul Apărării Antiaeriene. Transcriem aici penultima strofă a acestei poezii, care ni se pare extrem de sugestivă: *Să-i faci să cucerească frumoasa Bucovină,/ Să joace hora mare*

¹¹ Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, Editura Minerva, 1973, p. 201.

să dărdăe Ardealul,/ Să-ndeplinești Tu visul, visat de toți Românii/ Să desrobim toți frații: Să ne-împlinim Idealul.

Ultima rubrică, intitulată *De pe câmpul de război*, publică capturile aliaților noștri și cele reușite de români pe frontul din Moldova până la data de 15 iulie 1917.

Numărul cvadruplu 7-8-9-10, din 3 septembrie 1917, începe cu *Manifestul către Țară* (Fig. 7), sub semnătura Regelui Ferdinand I și cu menționarea membrilor Guvernului, rostit la încheierea unui an de la intrarea României în război alături de Antanta. Mesajul a fost unul cât se poate de optimist, deși a fost transmis într-un moment dificil, după ocuparea țării și retragerea în Moldova, mesaj care s-a dovedit a fi și realist prin victoriile ce au urmat: *Se încheie anul de când, credincioși neamului, am declarat război Austro-Ungariei. De atunci ne aflăm în luptă cu Germania și cu aliații ei. [...] Biruința este sigură! Nimic și nimeni nu o poate împiedica. Aliații și noi vom învinge. Vom învinge oricari vor fi întâmplările nestatornice și trecătoare ale acestui război uriaș, și ne vom întoarce într-o patrie preamărită. Al doilea an de război începând acum ne va găsi tot așa de hotărâți, tot așa de neclintiți. [...] Înainte pentru România Mare!* (p. 37-39). În continuare, redacția a reprodus *Ordinul de zi nr. 39* (p. 39-40), transmis de către Rege întregii Armate române, la 12 august 1917, pentru îmbărbătarea soldaților, în plină ofensivă germană. În paginile revistei din 3 septembrie 1917 s-a publicat și cuvântarea ținută în fața soldaților săi de comandantul brigăzii Infanterie, colonelul A. A., la *Te Deum*-ul organizat pe front cu ocazia împlinirii unui an de la intrarea României în război, în ziua de 14 august 1917 (p. 54-58).

Redactorul I.C. Delaturda a semnat în acest număr un amplu material sub titlul *După un an de grea încercare. Cangrena teutono-maghiară în plin faliment* (p. 41-49), o introspecție a războiului, încheiată cu o pledoarie a autorului pentru ostașul român. Tot el analizează problematica păcii urmărită de Puterile Centrale și conchide: *Capitularea, iată singurul mijloc de scăpare pentru germanism. Aliații noștri le pregătesc pacea pe care o merită - pacea morții* (art. *Fantoma pacei*, p. 60-63).

Fig. 7

Alte materiale cu caracter istoric și patriotic sunt semnate de noi colaboratori ai „Revistei Tranșeelor” precum Andrei Popovici (1856-1925) - scriitor și om politic, colaborator al ziarului „Adevărul”, și prof. univ. I. Petrovici (1882-1972)¹², acesta din urmă autorul expozeului *Răsplata eroismului* (p. 52-54). De asemenea, mai vechiul colaborator Mihail G. Holban a publicat un nou articol intitulat *Trei ani de război mondial* (p.58-60) în care a analizat evenimentele începând cu atentatul de la Sarajevo, care a dus la declanșarea Primului Război Mondial.

Câteva telegrame ale reprezentanților aliaților noștri, trimise în urma victoriilor repurtate la Mărăști, Mărășești și Oituz, au fost reproduse în materialul *Pentru eroii neamului* (p. 63-67) semnat de Lt. I. C., care considerăm că este însuși redactorul, locotenentul Ioan Colfescu. Între mesajele telegrafiate le menționăm pe cele ale generalului Berthelot, ale primului ministru al Angliei, Lloyd George, și al primului ministru al Franței, Ribot.

Versurile acestui număr sunt semnate de poetul Alexandru T. Stamatiad (1885-1956), colaborator al revistelor „Adevărul literar și artistic”, „Litere”, „Luceafărul”, ș.a.¹³ și de militarul în termen V. Ștefănescu din Corpul Apărării Antiaeriene. Poeziile publicate poartă titlurile *Doină* (p. 41) și *Marșul tunarului antiaerian* (p. 67-68), un cântec ale cărui versuri răsună: *Îi învățăm bine ca la Mărășești,/ Poftise la zahăr, dar o dete greși,/ Căci cu a lor trupuri câini au săturat/ Și-napoi, ca racul, tot mereu au dat.*

Rubrica de final, *De pe câmpul de război*, actualizează prăzile de război ale aliaților noștri și cele de pe frontul românesc făcute în decurs de un an, până la 1 septembrie 1917, numărul prizonierilor fiind impresionant - 183.589 soldați și 4.147 ofițeri.

Începând cu anul II editorial, anul 1918, cele două numere cvadruple care au apărut la Iași, au pe prima pagină sumarul revistei și adresa precisă a redacției. Tot atunci, paginația „Revistei Tranșeelor” s-a reluat astfel: nr. 1-4 din 1 ianuarie 1918 cu numerotarea paginilor de la 1 la 32 și nr. 5-8 pe ianuarie-februarie 1918, în continuare, cu paginile numerotate 33-64. Redactorul I.C. Delaturda a reluat, în primul articol al publicației, importanța și impactul pe care le-au putut avea contribuțiile literare ale ostașilor noștri

¹² *Ibidem*, p. 546.

¹³ *Ibidem*, p. 666.

în vreme de război. Materialul se intitulează *Viața în Tranșee* (p. 1-7), în care citim: *Am fost totdeauna de părere că cea mai bună literatură în timp de război o fac aceia cari iau parte în mod efectiv la el. Cei ce sunt amestecați în lupte vor putea spune și adevărul și vor putea avea și autoritatea morală de a convinge pe alții de a alimenta cu talentul lor curentul războinic și avânturile înălțătoare. Urmează o poezie încărcată de sensibilitate, de durere și de patriotism, cu titlul *Pe drumul retragerii*, versuri în care poetul Ludovic Dauș surprinde tabloul armatei române în timpul retragerii sale din decembrie 1916 pe linia stabilizării frontului: *Și trec pe cai, și trec pe jos,/ Ei vin flămânzi, și vin și goi .../ E oastea marilor eroi,/ E scutul țării furtunos,/ Sunt fii mândri de la noi/ Ce prin troeni, în vânt și ploi/ Duc carul marilor nevoi.* (p. 7). Mai vechiul colaborator Andrei Popovici a publicat în revistă un reportaj cu privire la cruzimile războiului și la moartea prin spânzurătoare de-a lungul istoriei, pornind de la o știre din ziarul „România” cu privire la noi execuții în Ardeal, cum, la o singură spânzurătoare lângă Cluj, într-o singură zi, ungurii au spânzurat o sută de români, rând pe rând, între care cărturari, preoți și femei (*Spânzurătoarea*, p. 10-12). Un material extrem de util este cel semnat de medicul Frangulea, cu privirea la igiena alimentară, în care sunt explicate consecințele benefice ale consumului de pâine neagră asupra sănătății organismului, mai ales de soldați pe front, aceasta având o valoare nutritivă superioară. Se atrage, totuși, atenția că, în anii războiului, pâinea neagră este vătămătoare, însă *nu datorită tărâței din ea ci multelor corpuri streine din grâu, ca neghină, pământ etc. precum și faptului că mai adeseori grâul din care se fabrică este încins și chiar mucegăit* (p. 13).*

Conform dării de seamă oficiale, este publicată aici descrierea, în detaliu, a luptelor din Dobrogea de pe dealul Caciamac Orman, dintre satele Caciamac (astăzi Viișoara) și Cocargea (astăzi Petreni)¹⁴, din 6 septembrie 1916. Materialul consistent (*Lupta de la Caciamac Orman - 6 septembrie 1916*, p. 18-27) reprezintă un adevărat document istoric, fiind, pentru prima oară, redat în această formă sub semnătura lui C. Alan, autor neidentificat de noi până în prezent. Nume de comandanți și de eroi ai trupelor aliate

¹⁴ Cf. proiectului de lege din 1919 cu privire la schimbarea denumirilor satelor și comunelor din județul Constanța (apud Mehmet Ali Ekrem, *Din istoria turcilor dobrogeni*, București, Editura Kriterion, 1994, p. 234-235).

româno-ruso-sârbe, elemente de strategie militară prin văile și creasta dealului Caciamac, poziția și înaintarea frontului, regimente, brigăzi și batalioane, care au scris o pagină de istorie pe frontul dobrogean în acest episod al aprigelor lupte din 5-6 septembrie 1916 împotriva bulgarilor și a turcilor, se găsesc în acest număr al „Revistei Tranșeelor”. A luptat cu înverșunare Regimentul 68, condus de colonelul Meleca, și, cu grele pierderi, Brigada a X-a a oprit înaintarea inamicilor pe frontul dobrogean: *Acest frumos rezultat brigada l-a plătit cu floarea ofițerilor și soldaților săi - 11 ofițeri morți, 48 răniți, 143 trupă morți, 1598 răniți, devotați până la jertfă și stimulați de exemplul comandantului lor, care disprețuind primejdia a înfruntat vijelia contraatacurilor bulgare [...]. Față de retragerile continue de la frontul Silistra-Dobrici, la frontul Rasova-Cobadin, acest fapt de arme a avut o deosebită importanță, căci a inaugurat pentru teatrul dobrogean o primă acțiune ofensivă încununată cu succes.*

În rubrica *De la ostași pentru ostași* - în care au publicat inclusiv militarii în termen -, primul articol, intitulat *Armistițiul, Pacea!*, analizează armistițiul rusesc și propunerea de pace a Rusiei, momentele grele ale armatei române în acel context și despre credința în puterea aliaților noștri. Se știe că, pe fondul frământărilor revoluționare din Rusia și după tratative de pace cu Germania, două luni mai târziu, la 3 martie 1918, Rusia a încheiat tratatul cu Puterile Centrale, la Brest-Litovsk. Petre Stamatiou, sergent în Regimentul 21 Artilerie, a publicat, în rubrica amintită a numerelor 1-4 din 1 ianuarie 1918, poezia „*Pe aici nu se trece*” (p. 28-29), iar soldatul Matei Cazvan din Regimentul 40 „Călugăreni” a evocat o tristă amintire din tranșeele frontului din Moldova, din noaptea de 6 iulie 1917, unde au luptat și soldații din Dobrogea: *E noapte sumbră. Doar Siretul își cântă veșnicul refren, ducându-și în ritm monoton undele jalnice de pângărire teutonă. [...] La postul Nr. 3 soldatul Omer Șahim, turc din Dobrogea, dar viteaz român, se adresează lui Arapalea Tudor care, învăluit în manta, stă culcat pe tranșeu în așteptarea ceasului când va trebui să ia locul turcului: «Mă Tudore, noapte astă neamț a obosit, nu dai tun deloc»* (p. 29-32). În acea noapte, bravul soldat Omer a căzut răpus de un obuz.

Poate cel mai încheiat și reușit număr al „Revistei Tranșeelor” a fost ultimul apărut, numărul cvadruplu 5-8, din ianuarie-februarie 1918, la care au colaborat și alte personalități ale culturii românești, precum Ion Agârbiceanu și Puiu A. Th. Cartianu. Revista începe cu un material despre

deșteptarea conștiinței popoarelor, deșteptare care, de fapt, a determinat cursul evenimentelor. Să nu uităm momentul istoric ce a survenit pe fondul dezmembrării Imperiului Țarist din toamna anului 1917 și odată cu declarația președintelui S.U.A., W. Wilson, la 8 ianuarie 1918, privitoare la principiul autodeterminării popoarelor. Redactorul I.C. Delaturda este autorul acestui articol publicat sub titlul *Hrana sufletească* (p. 33-35): *Pare că o putere supranaturală pune stăpânire pe conștiința popoarelor din cele patru continente [...]. Nimic nu se poate clădi solid fără conștiința celor mulți. Avem subț ochi debandada rusească și începutul de ciclon din Puterile Centrale.*

Scriitorul și ziaristul Ion Agârbiceanu (1882-1963) a semnat două reportaje în paginile revistei. Primul, *Basarabia* (p. 38-41), este, de fapt, o frumoasă descriere a ținutului dintre Prut și Nistru, cuprinzând și considerațiile publicistului raportate la evenimentele din Basarabia - proclamarea Republicii Democratice Moldovenești, la 24 ianuarie 1918, apoi, independența Republicii Moldovenești, la 4 februarie 1918. Spune Agârbiceanu, în final, anticipând momentul de la 27 martie 1918, când Sfatul Țării a hotărât unirea Basarabiei cu România: *Desigur că Basarabia, liberă de acum în acțiunile ei, va lua hotărârea, singură, adevărată spre care o mână trecutul și porunca prezentului. Pentru a ajunge aici, două lucruri sunt necesare: democrația ei să rămână biruitoare și să se intensifice propaganda naționalistă. În Basarabia liberată azi de terorism amândouă aceste lucruri sunt acum cu puțință.* De altfel, Ion Agârbiceanu s-a retras în timpul Primului Război Mondial în Moldova, de unde a fost evacuat în Rusia, fiind, pentru un timp, preot militar în corpul voluntarilor ardeleni (1917-1918). Cel de-al doilea articol, intitulat *Căderea prorocirilor* (p. 51-53), se referă, prin analiză, la adevărarea sau neadeverirea *prorocirilor* făcute cu privire la Marele Război, durata, fazele lui etc. Cităm: *Simpatia noastră, ca și a lumii întregi, fu, de la început, alături de aliați, pentru că simțirea noastră, această putere mistică în fața căreia viitorul se deschide mai clar decât înaintea celei mai puternice rațiuni, simțirea noastră ne spunea că principiile scrise pe steagul aliaților vor triumfa necondiționat în actualul război.*

Nu lipsește din acest număr poezia patriotică și religioasă a mai vechilor colaboratori, poezii Ludovic Dauș cu *Rugăciune* (p. 35-38) și Alexandru T. Stamatiad cu poezia *Țarei mele* (p. 41). O rubrică bine conturată, numită *Pagini din trecutul neamului*, conține analize și repere istorice semnate de alți doi gazetari cunoscuți: Andrei Popovici - care face o incursiune în istoria

Transilvaniei (*Din nenorocirile Ardealului*, p. 42-45) - și Mihail G. Holban - care vorbește despre armata română, despre victoriile și înfrângerile sale în materialul intitulat *Ostașul român* (p. 45-47). De asemenea, în rubrica *Higiena alimentară* revine doctorul Frangulea, de data aceasta, cu subiectul despre rolul cărnii în hrana omului, încercând să explice științific că, mai mult, consumul de carne este chiar vătămător, alimentația cu legume, fructe și cereale fiind *cu mai mult folos*. Faptul este demonstrat chiar *în timpul războiului mondial de astăzi, mai cu seamă de câțiva medici germani, cari prin gazetele lor ne spun cum au observat că numărul canceroșilor a scăzut foarte mult în timpul acestor trei ani și jumătate de război, când, din cauza lipsei animalelor, hrana cu carne s-a redus forțat la cea mai simplă expresie* (p. 47-51). La sfârșitul acestui articol, se face mențiunea „*Va urma*”, ceea ce arată că *Revista Tranșeelor* a fost brusc suspendată după apariția acestui ultim număr. Un aspect literar a îmbrăcat materialul semnat de Puiu A. Th. Cartianu, *Reflecții la lumina proiectilelor incendiare* (p. 53-56).

Altă rubrică numită *Cronica zilei* (p. 57-59) a fost întocmită și semnată I.C.D. (cu siguranță, redactorul revistei). Sub formă de știri la zi, această cronică cuprinde informații pe scurt cu privire la evenimentele politice, militare și civile ale momentului. Redăm subtitlurile: *Liberarea Basarabiei*, *De pe frontul de luptă*, *Moartea D-ului C. Istrate* (om de știință, scriitor, orator, om politic), *Căsătorie* (era anunțată pentru data de 5 februarie 1918, la Iași, căsătoria locotenentului-colonel Nicolae Opran, comandantul Corpului Apărării Antiaeriene, cu Margareta Constantinescu), *De la artileria grea* (cu știrea că generalul Teodorescu, comandantul Artileriei grele, a avut inițiativa de a strânge fonduri și articole de subzistență pentru cei aflați în suferință), *O inițiativă laudabilă* (în beneficiul prizonierilor de război), *Un loc de reculegere* (Castelul Sturdza de la Miclăușani). Proclamarea independenței Basarabiei a avut ecou în presă: *La ordinea zilei ocuparea Basarabiei de către trupele noastre după cererea Guvernului acelei țări, declararea independenței ei în marea zi a Unirii Principatelor Române, și curățirea ei de anarhie și bande bolșeviste (Liberarea Basarabiei)*.

Ultimele pagini ale revistei numerelor 5-8 pe anul 1918 conțin trei poezii izvorâte din durerea, trăirile și talentul literar al soldaților români, poezii grupate în rubrica *De la ostași* (p. 60-64): *În 15 zile*, semnată de sergentul Ionescu Gheorghe din Corpul Apărării Antiaeriene; *N-am pierdut credința* de Petre Stamatiou, sergent în Regimentul 21 Artilerie; *Când am*

plecat la Mărășești, semnată de soldat Matei Cazvan din Regimentul 40 „Călugăreni”. Din ultima poezie transcriem trei strofe din cele unsprezece: Un ordin grabnic ne sosește/ Și trupa plină de avânt/ Cu colonelu-n cap pornește,/ Spre Mărășești își face vânt./ O ploaie groaznică de-obuze/ Ne fu salutul inamic,/ Un ura! scos din mii de buze/ Și mulți mor moarte de voinic./ Înaintam toți vitejește,/ Fugea dușmanul îngrozit,/ Deodat' o schije mă lovește/ Și-mi văd piciorul greu rănit. Pentru prima dată, la sfârșit, a apărut și „Poșta redacției”, prin care se răspunde unor persoane care au trimis materiale, care nu au fost publicate. De exemplu, sergentului invalid Angello de Navarello, internat la Spitalul Brâncovenesc, i se răspunde cu textul: *Încercarea e lăudabilă. Regretăm că nu putem publica poezia, lăsând multe de dorit din punct de vedere al formei.*

Concluzii

Convingerile redactorului I. Colfescu-Delaturda legate de necesitatea ridicării moralului luptătorilor de pe front prin cuvântul scris și tipărit, s-au reflectat în paginile „Revistei Tranșeelor”, prin conținutul materialelor acesteia. Obiectivele publicațiilor de front în general, dar, mai ales, în timpul Primului Război Mondial, au fost bine conturate și atinse în mare măsură: dezvoltarea conștiinței de neam, respectul și devotamentul față de armată, față de monarhie și de țară, disciplina, eroismul până la sacrificiu și sentimentul datoriei față de patrie, de camarazi și față de superiori. S-a spus despre campania anului 1916 că, în ciuda înfrângerilor suferite, *a scos în evidență valoarea deosebită a soldatului român, fapt semnalat îndeosebi de Misiunea Militară Franceză*¹⁵. A urmat perioada de refacere a armatei române, în prima jumătate a anului 1917, pentru ca Marele Cartier General să concentreze efortul comun al soldaților și al opiniei publice într-o forță morală care a triumfat în timpul luptelor din vara anului 1917.

Prin intermediul presei de război, însuflețită atât de slova unor mari oameni de cultură, cât și de cea a ostașilor, Marele Cartier General a enunțat idealurile eliberării și unirii tuturor românilor care s-au realizat prin devotament și sacrificiu la 1 Decembrie 1918.

---

¹⁵ Gheorghe Nicolescu, *op. cit.*, p. 117.

IMAGINEA IDEALULUI NAȚIONAL ROMÂNESC ÎN PRESA FRANCEZĂ A VREMII (1914-1918)

Constantin Cheramidoglu*

Abstract:

The French newspapers presented the situation in Romania to the French public as well as the aspirations of the Romanian people. Although allied with the Central Powers, Romania pursued the realization of the ideal of its national unity, and this could only be done with the Entente. The articles in the French press of 1914-1918 clearly show the desires of the Romanians, but also the sympathy they enjoyed in the eyes of the French.

Keywords: French press; the national ideal; romanian people; 1914;1918

*

Presa franceză din vremea Primului Război Mondial a privit cu atenție acțiunile României, evoluțiile de pe scena sa politică și, mai ales, legăturile diplomatice ce vizau poziționarea țării noastre față de cele două tabere încheștate în cel mai mare conflict internațional pe care îl cunoscuse lumea.

Încercând să familiarizeze cititorii lor cu situația românilor, ziarele franceze au trimis corespondenți la București, dar au preluat și știrile transmise de corespondenții publicațiilor engleze sau italiene; publicul francez a aflat, astfel, de frământările românilor din Ardeal și din alte regiuni ale imperiului bicefal, dar și de manifestările entuziaste de la București ale susținătorilor intrării în război a României de partea Antantei. Istoria românilor a făcut obiectul unor articole bine scrise, iar prezența în Franța a unor politicieni, oameni de știință sau artiști români a fost folosită pentru a le facilita libera exprimare a dorințelor lor vizând viitorul României. Idealul național al românilor a fost astfel bine cunoscut de publicul francez, și nu numai.

Ca un exemplu în această privință vom cita, în continuare, câteva rânduri din articolul intitulat *Enigma română*, publicat în primăvara anului 1916 de un jurnal în care românii nu se bucuraseră de o apreciere deosebită, mai ales după campania din Bulgaria din anul 1913, anume cotidianul catolic „La Croix”. Iată cum începea autorul, semnat cu inițialele R.L.C.: *Să recunoaștem, românii nu au o presă bună; aceasta datorită faptului că toate informațiile privind această țară vin pe filiera germană. Și în mod natural ele sunt deformate, astfel se explică indispoziția noastră față de această mică țară neutră, pe care nu o cunoaștem suficient.* Atunci însă când unii dintre francezii ce conferențiau prin lume ajungeau pe pământul românesc, erau uimiți de primirea frumoasă de care aveau parte, de iubirea pe care românii o aveau față de Franța. În continuare cităm din articol: *Occidentali pierduți în*

peninsula orientală a Balcanilor, valahii se reclamă de la romanii lui Traian, iar limba lor foarte apropiată de italiană, conține multe cuvinte franțuzești românzate. În acest popor de origine latină, infiltrația germană, mai ales de natură financiară, nu a reușit să deșrădăcineze ura nativă și instinctivă față de Austria. El știe că Ungaria visează să-și extindă stăpânirea în detrimentul României, în vreme ce însăși România nu are, de multă vreme, decât un singur obiectiv: să reunească Bucovina austriacă și Transilvania ungurească la țara-mamă. Bulgaria, cu visele sale imperiale o neliniștește; înșelăciunea și cruzimile ei orientale repugnă culturii sale occidentale. Rușii dețin Basarabia și ranchiuna față de marele vecin de la nord persistă la un mare număr de români; totuși nu se apropie de resentimentele pe care ei le manifestă în toate ocaziile față de Austro-Ungaria¹.

Încă din toamna anului 1914 presa franceză vorbea deschis despre posibilitatea ca România să intre în război de partea Antantei, pentru îndeplinirea idealului său național. La 30 septembrie, într-un articol publicat în cotidianul „Journal des débats politiques et littéraires”, se afirma: ocazia este acum mai favorabilă ca oricând pentru România: viitorul «României Mari» se va decide. La această oră, Austro-Ungaria, invadată adânc de ruși, sârbi și muntenegreni, a trebuit să retragă din comitatele transilvane și Banatul de Timișoara cea mai mare parte a trupelor pe care, din precauție, le adusesese acolo în cursul lunii august. În opinia autorului articolului, riscurile erau mici, iar armata română oricum „ardea” de nerăbdare să se confrunte cu maghiarii. Singurii care nu aveau să aplaude intrarea românilor în Transilvania erau – scrie jurnalistul – sașii și secuii. În starea actuală a lucrurilor – cităm mai departe – România ar obține fără dificultate, din partea rușilor și a aliaților lor, promisiunea pentru întreaga Transilvanie și cea mai mare parte a Bucovinei. Mai târziu, ar fi foarte diferit. Rusia ar fi tentată să păstreze toată, sau aproape toată Bucovina. Cât despre Transilvania, aliații n-ar avea niciun motiv să acorde posesia acesteia unei puteri ce nu și-a asumat niciun risc, nu a consimțit la sacrificii și pretinde fructele victoriei aduse de alții. Pentru Banatul Timișoarei, populația sa fiind în parte sârbă, și atribuirea sa eroicei Serbie pare atunci justificată².

---

* Serviciul Județean Constanța al Arhivelor Naționale

¹ „La Croix”, nr. 10175, 9 mai 1916, p. 3.

² „Journal des débats politiques et littéraires”, nr. 271, 30 sep. 1914, p. 1.

În octombrie 1914 ziarul italian „Messagero” primea o telegramă de la București, conform căreia guvernul ungar anunțase că va acorda autonomie Transilvaniei. Comentând știrea, ziarul francez „Le Temps” nota: *în mod evident această măsură urmărește evitarea unei insurecții a populației române din acea provincie, dar ea a venit prea târziu pentru a mai satisface aspirațiile naționale ale României.*

În aceeași pagină era publicată o analiză a situației diplomatice ce pornea de la evenimentul ce îndoliase România, moartea regelui Carol I. Era un moment de cumpănă în istoria României, mai ales în ce privește poziționarea sa în relațiile internaționale, și presa franceză sesiza implicațiile pe termen lung ale mișcărilor ce se petreceau la București. Reținem, în acest sens, următoarele rânduri: *Românii din Regat, în fapt, n-au renunțat niciodată la speranța de a sărbători întoarcerea la patria-mamă a compatrioților lor reținuți sub jugul străin. Cei patru milioane de români din Transilvania și Bucovina au întreținut cu aceeași credință, în sufletul lor, flacăra unității naționale și de veacuri așteaptă eliberarea lor. Colapsul Austriei sub loviturile Rusiei și ale Serbiei grăbește șansele de realizare a acestui vis al României Mari, care, cu doar trei luni în urmă, părea încă îndepărtat. Autorul articolului considera că poporul român va înțelege să profite de ocazia favorabilă, pentru a-și recupera prin propriile forțe patrimoniul istoric³. Două zile mai târziu, editorialul zilei constata că slăbiciunile Austriei făceau ca guvernele de la București și Roma să-și adapteze politica lor externă. Partizanii intervenției imediate relevau că Italia și România nu erau vinovate că aliații lor ridicaseră probleme vitale pentru cele două state fără a le consulta în prealabil. În aceste condiții, și față de incapacitatea Austriei de a se apăra, existența acestei cooperative de popoare străine unul de altul era serios pusă la îndoială. Iar, așa cum Italia nu putea accepta ca anglo-francezii să elibereze Istria, românii nu se vor resemna să lase pe ruși să elibereze singuri pe frații lor din Transilvania, așa cum a fost cazul în Bucovina⁴.*

Atunci când, spre sfârșitul războiului, contele Tisza a fost asasinat, presa franceză și-a amintit de rolul său nefast în izbucnirea marelui război, iar, cu același prilej, s-au publicat în „Le Matin” aprecierile lui Octavian Goga, vechiul său adversar politic. Urmărind pregătirea războiului încă din anul

³ „Le Temps”, nr. 19455, 12 oct. 1914, p. 1.

⁴ *Loc. cit.*, nr. 19457, 14 oct. 1914, p. 1.

1913, premierul maghiar – spunea Goga – *a căutat să se înțeleagă cu românii din Transilvania, pentru a avea mâinile libere. Am luat parte la discuțiile pe care comitetul nostru le-a avut cu el și mi-amintesc răspunsul pe care ni l-a dat: «Da, drepturile voastre sunt incontestabile ... dar stomacul ungurilor nu le poate suporta»*⁵. Iar când fusese încunoștiințat de zvonurile ce circulau la Budapesta (după unii jurnaliști din Berna), conform cărora Budapesta dorise să cumpere neutralitatea României prin cedarea unor comitate transilvane, același Tisza a reacționat dur, în vara anului 1916: *anul trecut, la vremea asta, am spus că nu vom abandona un singur comitat din Transilvania. Astăzi declar că România nu va primi nimic de la noi, nici chiar un salcâm*⁶.

Sub titlul *O revoltă în Transilvania*, ziarul „Le Temps” publica, la 29 decembrie 1914, o știre de la București, despre revolta moșilor din Abrud, *acești viteji ai munților*, cum îi numea ziarul citat. Amintind de *revoluțiile* anterioare ale moșilor contra maghiarilor, cele de la 1785 și 1848, autorul afirmă că bravura lor este cunoscută. Deși legația austro-ungară de la București a păstrat tăcerea asupra acestui subiect, ziarul francez făcea referire, în schimb, la o scrisoare a unui român „de dincolo” către prietenul său din București, scrisoare pe care o redă în traducerea ei, apreciind punctul de vedere al autorului ei și informațiile ce pot explica revolta ulterioară a românilor din Transilvania. Autorul scrisorii vorbește de faptul că „ai lor” mor cu zecile de mii *într-o luptă stupidă*, iar alte mii se întorc mutilați, *nenorociți pentru restul vieții lor*. Și toate acestea, scrie autorul scrisorii, *pentru o patrie care nu ne-a oferit niciodată nimic afară de jug și lacrimi*. Iar în timp ce maghiarii și sașii sănătoși sunt lăsați acasă, românii între 18 și 42 de ani sunt luați toți la oaste, indiferent de starea lor fizică. Cu încălțăminte proastă, cu cămăși de vară în gerurile Galiției, zdrențăroși și flămânzi, românii sunt lăsați fără pansamente de serviciile de ambulanță (unde sunt doar maghiari), tratați ca niște *câini*. Iar satele lor au rămas pustii, doar cu femei și copii, câmpurile fiind nelucrate, casele în mizerie și tristețe. Articolul din ziarul francez se încheie cu aprecierea că această scrisoare, ce prezintă mizeria și revolta românilor de acolo, *este ca un strigăt de ajutor pe care Transilvania îl trimite României*⁷.

⁵ „Le Matin”, nr. 12667, 2 nov. 1918, p. 1.

⁶ „La Presse”, nr. 8779, 3 sep. 1916, p. 2.

⁷ „Le Temps”, nr. 19533, 29 dec. 1914, p. 2.

Sub titlul *Atrocitățile austrieșilor din Transilvania*, un ziar informa publicul francez despre cazul unui tânăr român din Transilvania, care fusese admis la școala militară din București; atunci când acesta a trimis o scrisoare tatălui său pentru a-i anunța vestea bună, a primit un răspuns de acasă, prin care era înștiințat că părintele său fusese executat⁸.

Într-un alt editorial al ziarului „Le Temps” se afirmă că *Transilvania și Bucovina, acum provincii austro-ungare, sunt pentru români ceea ce Alsacia și Lorena sunt pentru noi*. Se prezintă apoi cele mai importante puncte de vedere ale politicienilor români pro-antantiști, I.I.C. Brătianu și Tache Ionescu, cu argumente din ziarele pe care aceștia le dirijau la București⁹. Iar cu altă ocazie, se amintea de eforturile făcute de germani, prin cumpărarea unor ziare din București, spre a putea desfășura o propagandă intensă în folosul lor; dar, considera autorul editorialului, *niciun guvern român nu-și va întoarce privirile de la Transilvania, oricare ar fi mirajele cu care se încearcă a fi orbit*¹⁰.

Correspondentul de la București al publicației „Rousskia Viedomosti” era preluat de presa franceză, când transmitea despre propaganda germană de la București. Se editase astfel, în limba română, o broșură intitulată *De ce avem nevoie de Basarabia*, cu scopul - scria ziaristul rus - *de a deturna aspirațiile naționale ale românilor față de Transilvania și Bucovina*¹¹.

Mai amintim un episod interesant: ziarul francez citat anterior publica, în decembrie 1914, scrisoarea pe care primarul din comuna Cărligele (Rm. Sărat) o adresase redacției ziarului „Ziua” din Capitală, publicație a propagandei germane. Primarul Gr. Marcu îi atenționa că, deși se trimitea gratuit acel ziar comunelor rurale, el nu putea să atingă sentimentul patriotic al românilor, care știau de suferințele românilor din Transilvania și Bucovina și acum așteptau ceasul când puteau să meargă să-i elibereze¹².

Nu doar articolele de primă pagină, cu subiecte politice la ordinea zilei, se refereau la situația României în acea vreme, dar și în paginile cu subiecte culturale se atingeau problemele românilor de peste munți. Iată ca exemplu

---

⁸ „Le Petit Parisien”, nr. 13926, 15 dec. 1914, p. 3.

⁹ „Le Temps”, nr. 19488, 14 nov. 1914, p. 1.

¹⁰ *Loc. cit.*, nr. 19480, 6 nov. 1914, p. 1.

¹¹ „Le Journal” nr. 8359, 16 aug. 1915, p. 3.

¹² „Le Temps”, nr. 19519, 15 dec. 1914, p. 2.

un mic articol a cărui parte referitoare la subiectul nostru o redăm în continuare: *Academia de științe morale și politice*:

Dl. Jacques Flach revine la chestiunea românilor din Austro-Ungaria, pe care Dl. Lacour-Gayet a tratat-o în fața Academiei în cursul ultimei ședințe. El arată că «desnaționalizarea» românilor din Austro-Ungaria, descrisă acum opt zile de Dl. Lacour-Gayet, reprezintă un grav atentat la securitatea și independența națională a regatului României, ce nu putea fi făcut decât cu acceptul și complicitatea Germaniei, grație Triplicei. Pericolul pentru România crește și mai mult, dacă Austro-Ungaria ar fi victorioasă, în vreme ce succesul armelor noastre ar oferi speranța reunirii cu patria-mamă pentru românii din Transilvania. Împlinirea acestei speranțe pare sigură în cazul în care România participă direct la eliberarea conaționalilor săi¹³.

O știre, pe care presa franceză a preluat-o din ziarul rus „Birjevia Viedomosti”, vorbea despre călători sosiți la București, venind din Transilvania, ce descriau via agitație din rândurile populației române din acea provincie: *Mulțimi numeroase, cu drapele românești în frunte, ce fac manifestații în orașe și sate, cântând cântece naționale românești și aclamând Rusia¹⁴.*

Correspondentul de la Petrograd al ziarului „Le Temps” scria, într-o scrisoare din octombrie 1914, despre încercările Ungariei de a convinge Rusia să-i lase cele două provincii locuite de români. O delegație ungară urma să sosească la Petrograd în câteva zile și lumea diplomatică încerca să înțeleagă dorințele diplomaților maghiari. Dar, iată analiza corespondentului de care vorbeam: *victoriile armatelor ruse în Galiția și Ungaria au impresionat profund oamenii politici ai Ungariei care, în cursul mai multor reuniuni, au apreciat situația, luând în considerare poziția Ungariei ca urmare a pierderii Bucovinei și Transilvaniei. Pierderea acestor provincii ar însemna pentru Ungaria o lovitură mortală. Puțin încrezători în succesul armatelor austriece, oamenii politici ai Ungariei voiau să încerce să împiedice separarea Transilvaniei și Bucovinei de statul ungar, angajând convorbiri imediate cu Rusia. (...) Ungaria nu are nicio îndoială că dacă Rusia va fi victorioasă ea va pierde toate provinciile sale slave; cu atât mai*

¹³ *Loc. cit.*, nr. 19448, 5 oct. 1914, p. 3.

¹⁴ *Loc. cit.*, nr. 19447, 4 oct. 1914, p. 2.

mult va face eforturi să păstreze Transilvania și Bucovina. Revendicarea acestor provincii de către România, nu poate intra în calcul, spun maghiarii, pentru că România n-a vrut să facă niciun sacrificiu și nu a ajutat cu nimic Rusia. Chestiunea soartei românilor ce ar rămâne în Transilvania și Bucovina ar putea fi rezolvată fără dificultate, Ungaria fiind gata, dacă Rusia o dorește, să recunoască efectiv drepturile diverselor naționalități non-maghiare din regat. Dar dacă Ungaria pierde Transilvania și Bucovina, ea va deveni atunci un stat mic ce nu ar putea să se dezvolte nici economic, nici politic; echilibrul va fi atunci rupt la nord de Balcani, iar mica și slăbita Ungarie ar deveni un factor de dezordine și de probleme politice. Acesta este punctul de vedere al lumii politice ungare. Pentru ca viitoarea pace să fie durabilă, Ungaria cere Rusiei să-i păstreze cele două provincii ale Bucovinei și Transilvaniei¹⁵.

La rândul ei, și Austria privea cu îngrijorare intrarea în război a foștilor săi aliați, România și Italia, de această dată deveniți posibili inamici. Dacă austrieii consolidau litoralul adriatic și chemau la arme tinerii din Tirol, ceea ce provocase exodul acestora pentru flancul de nord-est, Austria lăsase să se propage un zvon: acela că ea va lăsa ca românii să ocupe pașnic Transilvania, ceea ce presa franceză considera, firește, greu de crezut¹⁶.

Vorbind de situația etnică și prezența germană din Bucovina, în anul 1915 artistul plastic francez Irénée Davoine concluziona astfel: *există un popor care poate cu siguranță, dacă vrea, să facă din timpurile actuale aurora unui magnific viitor: dacă românii își realizează revendicările naționale în Bucovina și în Transilvania, noi n-avem decât să ne felicităm, noi francezii, pentru că acest popor latin va deveni atunci, în pragul Balcanilor, cea mai sigură barieră contra germanismului. Va vedea el rolul magnific ce-l așteaptă?*¹⁷.

Presa franceză cita cotidianul englez „Times”, care explica publicului său esența idealului național al românilor și motiva atitudinea lor actuală și acțiunile ce se așteptau de la ei: *Românii nu pot intra în campanie înainte de 15 februarie, în condiții normale. Doar după această dată se dezăpezesc căile de acces spre Bucovina și Transilvania unde, de atâția ani, frații lor de*

---

¹⁵ *Loc. cit.*, nr. 19466, 23 oct. 1914, p. 2.

¹⁶ „L’Intransigeant”, nr. 15299, 12 ian. 1915, p. 1.

¹⁷ „Journal des débats politiques et littéraires”, nr. 58, 27 feb. 1915, p. 3.

*limbă și credință se află sub jugul monarhiei dualiste. Legăturile acestor două provincii cu Austria sunt cu totul nefirești. Locuitorii lor descind, ca românii din Austria, din coloniile romane întemeiate de Traian și abia în 1777 au devenit supuși ai habsburgilor. Apariția României în Bucovina și în Transilvania va fi pentru Austria o lovitură teribilă, poate chiar fatală*¹⁸.

Gaston-Ch. Richard, corespondentul de la București al cotidianului francez „Le Petit Parisien”, observa situația din țară și considera că România așteaptă ceasul favorabil pentru a intra în acțiune. Văzând concentrările de trupe germane și austriece din zona Timișoarei și de la trecătorile Carpaților, dar și măsurile luate de România, ce masase un număr considerabil de ostași pe frontiera de vest, acest ziarist nu se lăsa păcălit de afirmațiile germanilor, care pretindeau că se îndreaptă contra Serbiei; dincolo de ele, se sesiza neliniștea surdă ce îi stăpânea. Pentru că, scria Richard, *ei știu cu ce ură privesc Ungaria țăranii români, după cum știu că țăranii români din Transilvania ard de nerăbdare să-și regăsească frații lor din Moldova, iar românii din sudul Bucovinei n-așteaptă decât un semn, de la ei, pentru a scutura jugul maghiar*¹⁹.

În vara anului 1915 ziarul „La Croix” publica un articol, intitulat *La Roumanie*, care încerca să explice resorturile politicii externe a României; chiar dacă intrarea Italiei în război era văzută de marele public ca urmată imediat și de cea a României, ce se bucura de un mare capital de încredere în țările Antantei, editorialistul insista asupra specificului politicii românești și a condițiilor ce urmau a fi luate în calcul. Astfel, el remarcă jocul diplomației românești ce urmărea să obțină cele mai bune clauze pentru România. Aflată într-o poziție mai sigură, Germania își presa aliata de la est *să facă largi concesiuni teritoriale României. Austro-Ungaria, care financiar, economic și militar simțea dezastrul aproape, s-a resemnat să urmeze sfaturile de la Berlin și a oferit României câteva hectare în valea Mureșului și în Bucovina, precum și promisiuni de autonomie pentru o parte a Transilvaniei*. Dar pretențiile României erau acum altele, iar Ionel Brătianu s-a îndreptat spre Rusia *spre a obține ceea ce el considera minimum de revendicări teritoriale ale țării sale: întreaga Transilvanie, toată Bucovina și Banatul de Timișoara. România vroia să obțină constituirea unității sale naționale*. Iar autorul

¹⁸ „Le Petit journal”, nr. 19012, 15 ian. 1915, p. 3.

¹⁹ „Le Petit Parisien”, nr. 14000, 27 feb. 1915, p. 1.

articolului explică și de ce lucrurile evoluaseră în acest sens: *în Transilvania, constrângerile și persecuțiile au cuprins toate formele imaginabile, ungurii dorind să spulbere dezvoltarea intelectuală și socială a populației române, printr-un neîncetat război contra limbii și moravurilor sale. Exasperarea cauzată de despotismul intolerabil era vizibilă încă înainte de război. Revendicările românilor nu aveau nicio șansă să fie acceptate de Ungaria*²⁰.

Tot cam atunci, și în același ziar, apărea un articol adresat popoarelor prietene din Balcani, articol ce analiza, pe rând, opțiunile acestor state în conflictul ce le bătea la ușă. Iată ce scria autorul despre țara noastră: *România înseamnă un popor de rasă latină; totul o îndeamnă să meargă alături de Cvadrupla Antantă ... totul și mai ales propriul interes pentru că victoria asupra Austriei înseamnă încetarea acestei stranii anomalii ce reține jumătate din poporul român, și Transilvania, departe de poporul frate, sub jugul autro-ungar. Iar dacă prezența regelui Carol I pe tronul României fusese un impediment, acum situația se schimbă, spune autorul articolului: Transilvania cheamă România. România cheamă Transilvania. Ora întâlnirii va suna? Sperăm și așa se pare*²¹.

Despre duplicitatea austriacă vorbea un articol apărut în ziarul „L’Intransigeant”, ce prelua o știre de la București, conform căreia mai mulți locuitori din Transilvania, sosind la București, au declarat că autoritățile maghiare afișaseră la Abrud, Câmpeni, Turda și Cluj proclamații conform cărora România declarase război Rusiei; ca o coincidență însă, aceste afișe apăruseră în ziua în care 200.000 de soldați români recrutați din provinciile austriece și maghiare erau trimiși pe frontul rusesc²².

Academicianul francez Charles Richet publica, în mai 1915, un editorial intitulat *Et la Roumanie?*, în care exprima convingerea sa că România va alege să se alăture Antantei cât de curând, urmând frumosul exemplu al Italiei. Dacă Italia – spunea el – a putut intra în luptă pentru a elibera un milion de fii ai săi, România nu va putea face la fel pentru cele trei milioane de români supuși Austro-Ungariei? *Nobil popor român, atât de apropiat nouă, atât de măreț prin rezistența ta eroică și îndelungată, nobil popor*

---

²⁰ „La Croix”, nr. 9900, 20 iun. 1915, p. 3.

²¹ *Loc. cit.*, nr. 9956, 25 aug. 1915, p. 1.

²² „L’Intransigeant”, nr. 12693, 16 apr. 1915, p. 1.

*român, ora ta a sosit! În sfârșit! În sfârșit! Clopotul hâdei puteri austriece deja bate. Trebuie acum să îți obții independența pentru întreaga națiune*²³.

Comentând vizita pe care împăratul Germaniei o făcea la Viena omologului său, presa franceză constata problemele mari ale relațiilor dintre cele două imperii puse la încercare de războiul pe care ele îl provocaseră. Pe lângă chestiunea Poloniei, ce amenința relațiile lor bilaterale, situația României era din ce în ce mai greu de gestionat. Dacă prințul de Mecklenburg obținuse asigurări de la politicienii români Carp și Marghiloman privind neutralitatea binevoitoare a României, în cazul în care Germania va convinge Austria să cedeze Transilvania României, iar apoi și Bucovina, austrieicii aveau mari problema în conducerea imperiului lor bicefal: Ungaria se opunea ferm cedării Transilvaniei. În acest context, scria un ziar francez, *Wilhelm al II-lea spera să poată convinge pe bătrânul monarh (Frantz Iosif, n.n.), declarându-se gata să cedeze la schimb cu sacrificiul Transilvaniei, cele două provincii ale Sileziei, pe care Germania le anexase în 1866*²⁴.

În primăvara anului 1916 corespondentul de la București al ziarului „Times” prezenta, într-o depeșă preluată de presa franceză, starea de spirit a românilor, așa cum o sesiza el aici: *Sentimentele maselor populare - atât cât contează ele într-o țară având o guvernare aristocratică – sunt favorabile puterilor Antantei, în mod special Franței. Dar, dincolo de aceste simpatii internaționale, în general națiunea este pătrunsă de dorința conștientă a datoriei de a-și salva partea mare a neamului românesc aservită încă, dincolo de Carpați*²⁵.

La mijlocul lunii noiembrie a anului 1916 avea loc, în amfiteatrul mare de la Sorbona, o conferință a comitetului ce sprijinea eforturile Franței și aliaților săi, la care participa și ministrul României la Paris, Lahovary. Cu această ocazie, fostul ministru de Externe francez, deputatul Jean Cruppi, a ținut o cuvântare despre situația României și necesitatea ca aliații să sprijine eforturile sale. *Doar prin noi – spunea Cruppi – și nu prin Puterile Centrale, ea poate obține satisfacerea ambițiilor sale legitime: această Transilvanie și această Bucovină, care etnic, istoric îi aparțin fără îndoială și îi sunt necesare echilibrului și apărării sale ... Această mică națiune de 7 milioane*

²³ „Le Petit Journal”, nr. 19146, 29 mai 1915, p. 1.

²⁴ „La Croix”, nr. 10040, 2 dec. 1915, p. 2.

²⁵ „Le Matin” nr. 11741, 20 apr. 1916, p. 3.

de suflete, de 600.000 de soldați, țară centrală având de apărat 1.400 km de frontieră; această mică națiune nu poate lupta decât încadrată de armate aliate, formând o verigă a unui mare lanț. Era necesar ca acest lanț să fie călit înainte. Dacă ar fi fost, ce alt minunat punct de sprijin ca această mică Românie²⁶.

La sfârșitul anului 1917 și începutul celui următor, situația frontului era complicată, iar Puterile Centrale reușeau să scoată Rusia din luptă, complicând poziția Antantei. Dar problemele nu erau doar de ordin militar; după aproape patru ani de război cumplit, popoarele europene erau descumpănite și moralul trupelor avea de suferit după fiecare înfrângere. Era nevoie de o redefinire publică a scopurilor urmărite de statele implicate în acest uriaș conflict militar, pentru a capacita națiunile respective, a canaliza întreaga lor putere în îndeplinirea scopurilor urmărite. Este momentul când marele politician englez Lloyd George are un discurs limpede și mobilizator, preluat de presa franceză care a sesizat impactul enorm pe care acesta avea să îl aibă. Adresându-se Puterilor Centrale, premierul britanic spunea: *noi nu intenționăm să ne amestecăm în politica voastră internă, dar nu vrem ca voi să interveniți în destinele altor națiuni și să vă arogați dreptul de a le răpi independența. Principiul sfânt pe care îl revendicați pentru voi, aplicați-l și altora. Popoarelor, pe care le-ați ruinat printr-o agresiune brutală, le datorați o reparație ce echivalează cu recunoașterea unui drept necunoscut. Trebuie să admiteți ca populațiile separate de adevărata lor țară de origine să revină acolo, ca și teritoriile pe care le locuiesc. Este cazul provinciilor iredente, al Transilvaniei, al Alsaciei și Lorenei²⁷.*

Când România a ajuns în ingrata situație de a încheia o pace separată cu Puterile Centrale, trei membri ai Comitetului Național Român din Transilvania s-au prezentat, în februarie 1918, la premierul ungar Sándor Wekerle, căruia i-au cerut să admită ca din delegația austro-ungară de la tratativele cu România să facă parte și reprezentanți ai naționalității române, interesați direct de aceste tratative. Potrivit presei franceze, premierul ungar a refuzat să primească acești delegați și le-a transmis că *în statul ungar nu există nici o chestiune română, nici una a Transilvaniei²⁸.*

---

²⁶ „Journal des débats politiques et littéraires”, nr. 32, 17 nov. 1916, p. 2.

²⁷ „Le Gaulois”, nr. 14694, 6 ian. 1918, p. 1.

²⁸ „La Croix”, nr. 10730, 27 feb. 1918, p. 2.

La 4 decembrie 1918 se primea, prin Berna, o știre de la Viena, pe care presa franceză a redat-o astfel: *Comitetul Național Român din Transilvania, din Banat, Crișana și Maramureș a proclamat unirea provinciilor românești la regatul României. Drapelul românesc flutură pe toate edificiile publice, entuziasmul este indescriptibil. Oamenii plâng și se îmbrățișează pe străzi. Vechii coloni saxoni din Transilvania, care de secole împărtășesc suferințele românilor, participă din toată inima la bucuria lor*²⁹.

Ne oprim aici cu exemplele extrase din ziarele vremii; nu am urmărit inventarierea pozițiilor exprimate de presa franceză a epocii, dar nota generală se desprinde cu ușurință. Toată ziarele franceze au remarcat dorința românilor de a participa la luptă pentru întregirea țării. Idealul național al românilor a fost explicat cititorilor francezi mai puțin familiarizați cu istoria țărilor din estul Europei, astfel că drepturile românilor au apărut ca o lege a firii, iar momentul intrării în război a fost înțeles ca fiind legat, în mod obligatoriu, de situația strategică la acea dată.

Așa trebuia să se scrie istoria!

---

²⁹ „Le Petit Journal”, nr. 20432, 5 dec. 1918, p. 1.

DOBROGEA ÎN ECUAȚIA PĂCII ȘI RĂZBOIULUI (1918)

dr. Teodora GIURGIU*
drd. Silviu-Daniel NICULAE**¹

Abstract

The article reveals the information found in a document that the military specialists from General Staff wrote on March 19, 1926 concerning the political and military situation of Romania in 1918 and regarding Dobrogea.

Keywords: Dobrogea, 1918, Romanian troops, General Berthelot, Danube

*

Prin demersuri politico-diplomatice și militare, România a intrat, în august 1916, în Primul Război Mondial, alături de Puterile Antantei. La București conducerea țării și-a concentrat atenția asupra definitivării acțiunilor de planificare strategică și de mobilizare a resurselor materiale și umane pentru susținerea efortului de întregire a teritoriului.

Planul de campanie român prevedea, conform contextului geopolitic est și sud-est european, desfășurarea operațiunilor militare pe două fronturi: în nord și nord-vest împotriva Austro-Ungariei și în sud, în cazul unei acțiuni a Bulgariei, aliata Puterilor Centrale. La 14/27 august 1916 pe frontul de nord și nord-vest se aflau în dispozitivul de acoperire unități din cele trei armate – de Nord, 1 și 2. Au fost destinate un total de 119 batalioane și 77 baterii, cu un efectiv global de 135.000 de oameni. Pe frontul de sud trupele de acoperire aparțineau Armatei 3 și cuprindeau 31 batalioane, 10 escadroane și 25 baterii, care însumau un efectiv de cca. 40.000 oameni².

Potrivit Planului de operațiuni întocmit de comandamentul român, în acord cu puterile aliate, majoritatea forțelor armate române treceau la ofensivă pe tot frontul Carpaților pentru a elibera Transilvania, celelalte efective având sarcina de a acoperi granița cu Bulgaria, până la sosirea în Dobrogea a unui corp de armată rus, după care începeau ofensiva pe linia Rusciuc-Varna. Lupta pe două fronturi, ca și dotarea insuficientă a armatei române, făceau ca sarcinile comandamentului român să fie din cele mai dificile.

În noaptea de 14-15/27-28 august 1916 armata română a trecut la ofensivă de-a lungul Carpaților, începând cu nordul Moldovei până la

---

* Arhivele Militare Naționale Române

**¹ Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

² *** *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p. 377.

Dunăre. În câteva zile trupele române au pătruns adânc în Transilvania. Însă, din cauza evenimentelor desfășurate pe frontul dobrogean, comandamentul român a fost nevoit să întrerupă ofensiva în Transilvania.

Pe frontul de sud armata română dispunea de forțe incomparabil inferioare față de cele ale inamicului. Situația militară era cu atât mai dificilă cu cât corpul de armată rus, prevăzut prin convenția militară să ocupe poziții în Dobrogea, întârzia să se deplaseze. Pe de altă parte, Antanta abandonase pentru un moment ideea unei ofensive în Balcani. În asemenea condiții trupele române n-au putut face față atacurilor succesive germane, bulgare și turcești de la Turtucaia și, astfel, au fost nevoite să se retragă³.

Până la sfârșitul lunii decembrie 1916 cea mai mare parte a Dobrogei - mai puțin Delta Dunării - a fost ocupată de trupe ale Puterilor Centrale. Timp de mai bine de doi ani, între octombrie 1916 și primăvara anului 1919, provincia românească transdunăreană a trecut prin cea mai grea și devastatoare perioadă din istoria ei modernă⁴.

După cum se va dovedi, trupele bulgare au fost nemiloase cu locuitorii teritoriului ocupat, această atitudine îmbunătățindu-se odată cu instalarea Administrației de Etapă Germană. Însă, și după retragerea acesteia, din noiembrie 1918, autoritățile române s-au confruntat cu numeroase probleme pentru care au găsit cu greu soluții de rezolvare.

La 19 martie 1926 specialiști militari din cadrul Marelui Stat Major au redactat un document, intitulat *Campania 1918-1921. Operațiunile și evenimentele politico-militare de la a 2-a mobilizare (28 octombrie/ 10 noiembrie 1918) și până la a 2-a demobilizare (1 aprilie 1921)*, în care prezintă atât situația politică și militară în care se afla România în anul 1918, cât și informații legate de Dobrogea, consemnări pe care le redăm în continuare:

CAP. I Situația politică și militară generală la reîntrarea României în război

1) Prăbușirea militară a Puterilor Centrale

---

^{3***} *Istoria României, Compendiu*, ediția a II-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 333.

^{4***} *Dobrogea în contextul Primului Război Mondial*, coord. Valentin Ciorbea, Corina Mihaela Apostoleanu, Delia Roxana Cornea, Editura Top Form, București, 2017, p. 9.

Războiul mondial, după 4 ani și mai bine de la dezlănțuirea lui, se apropie de sfârșit: rând pe rând, Bulgaria, Turcia, Austro-Ungaria și Germania sunt silite să capituleze. În cursul anului 1918, în timp ce Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia se găsesc la capătul oricărei efortări militare, Germania, deși obosită de greutățile extraordinare ale unui război îndelungat pe care ea singură l-a provocat, totuși, se hotărăște, ca în acest an să facă ultima efortare care să pună capăt războiului în condiții fericite pentru Puterile Centrale. Dar, cu toate avantajele pe care i le oferă desființarea frontului de est, prin scoaterea din luptă a Rusiei și României, fapt care îi permite concentrarea tuturor efortărilor pe frontul de vest, totuși, cele patru formidabile ofensive dezlănțuite în primăvara și în vara anului 1918 nu numai că nu aduc decizia mult așteptată dar, din contră, înlătură definitiv orice speranță în victorie; eșecul acestei ultime și supreme efortări germane, în care-și pusese speranța întregul bloc al Puterilor Centrale, constituie preludiul prăbușirii militare germane și nu mai lasă nici o îndoială asupra rezultatului negativ al războiului, atât pentru aliații Germaniei, cât și pentru Germania însăși.

În același timp, falimentul ultimei ofensive austriece pe frontul italian, din iunie 1918, care se termină cu o înfrângere completă, având drept rezultat slăbirea armatei austriece cu 16 divizii, vine să confirme și mai mult declinul puterii militare austro-germane. Paralel cu această completă slăbire a puterii militare austro-germane, Antanta își desăvârșește toate pregătirile pentru lovitura decisivă pe frontul de vest; ea dispune, în acest scop, de o superioritate zdrobitoare, astfel încât contraofensiva mareșalului Foch⁵, începută la 5/18 iulie 1918, merge din succes în succes, având toate perspectivele victoriei finale, pe când armata germană devine incapabilă chiar de rezistență în fața Armatelor Aliate. În aceste condiții înfrângerea Puterilor Centrale apărând inevitabilă, Germania și Austria se conving că pacea trebuie încheiată mai înainte ca operațiunile pe frontul de vest să devină decisive.

---

⁵ Ferdinand Foch (1851-1929), mareșal francez. În timpul Primului Război Mondial s-a remarcat în luptele de pe Marna (1914) și mai ales în operațiunile din Artois și de pe Somme (1916); șef al Marelui Stat Major al armatei franceze (1917), apoi comandant suprem al forțelor armate aliate (1918).

Dar, în acest timp, dezastrul Puterilor Centrale se produce în Orient prin capitularea Bulgariei și Turciei. Ofensiva «Armatelor Aliate de Orient», de sub comanda generalului Franchet d'Esperey⁶, începută la 2/15 septembrie 1918, are drept rezultat desființarea frontului balcanic germano-austro-ungar și capitularea Bulgariei, în urma Armistițiului de la Salonic (16/29 septembrie 1918). Victoria Aliatilor din Peninsula Balcanică era de o importanță capitală pentru înalta conducere a războiului deoarece defecțiunea Bulgariei, pe lângă că tăia Turcia de la ajutorul german, pe lângă că făcea posibilă legătura prin Marea Neagră între Puterile Antantei și elementele antigermane din Rusia și România, dar ea constituia o amenințare directă pe frontul de sud al Austriei care, acum, era forțată sau să facă pace, sau să-și slăbească forțele de pe frontul italian și din Rusia. Prin urmare, întreaga politică orientală germană era ruinată deoarece pe când în ultimul timp ea se baza pe Răsărit pentru a sprijini și a compensa căderea militară în Apus, acum, Răsăritul prăbușindu-se, dezastrul la vest devenea inevitabil. De aceea, imediat după dezastrul bulgar, Austro-Ungaria, Germania și Turcia se decid «să intre în tratative de pace cu președintele Statelor Unite, Wilson⁷, în vederea încheierii unui armistițiu general și a începerii tratativelor de pace.

În același timp, victoria Armatelor Aliate în Balcani a avut o influență decisivă și pentru soarta Turciei: istovită de lungimea războiului, izolată de Puterile Centrale prin capitularea Bulgariei, iar puterea ei militară fiind complet zdruncinată în urma marii înfrângeri încercată pe frontul Palestinei și Mesopotamiei, Turcia este nevoită să încheie Armistițiul de la Mudros, în ziua de 18/31 octombrie 1918, adică după o lună de la scoaterea Bulgariei

---

⁶ Louis Franchet d'Esperey (1856-1942), mareșal al Franței. În timpul Primului Război Mondial s-a remarcat în luptele de pe Marna (1914); comandant șef al Armatelor Aliate în Peninsula Balcanică (din 1918), colaborând cu armata română.

⁷ Thomas Woodrow Wilson (1856-1924), jurist și om politic american. Membru al Partidului Democrat. Profesor universitar la Princeton. Președinte al SUA (1913-1921). Inițiatorul participării SUA în Primul Război Mondial. În ianuarie 1918 a elaborat programul de pace – așa numitele „14 puncte” –, acceptat de Germania (octombrie 1918). Rol important în elaborarea Tratatului de la Versailles (a participat personal la lucrările Conferinței de la Paris) și la crearea Ligii Națiunilor. Premiul Nobel pentru pace (1919). A întâmpinat o puternică rezistență în Senat în ratificarea tratatului.

din acțiune. De aici înainte calea Mării Negre este deschisă pentru flota aliată.

După prăbușirea frontului balcanic Armatele Aliate, de sub comanda generalului d'Esperey, urmăresc armatele austro-germane care se retrag prin Albania și Serbia, înainteză victorioase, eliberând Serbia, și se apropie de Dunăre. Armata sârbă, curățind teritoriul național de elementele austro-ungare, înainteză spre Dunăre și Sava, pe care le atinge între 16/29 octombrie - 22 octombrie/4 noiembrie 1918. În această situație, Comandamentul de Căpetenie al Puterilor Centrale caută să-și acopere flancul sudic, descoperit, organizând un nou front de-a lungul Dunării și Savei. După retragerea pe malul nordic al Dunării, Armata 11 Germană din Banat a fost trecută sub Comandamentul «Mackensen»⁸. Armata de Ocupație din România, astfel întărită, trebuia ca să apere linia Dunării în Banat și Muntenia, pentru a acoperi spatele Puterilor Centrale și a menține ocupată România. Dar și acest din urmă plan, relativ la apărarea Dunării și Savei, cade, deoarece trupele austro-ungare, intrând în debandadă, părăsesc frontul în masă, astfel că la data de 23 octombrie/ 5 noiembrie 1918 armata sârbă începe înaintarea peste Dunăre și Sava, pătrunzând în Banat și Syrmia⁹ [...].

3) Situația Armatei de Ocupație în România după capitularea Bulgariei

Potrivit Tratatului de Pace de la București, efectivul Armatei de Ocupație nu trebuia să treacă de 6 divizii, fără a socoti formațiunile întrebuințate la exploatarea economică a teritoriului.

Comandamentul de Căpetenie al Puterilor Centrale așteptase cu nerăbdare semnarea Tratatului de la București deoarece, încă de la prăbușirea frontului rusesc, el căuta decizia războiului mondial pe frontul de vest și italian. În acest scop a retras de pe frontul român tot ce era posibil,

---

⁸ August von Mackensen (1849-1945), feldmareșal german. În timpul Primului Război Mondial a comandat trupele austro-germane în Galiția și Serbia (1915). Comandant al trupelor germano-bulgaro-turce care au atacat România dinspre sud (1916). A condus ofensiva de la Mărășești, înfrântă de armata română (august 1917). Supranumit „spărgătorul de fronturi”, a fost folosit de comandamentul german pentru acțiuni de străpungere a liniilor de apărare inamice.

⁹ Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), fond Marele Stat Major, dosar 131, f. 25-28.

lăsând «Armata de Ocupație în România» compusă din: 1 comandament general german; 4 divizii de infanterie, fără artilerie grea, și anume: Divizia 303 Landsturm – Brăila; Divizia 89 – Focșani; Divizia 226 – Târgoviște; Divizia 218 – Craiova; 1 comandament general austro-ungar; 1 divizie de infanterie austro-ungară; 2 brigăzi de infanterie neîndivizionate, fără artilerie grea. Efectivul total, în Muntenia și Oltenia, inclusiv formațiunile de etapă și exploatare, era de 110.000 oameni, din care se pot considera 60.000 combatanți.

În plus, în Dobrogea se găsea: «Administrația etapelor germane în Dobrogea», dispunând de «puține formații de etape și exploatare»: «Trupele bulgare în Dobrogea» compuse din 4 regimente infanterie miliție, 2 regimente cavalerie, 1 regiment artilerie, câteva batalioane de rezervă.

Pe frontul Carpaților Transilvaniei se aflau numai trupe de graniță austriece, Grupul de Armate al arhiducelui Iosif fiind dizolvat.

După prăbușirea Bulgariei, Comandamentul Armatei de Ocupație, întrevăzând apropierea de Dunăre a trupelor aliate și posibilitatea reintrării României în acțiune și, deci, a unui război pe două fronturi, apreciază că misiunea sa este «de a păstra Muntenia atât de necesară Comandamentului de Căpetenie german prin petrolul său, pentru continuarea operațiilor militare, precum și de a păstra deschisă, pentru Puterile Centrale, calea la Constantinopol, prin Dobrogea și Marea Neagră, devenită singura legătură cu Turcia după ocuparea căii ferate Belgrad-Sofia de către trupele aliate». Armata de Ocupație nefiind suficientă pentru ca în același timp să păstreze ordinea în Muntenia, să se apere pe fostul front al Siretului (de la Brăila până la Carpați) împotriva unui atac al românilor din Moldova, să apere linia Dunării de la Turnu Severin la Turtucaia, precum și în Dobrogea de la Turtucaia la Mare și coasta Mării Negre împotriva unor atacuri ale Puterilor Aliate, comandantul Armatei de Ocupație, Mackensen, considera că «cel mai bun mijloc pentru a preîntâmpina nevoia unei lupte pe două fronturi era, din nou, o ofensivă viguroasă împotriva Moldovei, pentru ca, sub presiunea militară, România să facă declarația de neutralitate necondiționată, mai înainte ca Antanta să apară la Dunăre sau în Marea Neagră».

Cum însă la această dată situația operativă pe frontul de vest și pe frontul italian se desfășura în mod defavorabil Puterilor Centrale, nu se putea pune la dispoziția Armatei de Ocupație forțele necesare pentru realizarea acestui scop. Deci, această armată nu mai putea fi în stare de a-și

îndeplini misiunea pe două fronturi, dacă nu putea la timp să-și creeze – prin propria ei forță – siguranța pe unul din fronturi. De aceea, Comandantul de Căpetenie german s-a văzut nevoit, la 12/25 octombrie 1918, ca să limiteze și să precizeze misiunea Armatei de Ocupație astfel: «Situția impune ca să păstrăm România cât mai îndelungat posibil. Armata va apăra Dunărea împotriva atacurilor mici inamice. Dacă Antanta ar ataca peste Dunăre cu forțe puternice, trebuie evacuată Muntenia treptat».

Mijloacele militare pentru obținerea neutralității României fiind insuficiente, Comandamentul german recursese la calea intervențiilor diplomatice, pentru a cumpăra această neutralitate. Un mijloc binevenit pentru acesta era îndulcirea Tratatului de la București și mai ales chestia Dobrogei. Prin Tratatul de la București se ceda Bulgariei numai partea din Dobrogea aflată la sud de calea ferată Cernavodă-Constanța, iar partea de la nord de această linie, rămânea în stăpânirea Puterilor Centrale.

La prăbușirea Bulgariei, se ridicară speranțe din partea României pentru recâștigarea Dobrogei, dar în același timp Armistițiul de la Salonic lăsa Bulgariei perspectiva stăpânirii Dobrogei de Sud. Această împrejurare care venea în favoarea bulgarilor și în detrimentul românilor, foștii aliați ai Antantei, trebuia realizată politice de către Puterile Centrale.

De aceea, cu toate că [sic!] Comandamentul Armatei de Ocupație dorea ca să nu-și facă dușmani pe bulgari, ale căror trupe ocupau deja Dobrogea și a căror neutralitate vroia să și-o asigure, cu toate că voia să păstreze în stăpânire calea ferată Cernavodă - Constanța, pentru legătura cu Constantinopolul, Odessa și Caucaz, totuși, din cauza atitudinii dușmănoase a noului guvern bulgar, Comandamentul Mackensen intervine pe lângă Cancelarul Imperiului ca să permită românilor ocuparea Dobrogei cu un număr de trupe stabilit de acest comandament. Pe această bază, Comandamentul Mackensen a încercat să negocieze Dobrogea, pentru a dobândi o declarație de strictă neutralitate din partea României. Dacă această propunere ar fi fost acceptată de guvernul român, atunci «Armata de Ocupație s-ar fi întărit prin forțele din Dobrogea, devenite libere, ar fi lăsat pe Siret forțe mai puține și ar fi organizat o rezistență serioasă pe Dunăre, pentru cazul când Antanta, neținând seama de neutralitatea României, ar fi atacat peste Dunăre».

Cum era de așteptat, o asemenea propunere, indisponând întreaga opinie publică română, nu a putut aduce rezultatul dorit de comandamentul german. De altfel germanii făceau aceste concesiuni românilor numai de

mare nevoie; în fond însă, ele erau cu totul lipsite de sinceritate deoarece, încă de la data de 12/25 septembrie 1918, trimisul Bulgariei la Berlin, Kolușeff, de o parte, și reprezentanții Germaniei, Austriei și Turciei, de altă parte, semnaseră un Protocol prin care partea de nord a Dobrogei, care potrivit Tratatului de la București constituia un condominiu al acestor patru puteri, «este trecută Bulgariei, fără nicio rezervă».

La data de 16/29 octombrie 1918, pe când Austro-Ungaria în situația interioară disperată în care se găsea, făcuse cerere separată de pace, Comandamentul de Căpetenie german, în speranța că Austro-Ungaria, chiar făcând o pace separată, va permite transportul trupelor germane pe căile ferate austro-ungare și, apreciind că Muntenia trebuie încă păstrată, ordonă: «Misiunea Grupului de Armată Mackensen de a păstra Muntenia, rămâne în vigoare. Trebuie să ne rezervăm pentru un timp cât mai îndelungat utilizarea economică a Munteniei».

Pentru a asigura realizarea acestui scop, Comandamentul de Căpetenie german, la 18/31 octombrie 1918, puse și Armata 11 sub comanda feldmareșalului Mackensen. În același scop, după scoaterea Bulgariei și Turciei din acțiune, Armata de Ocupație din România a fost sporită și regrupată în felul următor: pe la începutul lunii octombrie (st.v.) este adusă din Ucraina Divizia 3 Landwehr germană, în împrejurimile orașului Slatina; între 10/23 octombrie - 20 octombrie/2 noiembrie 1918 este adusă din Caucaz Brigada 7 Cavalerie bavareză întărită. Ea a fost transportată pe Marea Neagră și Dunăre până la Brăila și instalată în împrejurimile Piteștiului; în același interval de timp este adusă de la Constantinopol Divizia 16 Landwehr germană care, la început, fusese destinată din Ucraina pentru Turcia. Ea este concentrată în jurul Craiovei; pe la mijlocul lunii octombrie (st.v.) Divizia 303 Landsturm germană este transportată în Dobrogea, în zona Cernavodă - Medgidia; Divizia 62 austro-ungară este transportată din zona Slatina în zona Izlaz - Corabia pe la începutul lunii octombrie (st.v.); unitățile speciale germane care fuseseră în compunerea Armatelor 1 și 2 bulgare, pe frontul de la Salonic, în timpul retragerii, neputând să se ralieze la Armata 11, își căutară drumul, prin Bulgaria, în România. O parte din acestea, care mai erau capabile de întrebuințare, au

fost încadrate în Armata de Ocupație; Comandamentul Armatei Scholtz¹⁰ (fără trupe), care comandase forțele centrale pe frontul de la Salonic, trece în România la Armata de Ocupație și ia comanda trupelor de operație de pe Dunăre, având cartierul la început în Craiova, apoi în Pitești, iar Comandamentul General Austro-Ungar nr. 16 se mută de la Pitești la Craiova; Comandamentul General Bavarez nr. 63 este însărcinat cu comanda trupelor de pe Siret¹¹ [...].

4. Situația strategică a României după capitularea Bulgariei

1) Situația forțelor austro-ungare în teritoriul ocupat, pe frontiera de vest a Moldovei și în Ucraina la data de 15/28 octombrie 1918, situația forțelor inamice din teritoriul ocupat și din jurul Moldovei era următoarea:

I. În teritoriul ocupat:

Armata de Ocupație, după prăbușirea frontului balcanic, fusese sporită treptat, adăugându-se la cele 6 divizii prevăzute în Tratatul de la București, și arătate mai înainte, forțe retrase din Balcani, precum și alte forțe aduse din Ucraina, Caucaz și de la Constantinopol, găsindu-se astfel:

1) în Muntenia, pe frontul Siretului: Comandamentul Bavarez nr. 63, compus din: 2 divizii germane (89 și 303); 1 brigadă austro-ungară (143);

2) în Oltenia și Muntenia: Comandamentul Armatei Von Scholtz, compus din: 5 1/2 divizii germane (218, 226, 3 Landwehr, 16 Landwehr, 36 rezervă și Brigada 7 Cavalerie bavareză); 2 divizii austro-ungare (62 și 23);

3) în Dobrogea: 6 batalioane de etapă germane (4 batalioane pe linia Cernavodă – Constanța și 2 batalioane la nord de această linie); 13 batalioane bulgare (3 batalioane pe linia Cernavodă – Constanța și 10 batalioane în nordul Dobrogei); 2 regimente cavalerie bulgare în nordul Dobrogei.

Deci, în total, aproximativ 10 divizii, dintre care 7 1/2 divizii germane și 2 1/2 divizii austro-ungare.

Din aceste forțe se găseau în zona Focșani-Buzău, în apropierea vechiului front de pe Siret și, deci, în măsură de a se opune imediat unei

---

¹⁰ Friedrich von Scholtz (1851-1927), general german. A fost comandantul Corpului 20 și Armatei 8 pe frontul de est în Primul Război Mondial și comandantul Armatei Scholtz pe frontul din Macedonia.

¹¹ A.M.R., Fond Marele Stat Major, dosar 131, f. 32-37.

eventuale acțiuni a trupelor române din Moldova, numai 1 și 1/2 divizii, deoarece Divizia 303 din Comandamentul 63 fusese trecută în Dobrogea pe la jumătatea lunii octombrie (st.v.); grosul forțelor din teritoriul ocupat era destinat să facă front la Dunăre, împotriva armatelor aliate din Balcani, ale căror prime elemente ajung la Dunăre la data de 6/19 octombrie 1918¹²[...].

II) Situația armatelor aliate din Balcani:

După scoaterea Bulgariei din acțiune, încă din primele zile ale lunii octombrie (st.n.), generalul Franchet d'Esperey întocmește un proiect de exploatarea succesului, în scopul de a trage toate foloasele politice și strategice, rezultate din strălucita victorie de pe Cerna și a nu da timp Puterilor Centrale de a-și reconstitui frontul prin forțele pe care le aduceau în grabă din Ucraina, România, Italia și chiar de pe frontul de vest. În linii mari, acest proiect de operațiuni prevedea:

1) o operațiune principală pentru eliberarea Serbiei și pătrunderea în Austria, în scopul de a ataca Germania pe la sud;

2) o operațiune secundară, prin Tracia, împotriva Constantinopolului. Operațiunea principală trebuia acoperită: a) spre est, prin ocuparea parțială a Bulgariei și ajungerea la Dunăre, în scopul de a se opune unei intervenții a trupelor austro-ungare din România și Ucraina și a se uni cu România; b) spre vest, printr-o operațiune care, plecând din zona Kalkandele-Dibra-Ohrida, să se combine cu acțiunea Corpului 16 italian, aflat la aripa stângă a frontului aliat de la Salonic, pentru a elibera Albania, Muntenegru, Bosnia și Herțegovina. În același timp, pentru a asigura atât flancul drept al operațiunii principale spre Belgrad, cât și flancul stâng al operațiunii secundare spre Constantinopol, împotriva unei eventuale intervenții a armatelor austro-germane din România și pentru unirea cu aceasta se formează Armata de Dunăre, compusă din Divizia 30 Infanterie franceză, Divizia 16 Infanterie colonială și Divizia 26 britanică, sub comanda generalului Berthelot¹³, adus în acest scop de pe frontul de vest, unde comanda Armata 5. Armistițiul cu Turcia și Austro-Ungaria, oprind

---

¹² *Ibidem*, f. 38.

¹³ Henri Mathias Berthelot (1861-1931), general francez. Ca șef al Misiunii Militare Franceze în România a contribuit la reorganizarea armatei române în primăvara anului 1917. A sprijinit aspirațiile poporului român pentru realizarea statului național unitar. Membru de onoare al Academiei Române (1926).

dezvoltarea operațiunilor celor două grupuri de forțe ale Armatei Aliate din Balcani, dirijate spre Constantinopol și împotriva Austro-Ungariei, Armata de Dunăre devine liberă și poate să-și continue înaintarea către Dunăre. Cu toate acestea, intervenția acestei armate la nord de Dunăre, împotriva armatei de ocupație din România și, deci, conlucrarea ei cu armata română, nu se putea efectua mai înainte de 7/20 noiembrie 1918, dată la care transporturile de concentrare la Dunăre ale Armatei de Dunăre de abia puteau fi terminate, din cauza grelelor operațiuni la care această armată luase parte pe frontul de la Salonic, din cauza marilor dificultăți în aprovizionare, cât și din cauza ostilității explicabile a bulgarilor, precum și din cauza debitului redus al căilor ferate bulgare.

3) Situația armatei române este aceea care rezultă din condițiile impuse prin Tratatul de la București, adică: 2 divizii de infanterie (9 și 10) și 2 divizii de cavalerie (1 și 2) cu efective întărite, care erau destinate a ocupa și menține Basarabia; restul diviziilor aveau efective de pace.

Prăbușirea frontului balcanic deschidea perspective sigure pentru reintrarea României în război. Se opunea, însă la o intervenție imediată a României, faptul că ea se găsea încă izolată la acea dată, în mare parte ocupată și complet încercuită de forțe inamice. În asemenea condiții, pe lângă că România nu putea să mobilizeze decât parțial, dar nici această mobilizare parțială însăși nu s-ar fi putut executa din cauza forțelor inamice care o încercuiau. La aceasta se adăugau mari lipsuri materiale, în special echipament și subzistențe, precum și greutatea de transport¹⁴ [...].

CAP. III. Intrarea trupelor române în teritoriul ocupat

Odată cu decretarea mobilizării, guvernul român hotărăște ca trupele să intre în Muntenia și Dobrogea, pentru a libera teritoriul ocupat. În acest scop, la data de 28 octombrie/10 noiembrie 1918, Marele Stat Major ordonă ca deocamdată, Corpul 3 Armată să ia măsuri imediate pentru ocuparea orașelor Focșani și Brăila. Ocuparea grabnică a acestor două orașe era necesară pentru înlesnirea operațiunilor de mobilizare și dobândirea de noi resurse în oameni și materiale, de care armata română din Moldova era așa de lipsită. Imediat după ocuparea Focșanilor, Comandamentul Diviziei 6 trebuia să se transporte în această garnizoană, pentru a lua conducerea

---

¹⁴ A.M.R., fond Marele Stat Major, dosar 131, f. 40-42.

operațiunilor de mobilizare; iar în cazul când trupele române ar fi întâmpinat rezistență, cele două obiective ordonate trebuiau ocupate cu forța, luându-se apoi măsuri pentru menținerea lor cu orice preț și stabilirea ordinii.

Pentru ocuparea orașelor Focșani și Brăila se formează 2 detașamente:

1) Detașamentul Focșani (colonel Cristofor), compus din Regimentele 10 și 50 Infanterie, cu efectivele aflate atunci prezente și 1 divizion format din 1 baterie 75 mm din Regimentul 1 Artilerie și 1 baterie 105 mm din Regimentul 5 Obuziere. Misiunea detașamentului era de a ocupa Focșani;

2) Detașamentul Brăila, compus din Regimentul 10 Vânători și 1 baterie din Regimentul 7 Artilerie, cu misiunea de a ocupa negreșit Brăila, până în dimineața zilei de 29 octombrie/11 noiembrie 1918.

Detașamentul colonel Cristofor se constituie la Mărășești, unde cantonează în noaptea de 28 octombrie/10 noiembrie-29 octombrie/11 noiembrie 1918, iar a doua zi ocupă Focșanii fără nicio rezistență din partea inamicului, care evacuase această localitate. În retragerea lui, inamicul a distrus podul șoselei și căii ferate Mărășești-Focșani peste pârâul Putna Seacă, a aruncat în aer un depozit, din zona Panciu, dar a lăsat în Focșani depozite de alimente și muniții neatinse.

Detașamentul Brăila se constituie la Galați, în ziua de 28 octombrie/10 noiembrie 1918; a doua zi se pune în marș către Brăila, susținut pe Dunăre de monitorul «Kogălniceanu». În aceeași zi, detașamentul intră în oraș, restabilește ordinea și pune stăpânire pe depozitele de alimente și materiale lăsate aici de trupele germane. Populația întâmpină trupa cu ovațiuni. Două mitraliere germane, instalate în marginea de nord a orașului, se retrag, la apariția avangardelor detașamentului nostru, fără a trage focuri, luând drumul spre gară și îmbarcându-se în ultimul tren care transportă restul trupelor germane din oraș. După ocuparea orașului, detașamentul instalează 1 companie în avanposturi la sud de oraș, pe direcția Cazasu-Silistraru-Lacul Sărat.

Tot în ziua de 28 octombrie/10 noiembrie 1918, când Corpul 3 Armată primește ordinul pentru ocuparea orașelor Focșani și Brăila, Marele Stat Major dă ordin Corpului 5 Armată, ca să ia măsuri pentru trecerea imediată la Tulcea a unui detașament din garnizoana Ismail; iar trupele de grăniceri de pe brațul Sf. Gheorghe și de la Galați primesc de la Corpul Grănicerilor ca «să treacă Dunărea și să înainteze cât mai mult în Dobrogea». Pentru ocuparea orașului Tulcea se numește postul de grăniceri din localitatea

Regele Carol, în forță de 22 oameni și 1 ofițer, precum și 1 companie din Regimentul 33 Infanterie, aflată în aceeași localitate. Plutonul de grăniceri debarcat la Tulcea, în ziua de 29 octombrie/11 noiembrie 1918, este capturat de trupele bulgare, care deschid imediat un viu foc de artilerie, trăgând cu 6 tunuri de câmp, așezate pe înălțimile Tulcei, asupra satului Regele Carol, unde surprinde populația civilă refugiată aici din Dobrogea. Compania din Regimentul 33 Infanterie care este trimisă în aceeași zi, pe un remorcher la Tulcea, se retrage și debarcă pe malul stâng, după ce artileria bulgară a deschis focul.

Tot în ziua de 29 octombrie/11 noiembrie 1918, plutonul de grăniceri de la Reni, trece Dunărea în Dobrogea, îndreptându-se către localitățile Isaccea, Niculițel și Luncavița, dar, întâlnind forțe bulgare superioare care opun rezistență, se retrage pe malul stâng al Dunării, la pichetele Cartal și Satul Nou.

După informațiile pe care le avea comandantul Brigăzii 20 Infanterie, care ocupa sectorul de acoperire pe Dunăre, între Reni și Vâlcov, se găseau în nordul Dobrogei la această dată următoarele forțe bulgare: în zona Isaccea-Tulcea-Mahmudia-Babadag 1 1/2 brigadă mixtă compusă din Regimentul 9 Infanterie, Regimentul 9 Cavalerie și Regimentul 24 Artilerie; între Tulcea și Babadag: probabil încă Regimentul 2 Infanterie, Regimentul 4 Cavalerie și 1 coloană de muniții din Regimentul 3 Artilerie.

În ziua de 29 octombrie/ 11 noiembrie 1918, când se încheie Armistițiul general de la Spa, Marele Cartier General român face cunoscut trupelor că inamicul, primind condițiile de armistițiu impuse de aliați, ostilitățile încetează, iar trupele se vor opri, până la noi ordine, pe linia pe care capetele coloanelor o vor atinge în aceeași zi, ora 13. Pe când comunicatul german din această zi anunță numai în câteva cuvinte marele eveniment, comunicatul francez din ultima zi a războiului arată lumii în termenii următori sfârșitul victorios al operațiunilor militare: «În a 52 lună a unui război fără precedent în istorie, armata franceză, cu ajutorul aliaților săi, a îndeplinit înfrângerea dușmanului. Trupele franceze însuflețite de cel mai curat spirit de sacrificiu de 4 ani, exemplul unei răbdări sublime și a unui eroism zilnic, au îndeplinit sarcina pe care țara i-o încredințase. Suportând întâi cu o energie de neînfrânt atacurile dușmanului, apoi atacând ea însăși și forțând victoria, armata franceză a luat o ofensivă hotărâtoare și după 4 luni a bătut și a aruncat afară din Franța puternica armată germană și a silit-o să ceară pacea. Toate condițiile puse pentru suspendarea ostilităților

fiind primite de către dușmani, armistițiul a intrat în vigoare astăzi la orele 11»¹⁵[...].

CAP. IV – Cooperarea aliaților cu România

La alcătuirea proiectului de operațiuni pentru Armatele Aliate de Orient în vederea exploatării succesului după capitularea Bulgariei, generalul Franchet d'Esperey s-a bazat în mod sigur pe sprijinul României când a stabilit tăria Armatei de Dunăre numai la 3 divizii. În adevăr, această armată, având o întreită misiune: de a asigura atât flancul drept al operațiunii principale executată în direcția Belgrad, cât și flancul stâng al operațiunii secundare executată în direcția Constantinopol, împotriva unei eventuale intervenții a armatelor austro-germane din România, precum și de a se uni cu România, ea era prea slabă față de tăria forțelor austro-germane aflate în teritoriul român ocupat. Tot ca o dovadă sigură despre intenția unei cooperări a Aliaților cu România este numirea, la comanda Armatei de Dunăre, a generalului Berthelot, fostul șef al Misiunii Militare Franceze în România, acela care trăise zilele de restriște, ca și cele de glorie ale armatei române.

Încă de la 2/15 octombrie 1918 comandamentul acestei armate reușește a stabili legătura cu cercurile conducătoare ale României, adică cu aceia care făcuseră războiul și care, păstrându-și credința neclintită în victoria finală, așteptau momentul prielnic al reîntrării în acțiune. Prin legăturile stabilite s-a hotărât ca România să aștepte semnalul pentru a reentra hotărât în luptă împotriva inamicului comun; acest semnal trebuia dat atunci când Armata Aliată ar fi fost gata să treacă Dunărea în Muntenia.

Deși concentrarea acestei Armate la Dunăre nu se putea face înainte de 7/20 noiembrie 1918, după cum s-a arătat în Cap. I, totuși, evenimentele precipitându-se pe frontul de vest și situația Armatei Mackensen agravându-se prin încheierea Armistițiului austro-italian și prin înaintarea armatelor sârbo-franceze în Banat, care amenințau flancul și spatele Armatei Mackensen, generalul Berthelot, bazându-se și pe acțiunea forțelor române din Moldova, în spatele Armatei Mackensen, precum și pe o ridicare în masă a românilor din teritoriul ocupat, hotărăște să treacă Dunărea, cu forțele disponibile, în noaptea de 8/9 noiembrie (st.n.). Această hotărâre este

---

¹⁵ *Ibidem*, f. 54-57.

comunicată, în ziua de 26 octombrie/ 8 noiembrie 1918, prin T.F.F.¹⁶ de la Târnovo, unde era cartierul Armatei de Dunăre, la Iași și ea are ca rezultat: decretarea mobilizării armatei române și trimiterea ultimatumului feldmareșalului Mackensen. Într-adevăr, în ziua în care Armata de Dunăre trece Dunărea la Giurgiu (28 octombrie/ 10 noiembrie 1918), generalul Prezan¹⁷, care fusese numit, din nou, șeful Marelui Stat Major General al Armatei, comunică generalului Berthelot, prin generalul Lafont, atașatul militar al Franței la Iași, că Regele a decretat mobilizarea armatei, că i-a ordonat să intre în legătură cu Comandamentul Trupelor Aliate și că trupele române de acoperire au primit deja ordin ca să intre în teritoriul ocupat. În aceeași zi, generalul Berthelot intervine către Comandamentul român, cerându-i: să mobilizeze toate elementele mobilizabile; să nu organizeze în divizii, decât numărul de divizii care pot fi dotate cu artilerie; să grupeze infanteria în brigăzi, a câte 6 batalioane fiecare, gata a sprijini diviziile franceze și engleze ale Armatei de Dunăre.

La această intervenție a generalului Berthelot, Comandamentul român răspunde că România mobilizează Diviziile 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14 Infanterie, 1 și 2 Vânători și 2 divizii de cavalerie care, toate, vor fi dotate cu artilerie necesară.

Armata Aliată de Dunăre și armata română trebuiau să-și coordoneze acțiunea astfel încât să se reunească la Ploiești.

Situația Armatei de Dunăre în ajunul trecerii: la data de 25 octombrie/ 7 noiembrie 1918, în ajunul zilei hotărâtă pentru trecere, Armata de Dunăre nu era încă concentrată; ea se găsea dispusă astfel: Divizia 30 Infanterie (câte 1 batalion din Regimentul 58 Infanterie și Regimentul 40 la Șiștov; 2 batalioane din Regimentul 58 Infanterie la Plevna; 2 batalioane din Regimentul 40 Infanterie la Țaribrod – 200 km S-V Nicopole; Regimentul 61 Infanterie la Biela – 50 km S-V de Rusciuc); Divizia 16 Colonială, la Radomir – S-V Sofia (Regimentul 4 Vânători de Africa la Țaribrod; 2 grupuri de artilerie de 155 mm la Sofia; 1 detașament din Divizia 76 Infanterie, sub

---

¹⁶ Telegrafie fără fir – n.n.

¹⁷ Constantin Prezan (1861-1943), mareșal român. Membru de onoare al Academiei Române (1923). În timpul Primului Război Mondial, a comandat Armata 4/de Nord (august-octombrie 1916), apoi Grupul de Armate Sud (în bătălia de la Neajlov-Argeș, 16/29 noiembrie-20 noiembrie/3 decembrie 1916). Șef al Marelui Cartier General (1916-1918) și al Marelui Stat Major (1918-1920).

comanda colonelului Boblet, compus din Regimentul 210 Infanterie și 1 divizion de artilerie de 75 mm). Divizia 26 britanică era încă în Serbia.

Preparativele tehnice: Armata de Dunăre nu dispunea de echipaje de poduri; bulgarii însă, dispuneau de un material de pontoane, care, la acea dată, se afla în canalul Benene, la vest de Șiștov. La Șiștov se afla și 1 companie bulgară de pontonieri, dar bulgarii au refuzat să dea materialul lor, declarând că ei nu sunt în război cu germanii. Aceasta a fost și cauza pentru care nu s-a putut executa trecerea în noaptea de 8/9 noiembrie (st.n.) așa cum se hotărâse.

În ziua de 9 noiembrie (st.n.), generalul Berthelot sosind la Rusciuc, ia măsuri energice pentru executarea trecerii în noaptea de 9/10 noiembrie (st.n.), ordonând generalilor bulgari de a pune imediat la dispoziție materialul necesar.

Executarea trecerii: Comandamentul Berthelot hotărăște ca trecerea să se execute cu mijloace improvizate, pe șlepuri remorcate, prin următoarele puncte: Rusciuc-Giurgiu; Șiștov-Zimnicea; Nicopole-Tr. Măgurele. După executarea trecerii, trebuiau să se ocupe înălțimile situate la 7-8 km de Giurgiu, Zimnicea și Tr. Măgurele, formând capete de pod pe țărmul stâng al fluviului.

Trecerea la Rusciuc: această trecere este cea mai importantă, fiind pe drumul cel mai scurt care duce la București. La Rusciuc trebuia să treacă Detașamentul colonelului Boblet: Regimentul 210 Infanterie (3 batalioane); Regimentul 61 Infanterie (2 batalioane), care trebuiau să sosească de la Biela, în ziua de 28 octombrie/10 noiembrie și noaptea următoare, parte cu C.F.¹⁸, parte pe jos; 1 grup de 75 mm; câțiva marinari francezi (18 marinari și maiorul Lambert) și personal tehnic bulgar pentru conducerea vaselor. Pentru trecere, se dispunea de mai multe șlepuri de câte 800 tone fiecare și de 1 remorcher bulgar «Varna», care remorca șlepuri; 2 vedete bulgare serveau pentru legături și recunoașteri. Locul de debarcare este ales în sus de Rusciuc, la circa 4 km, în dreptul și la adăpostul ostrovului Golia.

Marinarii pregătesc în ziua de 27 octombrie/ 9 noiembrie, la ora 21 seara, un punct de îmbarcare la mal, format dintr-un ponton, improvizat dintr-un mic șlep, lângă care aveau să acosteze șlepuri de transport. La ora 22, sosește la locul de îmbarcare remorcherul «Varna» cu 2 șlepuri.

---

¹⁸ Căi ferate – n.n.

În ziua de 28 octombrie/ 10 noiembrie 1918, la ora 2,45 începe îmbarcarea trupelor, care se face greu, din cauza întunericului și durează mai mult decât se aștepta. Abia la ora 6 dimineața este terminată îmbarcarea a 2 batalioane. Convoiul cu cele 2 șlepuri se pune în mișcare de-a lungul țărmului drept, pentru a nu atrage atenția inamicului. Mitralierele și tunurile de 37 mm de pe șlepuri erau gata de tragere. Locul de debarcare, ales și ținut secret, este în dreptul satului Slobozia.

La înălțimea Rusciucului convoiul virează de 140 grade; este un moment de pericol până să ajungă la țărmul stâng (circa 10 minute), unde se intră în unghiul mort format de țărm. Era ziuă. Se începe debarcarea, care se termină repede, la ora 7, fără ca inamicul să prindă de veste. Primele lovituri de tun sunt trase de inamic când debarcarea se terminase și oamenii erau la adăpost, în teren.

Cele 2 batalioane debarcate din Regimentul 210 Infanterie au ca obiective: 1 batalion satul Florica (vest Giurgiu); alt batalion marginea de NE a Giurgiului. Acest din urmă batalion, fiind întâmpinat cu focuri de mitraliere germane, iar germanii distrugând și podul peste Ramadan, se înapoiază și se îndreaptă spre Slobozia, pentru a ajunge la Giurgiu pe la vest.

După debarcare, convoiul de transport se înapoiază cu maximum de viteză la locul de îmbarcare, unde sosește la ora 8,30 și se îmbarcă alte 2 batalioane (Batalionul 3 din Regimentul 210 Infanterie și 1 batalion din Regimentul 61 Infanterie). Se alege, după indicarea piloților bulgari, un alt punct de debarcare, mult mai apropiat de locul de îmbarcare, primul punct de debarcare fiind reperat de artileria inamică. Trecerea Dunării se face astfel cu ușurință, fără a se trage vreo lovitură de tun sau armă; prizonierii germani declară că după prima debarcare au primit ordin de a se retrage spre Giurgiu.

Aceste 2 batalioane sunt, de asemenea, îndreptate spre Slobozia, de unde batalionul din Regimentul 210 Infanterie merge la Giurgiu, spre a întări și întregi Regimentul 210 Infanterie care intrase în oraș în cursul zilei, în urma retragerii și evacuării orașului de către germani. Batalionul din Regimentul 61 Infanterie rămâne în seara de 28 octombrie/ 10 noiembrie la Slobozia unde, împreună cu celălalt batalion din același regiment, acoperă spre vest trupele franceze din Giurgiu.

La ora 16,30 remorcherul «Varna» întreprinde o a treia cursă, îmbarcând ultimul batalion din Regimentul 61, material și animale.

Deoarece trupele debarcate câştigaseră teren pe ţărmul nordic al Dunării, iar artileria germană încetase tragerea, convoiul acesta este îndreptat tot către primul punct de debarcare de la Giurgiu. Pe timpul traiectului avioanele inamice au atacat cu focuri de mitraliere convoiul, răspunzându-li-se cu mitraliere şi tunuri de 37 mm aşezate pe vase, precum şi cu artileria antiaeriană bulgară instalată la Rusciuc.

O a patra cursă se face în cursul serii, astfel că până în seara de 28 octombrie/ 10 noiembrie au fost debarcate pe ţărmul stâng al Dunării, la Giurgiu, 5 batalioane franceze cu cai şi material. În această operaţiune pierderile francezilor au fost: 3 morţi şi 12 răniţi, dintre care 1 ofiţer.

Unităţile germane se retrag în ziua de 28 octombrie/ 10 noiembrie din Giurgiu, iar unităţile franceze în ziua de 29 octombrie/ 11 noiembrie ocupă linia Daia-Frăteşti-Ghizdarul.

Trecerea la Şiştov: în ziua de 28 octombrie/ 10 noiembrie 1918 se fac pregătirile de trecere: se rechiziţionează vreo 30 de bărci bulgare cu o capacitate de încărcare de 10-12 oameni; bărcile sunt adunate la adăpost de vedere, puţin mai sus de Şiştov.

Restul trupelor aliate vor trece de la Rusciuc la Giurgiu cu ajutorul portişelor remorcate.

Trecerea la Nicopole: în zorii zilei de 29 octombrie/ 11 noiembrie, 2 batalioane din Regimentul 58 Infanterie, imbarcate la Nicopole, trec Dunărea la Tr. Măgurele, pe care-l ocupă la ora 5,30, organizând apoi un cap de pod pe înălţimile de la nord de oraş. Inamicul se retrage în grabă. În ziua de 29 octombrie/ 11 noiembrie, dimineaţa, se imbarcă primele elemente din Batalionul 3 din Regimentul 58 Infanterie. Bărcile sunt conduse de barcagii bulgari; pentru fiecare barcă s-au mai dat şi câte 3 pionieri francezi, pentru a se preveni orice defecţiune. Astfel s-a trecut la Zimnicea 1 batalion din Regimentul 58 şi părţi din Regimentul 40 Infanterie. Aceste unităţi ocupă Zimnicea şi organizează un cap de pod pe linia Bujoru-Tânţăreni-Şoimu-Suhaia. Germanii, care aveau la Zimnicea 1 batalion şi 1 baterie, se retrag în dezordine, fără a primi atacul, incendiind o vedetă română. Populaţia română întâmpină cu urale şi steaguri trupele franceze.

De la Giurgiu, generalul Berthelot, adresează următoarele proclamaţii către populaţia din Muntenia şi Oltenia şi către soldaţi:

«La arme români! La arme români! Trupele franceze trec astăzi Dunărea pentru a vă ajuta să vă eliberaţi de jugul sub care inamicul credea

să vă îngenuncheze. De 8 luni de zile ați fost cu toți în măsură de a judeca brutalitatea inamicului, care vă socotea în puterea lui. Voi, mai cu deosebire, oameni din Oltenia și Muntenia care de doi ani de zile ați suferit ocupația, ați putut constata obrăznicia și barbaria dușmanului care se numește civilizat. Germanii au pustiit câmpiile voastre și au golit staulele voastre, au prădat casele voastre, au așezat robia și foametea la vetrele voastre, ferm hotărâți, ei însăși au spus-o, să nu vă lase decât ochii pentru a plânge ceasul răzbunării sau, mai bine zis, ceasul dreptății a sunat pretutindeni acolo unde este zdrobit dușmanul și acolo unde este pretutindeni pus pe fugă. Clipa a sunat de a arde zdreanța de hârtie care ne-a fost adusă la București.

Soldați! Batalioanele voastre să se unească cu ale noastre.

Țărani, sculați-vă și luați armele împotriva cotropitorului. Acesta este apelul patriei române, pentru care voi ați suferit. Acesta este apelul guvernului vostru care a jertfit totul pentru «Marea Românie». Acesta este apelul strămoșilor, al umbrelor lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân. Acesta este strigătul fecioarelor și fraților voștri căzuți cu glorie pe câmpul de bătaie de la Oituz, Mărăști și Mărășești și pretutindeni unde a fost nevoie de apărarea pământului. Iar mâine veți putea vedea steagul englez și tricolorul francez fălfâind alături de tricolorul vostru la puternica suflare a victoriei și libertății.

Sculați-vă, frați români, și aruncați-vă asupra dușmanului!

Dușmanul nu se lasă de nelegiuirile sale:

- după ce soldații săi v-au omorât femeile, v-au înfometat copii, au aruncat bombe asupra locuitorilor pașnici, au tras cu mitraliera în cei ce lucrau câmpurile, au răspândit bomboane aducătoare de holeră și tifos, au venit să vă îmbolnăvească de răpciugă;

- după ce pentru a putea să vă jefuiască mai bine au împiedicat înfăptuirea împrăștiării și a votului obștesc făgăduit de Regele și Guvernul vostru,

ei caută acum să aducă bolșevismul în patria voastră pe care au nenorocit-o. Pentru a vă înșela, ei caută a vă arată că cei ce-au suferit pentru mântuirea voastră, Regele și Armata, sunt deopotrivă cu kaizerul ucigaș și cu ostășimea sa prădalnică – e o minciună! Făptuind astfel, semănând răscoala și răul care este a doua fire, ei nădăjduiesc că vor slăbi pe învingătorii lor.

Această încercare este urzită pe ascuns de bulgarul Rakovsky, vândut nemților și adăpostit acum la Berlin.

Români! Sunteți dintre învingătorii care triumfă astăzi, sunteți un popor deștept care pricepe bine că izbânda obișnuită vă va aduce îndeplinirea dorințelor și că neorânduiala nu vă poate folosi. Fiți demni de voi înșivă, fiți demni de cei de la Jiu, Olt, Oituz, de pe Argeș, de la Mărăști și Mărășești, nu vă lăsați a fi înșelați de nemernicii ce se ascund la lumina zilei!

Făgăduința Regelui Vostru de a vi se da pământ este îndeplinită.

Rămâneți liniștiți, aliații voștri credincioși v-o cer!».

Continuarea operațiunilor în Muntenia și Dobrogea: chiar în ziua trecerii Dunării, după ocuparea orașului Giurgiu, generalul Berthelot, văzând retragerea precipitată a armatelor germane, intervine pe lângă Marele Cartier General român cerându-i ca trupele române «să părăsească obiectivul Ploiești și să opereze pe axa Oituz-Brașov, în scopul de a tăia retragerea germană» și în aceeași zi primește din partea Marelui Cartier General român răspunsul că «Diviziile 7 și 14 vor pătrunde în Transilvania, pe văile Oituz și Bistrița, imediat ce vor fi organizate, adică în 3-4 zile».

În acest timp, germanii desfăceau «în grabă, la particulari, toate depozitele de aprovizionare, materiale, cărbuni și echipamentele pe care le aveau adunate în cantități mari în Muntenia, Oltenia și pe Dunăre, în șleपुरi», iar trupele germane, în retragerea lor de pe linia Siretului, distruseseră «în mod barbar toate lucrările de artă, de cale ferată și șosea, gările, castelele de apă, aparatele telegrafice și depozitele de alimente și cărbuni, aflate pe direcțiile Brăila-Buzău și Mărășești-Buzău» și, în același timp, retrăseseră către Ploiești tot materialul rulant, organizând convoiuri de trenuri «formate din mașini și vagoane cu alimente, mobile, motoare, instalații mecanice etc.» pe care le dirijau în Transilvania, agravând prin aceasta «starea de lipsuri grozave în care se găsea armata și poporul român». De asemenea, după retragerea armatelor germane, orașul București rămăsese izolat, neavând nicio legătură telegrafică sau telefonică, nici cu Comandamentul francez și nici cu Iași.

De aceea, pentru a asigura ordinea în regiunile evacuate de germani, generalul Berthelot hotărăște «trimiterea spre București a unei coloane mixte anglo-franceze (cam 1 divizie franceză și 1 brigadă mixtă engleză), cu toate prescripțiile ordinului mareșalului Foch de a sta pe pozițiile pe care se găsesc trupele în momentul armistițiului». Totdeodată, generalul Berthelot pregătește și «dispozitivul de ocuparea regiunii petroliere, imediat ce dușmanul se va retrage».

Mișcarea francezilor spre București se execută pe urmele germanilor, care se retrag. La Copăcenii, pe Argeș, trupele franceze se opresc din cauză că podul șoselei Giurgiu-București, în acest punct, este aruncat în aer de către germani, iar râul este umflat. După restabilirea trecerilor peste Argeș trupele franceze continuă înaintarea spre București și se opresc în zona Jilava, unde staționează. În Capitală apar ofițeri francezi și englezi care sunt întâmpinați cu entuziasm de către populație.

În urma executării acestor mișcări și a celor executate de restul trupelor aliate de la sud de Dunăre, situația Armatei de Dunăre, la data de 12/ 25 noiembrie 1918, era următoarea: Divizia 30 Infanterie franceză eșalonată între Bragadiru și Giurgiu, putând fi gata a intra în București; Divizia 16 Infanterie, colonială în regiunea Siștov, pe punctul de a fi îndreptată în zona Craiova-Pitești-Ploiești; Divizia 26 britanică, adunată în împrejurimile Rusciucului și având o brigadă foarte aproape de București, unde este gata a intra cu Divizia 30 franceză.

Până la reluarea conducerii administrative a teritoriului evacuat din partea Guvernului român, generalul Berthelot «în baza împuternicirii M.S. Regelui, a luat toate măsurile care să asigure ordinea și continuarea unui trai normal», restabilind liniștea în teritoriul ocupat acum de trupele aliate și la București.

Totdeauna, în scopul ca pe de o parte diferitele chestiuni teritoriale românești să poată fi rezolvate în deplină înțelegere cu Aliații, iar pe de altă parte să se poată stabili condițiile unei cooperări din partea României cu Aliații în Ucraina, la data de 13/26 noiembrie 1918 a avut loc la Giurgiu o conferință între generalul Prezan și generalul Berthelot, care a fost numit «Comandantul tuturor forțelor aliate ce vor opera în Rusia, cu misiunea de a distruge bolșevismul și a reconstitui Rusia».

La această conferință s-au discutat și stabilit următoarele:

*[...] 2) **Privitor la chestiunea Dobrogei***

În urma intervenției generalului Berthelot și a generalului Franchet d'Esperey, guvernul francez opiniind că anularea Tratatului de la București în baza armistițiului de la Spa «comportă evacuarea Dobrogei de către bulgari și retragerea trupelor lor la sudul frontierei din 1913», generalul Berthelot a impus bulgarilor să evacueze complet Dobrogea și să se retragă la sudul frontierei stabilită prin Pacea de la București. Termenul de evacuare expiră la 5 decembrie (st.n.)

După retragerea bulgarilor vor fi reinstalate toate autoritățile românești. În Dobrogea vor rămâne 2 regimente anglo-franceze: regimentul francez va ocupa cu câte 1 batalion Constanța, Medgidia și Cernavodă, iar regimentul englez va ocupa Dobrici, Silistra și Turtucaia¹⁹[...].

La data de 2/15 decembrie 1918 dislocarea Armatei de Dunăre era următoarea: Cartierul General al Armatei, P.C. Divizia 30, Regimentul 4 Vânători Africa, Artileria, Regimentul 40 Infanterie – București; Regimentul 61 Infanterie cu 2 batalioane și 1 companie geniu la Constanța și 1 batalion la Cernavodă-Medgidia-Tulcea; Regimentul 58 Infanterie cu două batalioane la Iași și 1 batalion la Galați și Brăila; P.C. Divizia 16 Infanterie Col. la Zimnicea, iar trupele acestei divizii eşalonate de la Zimnicea la Alexandria; artileria grea: 1 grup Siștov, 1 grup Rusciuc; Divizia 156 Infanterie în curs de transport la Odessa; Divizia 26 Infanterie britanică, în Dobrogea de Sud – Varna²⁰[...].”

---

¹⁹ A.M.R., Fond Marele Stat Major, dosar 131, f. 61-72.

²⁰ *Ibidem*, f. 73.

VIOLENȚĂ EXTREMĂ LA GRANIȚA DE SUD A ROMÂNIEI. CÂTEVA DATE PRIVIND SITUAȚIA DIN CADRILATER ÎN PERIOADA 1919-1921

dr. Laura GHEORGHIU*,
dr. Florin C. STAN**

Abstract

The installation of the Romanian administration in Cadrilater, according to the Treaty of Peace in Bucharest on August 10, 1913, was met with hostility by the Bulgarian population. The Bulgarians viewed the return of the Romanian administration to the region in the autumn of 1918 with hostility. Being convinced of the ephemeral nature of this situation and taking advantage of the fact that there are not a significant number of troops in the Romanian army, gangs of comitages supported by the Bulgarian local population have organized terrorist actions against the state authorities. Of extreme violence, these actions were directed not only against state apparatus but also against the Romanian and Turkish population in the region. This study presents some data on this situation, based on documents kept in the Archive of Ministry of Foreign Affairs.

Keywords: Cadrilater, comitages (members of the Bulgarian revolutionary bands), Dobrogea, refugees, Bulgarians, Bolsheviks, Revolution.

*

Instalarea administrației românești în Cadrilater¹, după ce provincia a revenit României prin Tratatul de Pace semnat la București la 10 august 1913, a fost întâmpinată cu ostilitate de populația bulgară din regiune².

La 21 septembrie 1913, la Sofia, s-a înființat *Societatea Culturală și Umanitară a Refugiaților Bulgari din Dobrogea*. Secția politică a acestei organizații, intitulată *Comitetul Revoluționar Dobrogean*, va avea un rol activ

---

* Secretar I, Ministerul Afacerilor Externe

** Consilier, Ministerul Afacerilor Externe

¹ A se vedea, extins, George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1919-1940)*, Brăila, Istros, 2009. De asemenea, Cătălin Negoită, *Țara uitată. Cadrilaterul în timpul administrației românești (1913-1940)*, Craiova, Scrisul românesc, 2008. Studii valoroase la Val. Ciorbea, *Aspecte din evoluția Dobrogei de Sud în cadrul Statului Român (1913-1940)*, în „Colegiul Pedagogic «Constantin Brătescu»”. Valori ale civilizației românești în Dobrogea”, Constanța, 1993, p. 363-375 și Stoica Lascu, *Din istoria Dobrogei de sud în cadrul României întregite*, în „Revista istorică”, București, s.n., tom VI, nr. 11-12, nov.-dec. 1995, p. 957-975.

² Cătălin Negoită, *Bulgarian Irredentism in South Dobrudja*, disponibil la <http://www.upm.ro/ldmd/LDMD-02/Hst/Hst%2002%2011.pdf> (site consultat la 20 august 2018), p. 93.

în crearea unor bande de comitagii, care au fost trimise în Cadrilater pentru a teroriza autoritățile și populația românească din zonă³. Comitetul desfășura o intensă activitate de propagandă și recruta refugiați bulgari din Cadrilater, în special funcționari și ofițeri, furnizându-le arme și muniții, în scopul organizării unei insurecții armate împotriva autorităților române⁴.

Începând din anul 1915 acțiunile Comitetului se intensifică, în paralel cu demersurile autorităților bulgare de revizuire pe cale pașnică a prevederilor Tratatului de Pace de la București. Până la intrarea României în război, la 14/27 august 1916, și înfrângerea de la Turtucaia, din septembrie 1916, soldată cu ocuparea de către trupele germano-bulgare a Cadrilaterului și, ulterior, a Dobrogei, sentimentele antiromânești ale populației de origine bulgară erau foarte puternice⁵.

Revenirea administrației românești în regiune în toamna anului 1918 a fost privită cu ostilitate de bulgarii din Dobrogea. Având convingerea caracterului efemer al acestei situații și profitând de faptul că în zonă nu se afla un număr semnificativ de trupe ale armatei române, bande de comitagii, sprijinite de populația locală bulgară, au organizat acțiuni cu caracter terorist împotriva autorităților de stat. De o violență extremă, aceste acțiuni au fost îndreptate nu doar împotriva aparatului de stat, ci și împotriva populației românești și turcești din regiune⁶. Situația a escaladat și din cauza modului defectuos în care s-a efectuat transferul de autoritate, astfel încât, la cumpăna anilor 1918-1919, în Dobrogea a apărut, practic, un „veritabil vid de putere” care a favorizat propaganda antiromânească⁷.

De asemenea, au avut loc acțiuni de incitare la nesupunere a populației locale. La 3 ianuarie 1919 poliția orașului Turtucaia prezenta Direcției Siguranței București și Prefecturii județului Durostor o telegramă, prin care informa despre mobilizarea populației bulgare din localitățile Depliehler, Berica, Bedicoi, Satul Vechi, Sarsânlar, Antimova și Vischia de către ofițeri

---

³ Idem, *The Comitadji Problem of the Southern Dobrudja and the Romanian-Bulgarian Relations*, în „Analele Universității Craiova”, Seria Istorie, XIX, nr. 1(25)/2014, p. 87.

⁴ Idem, *Bulgarian Irredentism...*, p. 94.

⁵ *Ibidem*, p. 95.

⁶ Cătălin Negoită, *The Comitadji Problem...*, p. 90.

⁷ George Ungureanu, *Șapte ani dramatici din istoria Dobrogei (1912-1919)*, în „Dobrogea. 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european”, Constanța, Ex Ponto, 2008, p. 404-405.

bulgari din Rusciuk, spre a se deplasa la Turtucaia, unde au fost opriți de patrulile române și engleze, pentru a-și prezenta revendicările, respectiv: îngrijorarea față de zvonurile privind închiderea școlilor și a bisericii bulgare din Turtucaia; poziția fermă privind utilizarea în exclusivitate a limbii bulgare în școlile și bisericile din satele bulgare; insistența pentru ca administrarea Dobrogei să revină bulgarilor, iar trupele de jandarmi să fie compuse numai din bulgari, sub control britanic, pe considerentul că *Dobrogea este bulgărească*. Față de această acțiune, comandantul trupelor britanice din oraș a arătat că provincia, fiind sub administrare românească, *nu se va permite nimănui să agite populația*, cerându-se încetarea oricăror acțiuni care produc dezordine nu doar pentru statul român, dar și pentru trupele aliate, arătându-se că Dobrogea *,este și va fi românească*. În lipsa oricărui sprijin, populația s-a retras (Anexa 1)⁸.

Încă din 26 decembrie 1918, prin Nota nr. 1452, Marele Cartier General român se adresa Misiunii Franceze, făcând referire la Raportul nr. 36/26.XII.1918 ofițerului de legătură de pe lângă Divizia 26 Engleză, pentru a cere suplimentarea numărului trupelor aliate din Dobrogea cu cel puțin trei companii de grăniceri. Conform acestui document, se constata că, în pofida măsurilor luate de trupele engleze din Dobrogea, *bulgarii continuă a duce peste graniță animale și obiecte furate de la locuitori, ocolind drumurile păzite de trupe*⁹. De asemenea, extrem de grav era faptul că *populația bulgară continuă a păstra armele ce li s-a lăsat de armata bulgară, cu care se servesc pentru a teroriza, prăda și jefui populația românească*¹⁰.

Autoritățile române priveau cu îngrijorare atât lipsa oricărei reacții a Comandamentului englez față de acțiunile de protest manifestate public împotriva administrației românești, cât și extinderea propagandei bulgare în rândul ofițerilor englezi, în scopul obținerii sprijinului acestora¹¹.

În vara anului 1919 situația din sudul Dobrogei devine extrem de tensionată. Prin notele telegrafice nr. 32101 și 325 din 5 iulie 1919 ale Brigăzii de Siguranță Turtucaia, prin telegramele nr. 53 și 56 ale Poliției

---

⁸ Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe (în continuare, Arhiva M.A.E.), fond 71/1914. E2, vol. 76, f. 123.

⁹ *Loc. cit.*, f. 126.

¹⁰ *Loc. cit.*, A se vedea și Anexa 2.

¹¹ *Loc. cit.*, f. 125.

portului Turtucaia și telegramele nr. 522 și 526 ale Oficiului Telegrafic Turtucaia, este adus la cunoștință guvernului de la București faptul că *viața și avutul populației este la discreția bandelor bulgare, iar autoritățile române sunt puse în imposibilitatea de a-și îndeplini atribuțiile* (Anexa 3)¹².

Documentele menționate relevă amploarea atacurilor atât împotriva funcționarilor de stat, a sediilor instituțiilor administrative, cât și a populației, precum și imposibilitatea contracarării acestor atacuri, în lipsa unor efective militare semnificative dislocate în regiune. Ca exemplu, în localitatea Belica, nu erau trupe române sau trupe de grăniceri, ci doar o companie de soldați italieni, care abia puteau să asigure paza orașului Turtucaia. Profitând de situația creată după război - când administrația românească nu fusese complet reinstaltată, trupele aliate italiene, franceze sau engleze erau insuficiente, era dificil de a disloca trupe române fără aprobarea aliaților -, bandele bulgare au comis crime, jafuri, violuri, fără a putea fi oprite¹³.

Telegrama nr. 325 a Brigăzii de Siguranță Turtucaia din 5 iulie 1919 precizează faptul că *atacurile și crimele bandelor bulgare pe zi ce trece devin tot mai îndrăznețe întrucât, de câteva zile, au început să intre prin comune, fără nici o teamă, spre a omorî și jefui pe români și pe toți locuitorii despre care au informații că nutresc sentimente românești*¹⁴.

După ce la 30 iunie 1919, în apropiere de Silistra, bandele de comitagii au tras focuri de armă asupra mașinii prefectului, în următoarele zile au atacat posturi de jandarmi și sedii ale primăriilor din localitățile aflate în zona de frontieră, au jefuit și ucis comercianți de origine turcă, precum și jandarmi, pădurari și funcționari ai oficiilor poștale locale. Din cercetările efectuate de autorități rezulta că șeful grupului de comitagii din zona de frontieră era Constantin Simionof, locotenent de rezervă în armata bulgară, fost învățător în localitatea Antimova. Alături de acesta, acționau etnici bulgari originari din Cadrilater, care serviseră în armata bulgară în timpul Primului Război Mondial. Grupul se afla în legătură cu comandamentul trupelor bulgare de la Duracikioi¹⁵.

---

¹² *Loc. cit.*, f. 159.

¹³ *Loc. cit.*, f. 161-162.

¹⁴ *Loc. cit.*, f. 162.

¹⁵ *Loc. cit.*, f. 162-163.

În cursul anului 1919 grupurile de comitagii bulgari au ucis și rănit grav 4 jandarmi și 2 funcționari din județul Caliacra, precum și 14 jandarmi, 2 primari, un factor poștal și un agent sanitar din județul Durostor. În doar două din cele 24 de cazuri menționate persoanele vinovate au putut fi reținute și deferite justiției, deoarece, după comiterea faptelor, se refugiau în Bulgaria¹⁶.

Deși cele menționate au fost aduse la cunoștința Puterilor Aliate¹⁷ și a autorităților bulgare, acestea din urmă au comunicat, printr-o Notă verbală din 2 iunie 1920, faptul că șefii sectoarelor de frontieră aflate în vecinătatea localităților din Cadrilater, unde jandarmi și funcționari români *ar fi fost victimele unor incidente regretabile*, nu au găsit indicii și dovezi cu privire la persoanele vinovate, din cauza faptului că *incidentele s-au produs la o epocă când grănicerii bulgari nu își luaseră încă posturile în primire în zisele localități, regiunea fiind ocupată atunci de trupele aliate*¹⁸. Atmosfera, extrem de tensionată, din regiune era întreținută, printr-o asiduă propagandă de presă, răspândire de broșuri și manifeste tipărite în Bulgaria, care denunțau ceea ce considerau a fi *barbariile și crimele române*¹⁹.

Deciziile Conferinței de Pace de la Paris și revenirea Cadrilaterului sub administrație românească au fost respinse cu vehemență în cadrul celui de-al patrulea Congres dobrogean, care a avut loc între 21 și 25 noiembrie 1919 la Sofia. Cei 217 delegați din diferite localități din Bulgaria au adresat un memoriu reprezentanților Marilor Puteri întruniți la conferința de pace de la Paris, cerând organizarea unui plebiscit cu privire la viitorul regiunii. Fiind profund nemulțumiți de deciziile adoptate la Paris, liderii Comitetului dobrogean au cerut conaționalilor lor *să lupte pentru a obține o Dobroge unită, independentă și autonomă*. În organul de presă al Comitetului, intitulat „Steagul dobrogean”, apar, începând din luna ianuarie 1920, numeroase articole care încearcă acreditarea ideii că doar un regim de autonomie a regiunii ar constitui soluția care ar corespunde voinței locuitorilor săi: *călători sosiți din interiorul Dobrogei ne comunică că ideea pentru autonomia Dobrogei pătrunde repede printre români și, mai cu seamă, în mijlocul coloniștilor din Transilvania. Nemulțumiți de regimul exclusiv al jandarmeriei*

¹⁶ *Loc. cit.*, f. 182-184.

¹⁷ *Loc. cit.*, f. 167.

¹⁸ *Loc. cit.*, f. 202-203.

¹⁹ *Loc. cit.*, f. 176-179.

*din România, ei cer cu insistență libertatea limbii lor și o viață suportabilă. Ei recunosc că toate acestea le vor avea numai sub un regim de autonomie; pentru aceasta, luptă împreună cu bulgarii și turcii, rușii și nemții*²⁰.

În aprilie 1920 publicația „Steagul dobrogean” continuă să promoveze articole prin care încearcă să atenueze efectele deciziei autorităților române de a permite întoarcerea în țară a refugiaților dobrogeni de origine bulgară și să trezească teama și neîncrederea acestora în buna credință a autorităților române, *prevenindu-i că vor fi urmăriți și arestați dacă se reîntorc în România fără a primi avizul Comitetului executiv dobrogean, care le va comunica dacă sunt garanții reale pentru viața, onoarea și averea lor*. Totuși, știri precum cele vehiculate de Comitetul dobrogean privind o așa-zisă teroare exercitată de autoritățile militare române asupra unor sate din județul Durostor sunt cenzurate de autoritățile de la Sofia, care nu permit publicarea lor.

În raportul nr. 1139 din 4 mai 1920 Comisarul Guvernului Regal al României în Bulgaria informează că, în discuțiile pe care le-a purtat, *călători dobrogeni, de origine bulgară, sosiți zilele acestea la Sofia, au expus, în convorbirile ce au avut cu diferite persoane, traiul liniștit și în condițiuni avantajoase, cu mult superioare celor din Bulgaria, pe care îl duc toți locuitorii din Dobrogea și Cadrilater sub administrația românească. [...] Persoanele oficiale și lumea serioasă bulgară cu care am putut să stau de vorbă despre această chestiune nu dau crezământ zvonurilor tendențioase răspândite de Comitetul dobrogean și mi-au exprimat încrederea ce au în măsurile luate de guvernul român privitoare la reînapoierea refugiaților dobrogeni*²¹.

În anii 1920-1921 acțiunile extrem de violente ale comitagiilor bulgari continuă, starea de agitație fiind întreținută prin presă dar și prin intermediul unor refugiați dobrogeni care se întorceau din Bulgaria, instruiți în prealabil. Autoritățile române sunt nevoite să introducă starea de asediu de-a lungul unui suprafete cuprinse între 30-50 kilometri în zona de graniță cu Bulgaria²². Rapoartele elaborate de către Subinspectoratul General de Siguranță din Constanța și de Comisarul Guvernului Regal al României la Sofia conțin frecvente referiri la strânsele legături dintre organizațiile refugiaților dobrogeni din Bulgaria și organizații aflate sub influența bolșevicilor, în

---

²⁰ *Loc. cit.*, f. 190-196

²¹ *Loc. cit.*, f. 204-205

²² *Loc. cit.*, f. 242.

vederea organizării unei revoluții în Dobrogea²³. Acțiunile desfășurate în acest scop au produs îngrijorare în rândul autorităților bulgare care, în fața amenințării bolșevice, au încercat să stăvilească activitatea subversivă din zona de frontieră, fără succes însă. Astfel, în zona de graniță a Cadrilaterului, pe teritoriul bulgar, funcționau 16 companii, cu efective cuprinse între 80 și 160 persoane, având în dotare puști și grenade de mână. Fiecare companie își avea sediul într-una dintre comunele din zona de graniță aflată între localitățile Rusciuk și Varna²⁴.

Este de remarcă faptul că pe tot parcursul anului 1919, în Cadrilater, au avut loc acțiuni de o violență extremă exercitate de bande de comitagii bulgari împotriva autorităților de stat române, dar și împotriva populației civile de origine română, turcă etc. Având speranța că deciziile Conferinței de Pace de la Paris vor fi favorabile Bulgariei, iar Cadrilaterul va reveni sub administrație bulgară, autoritățile de la Sofia întrețin o puternică propagandă în acest scop în capitalele europene, precum și în rândul populației bulgare din Dobrogea și din zona de frontieră, oferind, indirect, prin intermediul autorităților locale civile și militare bulgare din zona de graniță, adăpost, libertate de mișcare și sprijin moral și militar pentru bandele de comitagii. Aceștia acționau nu doar pentru a provoca atacuri izolate, ci și pentru a genera o mișcare de revoltă în rândul etnicilor bulgari din Cadrilater, care urma să fie susținută și de bulgarii din zona de frontieră, pregătiți să ridice armele și să ocupe un teritoriu pe care îl considerau ca aparținând de drept Bulgariei. Rolul central în coordonarea acțiunilor antiromânești din regiune a fost asumat de *Societatea „Dobrogea”* a refugiaților bulgari²⁵.

De altfel, în perioada 1920-1921 se remarcă influența pe care organizații aflate sub influență bolșevică o dobândesc în regiune. Astfel, Comitetul Revoluționar Dobrogean își creează, începând din martie 1920, o serie de filiale în orașele Balcic, Varna, Bazargic, Ruse, Cavarna, Turtucaia și alte 38 de localități, pregătindu-se ca, în cazul unei ofensive sovietice împotriva

---

²³ Direcției Poliției și Siguranței Generale nu îi erau străine acțiunile agenților bolșevici din România și posibilitatea ralierei populației ruse și bulgare din Dobrogea intereselor panslaviste antiromânești. A se vedea Anexele 4 și 5.

²⁴ Arhiva M.A.E., fond 71/1914. E2, vol. 269, f. 12-13.

²⁵ Cătălin Negoită, *The Comitadji Problem...*, p. 91.

României, să declanșeze o insurecție armată pentru a prelua controlul asupra Cadrilaterului²⁶.

În pofida eforturilor depuse de către autoritățile române, acțiunile organizațiilor iredentiste bulgare, aflate sau nu sub influență comunistă, care acționau în Cadrilater, au continuat de-a lungul întregii perioade interbelice, numărul funcționarilor români uciși depășind în anul 1924 cifra de 200 de persoane²⁷. Deși autoritățile române au avut în vedere utilizarea, și în cazul Dobrogei de sud (Cadrilaterul), a modelului de construcție națională - considerat a fi un succes - al integrării Dobrogei de nord după 1878, situația din Cadrilater a cunoscut o evoluție cu mult mai puțin favorabilă după încheierea Primului Război Mondial. Faptul că statul român *și-a concentrat atenția și resursele asupra cazurilor mult mai complexe ale Transilvaniei, Banatului, Bucovinei și Basarabiei*, la care se adaugă rezultatele sub așteptări ale procesului de colonizare a aromânilor din Peninsula Balcanică și a altor locuitori de origine română în mediul rural, precum și rezistența continuă și foarte puternică - manifestată inclusiv prin acte de violență extremă a populației de origine bulgară, implicată în număr semnificativ în activități subversive ce urmăreau organizarea de insurecții menite să înlăture autoritatea românească -, dar și lipsa unor măsuri care să ducă la o mai accentuată dezvoltare economică a zonei și, nu în ultimul rând, *marginalitatea – atât în termeni geografici, cât și de reprezentare imaginară* a regiunii a determinat menținerea unei stări de tensiune continue la granița de sud a țării, ceea ce a zădărnicit eforturile de integrare efectivă a Cadrilaterului în cadrul statului național²⁸.

---

²⁶ *Ibidem*, p. 92.

²⁷ *Ibidem*, p. 94.

²⁸ Toader Popescu, *On the Nation's Margins. Territorial and Urban Policies during the Romanian Administration of Southern Dobrudja (1913-1940)*, in „ITA. Studies in History and Theory of Architecture”, volume 4/2016, *Marginalia. Architectures of Uncertain Margins*, p. 119.

DOCUMENTE

ANEXA 1

3 ianuarie 1918, Turtucaia – TELEGRAMĂ a Poliției orașului Turtucaia transmisă Direcției Siguranței București și Prefecturii județului Durostor, cu privire la doleanțele unui grup de bulgari originari din câteva localități din sudul Dobrogei²⁹

COPIE de pe telegrama No. 11 prezentată la Turtucaia la
3.I.1918 către Direcția Siguranței București și
Prefectura județului Durostor -

Dela orele 8 dimineața a început a veni bulgari din comunele Depliehler, Berica, Bedicoi, Satul Vechi, Sarsânlar, Antimova și Vischiei. La marginele orașului au fost opriți de patrulele române și engleze și duși în curtea cazarmilor române din deal. - Printre capii agitatori au fost ofițeri din Rusciuk precum și plutonierul bulgar Ivan Enciu cu decorații în piept, arestat de noi. - Turcii luați cu forța de bulgari în număr de șapte, s'au retras în oraș, rămânând numai bulgari. La orele 11,55 a venit Domnul Colonel cu Statul Major, călare, având în față un pluton de soldați englezi, în spatele agitatorilor jandarmeria română formând un careu. - În fața agitatorilor s'a încărcat mitraliere și puștile revolver. - Domnul Colonel englez i-a întrebat ce căutați aci? Unul dintre dâșii a scos o hârtie din buzunar și a citit în limba bulgară patru puncte. -

- 1) *Am aflat că s'au închis școalele bulgărești și biserica din Turtucaia;*
- 2) *Vrem ca în Statele Bulgărești în școală și în biserici să fie limba bulgară fără a se primi limba română;*
- 3) *Vrem ca administrația în Dobrogea să fie bulgărească;*
- 4) *Jandarmeria să fie compusă numai din bulgari sub controlul englezilor că toată Dobrogea este bulgărească. -*

Administrația română nu se lasă de jafuri și pungășii.

D-l Colonel a răspuns: Dobrogea este sub administrație românească fiind dată de Puterile Aliate Anglia și Franța. - Nu se permite nimănui dintre voi să agite populația; spuneți tuturor locuitorilor care nu sunt prezenți și cari nu au

---

²⁹ Arhiva M.A.E., fond 71/1914. E2, vol. 76, f. 123.

venit să înceteze cu asemenea manifestații cari nu produc decât dezordine atât Statului Român cât și Comandamentului. - Fiecare să-și caute de treburile lui; în caz de voi auzi altă dată întruniri, intrigi, instigațiuni de tot felul care turbură liniștea populației, voi uza de mijloacele care îmi dictează ordinele militare. - În caz de aveți vreo plângere contra Administrației, vă veți adresa poliției ce aveți în comună și dacă domniile lor nu vă va face dreptate atunci se vor adresa mie plângerile și doleanțele d-vs fără a veni în grupuri și în mase mari. - Dobrogea după cum v'am spus este și va fi românească. - Toți agitatorii au strigat ura, după care s'au împrăștiat. -

(ss) Polițai N. Drăguțescu
No.17. -

*

ANEXA 2

14 ianuarie 1919, București – *ADRESĂ a Ministerului de Război transmisă lui Ion I. C. Brătianu, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, privind situația creată în Dobrogea de către bulgari și necesitatea organizării și pazei vechii frontiere*^{* 30}.

REGATUL ROMÂNIEI

București 14 Ianuarie 1919

MINISTERUL DE RĂZBOIU

Direcția Cabinetul Ministrului

No-. 344

Domnule PREȘEDINTE AL CONSILIULUI,

Ca urmare a raportului nostru N – 219 din 24 Decembrie 1918, am onoare a vă înainta alăturat, în copie, adresa Ministerului de Finanțe, Dir. Vămile, No-197008 din 10 Ianuarie 1919, din care se vede că zilnic sunt

---

* Documentul a fost înregistrat la Ministerul Afacerilor Străine cu nr. 00854 din 13 ianuarie 1919.

³⁰ Arhiva M.A.E., fond 71/1914. E2, vol. 76, f. 124.

scoase din Dobrogea, de către bulgari, și trecute în Bulgaria, căruțe încărcate cu lână, făină, cereale și alte alimente, fără a putea fi împiedecați.

Încă de la 16 Decembrie 1918, Ministerul de Războiu, cu adresa no-54, a cerut Marelui Cartier General ca să intervie la Comandamentul Francez pentru ca să se permită instalarea grănicerilor pe linia vechii frontiere (de la Turkis Smil la Ekrene) pentru motivul că, desființându-se tratatul de la București, revine de drept României vechea frontieră, pe care urmează să se instaleze serviciile vamale împreună cu trupele de pază – grănicerii – cari nu sînt considerați ca trupe combatante, ci ca trupe de poliție pentru frontieră.

Ca rezultat al acestei intervențiuni, Marele Cartier General trimite Misiunii Franceze adresa no-1452 din 21 Decembrie 1918, de pe care se alătură o copie, prin care cere a se consimți la instalarea gărzilor, întrucât Dobrogea face parte integrală din România și nu se poate admite ca în chestiunile interne românești să se amestece un guvern străin și mai cu seamă cel bulgar.-

Totuși, până astăzi, nu s'a primit un răspuns favorabil pentru trecerea grănicerilor (3 companii) cari să ocupe linia vechii frontiere, ci s'a admis numai paza litoralului mării, cu compania de Constanța.

Ministerul de Finanțe, cu adresa de mai sus, cerând instalarea grănicerilor pe frontieră pentru ca serviciul vămilor să poată executa măsurile dictate de legea vămilor;

Am onoare a va ruga să bine voiți a face intervențiunile necesare, pentru ca să se admită trecerea – cât mai grabnic – a celor 3 companii de grăniceri, care sunt destinate a ocupa pichetele de la Turkis Smil la Ekrene.-

MINISTRU DE RAZBOIU,

General de Corp de Armată

[ss. indescifrabil]

Domniei Sale

Domnului PREȘEDINTE AL CONSILIULUI DE MINIȘTRI

*

ANEXA 3

8 iulie 1919, București – *ADRESĂ a Direcției Poliției și Siguranței Generale transmisă lui Ion I. C. Brătianu, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, conținând informarea privind situația populației din zona Turtucaia, aflată „la discreția bandelor bulgare”*³¹

MINISTERUL DE INTERNE

DIRECȚIUNEA POLIȚIEI ȘI SIGURANȚEI GENERALE

No. 188883-8 JUL.1919

DOMNULE PRIM MINISTRU,

Ca urmare adresei noastre No.18946 – S – 6 Iulie c., avem onoare a vă mai înainta alăturat copie de pe notele telegrafice No. 32101 și 325 din 5 Iulie c., ale Brigăzii de Siguranță Turtucaia, telegramele No. 53 și 56 ale poliției portului Turtucaia și telegramele No. 522 și 526³² al d-lui Diriginte al Oficiului Tutucaia, din care se constată că viața și avutul populației este la discreția bandelor bulgare, iar autoritățile române, puse în imposibilitate de a-și îndeplini atribuțiunile.

Totuși, până astăzi, nu s'a primit un răspuns favorabil pentru trecerea grănicerilor (3 companii) cari să ocupe linia vechii frontiere, ci s'a admis numai paza litoralului mării, cu compania de Constanța.

MINISTRU

DIRECTOR

[ss. E. Ghica]

[ss. indescifrabil]

DOMNULUI PRIM MINISTRU ȘI MINISTRU AL AFACERILOR STREINE

*

---

* Documentul a fost înregistrat la Ministerul Afacerilor Străine cu nr. 09445 din 12 iulie 1919.

³¹ Arhiva M.A.E., fond 71/1914. E2, vol. 76, f. 159.

³² Textul telegramelor la Arhiva M.A.E., fond 71/1914. E2, vol. 76, f. 159-164.

ANEXA 4

8 august 1919, București – *ADRESĂ a Direcției Poliției și Siguranței Generale transmisă lui Ion I. C. Brătianu, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, privind cazul consulului rus Mihail Emilianoff din Sulina, care „întreține relațiuni cu comitetele revoluționare din Rusia”, susținând în țară „o acțiune dușmănoasă intereselor Statului”*³³.

**MINISTERUL DE INTERNE
DIRECȚIUNEA POLIȚIEI ȘI SIGURANȚEI GENERALE
No. 236249 - 8.AUG.1919**

Urgent-personal-confidențial

DOMNULE MINISTRU,

Domnul Prefect al județului Tulcea ne-a raportat ca Domnul Mihail Emilianoff din Sulina întreține relațiuni cu comitetele revoluționare din Rusia, de la care primește instrucțiuni pentru a întreprinde și susține în țară o acțiune dușmănoasă intereselor Statului nostru.-

Luându-se măsuri pentru arestarea lui, i s'a ridicat corespondența de la domiciliu și urmând să se percheziționeze și consulatul, s-a invocat inviolabilitatea extrateritorială, refuzându-se categoric predarea cheiei.-

Având în vedere că la acel consulat se găsește o ladă de fier conținând acte cari ne-ar putea pune pe urmele organizației revoluționare ruse în țară, avem onoare a vă ruga să bine voiți a aproba această perchezițiune absolut necesară și a dispune să ni se comunice cât mai neîntârziat rezultatul. -

MINISTRU

DIRECTOR

[ss. E. Ghica]

[ss. indescifrabil]

DOMNULUI PRIM MINISTRU ȘI MINISTRU AL AFACERILOR STREINE

*

---

* Documentul a fost înregistrat la Ministerul Afacerilor Străine cu nr. 11214 din 13 august 1919.

³³ Arhiva M.A.E., fond *Reprezentanți străini*, 16. Rusia, E 1.

ANEXA 5

8 august 1919, București – *ADRESĂ a Direcției Poliției și Siguranței Generale transmisă Marelui Cartier General – Biroul Contrainformații, privind situația fostului consul rus din Tulcea, Serge Westman, care urmărea revenirea în România în scopul „susținerii propagandei panslaviste”*^{*34}

MINISTERUL DE INTERNE
DIRECȚIUNEA
POLIȚIEI ȘI SIGURANȚEI GENERALE
No. 236249 - 8.AUG.1919
Personal-confidențial

CĂTRE
MARELE CARTIER GENERAL – BIROUL DE CONTRA-INFORMȚIUNI

În referire la adresa Dv. No. 7708 din 5 Decembrie a.c. avem onoare a vă aduce la cunoștință că D-l Westman este cunoscut ca un mare germanofil. -

Având în vedere acțiunea foștilor reprezentanți ai Rusiei la Sulina, Puzanov și Emilianov, care au dus o puternică campanie contra intereselor noastre superioare de Stat, precum și faptul că Tulcea și împrejurimile sunt populate în majoritate de bulgari și ruși, înapoierea D-lui Westman în acest loc nu poate avea alt scop decât susținerea și activarea propagandei panslaviste. D-sa va prezenta un permanent pericol, îndeosebi astăzi când se lucrează de Panslaviști la o apropiere de Germania. -

De altfel nu putem vedea nici adevărata justificare a calității sale diplomatice, atât în țară cât și la Tulcea, unde nu există decât cel mult 5-6 adevărați supuși ruși. -

Aducându-vă la cunoștință cele ce preced vă rugăm să binevoiți a dispune să ni se comunice la timp ultima Dv. hotărâre în această chestiune. -

DIRECTOR
BIUROULUI

[ss. E. Ghica]

ȘEFUL

[ss. Al. Stoicescu]

---

* Documentul a fost înregistrat la Marele Cartier General cu nr. 9096 din 21 decembrie 1919.

³⁴ Arhiva M.A.E., fond *Reprezentanți străini*, 16. Rusia, V 5.

ÎNCEPUTUL REFACERII ORAȘULUI CONSTANȚA DUPĂ ÎNCHEIEREA MARELUI RĂZBOI

drd. Răzvan-Raul Ivan¹

Abstract

Constanța City, in the year of the mobilization decree, was in a prosperous state, resulting from the intelligent work of the Romanians, from Dobrogea's reunited to the mother country, under the leadership of the governors who contributed to the construction of this area. The Black Sea port of Constanta intended to be the primary element of the Romanian nation at sea, have come to put on the road to normality this part of the Greater Romania, after the various conflicts of North and South. Thanks to the tireless efforts of the Romanians, there were built constructions both in the port and in the connection (the bridge over the Danube), which can be seen even today. The value of the property had grown not only because there were ongoing works, but also because this city and this port were linked to the interests of a nation, all the aspirations of the development of a people that the outsiders, with their insatiable greed, they have oppressed and have not recognized their right to life until now.

The Romanian people watched to be the sentinel in defending the territory and wall to all the enemy invaders. The Romanians had the power to endure the misfortunes, suffered the injustice of their fate, but they never went to shame. They have gone over the invasion of the enemies, and they have dignified them.

Constanta was in a prosperous state, but to the terror caused by the war for the Constanta citizens, it was added that huge financial efforts had to be made to restore the infrastructure and the daily life.

Keywords: restoration, the city of Constanta, the Great War, the power supply to the city with water, electric illumination

*

Începând cu anul 1916, orașul Constanța a fost aruncat în uraganul de foc al cataclismului mondial. Cuceritorul a apreciat imediat această perla maritimă, așezată pe litoralul Mării Negre, ca fiind singurul punct de legătură reală între Orient și Occident și, având în vedere numai aceste înalte motive de mare importanță, Comandamentul militar respectiv a organizat o administrație ad-hoc. Însă, odată cu întoarcerea cetățenilor în tristele lor cămine, administrația militară a crezut că era de cuviință ca cetățenii acestui oraș să-și administreze singuri propriile lor interese vitale și, prin Înalt Ordin, a numit o Comisie comunală, alcătuită din 15 membri, care să preia

---

¹ Profesor istorie-religie Liceul Teoretic "Decebal" Constanța

administrația orașului². Noua administrație locală instalată și având în vedere, situația grea în care se afla orașul Constanța, după încheierea războiului în 1918, pentru refacerea orașului, au trecut la prioritatea rezolvării problemele urgente, astfel: asigurarea alimentării cu apă a orașului, refacerea iluminatului public și particular, refacerea economiei locale, realizări edilitar-urbanistice. Desigur, că problemele erau multe, însă am încercat să aduc în atenție, chestiunile prioritare. Administrarea orașului după încheierea războiului reprezenta un proces complex, datorită bugetului insuficient în raport cu nevoile de refacere. În acest sens, administrația orașului pornea în rezolvarea problemelor, cu ce era mai urgent. Astfel:

Asigurarea alimentării orașului cu apă³

Una dintre problemele urgente ce trebuiau rezolvate de autorități a reprezentat-o alimentarea orașului cu apă de la Dunăre, având în vedere faptul că administrația militară de ocupație au adus mașinile de la uzina de apă de la Hinog într-o stare aproape de nefuncționare și incomplete. O mare parte dintre piesele cele mai importante fuseseră furate din uzină, iar cele rămase se prezentau într-o stare jalnică. Pe de altă parte, pe toată perioada ocupației, alimentarea cu apă era dificilă, astfel că administrația comunală se vedea nevoită să depună eforturi însemnate pentru pomparea apei de la Murfatlar. Ajutorul de primar Grigorie M. Grigoriu știa că cea mai mare parte din populația orașului Constanța ducea lipsă de apă, nu doar din cauzele arătate mai sus, ci și din cauza măririi prețului apei. Conducta de alimentare cu apă din Dunăre era distrusă pe o distanță de 10 km, iar, pentru alimentarea cu apă a orașului, era necesară repararea conductei pe această distanță și pe un alt traseu, la o altitudine relativă, pentru ca să nu mai existe întrepreri. Administrația comunală încasa un venit important pentru buget din furnizarea apei către cetățeni. Ca și când nu erau destule problemele legate de acest subiect, un incendiu s-a declanșat la uzina de la Hinog, distrugând aproape complet uzina, așa încât orașul era amenințat să rămână fără apă⁴. În 1920, primarul Constanței, Nicolae N. Botez, recurge la o soluție temporară, chemând proprietarii și exploatatorii celor două fântâni publice din oraș pentru a negocia alimentarea cu apă a populației. Constantin&Stavru

² *** *Din trecutul Constanței*, în „Buletinul Municipiului Constanța”, XV, 5 mai 1942, p. 29-30.

³ *** *Lipsa de apă în orașul Constanța*, în „Liberalul Constanței”, 5, nr. 3, 8 feb. 1920, p. 3.

⁴ *** *În chestia apei la Constanța*, în „Dobrogea Jună”, 15, nr. 286, 17 dec. 1921, p. 1.

Pascalidie, proprietarii fântânii din strada General Manu și Cristu Afendulis și arendașul al celor două fântâni se declară de acord să vândă sacagiilor apă la prețul de 1 leu sacaua, pentru cei care doreau să cumpere cu căldarea, vindeau două căldări de apă cu 25 de bani, iar oamenilor săraci să li se dea câte o căldare gratuit.⁵ Condiția pe care o puneau însă era să li se plătească benzina și uleiul de care aveau nevoie pentru punerea în funcțiune a motoarelor de pompare.

Grație eforturilor administrației locale, în următorii ani, orașul Constanța deținea două uzine pentru alimentarea cu apă: una la punctul numit Hynog - în apropierea orașului Cernavodă, de unde orașul era alimentat cu apă de Dunăre - și a doua, la punctul denumit Caragea Dermen, situat pe șoseaua Constanța-Tulcea, la circa 8 km depărtare de Constanța, de unde se lua apă din puțuri. Cantitățile de apă livrate de aceste uzine erau insuficiente pentru satisfacerea necesităților de apă ale orașului. Rețeaua de distribuție avea două zone de presiune. Cea din partea de jos a orașului era deservită de trei rezervoare subterane, situate lângă Cimitirul creștin, fiecare dintre acestea cu o capacitate de 1000 metri cubi. În această zonă locuiau aproximativ 10.000 de oameni. A doua zonă de presiune, din partea de sus a orașului, era deservită direct de ambele uzine, Hynog și Caragea Dermen. Numărul populației în această parte a orașului era de aproximativ 50.000 de locuitori.

Refacerea iluminatului public și particular

Distrugerile provocate de război și ocupanți în Constanța au afectat, cum e de așteptat, și iluminatul.

Termocentrală comunală, înființată în 1906, nu avea capacitatea să asigure alimentarea cu energie electrică a orașului. De aceea, primăria Constanța încheie un acord cu Direcția Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe apă, prin Serviciul Porturilor Maritime din Constanța (în continuare, S.P.M.)⁶, prin care se completează necesarul de energie electrică necesar iluminatului orașului Constanța, la o tensiune de 470 de volți la

---

⁵ ****Lipsa de apă în orașul Constanța....*

⁶ Serviciul Porturilor Maritime. Primul director al acestei instituții a fost Laurențiu Erbiceanu (1876-1936), numit în anul 1918, odată cu încheierea războiului. Mai târziu, apare și denumirea de D.P.M., adică Direcția Porturilor Maritime, când, între 1920-1930, când se impune și o ierarhizare a instituțiilor impusă de salariul directorului. Titlul de Director al D.P.M. apare după ce la București la Ministerul Lucrărilor Publice se înființează Administrația Porturilor și Căilor de Comunicații pe Apă - P.C.A.

tabloul Uzinei din Port. Energia primită urma să fie furnizată pe timpul nopții, iar, în zilele de lucru, la cererea Primăriei se putea furniza și în timpul zilei energie electrică, pe baza unui orar fixat de S.P.M. De asemenea, tot la solicitarea Primăriei, se putea furniza energie sâmbăta, duminica și de sărbători, cu condiția ca aceasta să nu fie mai mică de 30.000 de volți. În contract se mai specifică faptul că S.P.M. poate modifica și reduce orele între care va furniza energia electrică în zilele de lucru, anunțând, cu 3 zile înainte, administrația orașului. Cheltuielile de legare a Uzinei S.P.M. cu rețeaua de distribuție în oraș urma să fie făcută pe cheltuiala Primăriei, iar circuitele de furnizare a energiei ale Uzinei portului și cea a orașului vor rămâne independente. Documentul mai are și alte prevederi de specialitate⁷.

Din cele prezentate mai sus rezultă că preocupările administrației Primăriei Constanța s-au îndreptat către refacerea iluminatului și distribuției energiei electrice, acțiuni care au reprezentat o treaptă importantă în revenirea și, apoi, modernizarea orașului. Accesul la energia electrică a permis o circulație și transport eficient, iar înființarea termocentralei și crearea unei societăți proprii a orașului a avut drept scop facilitarea introducerii tramvaiului și a deplasării mai ușoare a cetățenilor din părțile îndepărtate ale orașului spre Port.

Conform documentelor analizate, îmi exprim convingerea că această situație precară era agravată și de faptul că centrala electrică a portului, din cauza traficului intens de cereale, precum și a nevoilor de energie din ce în ce mai mari ale portului era nevoită să reducă puterea ce o pune la dispoziția Municipiului Constanța și să introducă anumite restricții cu privire la utilizarea ei. În plus exceptând grupul electrogen de 364 kw - instalat în anul 1928 -, celelalte patru grupuri electrogene din centrala electrică comunală, în afară de faptul că erau de puteri mici și, prin urmare, neeconomice, fiind vechi și uzate, nu prezentau o siguranță suficientă din punct de vedere al continuității exploatarei. În baza acestor considerații și având în vedere că centrala termoelectrică nu era susceptibilă de a fi extinsă, se impunea construirea unei noi centrale, într-o altă zonă a orașului, care să aibă posibilități de extindere.

În opinia mea, această nouă centrală electrică a fost cerută și de nevoia de a se înlocui vechea distribuție de energie electrică sub forma de curent

⁷ ****Electrificarea Constantei*, în „Marea Neagră”, 6, nr. 51, 4 nov. 1928, p. 1.

continuu prin distribuție modernă sub formă de curent trifazic. Din această cauză, era nevoie ca noua centrală să producă energie electrică sub formă de curent trifazic de o frecvență de 50 Amperi/secundă și 6.000 volți tensiune, care era, de altfel, și tensiunea de transport a energiei electrice în rețeaua primară de distribuție. De asemenea, rețeaua de distribuție trebuia să fie completată și eventual refăcută și adaptată noului sistem de distribuție, becurile și instalațiile interioare rămânând aceleași, cu excepția contoarelor care trebuiau să fie schimbate. Ținând seamă de această situație, precum și de faptul că centrala electrică a portului - cu excepția orelor de consum maxim - putea constitui o rezervă pentru noua centrală electrică a municipiului Constanța și invers, această centrală electrică putând acoperi cererile maxime de energie electrică ale portului, pentru a se putea realiza o exploatare rațională și economică, aceste două centrale trebuiau să conlucreze. Astfel, municipiul Constanța a participat la constituirea unei societăți în regie mixtă, aducând ca aport instalațiile sale de producere, transport și distribuire de energie electrică, în schimbul acordării drepturilor exclusive pentru societate, să distribuie energia electrică necesară iluminatului public, precum și stabilimentelor, instituțiilor, dependințelor comunale, în același timp cu o redevență de cel puțin 3% din încasările brute.

Refacerea economiei locale

Sub regimul ocupației, în urma distrugerilor, a luptelor și bombardamentului de artilerie, a aeroplanelor sau hidroavioanelor, precum și din cauza exploziei minelor care s-au lovit de stabilopozii malurilor mării, orașul Constanța a avut de suferit foarte mult. Proprietățile particulare au fost, în mare parte, distruse, unele incendiate, iar altele jefuite. Mobilierul furat de ocupanți a fost transportat, în cea mai mare parte, în Bulgaria și Turcia. Prăvăliile din oraș, magaziile cu mărfuri și alimente, depozitele cu lemne și cherestea, depozitele de materiale de construcție și orice articol de fierărie și tablă de fier, motoare de la industria particulară au fost confiscate și duse peste Dunăre⁸.

Pe de altă parte, conductele de petrol ale statului Pipe-Line au fost scoase și mutate spre Giurgiu, linia dublă Constanța-Cernavodă a fost luată cu totul după ce podul de peste Dunăre fusese distrus de români în retragere, în primul an al războiului. Drept urmare, pe timpul refacerii comunicației

---

⁸ S.J.A.N.C., Fond Primăria Constanța (1878-1950), dosar 19/1919, f. 55.

peste Dunăre, comerțul se sistează, iar lucrările pe calea ferată care să lege orașul Constanța cu Hârșova, Țândărei, Ploiești și Tulcea prin Babadag nu au putut fi executate la timp. În aceste condiții, veniturile comunei Constanța au scăzut îngrijorător⁹.

În oraș se simțea nevoia de investiții serioase pentru dezvoltarea industriei prin ridicarea de fabrici. Atât administrația locală, cât și oamenii de afaceri locali au înțeles importanța industrializării. Drept dovadă, prezentăm câteva exemple din foarte numeroasele petiții, înregistrate în anii 1920-1921, ce vizau construirea unor fabrici: Gheorghe Stănescu solicita să i se vândă circa 4000 metri pătrați din terenurile Comunei destinate industriei mari, pe care să construiască o fabrică pentru industrie și să crească albine; farmacistul Haralambie Tomescu cerea să i se vândă un teren de circa 3000 m.p. din proprietatea comunei, pe care să construiască o fabrică de produse chimice; Tașcu Popa Gogu dorea să i se vândă din terenul comunei pentru industrie două hectare, pe care să construiască o fabrică sistematică de cărămidă presată; St.I. Dumitrescu cerea să i se vândă un teren de 3 hectare din cartierul industriei mari, proprietatea Comunei, pe care să construiască o fabrică de cărămidă; Gh. M. Gheorghiu solicita vinderea unui teren de 5.000 mp din moșia comunei, pe care să instaleze o fabrică de uleiuri vegetale, precum și alte instalații industriale; Gh. Raiciulescu cerea să i se aprobe vânzarea a două hectare de teren din cartierul mării industrii, pe care să construiască o fabrică de spirt și de îngrășămintă de vite. Comisia a aprobat toate aceste cereri, având în vedere fixând prețul de 2 lei m.p. și punând condiția de a instala fabrica în termen de 5 ani, în sens contrar terenul va intra în proprietatea Comunei.

Observăm că specificul fabricilor ce se vor construite ține de construcții și de industria alimentară.

Au existat și situații în care autoritățile locale au respins cererile. De exemplu, T.C. Martinescu și alți comercianți români solicitau să se delimiteze grădina publică și terenurile libere să li se vândă, pentru a construi

---

⁹ Paltin, N., *Comercializarea*, în „Dacia”, 12, nr. 79, 9 apr. 1925, p. 1; Dratski, Al., *Constanța de altădată din punct de vedere comercial*, în „Dacia”, 12, nr. 35, 15 feb. 1925, p. 1.

aici localuri de comerț. Având în vedere destinația grădinii publice, Comisia, respingea cererea¹⁰.

Integrarea investițiilor și a funcției industriale prin construirea de fabrici au contribuit la o evoluție teritorială a Constanței.

Realizări în plan edilitar-urbanistice

Refacerea aspectului orașului, distrus după război, intra între prioritățile administrației locale. Ținând cont și de resursele financiare, se aveau în vedere: curățarea parcului de la Cazinou de toată mizeria adunată în cursul toamnei și a iernii, curățarea pomilor, plantarea de pomi și trandafiri, semănarea de gazon, repararea străduțelor și refacerea trotuarelor de asfalt, vopsirea parapetului de la dig, curățarea canalelor de scurgere a apelor de sub trotuare, inspectarea clădirii Cazinoului, semnalarea stricăciunilor din clădire și ierarhizarea reparațiilor pe care antrepriza era obligată să le facă¹¹. De asemenea, în aceeași notă se încadrau și repararea trotuarelor de bazalt situate pe partea șoselei de acces a portului, reparații la bazaltul de pe partea carosabilă a Bulevardului Regina Elisabeta, cu tot ceea ce însemnau gurile de canal și crăpăturile din trotuarele de asfalt și curățarea ierburilor uscate¹².

Atenția Primăriei se îndrepta și către modernizarea Pieței Independenței. Astfel, se impunea proprietarilor riverani să-și văruiască fațadele, să vopsească gardurile, să se construiască un tablou electric în mijlocul pieței spre strada Traian. Camera de Comerț era obligată să curețe, să întrețină și să igienizeze terenurile primite în Piața Independenței. În ceea ce privește clădirea Primăriei aflată în construcție, o problemă urgentă de rezolvat o reprezenta repararea stricăciunilor făcute la fațadă și comandarea unui ceas, ce urma să fie fixat în turn.

Alte lucrări edilitare vizau: prelungirea trotuarului de pe strada Carol din fața hotelului Regal, pavarea cu piatră cubică a terenului, proprietatea orașului, din spatele proprietăților Diamandopol¹³; realizarea planurilor, devizelor și luarea măsurilor necesare pentru construirea Prefecturii de Poliție, Judecătoriilor de Ocol, Curții cu judecători, Tribunalului Maritim și

---

¹⁰ S.J.A.N.C., Fond Primăria Constanța (1878-1950), dosar 23/921, f. 17.

¹¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, fond Primăria Constanța (1878-1950), dosar 32/1924, f. 12.

¹² I. Berberianu, *Asfaltarea strazilor*, în „Liberalul Constanței”, 7, nr. 24, 27 aug. 1922, p. 2.

¹³ *Ibidem*, f. 13.

altor instituții; prelungirea Bulevardului Ferdinand¹⁴; pavarea cu piatră cubică sau asfalt a porțiunii de stradă dintre Cuza Vodă, strada Scarlat Vârnav și strada Carol.

Un punct principal în planul de reconstrucția și modernizare a Constanței l-a constituit sistematizarea unei părți importante din Grădina Publică, care implica și construirea clădirii Liceului Comunal ce urma să cuprindă: spații pentru activități comerciale la parter, teatru la etaj, săli de cinematograf, săli de conferințe și sală de pregătire muzicală¹⁵.

În amintirea contribuției și implicării Companiei engleze la dezvoltarea orașului, administrația comunală dorea realizarea unui parc englezesc, care să mascheze fațada liceului. În viziunea proiectanților, colțul grădinii publice dinspre strada Tache Ionescu ar fi fost destinat clădirii Muzeului Național al Dobrogei unde și-ar fi găsit locul și Biblioteca publică, unde vizitatorul putând admira pietrele cu inscripții greco-romane. În plus, trebuia urgentată transportarea relicvelor antice, a sarcofagelor aflate în grădina publică și aranjarea lor.

Din cauza situației financiare precare, în campania edilitară din 1922-1923, nu s-au putut reface decât o parte din refacerea trotuarelor, motiv pentru care o parte dintre obiectivele edilitare apăreau și în planul anului următor. Ca urmare a acestei situații, au fost repartizate 5 milioane de lei pentru rezolvarea nevoilor urgente. În plus a fost calculată doar pavarea cu piatră cubică, provenită din carierele Racoci din Transilvania, negociere de care s-a ocupat inginerul C. Arghirescu¹⁶.

În acest context, reconstrucția orașului Constanța a reprezentat o încercare, de a recrea o structură istorică a orașului. Războiul pentru Constanța a însemnat pierderi de arhitectură urbană, economie, populație etc. și ceea ce fusese înainte de război, un oraș care tindea spre modernizare, după război rămăsese o ruină. Efortul conjugat al românilor a constituit baza creării unor proiecte de a lăsa în urmă ceea ce era vechi și deschiderea unor noi căi spre modernizare cu construcții și cartiere noi, cu o infrastructură solidă, cu o economie viabilă și cu utilități necesare traiului populației.

¹⁴ *** *Noi îmbunătățiri aduse șoselelor și podurilor*, în „Marea Neagră”, 2, nr. 213, 9 mai 1925.

¹⁵ Virgil P. Andronescu, *Preocupări edilitare*, în „Marea Neagră”, 3, nr. 20, 8 sep. 1925, p. 1

¹⁶ *** *Caleidoscop edilitar*, în „Dacia”, 14, nr. 22, 30 ian. 1927, p. 1.

CONSIDERAȚII PRIVIND EVOLUȚIA SISTEMULUI ȘCOLAR DIN ZONA DE NORD A DOBROGEI LA ÎNCEPUT DE SECOL XX

dr. Angela-Anca Dobre*

Abstract

In the northern area of Dobrogea, the present county of Tulcea, the Romanian school owes its existence to the efforts of the hieromonk Nifon Bălășescu. After 1878, when Dobrogea joined Romania, many schools were built and the school system was modernized thanks to Spiru Haret's legislation.

The First World War interrupted this evolution, the German-Bulgarian-Turkish occupation of 1916-1918 leaving deep traces. The effort to rebuild the destroyed schools and to build new ones is due to the Tulcea prefect, Constantin M. Țigău, who in 1925 published an impressive album with rebuilt schools or built under his mandate.

Keywords: First World War, Dobrogea, foreign occupation, schools, photography, prefects, Constantin M. Țigău

*

Zona de nord a pământului dobrogean, județul Tulcea, se numea, sub stăpânirea otomană, sangiacatul Tulcei și avea drept capitală orașul de la Dunăre. În sistemul administrativ otoman, cazaua era o unitate administrativă de mici dimensiuni (condusă de un cadîu, judecător), sangiacatul corespundea județului (condus de un sangeacbei), iar vilayetul unei regiuni administrative mai mari (condus de un pașă cu titlul de beilerbei)¹.

Nașterea școlii românești în acest spațiu geografic poate fi plasată, pe baza datelor istorice, înainte de momentul 1878. Și pe teritoriul actualului județ Tulcea au funcționat numeroase școli românești înainte de 1877, unele documentate încă de la începutul secolului al XIX-lea și până la finalul administrației otomane.

Efortul general de a crea școală românească în zona de nord a Dobrogei se leagă de numele lui Nifon Bălășescu, ardelean, fost profesor la Seminarul din București, care, impresionat de numărul mare de români din așezările tulcene, activează pentru înființarea de școli românești. El a trecut Dunărea în 1870, după ce își făcuse un nume în București în calitate de dascăl și de director de școală. Pe parcursul a cinci ani, cu sprijinul populației românești,

---

* Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

¹ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 186.

acesta obține de la Ismail Bey, pașa de Dobrogea², *autorizația de a fii și acolo dascăl românesc și, întărit de calitatea de director începe organizarea școlilor primare prin comune*³. Bălășescu spunea că pașa Ismail i-a dat el însuși în mână *buiuruldu* (documentul de numire în funcție n.n.)⁴. Indulgența autorităților otomane este ilustrată și de aprobarea sultanului Abdul Megid de a construi biserica ortodoxă de la Cernavodă.

Primul popas al lui Nifon Bălășescu în Dobrogea a fost la Mănăstirea Cocoș. El a propus călugărilor să înființeze o școală pe lângă mănăstire, la care să învețe copiii românilor din satele dimprejur. Nifon Bălășescu, *director al școlilor [românești] din Turcia* spunea, la 1877, că a ajutat la înființarea a 21 de școli: *o școală mare și frumoasă la Măcin* și școlile de la Isaccea, Greci, Niculițel, Hârșova, Gârliciu, Groapa Ciobanului, Dăieni, Ostrov, Luncavița, Rachieri ș.a., pentru care a fost nevoie de 3.000 de abecedare⁵.

În capitala cazalei Tulcea, orașul Tulcea, Nifon Bălășescu ajunge la 1870 și convinge autoritățile și, mai ales pe românii din oraș, să înființeze o școală primară, care s-a deschis oficial pe 16 august 1870. Primii învățători au fost, după cărturarul ardelean, Ioan Filofteiu (dascălul Ioniță), Constantin Andreian (Adrian)⁶ - absolvent de seminar din Brăila, și C. Costescu - seminarist din Ismail⁷. Comunitatea românească, în frunte cu mocanul Manea Giuglea, a susținut material funcționarea școlii primare din Tulcea, pentru care a folosit o mare parte din averea proprie. Conducerea școlii era asigurată

² Titlatura sa în epocă este de sangeac bey.

³ Constantin Boncu, Natalia Boncu, *Constanța, contribuții la istoricul localității*, Editura Litera, București, 1979, p. 26-27, citează un articol din „România Liberă” din 1877.

⁴ Nistor Bardu, *Învățământul în Dobrogea*, vol. I, mss., s.a., p. 19.

⁵ Constantin Boncu, Natalia Boncu, *op. cit.*, p. 27.

⁶ Importantă personalitate locală, Constantin Adrian a fost cel care a ținut discursul de primire la venirea armatei române la Tulcea, în 1878.

⁷ Apostol D. Culea, *Ce trebuie să știe oricine despre Dobrogea. Trecutul - Prezentul - Viitorul*, Editura Casei Școalelor, București, 1928, p. 97; Romulus Seișanu, *Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor. Schiță monografică. Studii și Documente*, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1928, p. 168.

de un comitet școlar alcătuit, în 1873, din: preot Alexandru Negru, Vasile G. Sotirescu, Ion George, Neculai Cristoceă și Sava Dumitrescu⁸.

Istoria învățământului din Tulcea este documentată și pe baza unor înscrisuri aflate la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. În viziunea istoricului Gheorghe Dumitrașcu, anul 1769, ca dată a înființării primei școli românești de aici, nu este cel real. Altfel nu se explică de ce fruntașii români din oraș fac danii școlii grecești. Din 1876 statul român subvenționa cele două școli românești din Tulcea⁹.

Pe baza datelor despre populația Tulcei și structura sa etnică, oferite de viceconsulul englez Charles Cunningham - care a coborât pe Dunăre și a vizitat principalele așezări ale Dobrogei otomane în 1840, se poate presupune că acest oraș care avea în acea perioadă o populație românească de 2.000 de locuitori (din totalul de 5-6.000) avea și o școală românească sau chiar mai multe¹⁰. În sprijinul acestei afirmații poate fi adusă și viața economică înfloritoare a portului dunărean, care era și un important centru comercial și de tranzit.

Din documentele epocii - inclusiv din corespondența personală, dar și din alte studii -, putem reconstitui lista exactă a localităților în care numele lui Nifon Bălășescu se leagă de înființarea sau de consolidarea de școli românești dobrogene: Tulcea, Niculițel, Isaccea, Hârșova, Groapa Ciobanului, Gârliciu, Dăieni, Ostrov, Topalu, Măcin, Greci, Satu Nou, Turcoaia, Jijila, Peceneaga, Azacilău, Pisica, Garvăn, Văcăreni, Luncavița, Castelu. În aceste școli, institutorii primeau un salariu de 200 lei (2 lire turcești) pe lună, plătit de autoritățile otomane, „conacul” fiecărui district¹¹.

O serie dintre aceste localități aveau școli și înainte de importanta acțiune culturală a cărturarului ardelean, existența lor era însă sporadică, întreruptă de

---

⁸ Lista membrilor comitetului școlar de la Tulcea, 1873, este publicată de către Tudor Mateescu în „Documente din istoria Dobrogei”, nr. 283.

⁹ Gheorghe Dumitrașcu, *Din istoria învățământului românesc în Dobrogea până la 1878, în Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”. Valori ale civilizației românești în Dobrogea*, /coord.: Stoica Lascu, Constantin Vitanos/, Constanța, 1993, p. 36.

¹⁰ Mihaela Oboroceanu, *O mărturie a viceconsulului englez Charles Cunningham, referitoare la Dobrogea (1840)*, în „Dobrogea - model de conviețuire multiethnică și multiculturală”, Editura Muntenia, Constanța, 2008, p. 92.

¹¹ Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, *Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877*, Constanța, 1978, p. 9.

vremuri potrivnice și de lipsuri materiale și, mai ales, de lipsa de învățători, problemă observată adesea de cei care trec prin Dobrogea și vorbesc despre români, despre satele lor și, mai ales, despre problemele și lipsurile cu care aceștia se confruntă. De aceea, aceste școli au fost reactivate sau reînființate de Nifon Bălășescu, aflat într-o nobilă și importantă misiune pe meleaguri dobrogene.

După revenirea Dobrogei la România procesul de modernizare al sistemului de învățământ dobrogean a fost marcat de legislația haretiană. Spiru Haret a pus învățământul românesc pe baze moderne prin legi referitoare la toate etapele educației, începând de la educația preșcolarilor și până la învățământul universitar. După 1878 procesul de consolidare a învățământului dobrogean este unul remarcabil, în toată regiunea sunt înființate școli, în Constanța și în Tulcea fiind construite, conform necesităților, și gimnazii și licee.

Spiru Haret a deținut, în cadrul carierei sale politice, funcția de ministru al Cultelor și al Instrucțiunii publice în trei guverne diferite: 1897-1899, 1901-1904 și 1907-1910¹². Activitatea sa legislativă a vizat modernizarea structurală a învățământului românesc, pe care l-a reorganizat din temelii și care a dat României generații întregi de tineri bine pregătiți, generații ale căror vârfuluri au făcut ca numele României să fie cunoscut în întreaga lume.

Reforma sa a constat în reorganizarea învățământului la toate nivelurile. Astfel, învățământul secundar era organizat în trei secții: clasică, modernă și reală, oferind tinerilor o mai largă perspectivă și cunoștințe temeinice în mai multe direcții. Învățământul superior era organizat în universități cu structură complexă, adevărate centre culturale cu personalitate proprie, cu autonomie constructivă, dar integrate într-un sistem național.

Spiru Haret a legiferat și învățământul profesional, ale cărui baze au fost puse prin Legea din 1899, dar și pe cel particular, legiferat separat. În acest ultim caz, școlilor private, care aparțineau mai ales minorităților, li s-a impus o programă care să integreze și studierea istoriei și geografiei României, dar și alte materii care să facă din absolvenții lor egali ai celor din școlile publice.

De numele lui Spiru Haret se leagă și înființarea primelor grădinițe în România, a cantinelor școlare și a școlilor pentru adulți. El este cel care a

---

¹² Eugen Orghidan, *Spiru C. Haret – reformator al învățământului românesc*, Editura Media Publishing, București, 1994, p. 60.

editat revista „Albina”¹³ și a instituit medalia „Răsplata Muncii” pentru învățământul primar.

Între 1916 și 1918 provincia dintre Dunăre și Mare s-a aflat sub ocupația Puterilor Centrale, după dezastrul suferit de armata română la Turtucaia. Până la sfârșitul tragicului an 1916, Dobrogea era în întregime ocupată. Întreg teritoriul dobrogean a fost jefuit sistematic, trupele de ocupație aprovizionându-se cu alimente și alte resurse din bogățiile Dobrogei și de la populație. De asemenea, mai ales trupele bulgare (bulgarii se considerau îndreptățiți de istorie să stăpânească Dobrogea) au distrus clădiri din Constanța, din Tulcea și case ale locuitorilor români. Istoricul Stoica Lascu citează un document din epocă: *Din bogățiile alimentare au făcut pradă de război, iar din bogățiile mobile aflate în case și prăvălii pradă particulară a celui dintâi acaparator. Au pus în vederea tuturor bulgarilor din județ că sunt liberi să se facă stăpâni pe avutul românilor și oricare dintre ei va ocupa o clădire, cât de mare, a unui român este și va rămâne în veci proprietar al aceluia imobil. Clădirile cartierului românesc și cele din tot cuprinsul orașului au fost distruse, făcându-le nelocuibile. Sunt circa 1.000 de construcții distruse în aceste cartiere*¹⁴.

Asupra zonei rurale a Dobrogei au fost exercitate presiuni și mai mari. Articolul citat spune: *De altfel, bulgarii au distrus sistematic toate satele românești din județ pentru ca să facă dovada că Românii nu au drept și nu au existat în Dobrogea. Școlile nu au mai fost recunoscute să mai funcționeze. Avutul școlilor a fost ridicat și trimis în Bulgaria. În localul școlii Primare No. 1 de băieți [din Constanța, n.n.] s-a instalat Comandamentul Bulgar și acest local din focar de cultură a devenit local de tortură, bătaie și insulte a tuturor românilor. La biserica Catedrală s-au alungat preoții români și a fost transformată în biserică catolică. Mobilierul Curtei de Apel și Arhivele au fost distruse sau vândute de bulgari. Deasemenea s-a procedat la Tribunal și Judecătorie. Localul liceului transformat în spital...*¹⁵.

---

¹³ Ion Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, ediția III, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 30.

¹⁴ *Apud* Stoica Lascu, *Din istoria fără fard a Constanței*, în „România de la Mare”, I, nr. 1, iun. 1992, p. 28.

¹⁵ *Ibidem*, p. 29.

Situația este similară și pentru județul Tulcea și pentru regimul de ocupație străină instaurat în teritoriile românești după 1916, dar se încheie la sfârșitul anului 1918. Conform ordinelor primite de la generalul Henri Berthelot, comandant al trupelor Armatei de Dunăre, în ziua de 24 noiembrie 1918 un batalion englez a sosit la Cernavodă, iar altul la Medgidia. La 25 noiembrie 1918 brigada engleză s-a stabilit la Constanța.

Raportul generalului de brigadă englez, W.J.Ross, comandantul brigăzii engleze sosite în Constanța, prezintă situația critică a orașului și starea deplorabilă a populației românești, înfometată, terorizată și hărțuită de ocupanții germano-bulgaro-turci¹⁶. Oficialul spune că: *În după amiaza zilei de 24, bazat pe oare-cari informațiuni primite de la Colonelul Kindersley, Comandantul Batalionului în Constanța, am întrebat pe Domnii Messier, elvețian francez, Brodier, supus francez, și G. Rignald, supus englez, cu toții locuind în Constanța de mai mulți ani. Susținuții au avut multe plângeri: faptul că cetățenii, civilii nu aveau voie să intre în propriile lor case, ocupate de curând de către Germani și Bulgari; că nu le era permis să iasă după orele 8 seara din locuințele ce le hotărâseră; că nu le era permis să meargă sau să trimită servitori la țară pentru a căuta hrană; că lucrurile lor, din casele în care nu aveau voie să intre, au fost luate în timpul nopții și, cred ei, au fost trimise în Bulgaria; că ajutorul de hrană în oraș era absolut imposibil și că populațiunea săracă murea literalmente de foame*¹⁷.

Învățătorul Vasile Helgiu, autor al unor studii monografice dedicate școlii primare din Dobrogea, vorbea în 1920 despre greaua situație a școlii dobrogene aflate sub ocupație. El accentuează mai ales punctul de vedere al bulgarilor, exprimat de ministrul Instrucțiunii din Bulgaria, Pașef, care, în 1917, ca urmare a unei vizite făcute în Dobrogea, a afirmat în fața unor ziariști că: *Da, Românii au lucrat pentru școală; mai mult încă, ei au*

¹⁶ Nicolina Ursu, *Aspecte privind orașul Constanța la sfârșitul Primului Război Mondial*, în „Analele Dobrogei”, nr. 7, 2002, p. 130-134.

¹⁷ *Raportul Prefecturii județului Tulcea către Ministerul de Interne referitor la pagubele suferite de locuitorii județului Tulcea*, în Virgil Coman, *Dobrogea în Arhivele Românești (1597-1989)*, Editura Etnologică, București, 2013, p. 313.

*pervertit sufletul copilașilor noștri din Dobrogea bulgărească*¹⁸. Constatarea sa era făcută chiar în județul Tulcea, la Enichioi.

Același autor spunea despre ocupanții bulgari că *au ruinat școalele românești, au ars arhivele școlare și bibliotecile, au prădat materialul didactic; mobilierul a fost în parte ars, în parte transportat în cele câteva sate bulgărești*¹⁹.

În 1917 ocupanții au fondat societatea „Dobrogea” care avea drept scop înființare de școli bulgărești în toată provincia. Astfel, cu sprijinul autorităților germane, au fost deschise 1.018 școli cu 200-210 învățători în toată Dobrogea (și la Babadag, de exemplu, sau în zona orașului Medgidia, unde nu erau sate bulgărești)²⁰. În paralel, pe durata ocupației, au funcționat și 20 de școli românești a căror activitate, sprijinită de comunitate și susținută de învățători patrioți (cum este cazul d-rei. M. Lăzărescu la Cara-Ormer), s-a desfășurat cu mari eforturi și privațiuni²¹.

După 1918, când se realizează idealul unității naționale, învățământul dobrogean își continuă dezvoltarea, școlile existente sunt refăcute, după distrugerile suferite în timpul ocupației, iar altele sunt construite din temelii.

Sistemul școlar tulcean a fost marcat, în sens pozitiv, de activitatea unuia dintre cei mai capabili prefecți pe care i-a avut județul, Constantin M. Țigău, unul dintre cei mai importanți prefecți ai județului Tulcea în perioada interbelică.

S-a născut la 6 februarie 1879, la Foltești, județul Covurlui. Licențiat în drept al Universității din București, a fost notar urban și șef de birou la Prefectura Covurlui. A ocupat în 1914 funcția de polițai al orașului Tulcea. În condițiile în care funcția de prefect era una de mare importanță dar, din păcate, mulți prefecți o păstrau puțin timp, C.M. Țigău este o excepție, el a fost prefect al județului Tulcea de două ori, 28 ianuarie 1922 - 31 martie 1926 și 15 noiembrie 1933 - 28 decembrie 1937.

Între 1927-1928 a fost senator liberal de Tulcea²².

---

¹⁸ Apud Vasile Helgiu, *Școala primară din Dobrogea în curs de 40 de ani (1879-1919)*, Tipografia Cooperativa „Dacia”, 1920, p. 16.

¹⁹ *Ibidem*, p. 16.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Dicționar de personalități dobrogene*, vol. II, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005, p. 150.

Apud Localuri de școli clădite din nou și restaurate în anii 1922, 1923, 1924 în județul Tulcea [Album], Tulcea, 1925 (fără paginație)

Concetățenii săi l-au apreciat datorită onestității și măsurilor luate pentru refacerea județului după război. În calitate de prefect, a avut o importantă contribuție la activitatea de reconstrucție a școlilor, bisericilor, clădirilor publice, a inițiat modernizarea podurilor și a șoselelor, a construit dispensare

și a reglementat fixarea islazurilor comunale. De asemenea, prin scăderea unor taxe și impozite, a contribuit la dezvoltarea economică a județului²³.

Activitatea sa este cel mai bine documentată în cazul sistemului de învățământ, prefectul fiind creditat cu refacerea și construirea a peste 100 de școli din județ, în localitățile: Măcin, Mihai Bravu, Ciucurova, Slava Rusă, Cataloi, Câșla, Congaz, Hacilar, Casimcea, Nalbant, Nifon, Luncavița, Regina Maria, Rachelu, Cerna, Greci, Balabancea, Smârdanul Nou, V. Alecsandri, Regina Maria, Jijila, Traian, Văcăreni, Garvăn, Cârjelari, Dăieni, Dorobanțu, Mircea Vodă, Ostrov, Făgărașul Nou, Agighiol, Beștepe, Mahmudia, Murighiol, Sarinasuf ș.a. În timpul mandatului său au fost construite 43 școli, cu 107 săli de clasă, și s-a adăugat câte o sală de clasă la 22 de școli.

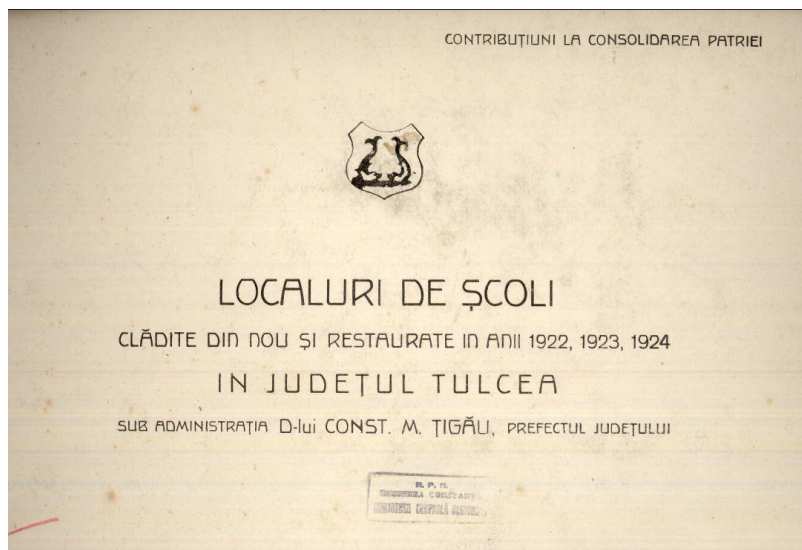
Același prefect a fost preocupat și de situația învățătorilor. S-au reparat 20 de clădiri destinate locuințelor pentru învățătorii diriginți și au fost restaurate complet 29 de localuri distruse de război²⁴.

O serie de imagini cu aceste școli, așa cum arătau ele după Primul Război Mondial, dar presupunând, din descriere, că sunt refaceri ale școlilor mai vechi din zonă, se păstrează în colecțiile speciale ale Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” din Constanța. Este un album care cuprinde aproximativ 60 de imagini ale școlilor tulcene construite sau reparate în timpul prefectoratului lui C.M. Țigău. Publicația se numește *Localuri de școli clădite din nou și restaurate în anii 1922, 1923, 1924 în județul Tulcea sub administrația d-lui Const. M. Țigău, prefectul județului*. Data apariției cărții este aproximativ 1925, pe volum nefiind precizată. Este o lucrare de dimensiuni impresionante, are 36 cm lungime și 30 cm înălțime la cotor, grosimea fiind de 10 cm, deoarece fiecare fotografie este lipită pe foaie groasă din carton.

---

²³ Victor Heinrich Baumann, Raluca-Elena Petrov, Elena Franga, *Instituția Prefectului - Județul Tulcea, trecut și prezent*, Editura Celebris, Constanța, 2012, p. 102.

²⁴ *Ibidem*.

Localuri de școli clădite din nou și restaurate în anii 1922, 1923, 1924 în județul Tulcea [Album], s. n., Tulcea, 1925 (fără paginație)

Documentul, valoros prin vechime și prin modul de prezentare, se constituie într-o „istorie vie” a școlii dobrogene din zona actualului județ Tulcea, fiind o sursă de cunoaștere a modului în care au evoluat școlile județului, cu posibilitatea de a face analogii cu cele din județul Constanța și cu mențiunea că, așa cum scriu chiar autorii albumului, unele școli sunt cu mult mai vechi.

Din albumul amintit am selectat o serie de școli:

În satul *Nalbant* din cazaua Tulcea, autorul monografiei localității din 1910, V. Ursăcescu, spunea că exista o școală încă din 1835. Ea a funcționat până în 1852 în casa preotului Filip, care era și învățător. Între anii 1852-1859 cursurile s-au ținut în casa din curtea bisericii vechi. Ulterior a fost construit un local special pentru școală. Învățătorii școlii din Nalbant au fost: preotul Filip (1835-1852), preotul Maxim (1852-1854), dascălul Irimie (1854-1861) și cântărețul bisericesc Iacob Roșu. Același autor vorbește despre existența unor perioade de întrerupere a activității școlii, ceea ce nu era un lucru neobișnuit²⁵.

---

²⁵ Tudor Mateescu, *Permanența și continuitatea românilor în Dobrogea*, București, 1979, p.96. 320

Apud Localuri de școli clădite din nou și restaurate în anii 1922, 1923, 1924 în județul Tulcea [Album], Tulcea, 1925 (fără paginație)

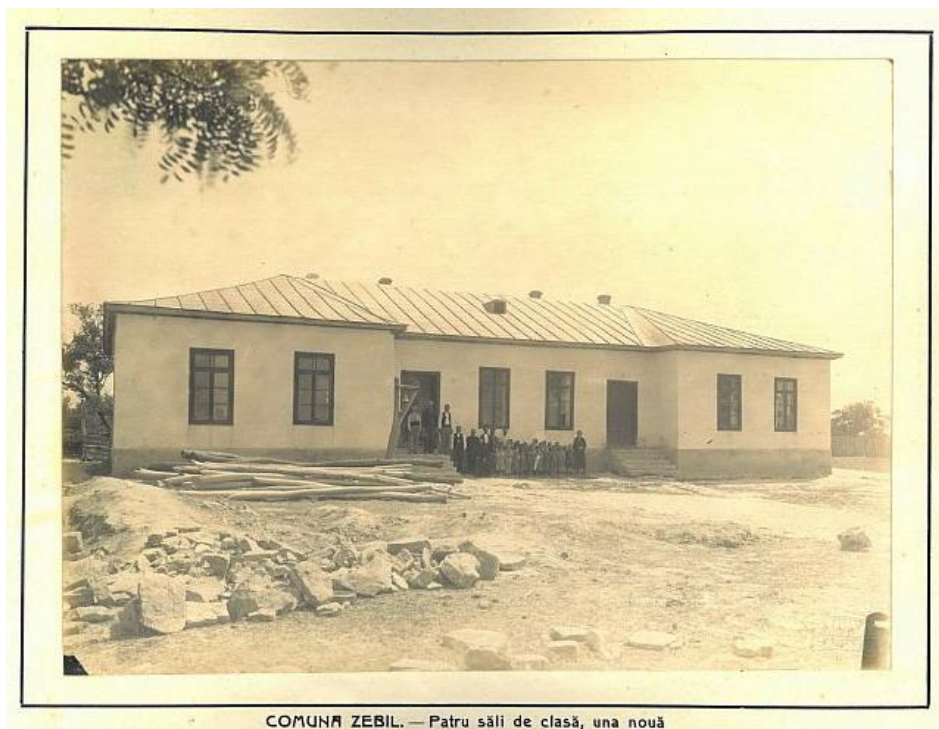
Scoala de la Zebil a fost înființată la 1860 și era deservită de preoți și dascăli ai bisericii. Aceștia primeau câte 15-20 de lei turcești pe lună pentru fiecare școlar. Copiii învățau bucoavna, psaltirea, ceaslovul, o aritmetică minimă și cântările bisericești.

În aceeași localitate a funcționat în perioada 1868-1870 și o școală bulgărească care s-a unit cu cea românească în 1870. Lista învățătorilor școlii din Zebil îi amintește pe: dascălul Agachi (1860-1869), Ștefan Constantinescu (1869-1875, devine preot și se mută la Sabagia) și pe călugărul Serafim (1875-1878)²⁶.

---

²⁶ Ioan Georgescu, *Învățământul public în Dobrogea*, în "Dobrogea: Cincizeci de ani de viață românească: 1878-1928: Publicație tipărită cu prilejul semicentenarului reanexării Dobrogei", Editura Cultura Națională, București, 1928, p. 643.

Apud Localuri de școli clădite din nou și restaurate în anii 1922, 1923, 1924 în județul Tulcea [Album], Tulcea, 1925 (fără paginație)

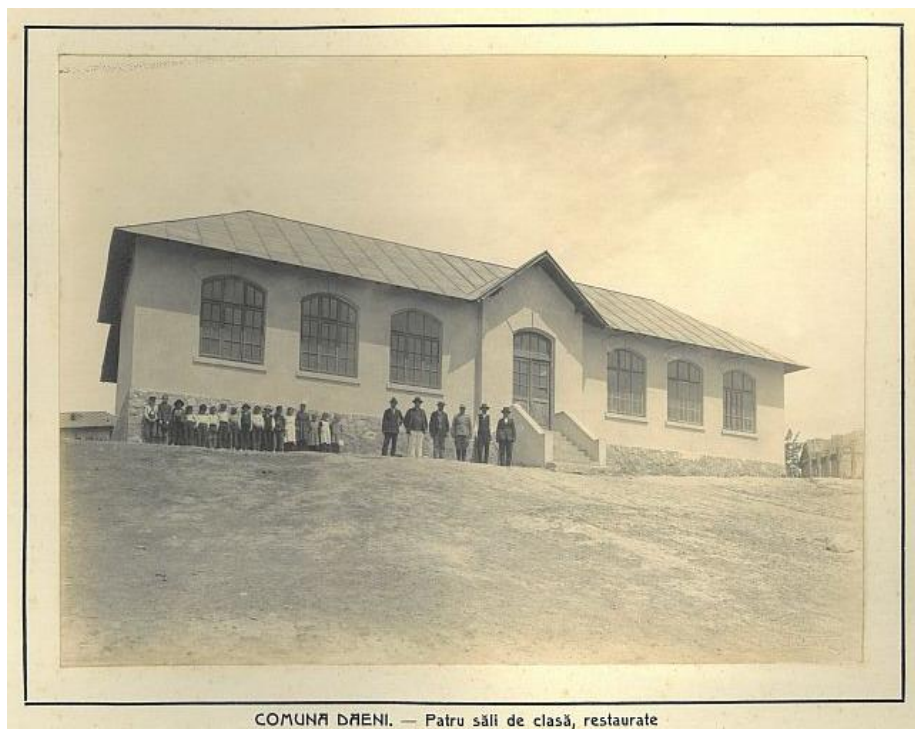
La **Dăieni** exista o școală în 1866, an în care locuitorii înstăriți aduceau un învățător pentru copiii lor, dascăl cu care *se împăcau cum puteau*²⁷. Unul dintre țărani frunțași cedase, fără chirie, localul în care se țineau cursurile. La 1870 învățătorul școlii din Dăieni era Nicolae Mierlan, plătit de guvernul turc cu 3 lire pe lună²⁸. Familia Mierlan exista încă în satul Peceneaga, jud. Tulcea, la 1928²⁹.

---

²⁷ Tudor Mateescu, *Permanența și continuitatea românească în Dobrogea*, p. 101.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Ioan Georgescu, *op. cit.*

COMUNĂ DĂENI. — Patru săli de clasă, restaurate

8

Apud Localuri de școli clădite din nou și restaurate în anii 1922, 1923, 1924 în județul Tulcea [Album], s. n., Tulcea, 1925 (fără paginație)

La jumătatea secolului al XIX-lea a funcționat în aceeași localitate, Dăieni, un fel de școală de cântăreți de biserică, în fruntea căreia se afla dascălul Cosma³⁰ care îi învăța pe băieți să scrie, să citească și să cânte. Unii dintre copii au ajuns preoți și dascăli de biserică, asemeni învățătorului. Dascălul Cosma, fiu al satului (pe tatăl său îl chema Grigore Titircă), a rămas în conștiința localnicilor, fiind amintit într-un studiu realizat de preotul din Siliștea, Gheorghe Rădulescu, care vorbea despre *Starea religioasă a Dobrogei în decursul veacurilor* și care descrie modul în care se desfășura procesul didactic la Dăieni, la mijlocul secolului al XIX-lea. El arată că elevii

³⁰ Tudor Mateescu, *op. cit.*; Nechita Runcan, *Aspecte privind viața bisericească din Dobrogea în secolele XV-XIX*, în Nechita Runcan, *Studii de teologie istorică și patristică*, vol. I, Editura Europolis, Constanța, 1996, p. 81.

mergeau la școală când puteau (pentru că erau nevoiți să își ajute părinții la treburile gospodărești), iar la sfârșitul zilei lăsau cărțile la școală deoarece acestea erau scumpe și greu de procurat în epocă (așa cum am amintit anterior)³¹.

În comuna Câșla (sat Mineri, comuna Somova) cursurile erau ținute într-un local de cârciumă de călugărul Ghedeon, a cărui purtare aspră și tiranică cu cei mici este amintită inclusiv de către învățătorul care i-a urmat la catedră și căruia i-a fost foarte greu să îi mai aducă pe copii la școală. Este vorba despre învățătorul Ion C. Brătescu, tatăl geografului Constantin Brătescu.

Apud Localuri de școli clădite din nou și restaurate în anii 1922, 1923, 1924 în județul Tulcea [Album], s. n., Tulcea, 1925 (fără paginație)

La Cerna, începuturile școlii sunt legate de biserică. Se păstrează numele primilor doi dascăli, Petre Popa și Drăgan Nicola. Înainte de 1877 venise la

³¹ Mihai Albotă, *Învățămintul tulcean de la începuturi și până în anul 2007*, Editura „Școala XXI”, Tulcea, 2008, p. 18.

Cerna învățătorul Panait Stanciof, din Șumla. El este tatăl poetului Panait Cerna. Majoritatea știutorilor de carte de peste 60 de ani (în 1928) erau foști elevi ai acestui dascăl. Panait Stanciof predă, printr-un proces verbal din 1879, *mai multe bănci lungi, o tablă și mobilier, hărțile celor cinci continente, globul pământului și alte materiale didactice*, primului învățător român, Iftimie Vâlcu³². Acest document atestă existența unei școli la Cerna înainte de 1877, când un învățător bulgar predă copiilor din sat. De altfel, Panait Stanciof a predat alternativ cu învățătorul român, cu care a intrat în conflict deoarece i-a oprit pe părinți să-și dea copii la școala românească. Situația a fost dezamorsată prin transferarea învățătorului român la Pecineaga. Învățătorul bulgar a funcționat la Cerna până în 1882³³.

Apud *Localuri de școli clădite din nou și restaurate în anii 1922, 1923, 1924 în județul Tulcea [Album]*, s. n., Tulcea, 1925 (fără paginație)

³² Ioan Georgescu, *op. cit.*, p. 644.

³³ *Ibidem*.

Concluzionând, putem afirma că școala dobrogeană, în general, și cea tulceană, în special, au evoluat continuu, încă dinainte de unirea Dobrogei cu România. Primul Război Mondial, și mai ales ocupația germano-bulgaro-turcă, au adus mari daune școlii dobrogene și slujitorilor ei, unii plătind chiar prețul suprem, pe câmpul de luptă sau în anii grei de privațiuni ai ocupației străine. A fost nevoie de oameni dedicați, de autorități luminate, care au înțeles că existența noastră ca popor este indisolubil legată de școală, oameni precum prefectul Constantin M. Țigău (cel evocat în rândurile de mai sus), pentru ca sistemul de învățământ al Dobrogei să fie refăcut, școlile să fie reparate și dotate cu tot ceea ce este necesar și chiar să fie construite numeroase localuri noi. Ele reprezintă dovada vie a preocupării autorităților față de sistemul școlar românesc din Dobrogea.

MARIN ȘELARU – UN EROU NECUNOSCUT AL ORAȘULUI BABADAG, JUDEȚUL TULCEA

dr. Ligia DIMA¹

Abstract:

Marin Șelaru was born in Urlueasca, Olt County, on April 9, 1895. He spent his childhood years in his native town, not knowing where his steps of youth will take him. In the army, he fights on the front at an important moment for his country: First World War. For this, the War Ministry rewards him with brevets and medals to remind our hero and his family of his courage and his bravery. The author presents important aspects of Marin Șelaru's life, the family story, photographs and documents kept in the family archive.

Keywords: hero, Marin Șelaru, First World War, brevets, photographs

*

Marin Șelaru s-a născut în localitatea Urluieasca, județul Olt, la data de 9 aprilie 1895, tatăl lui se numea Badea Șelaru. Și-a petrecut anii copilăriei în localitatea natală, nebănuind unde o să-l poartă pașii tinereții.

Cu mama mea Ilinca și sora Rarița, Drăgășani, 1933

---

¹ Institutul de Cercetări Eco-Muzeale "Gavrilă Simion" Tulcea / Biblioteca Județeană "Panait Cerna" Tulcea

În armată ajunge să lupte pe front, într-un moment important pentru țara lui: Primul Război Mondial. Pentru acest lucru, Ministerul de Război îl răsplătește cu Brevete și medalii, care să-i reamintească eroului nostru și familiei sale de curajul și bravura sa.

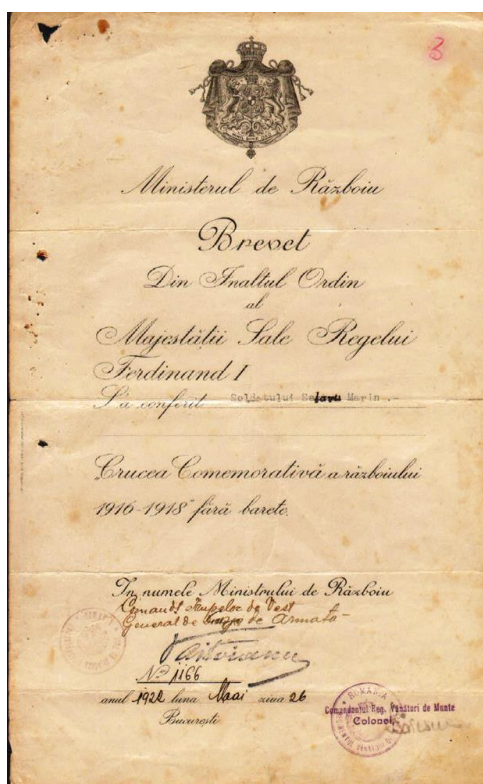
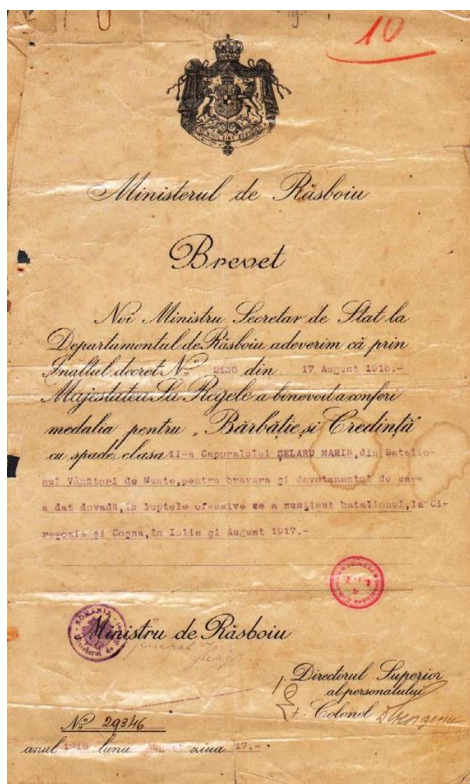
În data de 17 august 1918, Ministerul de Război emite Brevetul cu No 29346 prin care Majestatea Sa Regele binevoiește a-i conferi medalia pentru *Bărbăție și Credință cu spade, clasa II-a* Caporalului Marin Șelaru, din Batalionul Vânători de Munte, pentru bravura și devotamentul de care a dat dovadă, în luptele ofensive ce a susținut batalionul, la Cireșoaia și Coșna, în iulie și august 1917.

În data de 20 Martie 1922, Ministerul de Război emite Brevetul din Înaltul Ordin al Majestății Sale Regelui Ferdinand I, prin care s-a conferit Caporalului Șelaru Marin, *Crucea Comemorativă a Războiului 1916 - 1918 cu baretele: Târgu Ocna*, în numele Ministerului de Război, semnează Comandantul trupelor de Vest, General de Corp de Armată. Două luni mai târziu, pe 26 mai 1922, Ministerul de Război emite Brevet din Înaltul Ordin

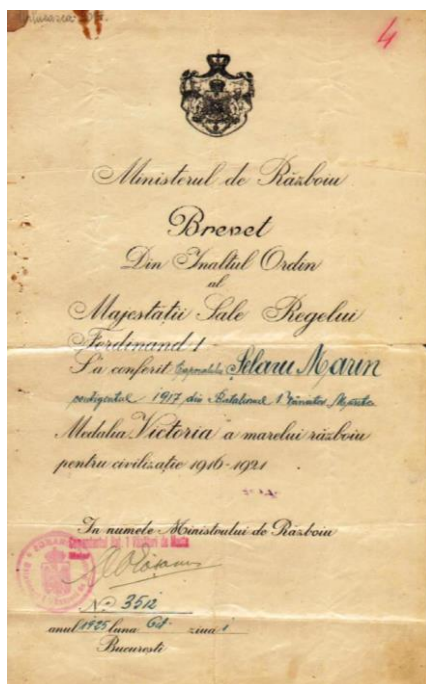
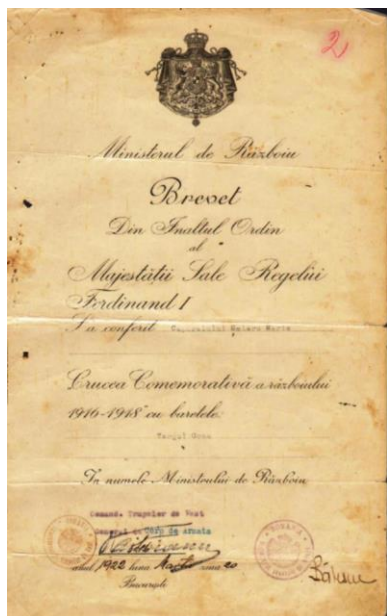

al majestății Sale Regelui Ferdinand I, prin care se conferă Soldatului Marin Șelaru, *Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918 fără barete*.

În data de 1 octombrie 1925 Ministerul de Război emite Brevetul cu No 3.512, din Înaltul Ordin al Majestății Sale Regele Ferdinand I, prin care se conferă Caporalului Marin Șelaru, contingentul 1917, din Batalionul 1 Vânători Munte, Medalia "Victoria" a Marelui Războiu pentru Civilizație 1916-1921. În numele Ministerului de Război semnează Comandantul Batalionului 1 Vânători de Munte, Moloșanu.

Toate aceste distincții sunt îndeajuns de concludente pentru a-l considera pe Marin Șelaru un erou!

Dar viața pentru tânărul oltean nu se oprește doar la aceste distincții, are parte de o poveste de dragoste frumoasă. În 28 noiembrie 1926 se căsătorește cu Dumitra Vasiliu, născută la 29 octombrie 1909, în Baia, Raionul Istria.

Au avut parte de o viață frumoasă împreună, dovadă faptul că au avut 5 copii: Șelaru Badea Florin (la rândul său cu 3 copii: Șelaru Adrian, Șelaru Marian Valentin, Șelaru Florin); Șelaru Gheorghe (cu 1 copil: Gonzalez Theresa Viorica); Șelaru (Nogodă) Cristina (1 copil: Gigel); Șelaru (Mehedințeanu) Lenuța (cu 3 copii: Costel, Mituș, Mircea) și Șelaru (Neață) Silvia.

Slatina, 1927

Hamangia, 1936

Cei care le-au călăuzit pașii, și au fost alături de cei doi soți, au fost nașii lor, familia inginerului George C. Mănescu, cel care a contribuit la dezvoltarea căilor ferate din Dobrogea.

După lăsarea la vatră, în anul 1920, pentru Marin Șelaru începe o nouă etapă a vieții. Una dintre nepoatele lui Marin Șelaru, Tereza, ne relatează din amintiri ce s-a întâmplat în viața bunicului ei:

Cred că avea 27 sau 28 de ani pe atunci. Făceau instrucție la Târgu Neamț, tatamare îmi povestea că știa să schieze. În 1917, vara au început luptele la Oituz și Mărășești, dar el nu a fost acolo. Compania lui trebuia să se duca la Onești dar a rămas și a luptat la Cireșoaia și Coșna. Îmi spunea că era frig afară, se apropia iarna, făceau instrucție în condiții grele, nu aveau echipament bun și mărșăluiau km întregi pe jos pentru că le ziceau că este pentru unire. Au primit și ajutoare din Ardeal cu alte batalioane de ardeleni. Era un om vânos, nu s-a îmbolnăvit de boli grele dar a suferit de foame și frig. Ne povestea că nemții bombardau peste tot și mulți au murit pe front sau de mari epidemii. Aveau moralul căzut, dar olteanul nostru nu s-a lăsat învins și a răbdat tot. Povestea cu lozinca "pe aici nu se trece" de la Mărășești este adevărată, nu e o legendă, ei au folosit-o. Unde au rămas cu compania lor, au luptat cu arma în mână și au oprit înaintarea nemților (atunci era imperiul austro-ungar). Ne povestea că oameni de seamă și de cultură îi încurajau, scriitori, dar nu-mi amintesc de cine spunea. Chiar regele le trimitea mesaje de încurajare.

După aceea, batalionul lui a avut comandamentul la Bistrița, în campania 1918-1919 în munții Apuseni, Sibiu și Cluj. În 1920 este lăsat la vatră, batalionul lor se desființase. Nu mai știu exact unde anume s-a dus, cred că un timp la Urluiasca, lângă Drăgășani, de unde era. După aceea a revenit la București, unde era neica Ion, cumnatul lui. A intrat să lucreze la

CFR pentru că reîncepuseră lucrările căilor ferate cu ajutorul armatei, și el, ca fost erou de război, avea dreptul. Bucata de cale ferată Medgidia – Tulcea s-a reînceput după Primul Război Mondial în mai multe etape. Tatamare a intrat să lucreze la acest proiect cu inginerul George C. Măinescu, nașul lui tăticu, ca administrator al companiei de construcții. A ajutat la remodelarea gării din Medgidia și la construcția gărilor pe linia ferată Medgidia-Tulcea. În 1924 ajunseseră cu construcția până la Baia. Avea 35 ani, cred. În 1925, ajunge cu construcția până la Babadag.

La Baia, campamentul de construcții avea nevoie de alimente pentru muncitori. Tatamare, ca administrator, conducea Cantina Marin Șelaru. Fiecare muncitor avea ca bon de intrare niște monede pe care scria “Cantina Marin Șelaru”. Se aprovizionau cu legume de la marea grădina a lui Ganea Vasiliu din Baia. Unchiu Slave Vasiliu, fratele lui mamarea, le ducea proviziile, dar, câteodată, și mamarea, care avea doar 15 ani. Mamarea îmi povestea ca nea Marin Șelaru, de 35 de ani, s-a îndrăgostit de ea și cerea mereu ca ea să le aducă proviziile. Așa că după un an, Marin Șelaru cere mâna Dumitrei Vasiliu de 16 ani și se căsătorește. Luna de miere au petrecut-o la Constanța, au o poză împreună la Cazinoul de pe faleză.

Au locuit un an în casa lui Gane Vasiliu, la Baia, dar în 1925, când au ajuns cu lucrările la Babadag, tatamare a văzut multe pământuri părăsite, ca după război, și le-a cumpărat. A cumpărat casa bulgărească unde au trăit și pământul din spate. I-a plăcut Babadagul cu pădurile și lacul, lumea părea liniștită. S-a mutat cu mamarea la Babadag și el a continuat să lucreze la căile ferate. Nu s-a mai întors la Olt, dar avea pământuri și acolo.

În 1927 se naște primul copil a lui Marin și al Dumitrei, la Babadag, botezat de către inginerul Gheorghe Măinescu cu numele de Gheorghe Șelaru, adică tăticu. După aceea, tanti Silvia, tanti Lenuța, tanti Cristina și la urmă Florin. Între tata și Florin erau 17 ani diferență. În 1940, datorită presiunii Germaniei, România cedează Bulgariei Cadrilaterul. Începe evacuarea populației din Cadrilater. Cum Gane Vasiliu era bulgar, nu a vrut să plece. A rămas la Baia cu copii lui: Dumitra, adică mamarea, tanti Marica, tanti Frusina, tanti Elena și unchiul Slave. Cealaltă fiică, tanti China, a plecat cu alte rude spre Cadrilater, pentru că se căsătorise cu unchiul Velichiu la (Veliko) Târnovo.

Așa au fost despărțite familii întregi, așa cum a fost și cu Basarabia.

În Al Doilea Război Mondial, tatamare nu a participat, avea deja familie.

Nepoții din Bulgaria

După ce comuniștii au ajuns la putere, cu guvern impus de bolșevicii ruși, între 1948-1950 începe prima etapa de naționalizare. Au început cu imobilele industriașilor din marile orașe, apoi a moșierilor, bancherilor, ale comercianților evrei și a tuturor care comuniștii îi considerau burghezi.

A doua etapa a fost în 1950-1962, așa numita colectivizare, în regiunile cu mult pământ, unde nu era industrie, așa cum era și Babadagul. Mi-aduc aminte că bunicii materni aveau herghelii, case și mult pământ, dar le-au luat tot.

Pentru a intimida pe mulți, acești latifundiști, comuniștii au început arestările sub pretexte chiar absurde. Și chiar dacă tatamare nu a fost chiabur prin moștenire ci și-a cumpărat averea după Primul Război, l-au considerat ca atare, chiabur, cu origine socială "nesănătoasă", și l-au arestat în 1953, fără să țină cont că era erou de război. Asta ca să dea exemplu de aplicare a noilor legi comuniste și ca să-i forțeze să cedeze averile.

Gheorghe Șelaru, tatăl meu, de 24 de ani, era pe atunci contabil la Spitalul din Babadag. Acolo a cunoscut-o pe mama, Catrina Toader, care fusese repartizată ca asistentă medicală de la Spitalul Colțea, din București, încă din 1947. S-au căsătorit în 1952, dar cum tata și-a exprimat indignarea

și repudiul față de comuniști, mai ales că pe tatamare i-l arestaseră, a fost amenințat că va fi și el arestat. La îndrumarea lui tatamare a trebuit să fugă cu mama din Babadag și s-au ascuns la Fetești, unde au primit imediat servicii la Spitalul de acolo. Norocul a fost că directorul spitalului, Dr. Gârbea, era anticomunist.

Tatamare a stat câteva luni în pușcăria comunistă și, pentru a-l elibera, și pentru ca tăticu să se poată întoarce, a semnat un acord de cedare a averii în favoarea noului guvern comunist. Practic, i se confiscase averea și fusese santajat ca să fie eliberat numai dacă ceda proprietățile.

Nu a fost singurul, în toată România se acționa așa.

În casele confiscate deja se mutaseră noii nomenclaturiști comuniști, bande de ignoranți analfabeți. Ce este mai ridicol, ceea ce îmi povestea tăticu, este că din aceste bande făceau parte, cel puțin în Babadag, foștii legionari care își scosese rășchile verzi și le înlocuiseră cu cele roșii. Vorba aia: Pleacă-ai noștri, vin-ai noștri, noi rămânem tot ca proștii. Cu mulți din aceștia, atât tatamare cât și tăticu au avut multe probleme, mai ales tăticu care îi înjura pe unde îi găsea.

Din toată averea, lui tatamare i se lăsase casa și pământul din spate, dar și o parte unde este casa noastră, calculând-se în funcție de cei 5 copii ai lui Marin Șelaru, plus ei doi, adică șapte membri. Dacă nu avea familie numeroasă nu li se lăsa această cantitate de teren.

În 1954 mă nasc eu la Fetești și în 1955 tăticu a putut să se întoarcă la Babadag, locuind, la început, cu bunicii, dar în 1960, termină de construit casa și se mută la casa lui. Eu aveam doar 5 ani și mi-aduc aminte ca acum. Trauma comunismului a însoțit de-a lungul vieții familia noastră, în special pe tatamare și tăticu, celelalte erau fete, pe care le-a măritat, iar Florin era prea mic ca să înțeleagă. Nu am fost considerați bun exemplu pentru "moralitatea comunistă", mai ales eu care m-am ales cu un exil forțat, ca apatrid. În așa fel era înverșunat tatamare împotriva comuniștilor că de mică auzeam cum visa că americanii vor veni să ne elibereze. Când auzea avioane pe cer, spunea: "Gica, auzi, sunt avioane americane, vin americanii, ne vor elibera"... Săracul, a murit cu oful acesta în 1970, la vârsta de 81 sau 82 de ani, făcuse comoție cerebrală. Tocmai neica Ion, care se mutase după război de la București din nou la Urluiasca, era în vizită în Babadag. Eu eram elevă de liceu, în clasa a 10-a.

De-a lungul anilor, tata a avut multe probleme pentru că nu accepta guvernul comunist, fiind de multe ori arestat de procuratura din Babadag,

dar, cum era bine pregătit și le dădea cu legile lor în cap, nu aveau ce să mai spună și îi dădeau drumul. La câțiva ani după venirea lui Nicolae Ceaușescu la putere, s-a pensionat pe caz de boală, pentru că l-au obligat să se facă membru al Partidului Comunist, condiție ca să poată continua ca șef al Secției Financiare din Babadag. În 1969 a ieșit la pensie pe caz de boală din cauza accidentului de fotbal pe care l-a avut. În 1970, bunicul moare, iar Dumitra, soția lui și bunica mea, a murit după cutremurul din 1977.

ST. GEORGE'S CHURCH

Str. Păcii nr. 11, Tulcea, Romania

Text Rev. **Fr. Felix Lucian Neculai**¹

Translated by prof. Petru Șolcă

St. George's Church is located at the crossroads of streets Păcii and Dobrogeanu Gherea, near St. George's Square (photo 1), close to Km 0 of the city of Tulcea. This place of worship for the Orthodox believers from Tulcea is also known as „the Bulgarian Church” or „the church with a clock”, due to the clock fixed in the bell tower more than 100 years ago (photo 2). The current clock was acquired from Germany and dates from 1928 (photo 3).

Photo 1

Photo 2

Photo 3

---

¹ Episcopia Tulcii

The history of the Church started sometime after 1830, when on the place of today's grand church there was a modest wooden house of worship, built in the "Bulgarian neighborhood" of those times. In 1848-1849, people started collecting funds for the implementation of the project of a new church.

The Turkish imperial document (photo 4) for approving the building of the church was issued by Sultan Abdul Medjid, at Constantinople, during the last day of the month of *zilde* year 1272 (1854) (photo 5).

Photo 4

Photo 5

The Church is built between 1854-1857 by the Christian people of Tulcea, although the original inscription of the Church perhaps recalls only its consecration day: *this church, dedicated to the Great Martyr Saint George, is built in 1857, May 20th, with the help of the Bulgarian community* (photo 6).

Photo 6

The dyptich enumerates the top church founders: Macedonian-Romanians Hagi Velicu Ștefanov with his wife Anastasia (photo 7), Bulgarians Hagi Stoicu Uzun, Bey Dumitrache Teodorov and his wife Sultana, Constantin Marcof with his wife Anghela, along with many others being also mentioned the Romanians Gheorghe Butuc, Hagi Gheorghe, Hagi Vrânceanu.

Photo 7

It seems that in 1873, according to the inscription written on the gates of the Church (photo 8), the construction of the Gothic style, 27-meter-high Bell Tower was started. Because of its height, it is assumed that the completion of the construction was done after the liberation of Dobrogea from the Turks, in 1878, as the Ottoman authorities would have never allowed such a defiance of the Muslim minaret from Tulcea.

Photo 8

Due to the fact that the church was raised on a land flooded by the Danube waters until the end of the 19th century, St. George's needed frequent repairs and improvements. The first was held in 1873, then others followed in 1893, 1906 and in 1927, when the interior painting of the church was completed (photo 9). In 1942, Prof. Nicholas Udrescu, from the Boys High School in Tulcea, using funds of over 40,000 lei, reconstructs the Church porch, affected by the shrapnel of a fragmentation bomb dropped 4 meters away from it during World War II.

Photo 9

Renovation works have been conducted between 1976-1979, the inner painting being restored between 1987-1992 (photo 10) by painter Gheorghe Nicolae's team from Bucharest.

Photo 10

Description: the church is built in the basilical style, with three naves. The central nave is covered by a semi-cylindrical cove supported by columns. Lower lateral naves are covered with cross coves, supported by the arches between the columns and the exterior walls (photo 11).

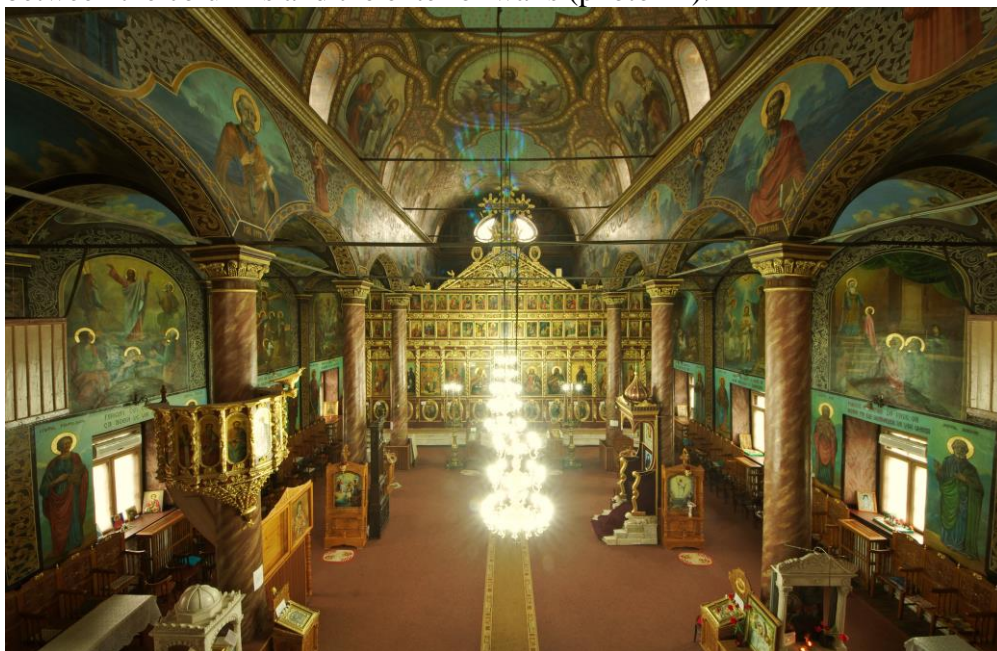

Photo 11

The Church has the following dimensions: 18 m high, 33 m long and 17 m wide. It has no spires because of the Islamic interdiction decreeing that no other building should exceed the height of the minaret of mosque Azizzie in Tulcea. The construction presents architectural similarities with the Church of St. George from Fanar, the seat of the Ecumenical Patriarchate and St. George from Dobrich (Bulgaria).

The inner painting presents a particular brightness and pertains to the academic style. It was conducted between 1923-1927 by the self-taught painter Mihail Paraschiv, from Tulcea (photo 12), also known as “the painter” who was also professor to the famous painter Alexandru Ciucurencu in his apprenticeship years.

Photo 12

A feature and pride for the church is the exceptional altarpiece (photo 13), with an unusual size of 15x17m, unique in Romania, worked between 1872-1874 by Bulgarian master Anton Stanishev.

Photo 13

Photo 14

Altarpieces worked during the same period can be found in Bulgaria in the Holy Trinity church of Șviștov (photo 14) and St. Nicholas church in Vratsa. The altarpiece is particularly luxuriant, combining floral and zoomorphic patterns with no less than 90 icons, most of them from the 19th century. Many of the paintings on the altarpiece are done by the great Bulgarian artist Stanislav Dospevschi, as well as by Enache Cardaș, a Romanian painter who studied at the Academy of Fine Arts in Florence, best known in Dobrogea at that time.

The oldest icon of the altarpiece is of Greek origins, painted by monk Sofronie of Palomenu (Mount Athos) and is dated April 5th, 1862.

Over time, St. George had an essential contribution to the promotion of culture, education and the public life of Tulcea. Starting with 1859 and up until 1940, the buildings enclosed in the churchyard functioned as: a primary school, the girl's high school Princess Ileana (photo 15) (1927-1940), as well as the "Red Cross" Hospital (photo 16), the Town Hall and the Courthouse of Tulcea (photo 17) between 1916-1920.

Today St. George's church (photo 18) stands as an architectural monument representative for Tulcea and one of the numerous tourist attractions for anyone visiting the city at the gates of the Danube Delta.

Photo 15

Photo 16

Photo 17

Photo 18

CONSIDÉRATIONS SUR LA RÉFORME AGRAIRE EN DOBROUDJA APRÈS LA SECONDE GUERRE MONDIALE

pr. dr. Marian COJOC¹

Après le 23 août 1944 la situation de l'agriculture en Dobroudja et, implicitement, celle des différentes catégories de propriétaires ruraux, a été particulièrement influencée par les stipulations de la Convention d'Armistice imposée à la Roumanie à Moscou les 12-13 septembre 1944. Nous avons en vue ici les modalités d'application des exigences du document évoqué, qui se sont soldées, en Dobroudja aussi bien que dans le reste du pays, par de nombreuses réquisitions en nature (produits agricoles ou animaux) arrachées aux paysans de la région «avec ou sans formes légales», par l'occupant soviétique.

De ce point de vue, le cas de la Dobroudja se détache, par rapport aux autres régions du pays, quant à l'importance difficilement mesurable de nos jours, de l'authentique brigandage exercé par les troupes soviétiques, surtout entre août 1944 et mars 1947². En fait, à l'échelle du pays, les livraisons de produits (y compris de nature agricole) pour le compte de l'Armistice ont représenté, sur cette période, un important pourcentage du total de la production obtenue: 70,3% de l'huile comestible, 17,7% des animaux vivants, 27,1% des conserves, 54,7% des produits pétroliers, 24,1% du bois etc. Il nous semble nécessaire de souligner les modifications substantielles produites à l'échelle du pays entier, tout comme les évolutions structurelles enregistrées dans la consommation des céréales, d'abord à cause des derniers mois de la guerre et, parallèlement, en raison du nombre élevé des troupes soviétiques d'occupation ou de transit sur le territoire roumain. La conclusion des spécialistes est unanime en ce qui concerne la baisse sensible, pendant ces années-là, de la consommation de céréales panifiables pour la population civile et, de même, du maïs ou des fourrages pour les animaux, corrélée aux importantes réductions subies par le cheptel animalier.

Dans le cadre des livraisons pour le compte de la Convention d'Armistice sur cette période au niveau du pays entier, il convient de préciser qu'elles ont été exécutées surtout en vertu des articles 10, 11 et 12, des récoltes des années 1944-1946, pour les indicateurs de base suivants: blé, maïs, orge, avoine, seigle. D'un autre côté, les données centralisées par

---

¹ Universitatea "Ovidius" Constanța

² Bibliothèque de l'Académie Roumaine, *Archive Historique* (BARAI), le fond XXII, dossier 3464, f. 5.

l'Institut de Statistique en 1947 montrent, de manière indubitable, la baisse accentuée du stock animalier, il est vrai, en analysant l'intervalle 1939-1947: chevaux – 49%, bovins – 15%, ovins – 20,4%, porcins – 50,5%. Une situation alarmante a été causée par les pertes particulièrement graves des chevaux. La diminution de leur nombre et la baisse de qualité ont eu des répercussions sur la force de traction nécessaire à l'agriculture et aux transports des produits agraires, en déterminant en même temps la baisse du nombre et de la qualité des attelages. Le document intitulé *L'effort de la Roumanie dans l'application de la Convention d'Armistice* montre très clairement que la Roumanie a dû livrer à l'Union Soviétique, en vertu des articles 10, 11 et 12: 251.398 chevaux, 526.315 bovins, 1.001.138 ovins et 376.787 porcins. Toutes ces «contributions» pour le compte de l'Armistice représentent en partie («des biens pris avec formes légales») l'effort de la population de la Roumanie (et implicitement de la Dobroudja) pour contenter l'occupant soviétique. Nous affirmons ceci parce qu'à la date d'achèvement de l'étude statistique mentionnée, évaluée par les spécialistes du Ministère des Finances, les rapports des différentes zones du pays étaient incomplètes; dans les documents on spécifie le fait que 18 communes se trouvaient dans cette situation particulière³.

Au-delà des chiffres officiels enregistrés, en Dobroudja, comme dans le reste du pays, l'agriculture et tous ceux qui étaient à ce moment-là propriétaires ont souffert, en raison surtout de la réquisition forcée, dite «sans formes légales», dont le quantum qualitatif et la valeur sont pratiquement impossibles à établir exactement.

Dans cette perspective, il est inutile de préciser que la présence pour longtemps de l'occupant étranger en Dobroudja (1944-1958) a affecté la situation générale de l'agriculture.

De l'autre côté, l'agitation provoquée par la propagande et ouvertement par les représentants du parti communiste, peu nombreux au début mais de plus en plus nombreux par la suite, à l'abri de l'occupation soviétique, s'est concentrée, en Dobroudja, sur la question agraire et, implicitement, sur la réforme agraire démocratique vue comme une nécessité primordiale, à une époque où la guerre n'était pas finie. En janvier 1945, dans le journal «Cuget

---

³ *Ibidem*, le fond IX, dossier 534, f. 975-979.

liber», on consignait le fait que «dans ce département (de Constanța – n. n.) il y avait 724 propriétés agricoles dépassant 50 ha, totalisant 85.619 ha⁴». Le grand mécontentement du signataire de l'article venait du fait que seulement 18.209 ha étaient ensemencés: pour lui la saison, ou le fait que semailles se font, de manière nécessaire, le printemps, n'avaient pas de relevance. La solution exigée par l'auteur de l'article était bien claire: «la charrue doit renverser le plus vite possible les terres des grandes exploitations agricoles des boyards⁵».

Le ton était donné à Bucarest, où les dirigeants communistes rappelaient, du moins au niveau de la presse dirigée («România liberă» ou «Scânteia»), parfois de manière impérative, la nécessité d'un nouveau partage de la propriété foncière, tandis que, au niveau régional, dans les pages du journal «Cuget liber» on pouvait lire des injonctions semblables⁶ appartenant aux dirigeants communistes locaux. D'ailleurs, Gheorghiu-Dej lui-même jugeait, de manière surprenante pour bien des chercheurs, que «dans le journal Scânteia de l'époque, bien des choses étaient inventées»⁷.

En fait, le discours politique des dirigeants communistes, nationaux ou régionaux, sur toute la période (août 1944-23 mars 1945), a été doublé par l'action concrète dans les villages, soldée, au-delà du cadre légal, par l'occupation et le partage des surfaces agricoles appartenant de droit aux propriétaires légaux⁸. Des activistes «de confiance» du Comité Régional et

---

⁴ «Cuget liber», IIème année, No. 109/22 janvier 1945.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Maria Drugă, *Lupta pentru democratizare și reformă agrară în Constanța 1944-1945* [La lutte pour la démocratisation et pour la réforme agraire à Constanța], in «Comunicări de istorie a Dobrogei», 2, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța (MINAC), 1983, p. 324.

⁷ BARAI, *Sinteză cu privire la guvernele din perioada 23 august 1944-30 decembrie 1947* [Synthèse sur les gouvernements de la période 23 août 1944-30 décembre 1947], p. 33; il s'agit d'un documentaire concernant la période en question, souligné et annoté par ailleurs par Gheorghe Gheorghiu-Dej, en août 1962.

⁸ N. Cioroiu, M. Cornea, *Lupta PCR pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944-1945. Ocuparea pământurilor moșierești din raionul Negru Vodă, regiunea Constanța* [La lutte du PCR pour la consolidation de l'alliance entre la classe ouvrière avec les travailleurs agricoles dans la bataille pour la réforme agraire de 1944-1945. L'occupation des grandes

du Comité Départemental du Parti Communiste Roumain (PCR), des ouvriers du Chantier Naval du Port de Constanța, des Ateliers du Chemin de Fer Roumain de Palas, d'autres entreprises industrielles des villes du département, se sont mobilisés pour aider les paysans pauvres à passer à la mise en œuvre immédiate de la réforme agraire, de la manière exigée par le manifeste du Front des Laboureurs du 10 février 1945 ou par l'Arrêt de la section régionale du PCR de Constanța du 15 février 1945⁹. En conséquence, l'assaut «démocratique» de la classe paysanne alliée avec les ouvriers des villes, «afin d'affranchir les terres du contrôle des grands propriétaires fonciers»¹⁰, selon les exigences de l'organisation départementale du PCR de Constanța dans une circulaire émise à ce moment-là, a conduit à l'occupation et au partage des terrains de toute une série de localités de Dobroudja comme Nuntași, Cogeașlac, Râmnic, Pantelimonul de Jos, Gura Dobrogei, Basarabi, M, Techirghiol, Topraisar, Peștera, Runcu, Nistorești, Independența et d'autres¹¹, au nom du slogan «La loi, nous ne la faisons tous seuls», en défiant, ainsi, toute initiative légale des autorités. En réalité, au début du mois de mars de l'année 1945, l'influence du parti communiste avait augmenté considérablement, celui-ci détenant le contrôle de 52 départements sur un total de 58¹².

Le fait que la mise en œuvre de la réforme agraire n'ait attiré qu'une petite partie de la classe paysanne est quand même remarquable, l'appui le plus consistant dans le processus de réquisition des terres des grands propriétaires fonciers étant donné par les «ouvriers communistes». En union avec «leurs frères paysans, ils ont *confisqué* et partagé les terrains des grands propriétaires fonciers» – selon le quotidien «Cuget liber» du 30 mars 1945 –, concluant, ainsi, «de manière définitive, un triste chapitre de notre histoire»¹³.

D'ailleurs, dans le programme du gouvernement du Front National Démocratique, publié à la fin du mois de janvier de l'année 1945, les

exploitations agricoles du rayon de Negru Vodă, de la région de Constanța], in «Anale de Istorie», I (1955), No. 2, pp. 3-37.

⁹ BARAI, *Sinteză cu privire la...* [Synthèse sur...], p. 333.

¹⁰ *Ibidem*, le fond XII, dossier 487, vol. III, f. 26.

¹¹ «Cuget liber», IIème Année, No. 154/24 mars 1945.

¹² Paraschiva Nichita, Marin Popescu, *Transformări agrare în România în anii 1944-1947* [Transformations agraires dans la Roumanie des années 1944-1947], in «Anale de istorie», XV (1969), No. 1, p. 20.

¹³ «Cuget liber», IIème Année, No. 161/30 mars 1945.

communistes, en esquissant le projet de réforme agraire, avaient élaboré les concepts d'expropriation et de confiscation, le dernier substituant le premier, même si, ultérieurement, ils ont accepté le premier terme dans la loi agraire du 23 mars 1945¹⁴, après l'instauration, le 6 mars 1945, du gouvernement dirigé par Petru Groza.

Il faut mentionner le fait que ce gouvernement n'a rien entrepris afin de stopper le processus illégal de réquisition des terrains des propriétaires ruraux, en choisissant de ne pas intervenir même dans les situations où les paysans avaient partagé des propriétés de l'État. Au-delà de cet aspect, il est à remarquer que le nombre des propriétés confisquées dans tout le pays, comme le total des surfaces de terres que les paysans se sont partagées jusqu'au 23 mars 1945, quand la Loi agraire a été promulguée, reste inconnu¹⁵. Une explication peut être trouvée dans la dégringolade des responsables locaux de l'époque, incapables de réagir devant les pressions de tous genres, incapables même de consigner exactement, du moins dans les rapports envoyés à l'administration départementale, les superficies confisquées. Néanmoins, dans le département de Constanța, conformément à une statistique du service de Cadastre portant la signature d'Ed. Agricola, publiée le 27 janvier 1945, le nombre des grandes propriétés foncières expropriées était de 450. Il faut dire qu'en décembre 1944, dans le département de Constanța étaient enregistrés 724 propriétaires avec des propriétés dépassant 50 ha, totalisant 85.914 ha, c'est-à-dire seulement 15,04% du total des terrains cultivables du département¹⁶. La réalité est qu'au-delà des excès et des illégalités commis par les actes d'expropriation, des personnes qui, conformément à la loi, n'avaient pas ce droit, ont tiré profit du processus législatif du 23 mars 1945¹⁷.

Le rapport no. 3.719 du 30 juin 1946 de la Questure de Police à la Préfecture de Constanța présentait la cérémonie de remise des titres de propriété aux agriculteurs du département de Constanța. Les signataires du document, le chef de la Questure de Police et le chef du bureau de Police de Sûreté informaient que la cérémonie s'était déroulée sur la Place Ovidiu, en

---

¹⁴ Dumitru Șandru, *Reforma agrară din 1945 în România [La Réforme agraire de 1945 en Roumanie]*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Bucarest, 2000, p. 12.

¹⁵ *Ibidem*, p. 85.

¹⁶ «Cuget liber», IIème Année, No. 112 / 27 janvier 1945.

¹⁷ Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 85.

face de la Mairie de Constanța, à 10 heures 15, «en commençant par un office religieux, auquel ont participé: le ministre M. Ralea, le préfet du département et le maire de la ville, les délégués du Bloc des Partis Démocratiques, ainsi que les délégués de toutes les cantons du département, avec les maires de leurs communes, environ 10.000 personnes étant présentes au total¹⁸».

Le moment festif consacré à la réalisation de la réforme agraire a été, de l'avis du Préfet de Constanța, Victor Dușa, consigné dans le journal «Cuget liber» du 4 juillet de la même année, «l'œuvre la plus importante du gouvernement Groza¹⁹». Le fait suivant est intéressant : la manifestation a été ouverte par le discours du président du Front des Laboureurs de Constanța, Andrei Niculescu, et par l'hymne royal, mais à l'arrivée sur la place Ovidiu du colonel Roudenco, le Chargé de la Commission Alliée de Contrôle dans la Dobroudja, l'hymne soviétique a retenti. Parmi les autres personnalités présentes à la cérémonie, le rapport de la Questure de Police de Constanța enregistrait Gheorghe Olteanu, secrétaire du PSD, Radu Roșculeț, du PNL-Tătărescu, D. Argenta, représentant le Parti National Populaire, Anton Nișescu, du PCR, Mircea Marinescu – PNȚ (Anton Alexandrescu) etc. La cérémonie s'est poursuivie par la distribution des titres de propriété et a pris fin à 12 heures 40²⁰.

Le total des terrains expropriés dans le département de Constanța (d'une surface totale de 691.000 ha, ville de Constanța comprise), a été de 62.772 ha. C'est dans le canton de Medgidia que l'on a exproprié avec le plus de terrain (14.028 ha) ; et dans celui d'Ostrov qu'on en a exproprié le moins (1.477 ha). 17.732 laboureurs sont devenus propriétaires²¹ (17.739)²² suite à l'expropriation de 800 grands propriétaires fonciers²³ (selon d'autres sources, 933)²⁴.

---

¹⁸ Les Archives Nationales de Constanța (ANC), le fond de la Préfecture de Constanța, dossier 14/1946, f. 392.

¹⁹ «Cuget liber», IIIème Année, No. 431/4 juillet 1946.

²⁰ ANC, le fond de la Préfecture de Constanța, dossier 14/1946, f. 392.

²¹ *Ibidem*.

²² «Cuget liber», IIIème Année, No. 431/4 juillet 1946.

²³ ANC, le fond de la Préfecture de Constanța, dossier 14/1946, f. 393.

²⁴ *Ibidem*, le fond du Conseil Populaire de la Région de Dobroudja – La Section Direction Agricole de Constanța (DAC), dossier 520/1960, f. 1-2.

On a laissé, comme réserve, dans le département de Constanța, 1.594 ha, pour les prisonniers de guerre, 415 ha pour les officiers décorés de l'ordre «Mihai Viteazul», 2.021 ha pour les exploitations agricoles d'État et 425 ha pour les éconômats des ouvriers et des fonctionnaires²⁵.

La moyenne des lots de terrain reçus par les paysans du département de Constanța suite à la réforme agraire a été supérieure à celle du pays (en 1948 la moyenne du pays était de 1,1 ha de terrain arable pour une personne active, tandis qu'en Dobroudja celle-ci était de 2,1 ha, et dans le département de Constanța de 3,4 ha)²⁶.

«La Commission interministérielle pour l'application de la réforme agraire – écrivait Teodor Tănăsescu, son président, en s'adressant au ministre ressortissant – constate que dans la majorité des départements, le parcellement provisoire, exécuté par les paysans eux-mêmes, présente des manques et des erreurs qui pourraient rendre plus difficile la mesure de remise des titres de propriété aux ayants droit. D'un autre côté, les mesures et les parcellements qui sont en cours d'exécution par les topomètres officiels et qui ont caractère définitif sont des opérations de durée qui peuvent retarder la remise des titres²⁷».

Plus d'un an après l'occupation des grandes exploitations agricoles des «boyards» et le partage de celles-ci par les paysans on enregistrait d'importants problèmes au niveau du pays entier concernant la finalisation des aspects liés à la réforme agraire. Un rapport du Comité Départemental du Parti de Constanța admettait le fait que seuls 2.000 paysans du département et 179 de la ville avaient reçu les titres de propriété, le reste devant encore patienter²⁸.

«En présence de plus de 15.000 citoyens, on a remis les titres de propriété à Tulcea», – écrivait, en première page, le quotidien «Cuget liber» du 11 octobre 1946, en rappelant la présence à la grande manifestation de la première femme «ministre du pays», Florica Bagdazar. La cérémonie de remise des titres aux 15.000 laboureurs de Tulcea «s'est transformée en un

---

²⁵ *Ibidem*, le fond de la Préfecture de Constanța, dossier 14/1946, f. 393.

²⁶ Maria Drugă, *op. cit.*, p. 335.

²⁷ BARAI, le fond XII, dossier 2181, f. 51.

²⁸ *Ibidem*, dossier 487, vol. III, f. 130.

meeting géant et impressionnant d'affirmation de la force de la démocratie unie dans le Bloc (BPD – n. a.)²⁹».

Dans le compte-rendu de la Légion de Gendarmerie de Tulcea sur le mode d'application de la réforme agraire dans le département de Tulcea, rédigé le 10 mars 1946, on reconnaissait l'existence d'un petit nombre de terrains à exproprier: «une seule grande propriété foncière de 508 ha appartenant aux frères Strass, dans la commune de Turcoaia, dont on a exproprié une superficie de 358 ha. Pour le reste du département, le peu de terre a été partagé en parties égales (...). En général, comme dans ce département il n'y avait pas un grand nombre de grandes propriétés foncières, la réforme agraire n'a pas pu être appliquée partout, et, par conséquent, *bien des combattants de cette guerre n'ont pu devenir propriétaires* (c'est-à-dire une des principales catégories pour laquelle on avait décrété, officiellement, la réforme agraire – n. a.)³⁰». D'ailleurs, le 17 février 1946, la Préfecture de Tulcea avait informé l'Inspectorat Général Administratif de Constanța que «la superficie totale expropriée à Tulcea était de 2.030,6 ha (dont seulement 1.803,6 ha représentaient du terrain arable)», en remarquant le fait que dans le département de Tulcea il n'y avait pas «de manoirs ou d'autres bâtiments à exproprier³¹».

La superficie totale de terrain exproprié résultait de la somme des 1.803,6 ha de terrain arable avec les 29,78 ha de foin, les 185,28 ha des pâturages et les 12 jardins potagers. Le nombre des «laboureurs devenus propriétaires», selon la statistique du Bureau d'Administration d'État de la Préfecture du département de Tulcea était estimé, au début de l'année 1946, à 1.022. Le lot moyen attribué aux laboureurs fut de 1,5 ha et le nombre des «propriétaires de terrains à superficie inférieure à 50 ha, expropriés sur la base des dispositions d'expropriations totale» fut de 6, seulement³².

Mais un rapport de l'Organisation Départementale du PCR de Tulcea de 1947 mettait en évidence le fait qu'ici avaient été confisquées des superficies

²⁹ «Cuget liber», IIIème Année, No. 470/11 octobre 1946.

³⁰ Les Archives Nationales de Tulcea (ANT), le fond de la Légion de Gendarmerie de Tulcea (LJT – abréviation roumaine, n. t.), dossier 57/1946, f. 46.

³¹ ANC, le fond de l'Inspectorat Général Administratif (IGA) de Constanța, dossier 6/1945, f. 136.

³² *Ibidem*, f. 135.

bien plus grandes, de 3.470 ha redistribuées à 1.667 habitants. Le document en question indiquait en même temps la répartition par cantons des superficies expropriées : dans le canton de Tulcea «1.083 ha redistribués à 515 habitants; dans le canton de Babadag – 550 ha à 263 habitants; dans le canton de Topolog – 1.433 ha à 542 habitants et dans le canton de Măcin – 684 ha à 347 habitants³³».

Il faut dire que bien des rapports de l'organisation communiste de Tulcea reconnaissaient le fait que «toute une série d'abus s'était produite : soit on a redistribué des terrains à des gens qui n'y avaient pas droit, soit on était passé à l'expropriation des terrains qui n'entraient pas dans les stipulations de la Loi de la réforme agraire³⁴».

En essayant de trouver une explication à cet état de fait, un des documents mentionnés considérait que «ces abus sont dus à l'élan avec lequel on est passé à la confiscation des terrains des boyards³⁵ (sic !)

En conclusion, la Loi pour la Réforme agraire du 23 mars 1945, promulguée après la formation du gouvernement Groza, en Dobroudja, comme dans le reste du pays, n'a fait que donner une expression juridique en même temps à la politique au fait accompli et à des abus réels, signalés, comme on l'a vu, par les auteurs de la réforme.

Une question intéressante, liée aux solutions des gouvernants relatives à la réforme agraire, fut posée en Dobroudja par la *colonisation*. Les mouvements de population depuis et vers la Roumanie, commencés depuis l'été de l'année 1940, ont continué pendant les années de la guerre. Le gouvernement a conclu des conventions à caractère officiel qui ont eu pour finalité la réglementation des problèmes causés par les transferts de population. Dans l'Accord concernant l'échange de population roumano-bulgare du 7 septembre 1940 (Annexe C du Traité de Craiova) on avait établi que les biens des Bulgares qui quittaient la Roumanie (la majorité étant de Dobroudja) étaient considérés comme abandonnés à partir du moment du changement des instruments de ratification (août 1941) et devenaient la

---

³³ BARAI, le fond XII, dossier 487, vol. III, f. 22.

³⁴ *Ibidem*, f. 172.

³⁵ *Ibidem*.

propriété de l'État roumain³⁶. Le départ des Allemands, à l'automne 1940, a été réglementé par la Convention Roumano-Allemande du 22 octobre de la même année. Conformément aux articles 2 et 7 de la Convention, la propriété laissée dans le pays était soumise à la protection de l'État roumain et restait à la disposition de celui-ci ; après l'acquittement de la contre valeur des biens personnels des rapatriés en Allemagne, par le Protocole confidentiel roumano-allemand du 17 janvier 1942, l'État roumain devenait propriétaire de droit de tous les terrains tout comme des autres biens laissés par les Allemands officiellement partis de Roumanie. Pendant ces années-là, il s'est produit un afflux considérable de population roumaine des territoires perdus par l'État roumain, pendant l'été et l'automne de l'année 1940.

Arrivés sans aucune propriété, ces Roumains ont fait l'objet des préoccupations du gouvernement, qui a cherché des solutions aux problèmes de location et des moyens élémentaires de subsistance. Ainsi, les autorités roumaines ont-elles rendu disponibles les terrains et les habitations des Bulgares et des Allemands qui avaient émigré en 1940. Nous mentionnons le fait qu'au moment mentionné il y avait en Dobroudja 14.100 Allemands (dont 11.000 dans le département de Constanța et 3.100 dans le département de Tulcea), et que les statistiques n'enregistraient plus, à la fin de l'année 1947, que 388 Allemands dans le département de Constanța et 208 dans celui de Tulcea³⁷.

L'organisme habilité, par la Loi de colonisation du 25 avril 1940, à établir les nouvelles propriétés des Roumains, l'Office National de la Colonisation (ONAC – abréviation roumaine, n. t.), dépassé par la complexité des travaux à exécuter, fut incapable de finaliser la remise des titres de propriété aux colonisés qui avaient bénéficié des lots de terre, depuis la réforme agraire de 1921. Aussi, bien des Roumains réfugiés des territoires perdus par l'État roumain pendant l'été et l'automne de l'année 1940, avaient-ils entretenu, moyennant un loyer, des terrains entrés dans le patrimoine de l'État après le départ des Allemands et des Bulgares, jusqu'en 1948. Dans les départements de Dobroudja, même au printemps de l'année 1947, une grande partie de ces surfaces n'avaient pas pu être répartie parmi

---

³⁶ Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 201.

³⁷ ANC, le fond de l'Inspectorat Régional de Gendarmerie de Constanța, dossier 25/1946-1947, f. 454.

les Roumains qui avaient quitté le Quadrilatère, les terrains restant dans l'administration du Service des Biens Allemands du cadre de l'ONAC qui les avait exploités par concession sur la base de la Loi de la colonisation no. 1430 de 1940.

Après la promulgation de la Loi agraire, les travaux de colonisation sur les terrains provenant des Allemands partis de Roumanie ont été bloqués par les prétentions soulevées par le gouvernement soviétique sur les biens appartenant à ceux-ci. Il faut préciser, en ce sens-là, le fait que, en conformité avec les stipulations de l'article 8 de la Convention d'Armistice et, ultérieurement, par l'article 26 du Traité de Paix du 10 février 1947, la Roumanie a reconnu que «l'URSS a droit à toutes les propriétés allemandes de Roumanie, qui ont été transférées à l'Union Soviétique par le Conseil de Contrôle pour l'Allemagne, et s'engage à prendre toutes les mesures pour faciliter les transferts». Les biens remis comme étant allemands ont été évalués à 1.741,6 millions de lei. Nombre d'entre eux ont été remis alors qu'ils n'étaient pas allemands ou ont été injustement évalués. Par le Traité de Paix il a été pratiquement imposé à la Roumanie de renoncer à ses créances contre l'Allemagne, mais de payer les créances de celle-ci contre la Roumanie, résultant des échanges commerciaux effectués en clearing entre les deux pays. Ainsi, la Roumanie a-t-elle été obligée d'exporter une deuxième fois afin de liquider ces dettes. Les biens importés de l'Allemagne qui allaient être transférés en URSS ont constitué, en grande partie, la contribution soviétique à la réalisation des sociétés mixtes soviéto-roumaines – *Sovrom*³⁸.

Quant aux surfaces de terre entrées dans le patrimoine de l'État sur la base du traité avec la Bulgarie du 7 septembre 1940 et de la Convention avec l'Allemagne du 22 octobre de la même année, le bref «Compte-rendu sur la colonisation dans la Dobroudja» du 10 août 1945 est très éloquent. Dans ce document, l'inspecteur général, l'ingénieur Gheorghe Andreescu, mettait en évidence une série de manques et des dysfonctionnements enregistrée dans la région, jusqu'à cette date. Pour le département de Constanța, le fond immobilier entré dans le patrimoine de la colonisation a été de 83.689 ha de terrain et de 7.278 exploitations agricoles répartis à 7.340 familles de

---

³⁸ BARAI, le fond XXII, dossier 3464, f. 6.

colonisés et à des institutions (73 exploitations agricoles). Ce responsable soulignait le fait qu'il continuait d'exister un état provisoire, que la situation des familles colonisées n'étant pas complètement clarifiée suite à l'absence des actes de propriété et, par conséquent, qu'il se produisait inévitablement des dégradations de biens et d'exploitations agricoles sans que personne puisse en être déclaré responsable. La conclusion était très clairement exprimée à la fin du document: «Il faut que la situation précaire des 21.000 familles évacuées du Quadrilatère cesse et, implicitement, la nécessité de soutenir la production de cette province³⁹».

Dans l'Adresse de la Commission Départementale pour les Biens Bulgares et Allemands, no. 2299 du 25 octobre 1945 remis à l'Inspectorat Général des Colonisations, on a spécifié en détail tous les «biens agricoles, jardins potagers, vignes, vergers, forêts et terrains arables provenant des rapatriés allemands et des évacués bulgares⁴⁰». Dans le seul département de Constanța 158 Bulgares et 71 Allemands ont été affectés, et ils ont laissé à l'État roumain des superficies comprises entre 2.000 m² et 36 ha de terrain arable, vignes ou jardins potagers⁴¹.

Au début de l'année 1948 le problème de l'attribution des terrains provenant des Allemands ou des Bulgares aux colonisés n'était toujours pas réglé, même si une situation du 20 janvier relative à la «fixation des colonisés» effectuée par les commissions des départements de Constanța et Tulcea mettait en évidence le fait que la superficie attribuée aux colonisés à ce moment-là s'élevait à 72.786 ha (terrain arable, jardins, vignes et pâturages), en lots de 2 à 10 ha⁴². À ce moment-là, il existait 14.596 ha de terrain arable disponible, dont on a distribué, ultérieurement, des surfaces importantes à des exploitations agricoles d'État nouvellement construites⁴³.

Dans la Note de l'Inspectorat Général Administratif no. 157 du 23 janvier 1948 on consignait la situation spéciale du département de Tulcea, parce que, « suite au rapatriement de la population bulgare et allemande et à la colonisation par la population venue des départements cédés et de l'Ancien

³⁹ ANC, le fond de la Préfecture de Constanța, dossier 304/1945, f. 134-135.

⁴⁰ *Ibidem*, dossier 92/1945, f. 1-6.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, le fond de l'IGA de Constanța, dossier 1/1948, f. 74.

⁴³ *Ibidem*.

Royaume », il restait encore environ 9.000 ha de terrain arable non-attribué. Les responsables de cette institution demandaient à la Préfecture de Tulcea de rapporter, avant le 1er février 1948, les mesures prises concernant les terrains non-attribués, pour qu'ils ne deviennent pas des «friches⁴⁴». Par conséquent, le rapport du préfet du département de Tulcea, Mihai Enescu, clarifiait partiellement la question, puisque «le surplus d'approximativement 9.000 ha entrés dans le patrimoine de l'État suite au Traité de Craiova de 1940» dépassait la superficie nécessaire à la colonisation. Pour régler ce problème, le préfet proposait la rédaction d'une loi qui «introduise dans la réforme agraire ce [terrain] disponible pour être donné, en lots, aux travailleurs de la terre de ce département, et, provisoirement, que la Chambre Agricole travaille ces terrains, par les comités des fermes, moyennant une dîme dirigée, par exception de l'Arrêté no. 1.204 / 1947 du Ministère de l'Agriculture et des Domaines» (par lequel on avait dissous la dîme-concession)⁴⁵. La proposition est restée sans effet parce que le 16 septembre 1948 le Service Agricole du département de Tulcea rapportait à la direction ressortissante que, suite aux décisions du Ministère de l'Agriculture et des Domaines de suspendre les travaux de mise en propriété et de colonisation, la superficie disponible dans le département, au lieu de diminuer, s'était accrue à 11.051 ha.

D'un autre côté, pendant la dernière année qui a précédé l'acte de début de la collectivisation, nombreux étaient les colonisés roumains qui continuaient de manifester leur mécontentement par rapport aux mesures insuffisamment énergiques de l'État sur la ligne de l'intégration adéquate et en totale sûreté dans les zones occupées. En ce sens-là, en octobre 1948, un nombre de 384 Roumains évacués du Quadrilatère et colonisés dans les départements de Tulcea et de Constanța devaient encore recevoir, de la part de l'État, des dédommagements pour les récoltes abandonnées pendant l'automne de l'année 1940⁴⁶.

---

⁴⁴ *Ibidem*, f. 98.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 79.

⁴⁶ Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 217.

”Eroinele României Mari. Destine din linia întâi”
Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2018, 486 p.
Recenzie

Anemari Monica Negru¹

Lucrarea *Eroinele României Mari. Destine din linia întâi* este un omagiu adus femeilor române care au trăit și au activat în anii Primului Război Mondial, au militat pentru înfăptuirea idealului național al românilor, Unirea.

Volumul este o parte a unui proiect, finanțat de Primăria Municipiului București prin Muzeul Național al Literaturii Române. Proiectul de cercetare a fost derulat din inițiativa Fundației Universitare Carol I, în parteneriat cu Arhivele Naționale ale României și Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”, iar colaboratori au fost: Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională a României, Muzeul Național Militar Regele Ferdinand, Muzeul Național de Istorie a României ș.a.

La elaborarea lucrării a participat un colectiv de cercetători din București, Cluj și Reșița, coordonat de către prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, ceilalți autori fiind: prof. univ. dr. Radu Ștefan Vergatti, dr. Mihail Ipate, Anemari Monica Negru, dr. Doru Bădără, dr. Andreea-Mihaela Badea, Alina-Victoria Paraschiv, dr. Filica Drăghici, conf. univ. dr. Ana Victoria Sima, dr. Mirela Popa-Andrei, Luminița Popescu, dr. Carmen Albert, dr. Maria Ioniță, prof. univ. dr. Maria Georgescu, comandor dr. Marian Moșneagu, Emanuel Bădescu și drd. Laura Hîmpă.

Acest bogat volum de 486 pagini, riguros sub aspect documentar și bogat ilustrat, dedicat „tuturor femeilor care au făcut eforturi materiale și morale uriașe și s-au jertfit pentru onoarea și demnitatea neamului românesc”, prezintă, în medalion, portretele de eroine ale neamului, din toate regiunile țării, grupate tematic pe șapte capitole: *Lupta femeilor române pentru constituirea și apărarea României Mari, Casa Regală a României, Acțiuni civice și politice, Rezistența în fața inamicului, Acțiuni umanitare, Slujitoarele Domnului, respectiv Arte. Literatură. Presă.*

În *Cuvânt înainte*, coordonatoarea lucrării, prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, prezintă amploarea cercetării istorice și rezultatele ei – 112 medalioane și sute de scurte rezumate biografice –, utilizarea de surse editate și inedite de la Arhivele Naționale ale României (de la Serviciul Arhivele Naționale Istoric Centrale și de la filialele județene), arhivele personale ale

---

¹ Arhivele Naționale ale României

descendenților (Ion Nicolae Crissoveloni, Mihai Cantuniari, Radu Negrescu-Șuțu, Irina Ioana Rișcuția), biblioteci (Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională a României, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”), muzee (Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național Militar „Ferdinand I”, Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi, Muzeul Național al Literaturii Române, diferite muzee județene), precum și numeroasele instituții (Patriarhia Română, Romfilatelia ș.a.) și persoane care au sprijinit pe autorii lucrării.

Lucrarea este deschisă de un studiu, sistematic documentat, bazat pe memorii și mărturii ale personalităților din epocă, Alexandru Marghiloman, I.G. Duca, Constantin Argetoianu, Nicolae Iorga, contele de Saint-Aulaire, Nadejda Știrbey, Elena Alistar, realizat de prof. univ. dr. Radu Ștefan Vergatti, prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu și dr. Mihai Ipate, despre desfășurarea Primului Război Mondial și coalitiile militare conturate în Europa, perioada neutralității și a negocierilor diplomatice, intrarea României în război și acțiunile armatei române în anii 1916-1918, deciziile de unire cu Țara ale Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei, implicarea femeilor în susținerea idealurilor naționale și unioniste.

Activitatea Casei Regale a României, rolul și inițiativele Reginei Maria în Primul Război Mondial sunt prezentate în capitolul al II-lea, de către prof. univ. Mihai Ipate. Autorul evidențiază numeroasele acțiuni și realizări ale Reginei Maria: un serviciu de ambulanțe, spitale în apropierea frontului (la Onești, la Coțofănești), pe care le vizita continuu, ajutoare medicale și morale acordate constant soldaților răniți, copiilor orfani. Studiul integrează și frumoase fotografii cu Regina Maria (de la Muzeul Național de Istorie a României, Academia Română, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand”).

În capitolul al III-lea sunt prezentate faptele unor femei și ale unei asociații feministe, *Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române*, care au acționat constant pentru a asigura supraviețuirea populației din spatele frontului, au deschis și au condus cămine, cantine, spitale, școli, au inițiat chete, serbări, iar prin fondurile strânse au ajutat soldații răniți sau prizonieri, copii orfani și au promovat spiritul pro-unionist. Membrele acestei asociații erau răspândite în toată țara și au transmis idealurile și voința de rezistență tuturor românilor cu probleme, de exemplu Alexandrina Gr. Cantacuzino, Zoe Romniceanu, Alexandrina Fălcoianu, Ana Florescu, Zoe Rosetti-Bălănescu la București, Olga Sturdza-Mavrocordat, Elena Meissner, Maria

Glogoveanu la Iași, Calypso Botez la Galați, Lelia Candiano la Ploiești, Margot Oromulu la Craiova, chiar și la Caransebeș, Elena Biju. Capitolul cuprinde și fotografii de epocă, păstrate la Arhivele Naționale ale României, reprezentând membrele *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, acțiunile lor umanitare de la *Spitalul 113* din București. Pe aceeași direcție s-au manifestat și asociațiile feministe din Transilvania: *Reuniunea Femeilor Române* din Brașov, reprezentată de Maria Baiulescu, Maria Popescu Bogdan, Ana Broșteanu, Elena Săbădeanu, *Reuniunea Femeilor Române* din Sibiu – Maria Cosma, *Reuniunea Femeilor Române* din Șimleu – Clara Maniu, *Reuniunea femeilor române sălăjene* – Elena Pop Hossu-Longin, *Reuniunea Femeilor Române* din Timișoara – Valeria Pinte, *Reuniunea Femeilor Române* din Turda – Lucreția Murășanu, sau *Reuniunea Greco-Catolică „Sfânta Maria”*.

Între cei 17 autori ai acestei ample lucrări se află și comandorul (r) dr. Marian Moșneagu, semnatarul studiului dedicat Ecaterinei Teodoroiu, *Fata vitează de la Jiu* (1894-1917), prima femeie ofițer combatant din Armata Română.

În capitolul rezervat femeilor combatante și a eroinelor de război, se înscrie și Maria Manciulea „Eroina de la Olt”, Maria Zaharia, eroină la 12 ani, de asemenea numeroase femei care au asigurat rezistența din spatele frontului la București, Iași, Galați, Slatina, Craiova, Brăila, Bucovina, Transilvania. Unionistele, femeile care au militat și au acționat constant pentru unirea românilor și care sunt descrise în lucrare, au fost Elena Alistar-Romanescu în Basarabiei, Maria Bălan la Viena, Maria Puia în Transilvania ș.a.

Lucrarea integrează și alte medalioane ale unor femei remarcabile, care au creat valori culturale și care au coordonat rezistența în anii de război, precum Arethia Tătărescu, Tereza și Eleonora Stratilescu, Sabina Cantacuzino, Martha Bibescu, Yvonne Blondel, Virgilia Braniște, Hélène Crissoveloni-Suțu, Sybille Chrissoveloni, Elena Văcărescu ș.a.

Capitolul al V-lea este dedicat prezentării numeroaselor acțiuni salvatoare ale Crucii Roșii Române: organizarea de cantine pentru refugiați, a diferite acțiuni pentru susținerea prizonierilor de război, spitale de campanie (de exemplu, în București au funcționat 14, iar altele la Brăila, Galați, Craiova, Giurgiu, Iași, Focșani, Buzău, Botoșani, Vaslui). O parte din surorile medicale sunt prezentate în lucrare, precum Viorica-Maria Agarici, infirmieră voluntară în spitalele din Moldova, Julieta Antonescu, care a lucrat

la spitalul din Coțofănești, a murit de tifos exantematic în 1917, Clotilda Averescu, soția mareșalului Averescu, a organizat spitale și a îngrijit soldați răniți, Yvone Blondel, fiica ambasadorului Franței în România, a fost infirmieră la spitalul din Brăila, Virgilia Braniște, soră medicală din Brașov, care în timpul războiului a activat prin toate orașele libere, s-a îmbolnăvit de tifos exantematic, dar s-a vindecat și a continuat munca, Suzana Caragiani-Chirițoiu, infirmieră în spitalul de la Tecuci, decorată de Regele Ferdinand, Irina Câmpineanu, fondatoarea și prima președintă a Societății de Cruce Roșie a doamnelor din România în 1906. Alte doamne care au rămas în istorie prin ajutorul medical oferit soldaților răniți au fost: Netty Culcer și cele patru fiice: Ella, Mărioara, Ana și Vera, Elena Davila-Perticari a construit primul spital gratuit din mediul rural la Izvoru (jud. Argeș), Cella Delavrancea a condus spitalul militar de la Coțofănești, Olga Gigurtu, președinta Crucii Roșii din Craiova, a deschis un spital, Colette Lahovary-Plagino, șefa echipei sanitare „Regina Maria” nr. 6, Elisa Leonida-Zamfirescu, Irina Procopiu, Ecaterina Raicoviceanu (Fulmen), Elena Caragiani-Stoenescu, Olga Văitoianu, Arabella Yarka, toate infirmiere ale Crucii Roșii în spitalele din București și Moldova.

De reținut identificarea și integrarea în lucrare a listelor cu spitalele și personalul Crucii Roșii Române din județele României și spitalele militare din Transilvania. De asemenea, listele cu personalul și activitățile mănăstirilor Adam (din județul Galați), Agafton (județul Botoșani), Bistrița, Hurezi și Surpatele (județul Vâlcea), Suzana și Țigănești (județul Prahova), Văratie (județul Neamț) și din alte lăcașuri de cult.

Lucrarea integrează și studiile istorice ale Alinei-Victoria Paraschiv, referitoare la faptele umanitare ale mitropoliților, călugărilor și călugărițelor din România în anii de război. Astfel, sunt, în sfârșit, scoase la lumină personalități feminine care s-au devotat și s-au jertfit pentru semeni, precum maicile: Maria Agapia Garoiu, Mina (Mariana) Hociotă, Porfirie Dumitrescu.

Un capitol interesat, și frumos ilustrat cu imagini din operele doamnelor prezentate, este cel referitor la activitatea din anii de război a femeilor scriitoare, jurnaliste, artiste. Astfel aflăm și despre artista Maria Filotti, care a jucat diferite piese pentru ostașii din unitățile în refacere din apropierea liniilor de front, sculptorița Lydia von Kotzebue a fost membră a Crucii Roșii și infirmieră în anii războiului, artista Olga Mavrocordat Sturdza, autoarea unui grup statuar în marmură albă, *Monumentul Unirii*, protectoarea orfanilor

de război, Mărgărita Miller Verghy, scriitoare, traducătoare, asistentă la Crucea Roșie în 1916-1918, scriitoarea Hortensia Papadat-Bengescu, soră de caritate în război, actrițele Lucia Sturdza Bulandra, Maria Ventura.

De reținut bogata ilustrație a cărții: fotografii, documente istorice, drapele, brevete, proclamații, rezoluții, moțiuni, hărți, scrisori. În finalul lucrării sunt enumerate sursele bibliografice - documentele editate și inedite, presa epocii, lucrările memorialistice, monografiile, studiile istorice, site-uri online - și indicele de nume, care poate facilita căutările cititorilor.

La 10 mai 2018, în aula Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I”, a avut loc lansarea volumului „Eroinele României Mari. Destine din Linia Întâi”, evenimentul fiind organizat de Primăria Capitalei, Muzeul Național al Literaturii Române, Fundația Universitară „Carol I” și instituția gazdă, în suita manifestărilor cultural-științifice dedicate Centenarului Marii Uniri.

La eveniment au participat reprezentanți ai Președinției, Patriarhiei Române, Casei Regale a României, diplomați și parteneri tradiționali, precum Arhivele Naționale, Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională a României, Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov, S.C. „Romfilatelia” S.A., Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național Militar „Regele Ferdinand I”, Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi, Muzeul Național Peleş, Muzeul de Istorie „Paul Păltânea” din Galați, Societatea Națională a Femeilor Ortodoxe Române ș.a.

Despre semnificația evenimentului au vorbit conf. univ. dr. Mireille Rădoi, în tripla calitate de amfitrion, director al Fundației Universitare „Carol I” și director de proiect, Ioan Cristescu, directorul Muzeului Național al Literaturii Române, partener și editor, viceprimarul Michaela Tomnița Florescu, generalul (r) prof. univ. dr. Teodor Frunzeti, consilier în Departamentul Securității Naționale, prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, inițiatorul proiectului și coordonatorul științific al lucrării și Excelența Sa, prof. univ. dr. Dumitru Preda.

„O perspectivă mai nouă asupra importantului moment istoric al înfăptuirii Marii Uniri, cu modificarea centrului de greutate de la bărbatul-erou către femeia-erou a fost punctul de pornire al acestui demers cultural, materializat într-un album cu titlul explicit Eroinele României Mari. Destine din Linia Întâi. Considerăm că, în acest fel, ne achităm de una din datoriile istorice pe care le avem în fața Doamnelor neamului românesc, care, prin viziunea lor avangardistă, prin varii forme de emancipare au urnit, la început

de secol, către modernism, împietritul statut social de până atunci al femeii române” – a declarat directoarea proiectului, Mireille Rădoi.

La 8 iunie 2018, la sediul Arhivelor Naționale ale României, a avut loc o altă lansare a lucrării *Eroinele României Mari. Destine din linia întâi*, la care au fost invitați, au luat cuvântul și au subliniat momentul istoric și valoarea documentară a lucrării: dr. Ioan Drăgan, directorul general al Arhivelor Naționale ale României, conf. univ. dr. Mireille Rădoi, directorul proiectului, directorul general al Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I”, conf. univ. dr. Ioan Cristescu, editorul volumului, directorul general al Muzeului Național al Literaturii Române, iar dintre autori: prof. univ. dr. Radu Ștefan Vergatti, prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu și Anemari Monica Negru, consilier superior la Arhivele Naționale ale României.

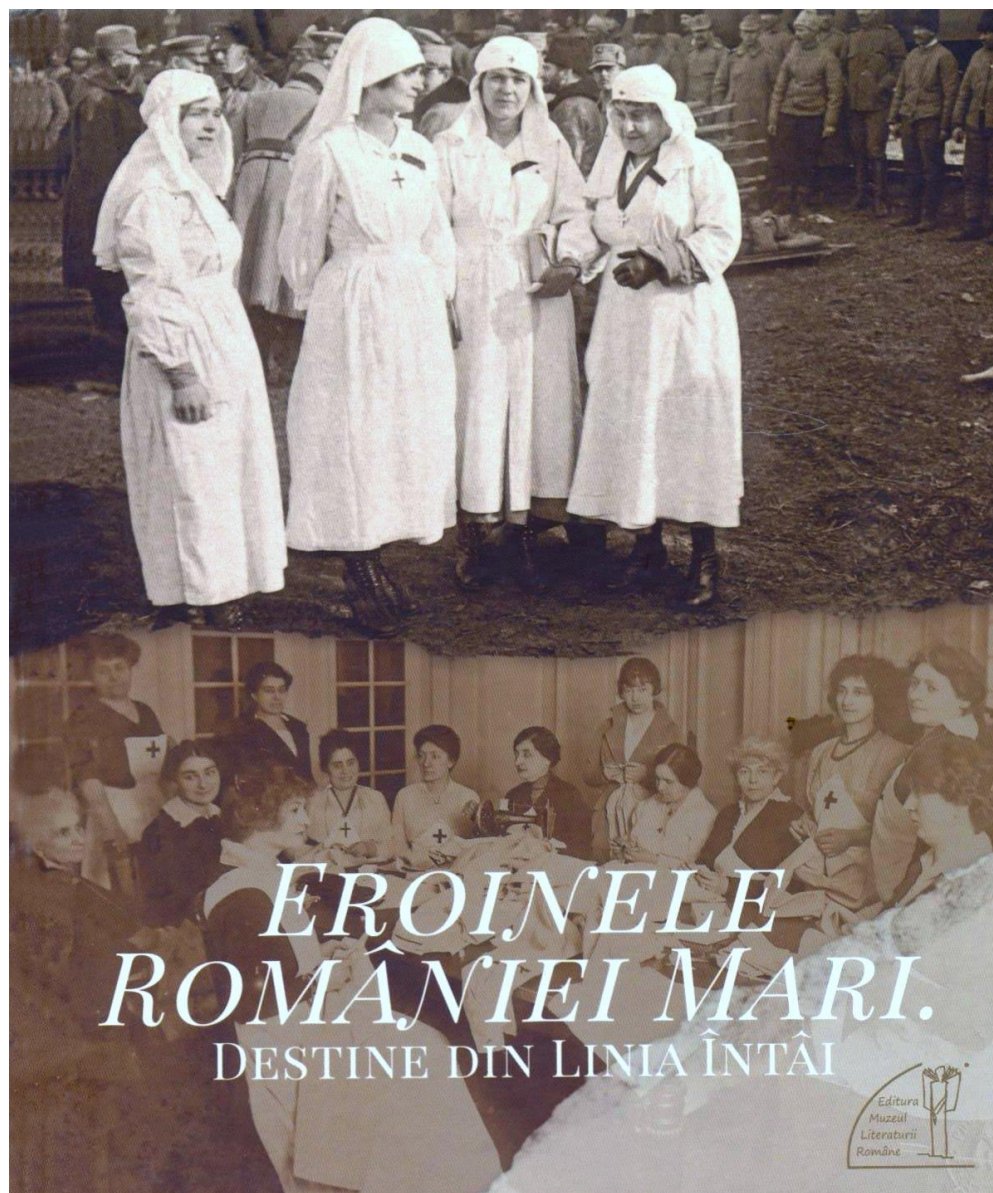
Concluzia prezentată de prof. univ. dr. Dumitru Preda în Postfața volumului este elocventă pentru acest proiect editorial aniversar de excepție: *Albumul de față, rod al unor ample investigații în arhive și biblioteci centrale și locale – toate tezaure unice ale trecutului generațiilor care ne-au precedat -, ca și în unele colecții particulare păstrate prin grija familiilor care merită întreaga noastră cinstire, constituie o reconstituire deopotrivă temeinică și sensibilă a unei epoci unice și de neuitat. O epocă în care Femeia româncă a reușit să-și depășească propria sa condiție socială și slăbiciunile firești, de tot felul, venind, adesea cu o forță de dăruire și de credință neașteptate pentru unii, alături de bărbatul ei, omul politic, militarul, muncitorul din fabrici și de plugar.*

Virtuțile și puterea lor de rezistență în fața încercărilor, tăria lor sufletească și lacrimile lor au pavat însă drumul spre Marea Împlinire.

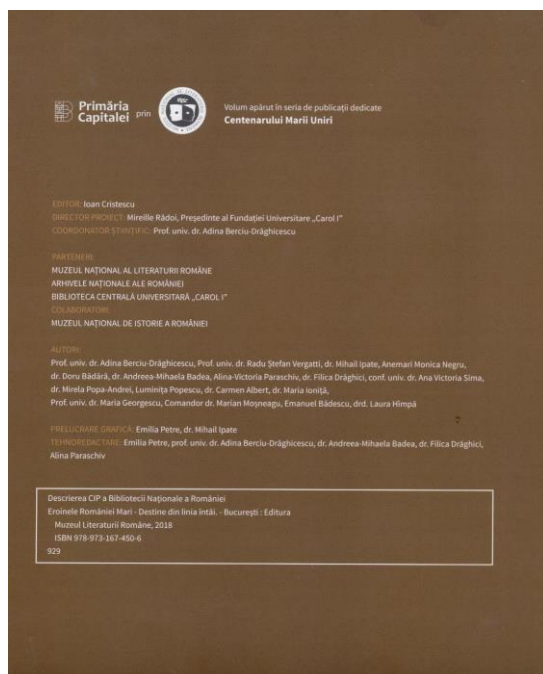
Afișul evenimentului

Coperta 1

Coperta 2

Pagina de titlu

Coperta 4

Volum în cadrul proiectului "Dobrogea și Marea Unire la Centenar" cu finanțarea
Ministerului Culturii și Identității Naționale